

TURUN YLIOPISTO

Kulttuurien tutkimuksen laitos/ humanistinen tiedekunta

CLERC, ULLA: Rakennusmestari Onni Touru Lounais-Suomen maanviljelysseuran
rakennusneuvojana

Pro gradu -tutkielma, 135 s, 13 liites.

Kansatiede

Toukokuu 2002

Tutkielma tarkastelee varsinaissuomalaisen maaseudun rakennuskulttuuria 1900-luvun alku-puoliskolla. Tutkimusalue kattaa Varsinais-Suomen suomenkieliset kunnat. Rakennusmestari Touru toimi Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvojana vuosina 1912-1938. Hänen suunnittelemissaan rakennuksissa heijastuu maaseuturakentamisen tyyllinen kehityskaari maailmansotien välillä. Tutkitun kauden alku sijoittuu murrokseen, jolloin perinteiset rakennustyyli - ja tavat alkoivat väistyä uusien tieltä. Keskusjohtoisuus ja ohjattu rakentaminen alkoivat vaikuttaa myös maaseudulla maanviljelysseurojen neuvonnan kautta. Tutkielma tarkastelee rakennusmestari Tourun tuotantoa esimerkkinä varsinaissuomalaisen maaseudun rakennuskulttuurin tyyllisestä kehityksestä.

Tutkielman aineistoon lukeutuu yhteensä 200 rakennusmestari Tourun suunnittelemaa rakennusta. Aineiston mittavin osa koostuu Tourun Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvojana vuosina 1912-1917 laatimista rakennuspiirroksista, joita on yhteensä 150 kappaletta. Toinen aineistokokonaisuus muodostuu Turun maakuntamuseon rakennusinventointikortistosta, johon on tallennettu tiedot puolesta sadasta Tourun suunnittelemaasta rakennuksesta. Aineistoanalyysi tapahtuu strukturalistiseen menetelmään pohjautuen.

Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvojana Touru laati piirustukset satoihin rakennuksiin Varsinais-Suomen alueella. Koko toimiaikanaan hän suunnitteli 900 karjarakennusta ja tallia ja lähes saman verran asuinrakennuksia. Lisäksi Touru teki piirustuksia kouluja, sairaaloita, meijereitä, seurantaloja, ym. yleishyödyllisiä rakennuksia varten.

Onni Tourun ura rakennussuunnittelijana muodostaa aaltomaisen jatkumon, jossa vuorottelevat uusien vaikutteiden etsimisen ja tyylin vakiintumisen kaudet. Etsimisen aikoina Touru kokeili uusia piirteitä tuotannossaan ja sovitti niitä omaan tyyliinsä istuviksi. Vakiintumisen kausina muodot olivat löytäneet paikkansa uuden tyylin puitteissa ja Touru suunnitteli useita samankaltaisia muotopiirteitä noudattavia rakennuksia. Tourun tuotannossa on kaksi selkeää tyyllisen vakiintumisen kautta, jolloin hän mukaili ajan vallitsevia tyyliuuntia - jugendia ja 1920-luvun klassismia. Tourun jugendtyyli alkoi saada hahmonsaa 1910-luvun alussa. Asuinrakennusten kattomuodoksi vakiintui mansardi, rakennuksen yleismuoto oli suljettu ja detaljointi runsasta. Ajalle tyypillisiä detaljeja olivat rakennuksen harjaan kiinnitettävät otsikot. Samat muodot ja detaljit esiintyivät varioituina niin asuin- ja talousrakennuksissa kuin julkisissakin rakennuksissa kuten kouluissa. 1920-luvun klassismin mukaiset piirteet alkoivat näkyä Tourun tuotannossa 1920-luvun puolivälissä. Klassisismi ilmeni ensin rakennusten detaljoinnin muutoksena ja vasta myöhemmin rakennuksen yleishahmossa. Tourun klassisismille on tyypillistä rakennuksen hahmon massiivisuus ja satulakatto sekä detaljoinnissa lunetti-ikkunat ja leveät nurkkalaudat.

Asiasanat

Rakennuskulttuuri, rakennukset, jugend, klassismi, rakennettu ympäristö, maatalousjärjestöt, Varsinais-Suomi, Lounais-Suomen maanviljelysseura, Onni Touru.

**RAKENNUSMESTARI ONNI TOURU LOUNAIS-SUOMEN MAANVILJELYSSEURAN
RAKENNUSNEUVOJANA**

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman taustaa ja kysymyksenasettelu	1
1.2. Metodologiasta	4
1.2.1. Rakentajan kompetenssi	4
1.2.2. Rakennuksen konteksti	8
1.3. Tutkimusaineisto	13
1.4. Aikaisempi tutkimus	17
2. ONNI TOURU	19
2.1. Perhetausta	19
2.2. Koulutus	20
2.3. Työvuodet	22
2.4. Toiminta Suomen Rakennusmestariiliitossa	26
3. VARSINAISUOMALAINEN MAASEUTU 1900-LUVUN VAIHTEESSA	29
3.1. Maaseudun olot ja väestö	29
3.2. Maanviljelysjärjestöt ja Lounais-Suomen maanviljelysseura	34
4. OIKEA RAKENNUSTAPA JA -TYYYLI	39
4.1. Maaseudun vaihtuvat rakennustyyli	39
4.2. Keskustelu maaseuturakentamisesta	42
4.3. Rakennusoppaiden antama malli	49
4.3.1. Rakennusten ulkoasu	49
4.3.2. Vapaan pohjakaavan käyttö	53
5. MAANVILJELYSSEUROJEN RAKENNUSNEUVONTA	58
5.1. Ensimmäiset rakennusneuvojat	58
5.2. Rakennusneuvojan toimenkuva maanviljelysseurassa	61
5.3. Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvonta	63
5.3.1. Rakennusneuvonnan alkutaival	63
5.3.2. Touru seuran rakennusneuvonnan keskeisenä vaikuttajana	65
6. JUGENDKAUSI TOURUN RAKENNUSSUUNNITTELUSSA	70
6.1. Kaaveleita ja detaljien runsautta	70
6.2. Asuinrakennukset	71
6.2.1. Varhaiset suunnitelmat	71
6.2.2. Vuodet 1912-17	73
6.3. Talousrakennukset	85
6.4. Vaikutteet ja esikuvat jugend-kaudella	94
7. 1920-LUVUN KLASSISMI TOURUN RAKENNUSSUUNNITELMISSA	97
7.1. Massiivisuutta ja linjakkautta	97
7.2. Asuinrakennukset 1920- ja 1930-luvuilla	98
7.3. Talousrakennukset 1920- ja 1930-luvuilla	110
7.4. Koulut ja muut yleiset rakennukset	111
7.5. Vaikutteet ja esikuvat 1920-luvun klassismin kaudella	116
8. HARKITSEVA UUDISTUJA	119
8.1. Tourun toimintaympäristö - 1900-luvun alun maaseutuyhteisö	119
8.2. Touru työyhteisössään	120
8.3. Touru rakennussuunnittelijana	123
8.3.1. Etsimistä ja löytämistä	123
8.3.2. Vaikutteita	127
LÄHTEET	130
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman taustaa ja kysymyksenasettelu

Maaseutuväestöömme on ruttotaudin voimalla tarttunut mitä surkuteltavin ulkolaisuuden ihailu, olkootpa sitten kyseessä joko rakennusten muodot tai rakennusaineet. Rakennusten ulkomuotoa ja väriä suunniteltaessa me ahnaasti tartumme kaikenlaisiin markkinarihkamaa muistuttaviin koristeluihin ja kylmäverisesti hylkäämme oman kansallisen rakennuskulttuurimme.¹

Arkkitehti Urho Åbergin vuonna 1926 Pellervo-lehdessä lausuma mielipide on omiaan peilaamaan rakennusalan ammattilaisten kuvaa 1900-luvun alkupuolen suomalaisesta maaseuturakentamisesta. Maaseudun rakennuskulttuuri kuten koko maanviljelyskin oli 1800-luvun lopulta lähtien ollut suurisuuntaisen muutoksen alaisena. Perinteinen talonpoikainen rakennustapa oli eteläisessä Suomessa pitkälti väistynyt ja tilalle oli tullut useita sekä rakennusteknisiä että -aatteellisia uudistuksia. Mitään erityistä ohjeistoa tai rakennussääntöä maaseuturakentamista varten ei ollut lukuunottamatta nopeasti laajenevia ja ahtaimmin rakennettuja taajamia.² Vasta vuonna 1949 säädettiin laki maaseudun rakennuksista, jonka mukaan uudisrakennuksiin piti hakea lupa kunnalliselta rakennuslautakunnalta.³

Keskusteluun maaseudun rakentamisen tilasta osallistuivat vuosisadan alussa niin yksityiset arkkitehdit ja rakennusmestarit kuin erilaiset maaseudun kehittämisestä kiinnostuneet henkilöt ja järjestötkin. Keskustelua käytiin muun muassa *Rakennustaito*-, *Arkkitehti*- ja *Pellervo*-lehtien palstoilla. Totutusta talonpoikaisesta rakennustavasta poikkeamisen ja Åberginkin mainitsemien kaupunkilaisten esikuvien katsottiin näkyvän maaseudun rakennuksissa huomattavana epäkäytännöllisyytenä sekä hyvän maun puutteena. Rakennuskulttuurin tason kohottamiseen osallistuivat myös maanviljelysseurojen rakennusneuvojat. Ammattilehtien sivuilla käyty keskustelu saikin tehokkaan toteutumiskanavan maanviljelysseurojen rakennusneuvonnassa.⁴

---

¹ Åberg 1926, 406.

² Malinen 1927, 45-47.

³ Mertanen 1989, 15.

⁴ Mertanen 1989, 26.

Rakennustaidossa kiinnitettiin useaan otteeseen huomiota rakennusneuvojan viran tärkeyteen sekä vaadittiin virkojen perustamista ja niiden täyttämistä asianmukaisen koulutuksen saaneilla rakennusmestareilla. Alaansa seuraavat neuvojat puolestaan pyrkivät mahdollisuuksiensa mukaan toteuttamaan rakennusalan ajankohtaisia virtauksia. He joutuivat pitkälti toimimaan henkilökohtaisen ammattitaitonsa ja tyyliänsä varassa, sillä maalaisrakennusten ammattimainen suunnittelu oli alana vielä nuori ja kontaktit ammattilaisten välillä satunnaisia. Niin aikalaisten kuin jälkipolvienkin mielipiteet rakennusneuvojien työpanoksesta varsinkin 1900-luvun alkuvuosina vaihtelivat melkoisesti. Sama kädenojennus, joka kiitti neuvoja rakennuskannan muokkaamisesta, sivalsi heitä myös tyyliänsä levittämisestä.¹

Olen rajannut tutkielmani aiheen Lounais-Suomen maanviljelysseuran harjoittamaan rakennusneuvontaan ja erityisesti rakennusneuvoja Onni Tourun tuotantoon ja toimintaan. Maantieteellisesti seuran alue kattaa Varsinais-Suomen suomenkieliset kunnat (liitteet 1 ja 2).² Seura otti melko nopeasti perustamisensa jälkeen rakennusneuvonnan osaksi toimintaansa. Rakennusmestari Onni Touru oli Lounais-Suomen maanviljelysseuran palveluksessa vuosina 1912-1938 vaikuttaen siten pitkään alueellisen rakennusneuvonnan muotoutumiseen ja kehitykseen. Touru oli huomattavan tuottelias rakennuspiirtäjä tehden vilkkaimpina vuosinaan lähes 200 piirustusta ja korjaussuunnitelmaa. Maatilojen rakennussuunnitteluun kuului piirrosten laatiminen niin asuin-, karja-, kuin talousrakennuksiinkin. Suunnitelmia tilaavat maanviljelijät olivat lähinnä keskisuurten tilojen omistajia, joskin joukossa oli myös muutamia suurtilallisia ja pienten tilojen viljelijöitä. Erilaisista yhteisöistä rakennusneuvojan suunnitteluapua käyttivät muun muassa osuuskunnat ja koulut sekä erilaiset valtion ja seurakunnan laitokset.³ Koska Touru suhteutti suunnitelmansa kunkin tilaajan varallisuuden ja

¹ Rakennustaito 23-24/1916, 252; Rakennustaito 24-25/1918, 189.

² Seura on muuttanut nimeään useaan kertaan. Perustamisestaan vuonna 1905 vuoteen 1930 saakka se tunnettiin Lounais-Suomen maanviljelysseurana. Vuodet 1931-1969 nimenä oli Varsinais-Suomen maanviljelysseura, jonka jälkeen seura tunnettiin Varsinais-Suomen maatalouskeskuksena. Nykyisin nimenä on Farma maatalouskeskus. Koska virallinen nimi miltei koko tutkitulla ajanjaksoilla oli Lounais-Suomen maanviljelysseura, käytän tekstissäni kyseistä nimitystä (lyhennys L-S mvs). Lähdeviitteiden ja lähteiden yhteydessä käytän kulloinkin voimassa ollutta nimeä. Ilmar Talven mukaan Lounais-Suomen alueeseen kuuluvat kansankulttuurinsa perusteella Ahvenanmaa, Varsinais-Suomi, suurin osa Uuttamaata, Etelä-Häme ja Ala-Satakunta, joten nimenä Lounais-Suomen maanviljelysseura ei vastaa alueen laajuutta. (Talve 1990, 395)

³ L-S mvs:n vuositaulukot 1909-40, liite 3.

tarpeiden mukaisesti, hänen piirtämänsä rakennukset vaihtelevat yksinkertaisesta halkovajasta aina ylelliseen suurtilan päärakennukseen.

Vauraana viljelysseutuna Lounais-Suomella oli 1900-luvun alkupuolella edellytykset kehittää ja ottaa käyttöön monia maatalouteen liittyneitä uudistuksia.¹ Pääomaa oli mahdollista kiinnittää myös rakennuskannan uusimiseen, minkä seurauksena sekä talous- että asuinrakennuksia ajanmukaistettiin ja uusittiin. Vaikka Lounais-Suomen maanviljelysseura uhraisi rakennusneuvontaan suhteellisen vähän resursseja muihin neuvonta-aloihin verrattuna, tulokset olivat huomattavia.

Rakennusmestari Tourun tuotantoa voidaan tutkia kahden eri tason kautta. Ensimmäinen liittyy Tourun asemaan hänen ammatillisessa yhteisössään. Keskeisin tarkastelun kohde tässä kategoriassa on Tourun rakennustuotannon sisäinen kehitys. Loiko hän omintakeisen ja muiden suunnittelijoiden töistä erottuvan rakennustyylin? Seurasiko hän alansa kehitystä, ja oliko hän innovaattori maatalouteen suuntautuneiden rakennusmestarien joukossa vai myötäilijä hän yleisiä tyylivirtauksia? Kehittikö hän uusia rakennusteknisiä ratkaisuja? Millainen oli Tourun tyyli ja mitkä seikat vaikuttivat hänen suunnittelijankäsittelemiseensä? Toinen taso käsittelee Tourun statusta maanviljelysseuran rakennusneuvojana. Keiden käyttöön hän suuntasi rakennuksensa? Toiko Touru varsinaissuomalaiseen maaseuturakentamiseen jotakin, mitä siellä ei ennestään ollut?

Tourun ammatillinen toiminta oli *ajallisesti* ja *paikallisesti* varsin tarkoin määriteltyä. Tourun työsuhde Lounais-Suomen maanviljelysseurassa alkoi ennen ensimmäistä maailmansotaa ja kesti aina toisen aattoon asti. Tuohon jaksoon sisältyivät niin 1910-luvun hyvät rakennusvuodet² ja sisällissodan aiheuttama rakentamisen hiljeneminen kuin 1920-luvun vilkkaat rakennusvuodet ja seuraavan vuosikymmenen lama.³ Touru eli massiivisena rakennusaineiden ja tekniikoiden kehittymisen aikana ja näki koko vuosisadan alun rakennustyylien kirjon. Tästä paljoudesta hän joutui valitsemaan omaan rakennussuunnitteluunsa soveltuvat piirteet ja ratkaisut. Tourun työskentelyä ohjasi

---

¹ Anttila 1974, 178, 185.

² Rasila 1982, 158.

³ Ahvenainen 1982, 309.

tiukka *paikallisuus*, sillä hänen asemansa Lounais-Suomen maanviljelysseuran neuvojana rajoitti toiminnan seuraan kuuluvien kuntien alueelle. Muun muassa Satakunnan maanviljelysseuraan kuuluneeseen Alastaron kuntaan Tourun suunnittelemaat rakennukset ilmestyivät vuonna 1916, jolloin kunta siirtyi Lounais-Suomen maanviljelysseuran piiriin.¹ Touru suunnitteli rakennuksia yli maanviljelysseuran rajojen tiettävästi vain muutaman kerran.² *Sosiaalinen sidonnaisuus* voidaan työssäni tulkita kontekstiksi, jonka puitteissa Touru suunnitteli rakennuksensa. Tässä tapauksessa se kattaa Tourun henkilökohtaisen arvomaailman ohella kaikki ne arvot, jotka vaikuttivat maaseudun rakennusammattilaisten toimintaan: koulutuksen ja ammatillisen yhteistyön, maanviljelijöiden tarpeiden, maaseuturakentamista koskevan keskustelun ja arvostelun vuorovaikutuksessa muodostuneet normit. (Kontekstia käsittelen luvussa 1.2.2.)

1.2. Metodologiasta

1.2.1. Rakentajan kompetenssi

Kun tarkastellaan yksinomaan rakennusten muotoja ja niiden levinneisyysalueita, kysymys on rakentajan kyvykkyydestä muotoilla rakennus eli kompetenssista. Jos näkökulma ulotetaan rakennuksen ulkopuoliseen maailmaan, tutkimuskohteeksi nousee myös se konteksti, johon rakennus sijoittuu. Eräs väylä rakentajan kompetenssin tarkasteluun on selvittää tutkittavana olevan esineryhmän rakenteellinen järjestelmä. Rakentajan kompetenssi sisältää joukon sääntöjä, joiden mukaan työn alla oleva rakennus muotoutuu.³ Kun rakennusmestari aloittaa rakennuksen suunnittelun, hän valikoi kyseiseen rakennukseen sopivan pohjakaavan, kattomuodon, ikkunat, yksityiskohdat jne. mielessään vallitsevista vakiintuneista ratkaisumalleista.

---

¹ Kinnunen & Väylä 1955, 13. Touru suunnitteli Alastarolle heti samana vuonna Mälläisten kansakoulun. TMA, OTK I.

² Urpolan kartanon Humppilan Venäjänkylään Touru suunnitteli vuonna 1925 (Suomen kartanot ja suurtilat II, 61) ja Hollolassa sijaitsevan Messilän kartanon vuonna 1910. (Soile Julan haastattelu 27.1.2000).

³ Glassie 1991, 19-20; Korhonen 1991, 152; Korhonen 1999, 373.

Rakenteellisen järjestelmän ja sitä kautta rakentajan kompetenssin selvittäminen perustuu strukturalistiseen¹ ajattelutapaan, jota ovat käyttäneet muun muassa amerikkalainen antropologi Henry Glassie tutkimuksessaan Keski-Virginian kansanrakennuksista ja Teppo Korhonen suomalaisia kuisteja käsittelevässä väitöskirjatutkimuksessaan.² Kumpikin tutkija pohjaa mallinsa rakennusten luokittelusta rakennuksessa esiintyvälle geometriselle suurelle, neliölle. Rakennuksen kaikki ulottuvuudet ja muodot voidaan määrittää lisäämällä tai vähentämällä tätä peruselementtinä toimivaa muotoa tai sen osaa. Geometrisen suureen valinnan lisäksi tutkijat esittelevät useita sääntöpaketteja, joiden avulla määritellään mm. rakennuksen ovien ja ikkunoiden sijainti, laajentuminen sivulle, eteen ja ylös sekä kattomuoto. Luokittelun seurauksena mittavasta aineistomassasta nousevat esille tietyt rakennus- tai kuistityypit, jotka mahdollistavat aineiston käsittelyn yhtenäisesti.

Olen käyttänyt omassa tutkimuksessani yksinkertaistettuna versiona Korhosen ja Glassien viitoittamaa luokittelua. Korhonen ja Glassie käsittelevät lähinnä kansanrakentajan päätöksentekojärjestelmää, mutta sama luokittelu on sovellettavissa myös Tourun edustamaan ammattimaiseen suunnitteluun. Kaavaillessaan rakennusta suunnittelija poimii haluamansa muodot ajatuksissaan vallitsevista vakiintuneista ratkaisumalleista. Kansanrakentajilla säännöt olivat usein tiedostamattomia, Tourulla ne alan ammattilaisena olivat osin tietoisia. Kompetenssi määrää ne rajat, joiden puitteissa rakennuksen suunnittelijan on mahdollista toteuttaa ilmaisuaan. Rakenteellisen järjestelmän paljastamisen päämääränä on tunnistaa juuri ne hahmot, jotka perustuvat rakennuksen valmistajan vakiintuneisiin ratkaisumalleihin.³

Korhonen jakaa rakennelman perustekijöihin liittyvät järjestelmät kahteen luokkaan. Toiset ovat *objektin perushahmon määrääviä sääntöjä* kuten pohjakaava ja kerrosluku. Perushahmon määrääviä sääntöjä täydentävät erilaiset *pienpiirteet ja epäsymmetrisyydet*, joiden suhteita säännöt eivät määrää.⁴ Tourun rakennuksia tarkastellessani käytän

---

¹ Strukturalismista ks. esim. Barthes Roland 1970: Elements of semiology; Levi-Strauss, Claude 1967: Structural Anthropology. Strukturalismi rakennustutkimuksessa ks. Glassie Henry, 1979: Folk Housing in Middle Virginia.

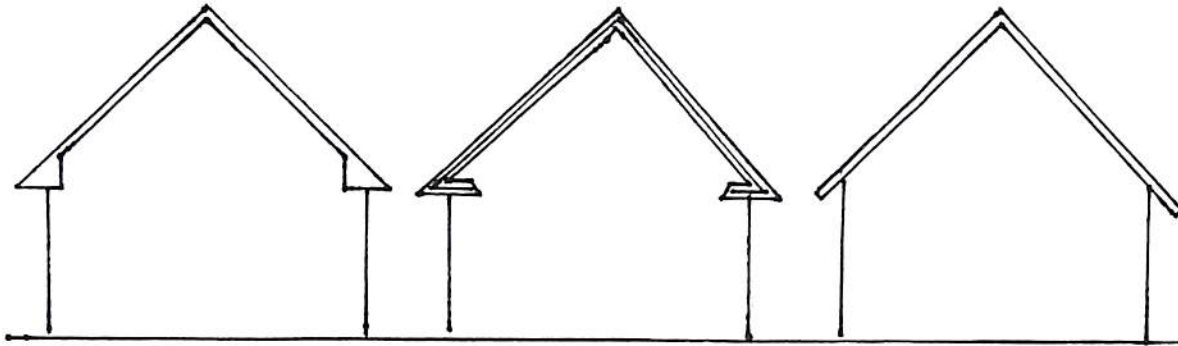
² Glassie 1991, 19 ja seur; Korhonen 1991, 150 ja seur.

³ Glassie 1991, 19-20; Korhonen 1999, 374-375.

⁴ Korhonen 1999, 374.

kompetenssin selvittämiseksi käsitteitä *volyymi* ja *detaljit*. Määrittelemällä Tourun tuotannossa esiintyvät perusmuodot, pyrin jäljittämään ne ratkaisumallit, joihin Touru on tukeutunut rakennussuunnittelussaan.

Rakennusten perushahmon määrääviä sääntöjä tarkastellessani käytän termiä *volyymi*, jolla tarkoitan rakennuksen linjojen muodostamaa hahmoa eli sen ääriviivojen yleismuotoa.¹ Olen jakanut volyymin seitsemään eri tyyppiin, jotka määräytyvät rakennuksen räystäiden mallin ja kattomuodon mukaan. Päätyjen räystästyypin mukaan luokittelen rakennuksen volyymin suljetuksi tai avoimeksi - täytetyt tai katkaistut räystäät edustavat suljettua volyyymiä, suorat puolestaan avointa. (Räystäistä tarkemmin luvussa 6.1. ja 7.1.)

Kuva 1. Täytetyt, katkaistut ja avoimet räystäät.

Suljetuista täytetyt räystäät esiintyivät lähes poikkeuksetta jugendkauden rakennuksissa ja katkaistut klassistisella kaudella. Toisena seikkana volyymiä määrittävät jäykkyys tai pehmeys. Jäykkä volyyymi merkitsee satulakattoa, pehmeä mansardia. Kattomuodon ollessa erilainen rakennuksen runko-osassa kuin poikkipäädystä tai muussa ulokkeessa, olen ratkaissut volyymin hallitsevan muodon mukaan. Volyymityypeistä avoin-pehmeä, avoin-jäykkä, suljettu-pehmeä ja suljettu-jäykkä soveltuvat jugendin linjojen tulkintaan. 1920-luvun klassismin² kauteen liittyvät massiivinen-pehmeä ja massiivinen-jäykkä

¹ TMM:n rakennusinventointikurssin muistiinpanot. Kirjoittajan hallussa.

² 1920-luvulla esiintyneestä klassistisista aiheista hyödyttävästä tyylisuuntauksesta on kirjallisuudessa käytössä useita eri nimityksiä - klassisismi, 1920-luvun klassismi jne. Viitataan suuntaukseen nimityksellä 20-luvun klassismi tai Tourun rakennussuunnitelmien yhteydessä pelkästään muodolla klassismi, klassistinen jne.

volyyymi. Seitsemäs jälkiklassistiseksi nimeämäni volyyymi liittyy Tourun myöhäisimpään 1930-luvun lopun rakennustuotantoon.

Nimitys	Kuvaus	Tyylikausi
Avoin-jäykkä volyyymi	Suorat räystäät, satulakatto	Nikkarityyli
Avoin-pehmeä volyyymi	Suorat räystäät, mansardikatto	Jugend
Suljettu-jäykkä volyyymi	Täytetyt räystäät, satulakatto	Jugend
Suljettu-pehmeä volyyymi	Täytetyt räystäät, mansardikatto	Jugend
Massiivinen-jäykkä volyyymi	Katkaistut räystäät, seinällinen poikkipääty, satulakatto	1920-luvun klassismi
Massiivinen-pehmeä volyyymi	Katkaistut räystäät, seinällinen poikkipääty, mansardikatto	1920-luvun klassismi
Jälkiklassistinen volyyymi	Katkaistut räystäät, ei ollenkaan tai matala poikkipääty, satulakatto	Klassistisen kauden loppu

Kuva 2. Volyyymit taulukkomuodossa esitettynä.

Pienpiirteet jakautuvat kolmeen eri *detaljiryhmään*, joista kuhunkin lukeutuu tietyn tyyppisiä yksityiskohtia ja koristeita. Kaksi varhaisinta, *vertikaalit* ja *orgaaniset* detaljit, liittyvät pääasiallisesti jugendkauden rakennuksiin. Vertikaaleille detaljeille ovat ominaisia suorat, ylöspäin pyrkivät muodot. Orgaaniset detaljit edustavat pehmeämpiä, kaarevia tai pyöreitä muotoja. Nämä kaksi detaljiryhmää esiintyvät usein rinnakkain samoissa rakennuksissa. Myöhempään 20-luvun klassismin kauteen liitän *klassistiset* detaljit. Luokittelu mahdollistaa runsaan aineistokokonaisuuden saamisen hallintaan ja sen avulla pystyn sijoittamaan oikeaan yhteyteensä myös Tourun suorittamat tyyllilliset kokeilut - niin uuteen tyylivaiheeseen vieneet, kuin umpikujaankin johtaneet.. Päämääränä on sijoittaa Tourun suunnittelemaat rakennukset kronologiseen ja tyyllillisen kehityksen kannalta loogiseen linjaan.

1.2.2. Rakennuksen konteksti

Rakennuksen tai rakennussuunnitelman syntyminen edellyttää suunnittelijan pätevyyden ohella myös kykyä suhteuttaa rakennus ulkopuoliseen maailmaan eli kontekstiin. Henry Glassien mukaan kompetenssi ja konteksti muodostavat kaksi toisiinsa liittyvää tasoa. Kompetenssi on luonteeltaan rakentajan tai suunnittelijan sisäisenä kykynä primaari suhteessa ulkoiseksi tulkittavaan kontekstiin, sillä kyky suunnitella voidaan katsoa ulkoisesta maailmasta riippumattomaksi seikaksi, kun taas suunnittelijan sijoittuminen kontekstiin riippuu hänen tuottamistaan rakennussuunnitelmista.¹

Konteksti vaikuttaa aina suunnitteilla olevaan tuotteeseen suunnittelijan ottaessa joko tietoisesti tai tiedostamatta ulkomaailman vaatimukset huomioon. Tuotettu esine, tässä tapauksessa rakennus, pohjautuu myös aina joltain osin johonkin aikaisemmin tehtyyn. Niinpä rakennuksen kontekstin keskeisenä osana on perinne. Kaikkien esineen muotoutumiseen vaikuttavien seikkojen tarkasteluun on kehitetty kommunikaatio-teorioihin² perustuva aineellisen perinneviestin holistinen rakentumismalli. Perinneviestin holistisesta analyysistä on suullisessa perinteentutkimuksessa kehitetty useita kaavioita. Teppo Korhonen on muokannut aineellisen kulttuurin tuotteen analysointiin soveltuvan kaavion uskontotieteilijä Juha Pentikäisen konstruoiman mallin pohjalta.³

Mallissa on kolme keskeistä kategoriaa: *yhteisön, yksilön ja tradition kentät* (kuva 3). Kenttien keskinäisessä kanssakäymisessä, useiden eri tekijöiden muokkaamana syntyy perinneviesti eli rakennus. Se itsessään välittää ympäristöönsä viestiä tilaajastaan, suunnittelijastaan, valmistajastaan, käyttäjästään ja siitä yhteisöstä, johon se kuuluu.⁴ Tarkastelen rakentumismallin osia seuraavassa erikseen, painottaen rakennuksen varsinaisen rakentajan tai tilaajan sijasta sen suunnittelijaa. Vaikka kaikki mallissa käsitellyt tekijät eivät ole keskeisiä tutkielmani kannalta, esittelen ne osana Tourun rakennussuunnitelmia muokannutta kontekstia.

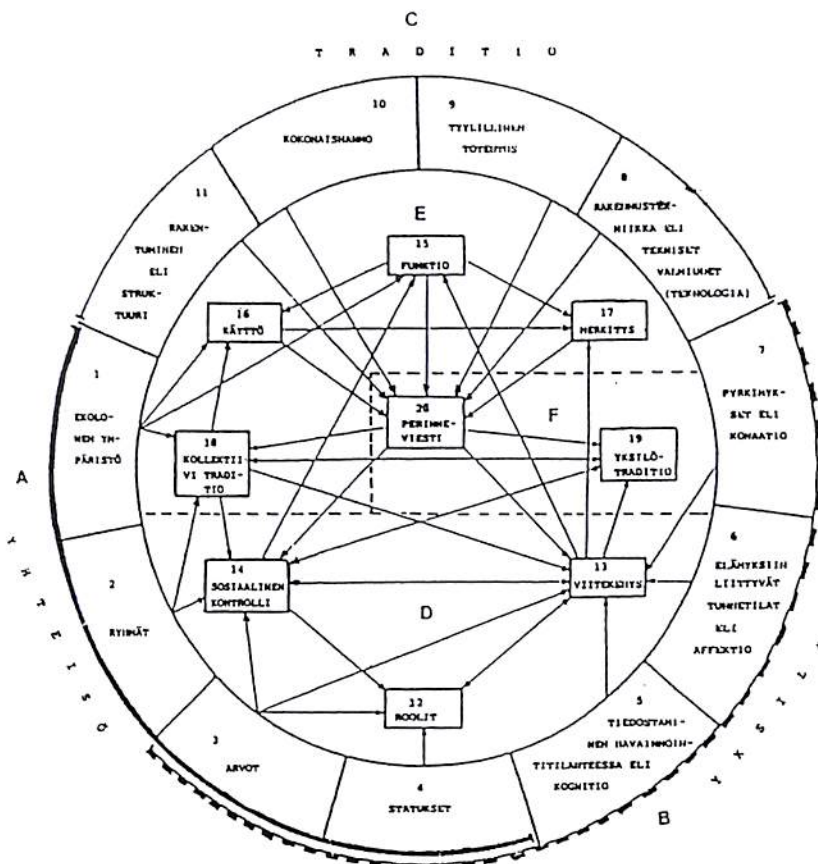
---

¹ Glassie 1991, 17.

² Kommunikaatioteorioista ks. esim. Shannon, Claude & Weaver, Warren 1959: *The Mathematical Theory of Communication*; Cherry, Colin 1959: *On Human Communication. A Review, a Survey and a Criticism*.

³ Korhonen 1999, 380.

⁴ Korhonen 1999, 380.

Kuva 3. Kaavio kuvaa niitä ulottuvuuksia, joita liittyy yksittäiseen rakennukseen kun se käsitetään aineelliseen kulttuuriin kuuluvana perinneviestinä. Kaavion keskelle katkoviivoin merkityt kentät D, E ja F kuvaavat niitä rajoja, joiden puitteissa rakennukseen vaikuttavat tekijät voidaan jäsentää. Kenttien pohjalta nousee yksilötraditio, jonka ilmentymänä on kulloinkin tarkastelun kohteena oleva perinnetuote, tässä tapauksessa rakennus. (Korhonen 1999, 381.)

Yhteisöpainotteisen kentän ensimmäisenä osana on *ekologinen ympäristö*. Luonnosta saatavien rakennusaineiden tuottamisen lisäksi ympäristö määrää esimerkiksi vaatimukset rakennuksen lämmönpitävyydestä. Käsitteeseen voidaan sisällyttää myös kulttuuriympäristö, jonka osana yksilö toimii ja kehittää ajatusmallinsa. Suunnittelijan kannalta ekologinen ympäristö on otettava huomioon rakennuksen miljööna eli aktuaalisena paikkana, johon rakennus sijoittuu.¹

Ryhmät muodostavat yksilön sosiaalisen ympäristön pitäen yllä sitä kulttuuria, johon hänet soosialistetaan. Kiintein vuorovaikutus yksilöllä on primaariryhmäänsä.² Suunnittelutyön kannalta näiden ryhmien voidaan Tourun kohdalla katsoa olevan rakennusmestarien ammatillinen ryhmä ja toisekseen maanviljelysseuran työyhteisö. Ryhmät määrittävät ne arvot, normit ja sanktiot, joita yksilön jäsenyys ryhmässä edellyttää. Ryhmien tehtävänä on myös sosiaalinen kontrolli. *Arvot* ovat päämääriä, joihin

¹ Korhonen 1999, 380.

² Korhonen 1999, 382.

ihminen sosiaalisessa käyttäytymisessään pyrkii¹. Tourun suunnittelua ohjasivat sekä ammatillisen toiminnan määrittämät että maanviljelysseuran valistukselliset arvot. Perinne on monessa suhteessa riippuvainen arvoista: ne vaikuttavat ihmisen roolikäyttäytymiseen, viitekehukseen, yhteisön harjoittamaan sosiaaliseen kontrolliin, yksilön sisäistämiin ja yhteisön ylläpitämiin normeihin. Rakennusneuvonnan puitteissa tapahtunut suunnittelu oli varsin normisidonnaista. Esimerkiksi koulurakennuksia suunniteltaessa oli otettava huomioon myös valtion taholta tulleet ohjeet². Muuta suunnittelua ohjasivat rakennusalan ammattilaisten keskuudessa yleisesti hyväksytyt rakentamisen normisto. *Statukset* ovat sosiaalisia asemia, joista yhteisö samoihin päämääriin pyrkivien ihmisten järjestelmänä koostuu³. Status on Tourun kannalta tulkittava kaksitahoisesti. Toisaalla on Tourun asema maanviljelysseuran rakennusneuvojana, toisaalla hänen sijoittumisensa rakennusmestarien joukkoon. Voidaan myös pohtia, miten rakennuksen tilaajan status vaikutti Tourun suunnitelmiin.

Mallin seuraava kenttä liikkuu yksilötasolla ja pohjautuu havaintopsykologian termeihin. *Tiedostaminen havainnointitilanteessa* (kognitio) käsittää kaiken sen tietouden, jonka avulla suunnittelija suhteuttaa tekemänsä havainnot osaksi omaa ajatusmalliaan. *Elämyksiin liittyviin tunnetiloihin* (affektio)⁴ voidaan sisällyttää Tourun suunnittelema rakennuksia tarkastelevien ihmisten reaktiot. Samaan luokkaan kuuluvat muun muassa aikakauslehdissä esiintyneet arvolatauksen sisältävät arviot rakennuksista kuten “jalomuotoinen vanha torppa” tai “tyylitelty raskaspiirteinen rakennus”⁵. *Ihmisen tahto eli pyrkimykset* (konaatio) sisältää niin rakennuksen tilaajan kuin sen suunnittelijankin toiveet rakennuksen suhteen.⁶

Kolmas pääkenttä traditio liittyy rakennuksen ominaisuuksiin. *Teknologia* eli rakennustekniset valmiudet muodostavat perustan, jolta rakennusten kehittäminen kumpuaa.⁷ Tourun käytettävissä olivat moninaiset 1900-luvun alkupuolella kehitetyt

---

¹ Korhonen 1999, 383.

² Rakennustaito 1/1926, 3-6.

³ Korhonen 1999, 384.

⁴ Korhonen 1999, 385.

⁵ Åberg 1939, 148.

⁶ Korhonen 1999, 385.

⁷ Korhonen 1999, 386.

tekniset ratkaisut ja apuvälineet. *Tyylillinen toteutus* liittyy ajan rakennuskulttuurissa ilmenneisiin trendeihin¹. Rakennusten suunnittelijana Tourun tehtäväksi jäi valita, mitkä piirteet ja ominaisuudet hän omaksui omaan suunnitteluunsa. *Kokonaišahmo* on rakennuksen fyysinen olemus, joka syntyy kaikkien rakennuksessa käytettyjen ratkaisujen summana. *Rakentuminen* voidaan käsittää tutkimuksen terminä. Se viittaa niihin muotoihin, joiden avulla rakennus on asetettavissa laajempaan struktuuriin.² Tarkastellessani Tourun rakennuksia olen määritellyt rakentumisen *volyymi-* ja *detaljikäsitteiden* avulla (ks. s. 6-7).

Näiden kolmen edellä kuvaillun kentän vuorovaikutusalueelle sijoittuu lisäksi joukko käsitteitä, joiden paineessa perinneviesti lopulta määräytyy. Rakennukseen liittyvät henkilöt toimivat eri *rooleissa*.³ Esimerkiksi Tourun rooli rakennusneuvojana edellytti tietynlaista käyttäytymistä samoin kuin asiakkaan rooli rakennuksen tilaajana. Ammattikuntansa parissa Tourun rooli taas oli toisenlainen kuin seuran asioita toimittaessa. *Viitekehys* tarkoittaa havaintohetkellä ihmisen mielessä olevien mielikuvien kokoelmaa. Se sisältää sekä ajankohtaiset, subjektiiviset muisti- ja mielikuvat että ulkopuoliset ärsykkeet⁴. Ihmisten keskeiset arvot voidaan hahmottaa viitekehyyksiksi, jotka pysyvät jatkuvasti suhteellisen aktuaaleina. Esimerkiksi Tourun viitekehyykseen katson lukeutuvan kaikkien niiden seikkojen, jotka hän otti huomioon rakennuksia suunnitellessaan kuten tilaajan varallisuuden ja toiveiden tai rakennuksen luonteen ja käyttötarkoituksen. Viitekehyykseen sisältyy myös jo statuksen yhteydessä esittämäni ajatus rakennuksen tilaajan asemasta Tourun arvoasteikossa. *Sosiaalinen kontrolli* tarkoittaa normien opettamista ja niiden noudattamisen valvontaa yhteisön piirissä⁵. Tourun Ammattiyhteisön piirissä sosiaalinen kontrolli näkyi muun muassa *Rakennustaito*-lehden palstoilla keskusteluna siitä, kuka saa suunnitella rakennuksia ja miten ne tulisi suunnitella. *Funktion* käsitteestä voidaan rajata kaksi kontekstin tasoa, käyttö ja tehtävä, jolloin ensisijaiseksi merkityssisällöksi tulee tehtävä⁶. Asuinrakennuksen tehtävä saattoi varsinaisen asunnon antamisen lisäksi kohottaa

---

¹ Korhonen 1999, 386.

² Korhonen 1999, 387.

³ Korhonen 1999, 388.

⁴ Korhonen 1999, 388.

⁵ Korhonen 1999, 389.

⁶ Korhonen 1999, 389.

omistajansa sosiaalista statusta. Karjarakennusten ja varastojen tehtävä oli selkeämmin funktionaalinen. Kouluilla ja muilla erikoisrakennuksilla oli omat erityiset funktionsa. *Käyttö* puolestaan viittaa niihin tapahtumiin ja toimintoihin, joita rakennuksessa suoritetaan. Ne riippuvat funktioiden lailla rakennuksen luonteesta. *Merkitys* kattaa yksilöiden mielipiteet, kommentit ja kannanotot rakennuksista.¹ Tourun tapauksessa kannanottona voisi käsittää hänen suunnittelemiensa rakennusten suuren lukumäärän, joka kertonee hänen nauttimastaan arvostuksesta suunnittelijana. Samaan viittaavat myös ne tapaukset, joissa tiedetään yksityisten rakentajien käyttäneen jotakin Tourun suunnittelemaa rakennusta esikuvana omalle suunnitelmalleen.

Kollektiivitradiatio on yhteisön piirissä yleisesti hyväksytty ja tunnettu perinneaines, joka muodostaa sosiaalisen kontrollin perustan.² Touruun nähden kollektiivitradiatio on hivenen vaikeasti tulkittavissa. Sen voitaisiin ajatella olleen varsinaissuomalaisessa maaseutuyhteisössä vallinnut perinteinen rakennustapa, joka uusien rakennustyylien ja materiaalien yleistymisen myötä oli väistymässä. Touru olisi siten uuden kollektiivitradiation sijasta ulkopuoliseen valistukseen perustuvan rakennustavan edustaja. *Yksilötraditio* säilyy yksilöiden varassa sukupolvesta toiseen kuulumatta yhteisössä yleisesti tunnettuun perinnevarastoon eli kollektiivitradiatioon. Yksilötraditio periytyy yleensä jonkin roolin varassa, esimerkiksi vanhemman polven *pykmestarilta* tai kirvesmieheltä nuoremmille³. Oppinsa koulussa saaneena rakennusmestarina Tourulla ei ehkä ollut tilaisuutta tämän kaltaiseen perinteen vastaanottamiseen. Toisaalta ammattikunnasta lienee löytynyt vanhoja alan ammattilaisia, jotka olivat potentiaalisia yksilötradition välittäjiä.

Kaikkien edellä esitettyjen tekijöiden vuorovaikutuksessa muotoutuu *perinneviesti*. Perinneviestin ominaisuudessa rakennus siis sisältää mitä moninaisempia tasoja ja toimii niiden aktuaalisena viestinviejänä ympäristössään.

---

¹ Korhonen 1999, 390.

² Korhonen 1999, 390.

³ Korhonen 1999, 391.

1.3. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni merkittävin osa koostuu Onni Tourun suunnittelemissa rakennuksissa koskevasta materiaalista, joka on peräisin pääasiassa kahdesta lähteestä. Turun maakunta-arkistoon on vuonna 1998 tallennettu omaksi kokoelmakseen Onni Tourun tyttären lahjoituksena noin 150 rakennuspiirustusta, jotka Touru on laatinut Lounais-Suomen maanviljelysseudalle vuosina 1912-1917. Eräät piirroksista ovat luonnoksen tasolla tai muuten vaillinaisia, mutta useimmat niistä ovat maanviljelysseudon määritelmän mukaan täydellisiä, eli ne sisältävät kaksi julkisivupiirustusta, leikkauksen ja pohjapiirroksen. Huomattavasti hajanaisempaan ja suppeampaan Varsinais-Suomen maanviljelysseudon kokoelmaan on tallennettu alle kymmenen vuosien 1922-1940 välille ajoittuvaa piirrosta, joista vain muutamat ovat täydellisiä.

Turun maakuntamuseon rakennusinventointikortistossa on tallennettuna tiedot kymmenistä Tourun suunnittelemissa rakennuksista. Maakuntamuseo on 1980-luvulta lähtien suorittanut alueeseensa kuuluvan vanhan rakennuskannan kartoitusta. Rakennusinventointi kattaa pääasiassa ennen vuotta 1940 valmistuneet rakennukset, joskin muutamissa kunnissa inventointi on ulotettu myös nuorempiin rakennuksiin. Inventoinnissa on kiinnitetty huomiota rakenteellisiin seikkoihin kuten käytettyihin materiaaleihin, kattomuotoon, huonejakoon jne. Rakennushistorian lisäksi inventointi pyrkii kartoittamaan mahdolliset muutokset ja korjaukset. Asuinrakennuksista luonnostellaan pohjapiirros, tontista asemakaava ja kaikki rakennukset valokuvataan. Inventoinnit on tallennettu tutkijoiden ja kuntien käytössä olevaan kortistoon. Vaikka inventoinnin pohjana käytetty kaavake on tälle tutkimukselle olennaisten tietojen osalta säilynyt pääpiirteissään samanlaisena koko ajan, vaihtelee inventointien laatu huomattavasti. Inventoinnin alkuaikojen käsin kirjoitetuista kaavakkeista on siirrytty enemmän tekstiä sallivaan tietokoneella tapahtuvaan materiaalin arkistointiin. Myös inventoijien henkilökohtaiset valinnat ja painotukset kaavakkeiden täytössä sekä rakennuksista kulloinkin saatavilla oleva tieto lisäävät aineiston heterogeenisyyttä.

Maakuntamuseon toimialue kattaa Lounais-Suomen maanviljelysseudon tutkitulla ajalla kuuluneet kunnat, joten materiaalia on runsaasti saatavilla. Inventointi on kuitenkin

monissa kunnissa yhä kesken tai kokonaan tekemättä. Näin ollen muutamilla paikkakunnilla, kuten Laitilassa ja Yläneellä, ei ole inventoitu yhtään Tourun tekemäksi tunnistettua rakennusta. Syitä tähän saattaa inventoinnin kattamattomuuden ohella olla luonnollisesti muitakin. Esimerkiksi vahvan paikallisen rakennussuunnittelijan toimiminen paikkakunnalla on saattanut vähentää tarvetta käyttää Tourun edustaman maanviljelysseuran rakennusneuvontaa ja suunnittelupalvelua.

Rakennusinventointiaineistosta vain osa sisältää kopiot Tourun allekirjoittamista rakennuspiirroksista tai maininnan piirrosten tekovuodesta. Muutoin rakennusten todistaminen Tourun suunnitteleiksi perustuu haastateltujen tiedonantoon tai inventoijan omaan arvioon, joita olen muutamaa poikkeusta lukuunottamatta pitänyt luotettavina. Jätin aineiston ulkopuolelle myös kymmenittäin Tourun tyyliin sopivia rakennuksia, joita olen nähnyt tai minulle on osoitettu liikkuessani maakunnassa, mutta joita en pystynyt pitävästi todistamaan hänen suunnittelemiseen. Poikkeuksen tein vain kolmen rakennuksen kohdalla: Alastaron Mökköisten kylän Heikkilän ja Pöytyän Kumilan Perä-Lallin asuinrakennukset sekä Loimaan Karsattilan Ääri-Hulmin jo tuhoutunut päärakennus noudattavat Tourun jugendkauden tuotannon tunnusmerkkejä niin selkeästi, että otin ne mukaan aineistoon.

Toisinaan tieto siitä, että jokin rakennus olisi Tourun suunnittelema, osoittautui vääräksi. Näin tapahtui useimmiten *Suomen sukutilat ja kartanot* -kirjasarjan ollessa lähdeteoksena. Muutaman ilmeisen selvästi Tourun tyyliin sopimattoman rakennuksen kohdalla paneuduin rakennuksen historiaan syvällisemmin selvittääkseni suunnitelman alkuperän.¹ Mikäli teoksen esittämä informaatio ei mielestäni ollut ristiriidassa Tourun

---

¹ Loimaan Kauhanojalla sijaitsevan Hovilan asuinrakennus ilmoitettiin Tourun suunnittelemaksi Suomen kartanot ja suurtilat II -kirjassa. Rakennuksesta on säilynyt Tourun vuodelle 1921 signeeraama pohjapiirroksen luonnos. Julkisivupiirokset ja leikkaus, jotka mielestäni näyttivät Tourun tyyliin sopimattomilta, olivat vailla allekirjoitusta. Niiden alareunassa oli kuitenkin merkintä Helsinki, Annankatu 25. Kyseisen asuintalon vuosien 1919-20 henkikirjoista selvisi, että kyseisessä rakennuksessa oli asunut arkkitehti Robert Lyly. Kun kävi ilmi, että Loimaan naapurikunnan Melilän säästöpankki vuodelta 1926 oli Lylyn suunnittelema, katsoin asian todistetuksi. Pankkirakennus jakaa useita samoja piirteitä Hovilan kanssa. Touru lienee täydentänyt arkkitehdin suunnitelmaa pohjapiirroksella, joka puuttui syystä tai toisesta.

Vastaava tapaus on loimaalaisen Kokin tilan asuinrakennus, jonka samainen teos määritteli Touruksi. Tilalta löytyivät piirrokset naapurikunnassa Alastarolla sijaitsevasta Kallon talosta, joka on lähes identtinen Kokin kanssa. Nämä piirrokset oli allekirjoittanut pitkään seudulla vaikuttanut loi-

suunnittelijankäsialan kanssa, hyväksyin tiedon sellaisenaan.¹ Yhteensä tutkimusaineistooni kuuluu 200 rakennusta. Lista näistä, sekä niiden sijoittuminen Lounais-Suomen maanviljelysseuran alueelle käyvät ilmi liitteistä 1 ja 3.

Aineistoanalyysini pohjautuu Tourun laatimien rakennuspiirrosten, sekä yhä olemassa olevien rakennusten piirteiden tulkintaan. Koska pääosa aineistostani on alkuperäispiirroksia, tulkinta painottuu Tourun tuotantoon ja hänen näkemyksiinsä rakennuksista, eikä siihen, millaisina rakennukset lopulta toteutettiin. Rakennusten tilaajien ja varsinaisten käyttäjien asenteita ja mielipiteitä ei aineistoni perusteella voi saavuttaa.

Tourun ammatillisen toiminnan tutkimiseksi olen käynyt läpi Lounais-Suomen maanviljelysseuran pöytäkirjoja, joihin lukeutuvat johtokunnan, hoitovaliokunnan, valtuuskunnan, maanviljelystalouden valiokunnan ja vuosikokousten pöytäkirjat. Seuran vuosikirjoista olen kerännyt taulukkotiedot rakennusneuvojan suunnittelemista rakennuksista ja niiden tilaajista. Mainintoja Lounais-Suomen maanviljelysseurankin rakennusneuvonnasta ja Tourun toiminnasta siinä olen poiminut muun muassa *Rakennusmestari*-lehden sivuilta ja maatalousnäyttelyiden luetteloista.

Tourun elämänvaiheita ja hänen vuosikymmenten häivyttämää persoonallisuuttaan valaisivat haastattelut Tourun tyttären rouva Soile Julan kanssa. Lisäksi olen käynyt lukemattomia keskusteluja useiden henkilöiden kanssa, jotka tavalla tai toisella liittyvät Tourun suunnittelemiin tai sellaisiksi oletettuihin rakennuksiin. Tourun kuoleman jälkeen eräissä sanomalehdissä ja *Rakennustaidossa* julkaistut nekrologit ja kirjoitukset ovat valaisseet jonkin verran hänen elämänvaiheitaan.

Maatalousrakennusalan virtausten selvittäminen on auttanut suhteuttamaan rakennusneuvoja Tourun tuotantoa alan laajempaan kontekstiin. *Rakennustaito*-lehden sivuilla käyty keskustelu maaseudun uusien rakennuksien estetiikasta tai pikemminkin sen puutteesta muodostaa mielenkiintoisen jatkumon aina vuosisadan alusta toiseen

---

maalainen rakennusmestari Mauri Knuutila. Piirrokset toistivat tiettyjä piirteitä myös muista Knuutilan suunnittelemissa rakennuksissa.

¹ Muun muassa Urpolan kartano Humppilassa. Suomen kartanot ja suurtilat II, 61.

maailmansotaan saakka. Sitä voi seurata muun muassa piirustuskilpailujen ja niiden ympärillä käydyn keskustelun avulla, sillä kilpailuja maaseuturakentajille sopivista malleista järjestettiin jo 1900-luvun ensimmäisistä vuosista alkaen. Aikakauslehtiä olen tutkimut aikavälillä 1900-1940 lehden julkaisuvuosista riippuen. Näistä keskeisimpiä olivat *Rakennustaito* ja *Arkkitehti*. Varsinaiseen tutkimuskirjallisuuteen kuuluvat muun muassa maatalousrakentamista varten kirjoitetut rakennusoppaat, joita tutkitulla ajanjaksolla julkaistiin melko runsaasti.

Aikakauslehtien käyttäminen tutkimusaineiston osana luo omanlaisensa problematiikan. Lehdistä *Rakennustaito* edustaa teknisen työnjohtajan koulutuksen saaneita rakennusmestareita, jotka konkreettisen rakennustöiden johtamisen lisäksi laativat myös rakennuspiirustuksia varsinkin vuosisadan alussa.¹ *Arkkitehti* sisältää puolestaan runsaasti korkeammin koulutetun arkkitehtikunnan artikkeleita. Nämä kaksi ammattikuntaa olivat jatkuvassa ristiriidassa oikeudesta rakennusten suunnitteluun, mikä oli nähtävissä erityisesti kaupunkisuunnittelun osalta. Maaseudun rakennussuunnittelu kartanoita ja muita merkittävämpiä kohteita lukuunottamatta lankesi vähäisemmän arkkitehtonisen statuksensa vuoksi pääasiassa rakennusmestarien osalle.²

Kumpikin lehdistä kuvaa kirjoittaja- ja lukijakuntansa intressejä. *Arkkitehti* käsittelee maaseudun rakennuskantaa aineiston abstraktimmalla tasolla. Kirjoitukset koskettelevat vanhan kansanomaisen rakennuskulttuurin rappeutumista ja tarvetta luoda uusi kansallinen rakennuskulttuuri. Käytännön ehdotukset ja keinot tilanteen parantamiseksi jäävät enemmänkin sivuseikaksi. *Rakennustaidon* sivuilla esiintyy ideologisen pohdinnan lisäksi varsin konkreettisia ehdotuksia maaseudun rakennuskannan parantamiseksi. Rakennusmestariilitto alkoi ponnekkaasti ajamaan maatalousrakennusmestarien virkojen perustamista maanviljelysseurojen yhteyteen käyttäen *Rakennustaitoa* äänitorvena. Malleja maaseudun rakentamiseen ehdotettiin muun muassa piirroksien avulla.

---

¹ Lahti 1970, 332.

² Nikula 1990, 147; Lahti 1970, 332.

1.4. Aikaisempi tutkimus

Rakennustutkimus on ollut keskeinen osa suomalaisen kansatieteen tutkimuskenttää aina oppiaineen isän A. O. Heikelin ajoista lähtien. Hän käsitteli vuonna 1887 valmistuneessa väitöskirjassaan tseremissien, mordvalaisten, virolaisten ja suomalaisten rakennuksia. Rakennustutkimuksen mielenkiinnon kohteet ja näkökulmat ovat vaihdelleet ajan myötä. 1800-luvun evolutionistiselle tutkimukselle keskeisestä alkukodin selvittämisen ideasta siirryttiin Suomen itsenäistymisen jälkeen suppeamman alueen rakennustyypeistä laadittuihin monografioihin.¹ Näitä olivat 1930- ja 1940-luvuilla kirjoitetut teokset kuten Albert Hämäläisen *Keski-Suomen kansanrakennukset*, Kustaa Vilkunan *Varsinais-Suomen kansanrakennukset* ja Toivo Vuorelan *Etelä-Pohjanmaan kansanrakennukset*. Muutamaa vuosikymmentä myöhemmin maakunnalliset rakennuskannan yleisesitykset vaihtuivat yksityiskohtaisiin tutkimuksiin kultakin rakennuskulttuurin sektorilta. Esimerkkeinä tällaisista tutkimuksista voidaan mainita Ilmar Talven *Bastu och torkhus i Nordeuropa* (1960), Asko Vilkunan *Suomalaisen karjasuojan vaiheita* (1960), Niilo Valosen *Zur Geschichte der finnischen Wohnstuben* (1963) ja vähän myöhäisemmät Risto Käsälän *Sivukamaritupa* (1984) ja Teppo Korhosen *Vesimyllyt* (1993).

1920-luvulla kansatieteen tutkimuksellinen mielenkiinto suuntautui myös suomalaiseen kylään. Tieteellisten retkikuntien osallistujat keskittyivät erilaisiin aineelliseen ja henkiseen kansankulttuuriin liittyviin tutkimusteemoihin, jotka käsittivät myös kylän rakennukset. Ensimmäisellä Hauholle suuntautuneella kenttäretkellä rakennuksia ja pihamuotoja tutki professori U. T. Sirelius. 1950-luvulla Kansallismuseo aloitti museaalisen, kentällä tapahtuvan inventoinnin, sillä museon arkistoihin kaivattiin lisää tietoa vanhasta suomalaisesta kyläasutuksesta. Myöhemmin kylätutkimustoimintaa jatkoi Seurasaarisäätiö. Yliopistojen osakunnat järjestivät saman kaltaisia kansankulttuurin tallennusretkiä eli kotiseuturetkiä eri puolille Suomea. Retket kuuluivat osakuntien toimintaan aina 1960-luvulle saakka.²

---

¹ Korhonen 1996, 3.

² Kirveennummi & Räsänen 2000, 9-10.

Maanviljelysseurojen rakennusneuvojista tai näiden valistuksen tuloksena syntyneistä rakennuksista ei ole kansatieteen alalla tehty tähän mennessä suoranaisesti yhtään tutkimusta. Tieteenalalle lähimmän tutkimuksen piiriin on päässyt Uudenmaan maanviljelysseurassa vuosina 1918-1928 toiminut Heikki Siikonen, jonka toiminnasta Marja Ivars ja Marja Terttu Knapas laativat vuonna 1985 museovirastolle selvityksen nimeltä *Mallipiirustukset maatalouden rakentamisessa 1920-1930-luvulla. Rakennusmestari Heikki Siikosen elämäntyöstä*. Lyhyt selvitys loi minulle mahdollisuuden verrata Siikosen ja Tourun asemaa rakennusneuvojina. Historian näkökulmasta maaseudun rakennusneuvontaa ja mallipiirustuksia on selvittänyt Tiina Mertanen Jyväskylän yliopistoon vuonna 1989 tekemässään pro gradu -työssään "*Toimia maalaisrahvaan rakennustavan parantamiseksi*". *Maaseudun rakennusneuvonta 1800-luvun lopulta vuoteen 1939*. Mertanen on suorittanut laajan perustutkimuksen maaseudun rakennusneuvonnasta, joka entuudestaan oli jäänyt akateemisen tarkastelun ulkopuolelle. Hänen tutkimuksensa oli keskeisessä asemassa omankin työni kannalta. Tutkimusta maaseudun rakennustyyppien kehittelystä mallipiirroksien kautta on löydettävissä Kirsti Saarikankaan taidehistorian väitöskirjasta *Model Houses for Model Families. Gender, Ideology and the Modern Dwelling. The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland*. Arkkitehtuurin yleisteoksissa sivutaan niin ikään muutamien maaseudulla vaikuttaneiden rakennusmestarien toimintaa. Näistä tutkielmalleni keskeisiä ovat olleet Riitta Nikulan artikkeli teoksessa ARS Suomen taide 5 ja Ritva Wäreén artikkeli samassa sarjassa ARS Suomen taide 4. Turun yliopiston Suomen historian laitokselle vuonna 1970 valmistunut Matti J. Lahden väitöskirja *Rakennusmestari Suomen teollistumisen läpimurtokautena. Työn opettamasta rakentajasta koulunkäyneeeksi mestariksi* antaa aiheen kannalta hyödyllistä tietoa rakennusmestarien koulutuksesta. Samaa aihetta koskettavat myös teollisuuskoulujen historiikit.¹

---

¹ Talvitie, Arvi 1962: Tampereen teknillinen oppilaitos 1886...1961. Tampere; Valorinta, Veikko, 1986: Tampereen teknillinen oppilaitos 1886-1986. Jyväskylä.

2. ONNI TOURU

2.1. Perhetausta

Onni Päiviö Touru syntyi Hämeessä Hauhon pitäjässä vuonna 1879 neljäntenä Robert Juhonpoika ja Maria Matilda Tourun yhdeksästä lapsesta. Robert Touru kuoli vuonna 1891.¹ Pariskunta oli viljellyt Hauhon Vitsiälän kylässä sijaitsevaa Tourun kartanoa, jonka Matilda Touru kuitenkin joutui myymään pian miehensä kuoleman jälkeen.² Tourun kuudesta tyttärestä ja kolmesta pojasta vain yksi asui koko elämänsä Hauholla ja toinen palasi sinne leskeksi jäätyään. Onni Tourun sisarukset asuivat melko lähellä synnyinkuntaansa Hämeen ja Mikkelin lääneissä. Onni jätti Hauhon muuttaessaan Varsinais-Suomeen Karinaisten kunnan Kyrön kylään mahdollisesti jo vuonna 1912, seuraavana vuonna hän asui siellä jo varmasti.³

Kuva 4. Suoma ja Onni Touru. (Soile Julan yksityisarkisto.)

Kyrössä asuessaan Touru tapasi tulevan vaimonsa Suoma Matilda Kronqvistin. Suoma oli syntynyt vuonna 1884 Pöytyällä yhtenä Tuupan talon 13 lapsesta. Hänen elämänsä kulki varsin poikkeuksellista uraa 1900-luvun alun olosuhteissa. Suoma suoritti ylioppilastutkinnon ja kouluttautui Ebeneser-lastentarhanopettajaksi. Hän asui joitakin vuosia Yhdysvalloissa työskennellen New Yorkin Uutisissa. Todennäköisesti vasta

¹ Virkatodistus sukututkimusta varten.

² TYKL, sitomaton primaariaineisto: 6.1.24. Soile Julan haastattelu 27.1.2000.

³ Rakennustaito no 1/1913, 16.

Amerikasta palattuaan hän avioitui apteekkari Kronqvistin kanssa. Perheeseen syntyi poika Joel. Avioliitto päättyi kuitenkin eroon ja Suoma muutti poikansa kanssa Karinaisiin vuonna 1918.¹ Maanviljelijän tyttärenä hän osti Sauhula-nimisen tilan ryhtyen itsenäiseksi viljelijäksi. Onni Tourn ja Suoma Kronqvist avioituivat vuonna 1921 sulhasen ollessa 42-vuotias ja morsiamen 37-vuotias. Vielä samana vuonna he muuttivat Turkuun Rauhankatu 13 hankittuun kiinteistöön. Avioliitosta syntyi tytär Soile vuonna 1923.²

2.2. Koulutus

Ollessaan 21-vuotias syksyllä 1900 Tourn aloitti opintonsa Tampereen teollisuuskoulun huoneenrakennusosastolla tarkoituksenaan valmistua rakennusmestariksi. Koulu oli kaksivuotinen, käsittäen lokakuusta huhtikuuhun kestävät oppijaksot. Kouluun oppilaaksi pyrkivältä vaadittiin vähintään 17 vuoden ikää, kansakoulun korkeamman oppimäärän suorittamista ja muutaman vuoden työkokemusta teknillisestä ammatista.³ Tourn hankki kouluun vaadittavan työkokemuksen työskennellen vuoden ajan kirvesmiehenä. Kaksi kesää hän vietti muuraustöissä Helsingissä.⁴

Tampereen teollisuuskoulu käsitti kolme päälinjaa, joita huoneenrakennusosaston lisäksi olivat tie- ja vesirakennusosasto sekä koneosasto. Huoneenrakennusosaston lehtorina samoin kuin koko oppilaitoksen rehtorina toimi Tourun opiskeluvuosina arkkitehti Georg Schreck.⁵ Opetussuunnitelmassa oli sekä kaikille osastoille yhteisiä yleisiä oppiaineita että linjoittain erikoistuneita ammattiaineita, joista huoneenrakennusosastolla kertyi ensimmäisenä vuonna yhteensä 39 viikkotuntia ja toisena tunnin vähemmän. Ensimmäisellä vuosiluokalla yleisiä aineita olivat laskuoppi ja algebran alkeet, geometria ja stereometria, projektio-oppi ja mekaniikka. Taiteelliseen koulutukseen kuului lähinnä koristetaiteeksi katsottava käsivarainen piirustus, joka sisälsi ornamenttien piirtämistä kaavalehtien ja kipsimallien mukaan. Teknisten aineiden ohella oppilaiden yleissivistystä kohotettiin kirjoitusharjoituksilla ja äidinkielen opetuksella. Toisen vuoden ohjelmassa oli

---

¹ Virkatodistus, Karinaisten kirkkoherranvirasto 29.9.2000.

² TYKL, sitomaton primaariaineisto: 6.1.24. Soile Julan haastattelut 27.1.2000 ja 3.10.2000.

³ Valorinta 1986, 29, 31.

⁴ Ikäläinen 1907, 351.

⁵ Talvitie 1962, 298.

edellämainittujen lisäksi myös kirjanpitoa. Fysiikan opetusta annettiin vain ensimmäisenä vuonna.¹

Rakennusmestarin tutkintoa ajatellen olennaisia ammattiaiaineita kuului molempien kouluvuosien opetusohjelmaan. Huoneenrakennusoppi, jota myöhemmin kutsuttiin rakennuskonstruktio-opiksi, käsitti ensimmäisenä lukuvuonna käytännön tietoa eri ammattikuntien kuten muurarin, kivenhakkaajan ja salvumiehen töistä. Muurien, pilareiden ja savupiippujen valmistus eri tekniikoilla ja materiaaleilla kävivät tutuiksi, samoin kuin holvikaarien valmistus ja muodot sekä rappaus ja maalaustyöt. Salvumiehen alaan kuuluvia töitä olivat esimerkiksi erilaisten puuliitosten ja hirsiseinien nurkkaliitosten valmistaminen sekä ristikkoseinien, lankku- ja lautaseinien rakentaminen.² Toisena vuonna perehdyttiin muun muassa rakennusten kattorakenteisiin, kateaineisiin sekä torninhuippujen tekoon. Puusepän töistä käsiteltiin ovien ja ikkunoiden tekoa sekä parkettipermantojen paneelaustöitä; rautapuolelta ovien ja ikkunoiden raudoituksia ja lukkoja. Lämmitysjärjestelmät ja asuinhuoneiden tuulettaminen huomioitiin myös, samoin kuin aine- ja kustannusarvioiden laatiminen. Huoneenrakennusoppia opiskeltiin kolme viikkotuntia molempina vuosina, mikä on verrattain vähän kokonaisviikkotuntien määrään nähden.³

Teknistä rakennuspiirustusta oli sen sijaan runsaasti, ensimmäisenä vuonna kahdeksan ja toisena kaksitoista viikkotuntia.⁴ Oppiaine käsitti sekä kaavojen mukaan piirtämistä että kullakin vuosikurssilla opettujen rakennusosien piirtämistä.⁵ Maanmittausoppia, kartanpiirustusta käytännönharjoituksineen sekä perustusoppia piirroksineen kuului vain ensimmäisen vuoden opetusohjelmaan. Ainoastaan toisena vuonna opettuja ammattiaiaineita olivat rakennusoppi sekä muutamat huoneenrakennusosastollekin kuuluneet tie-, silta- ja vesirakennusoppitunnit.⁶ Huoneenrakennusosaston koulutus ei 1900-luvun alkuvuosina vielä huomionnut eri tehtäviin sijoittuvien rakennusmestarien erikoistarpeita. Kaupunkirakentamiseen ja maaseudulle sijoittuvat rakennusmestarit saivat täsmälleen samanlaisen koulutuksen ja myöhemmän työpaikan vaatiman erikoisosaamisen he

---

¹ Valorinta 1986, 369.

² Valorinta 1986, 370.

³ Valorinta 1986, 372.

⁴ Talvitie 1962, 305.

⁵ Valorinta 1986, 370, 372.

joutuivat hankkimaan lähinnä käytännön työkokemuksella. Touru valmistui Tampereen teollisuuskoulusta huhtikuussa 1902.¹

2.3. Työvuodet

Valmistuttuaan Touru työskenteli aluksi yksityisenä maatalousrakennusten urakoitsijana eri puolilla maata. Muistitieto kertoo, että Touru olisi ollut töissä myös Kansallisteatterin rakennustyömaalla. Todennäköisesti hän työskenteli siellä vuonna 1902 juuri valmistuneena rakennusmestarina. Kerrotaan, että rakennuksilla oli samaan aikaan ollut myöhemmin kuplettilaulajana tunnettu Alfred J. Tanner², jota Touru oli kehottanut pitämään konsertin, kun tämä kerran laulumiehiä oli. Tanner oli noudattanut neuvoa, eikä häntä sen jälkeen rakennuksilla juuri nähty.³ Vuosina 1908-09 Touru toimi rakennusmestarina arkkitehti J. Stenbäckin kirkkorakennuksilla⁴ ja seuraavien kolmen vuoden aikana rakennusmestarina ja urakoitsijana maatalous- ja meijerirakennuksilla.⁵ Tarkempaa tietoa Tourun tuona aikana mahdollisesti suunnittelemissa rakennuksista ei ole saatavilla.

Työtilaukset toivat Tourun myös Varsinais-Suomen alueelle, jossa hänen ensimmäinen suurempi työtarjouksensa oli kunnallisneuvos Juho Kaskisen omistamalla Hermansaaren tilalla Lokalahdessa.⁶ Tilan päärakennus oli palanut vuonna 1911⁷ ja Touru sai uuden arkkitehti Heikki Helinin suunnitteleman rakennuksen urakoitavakseen. Kaskinen kuului Lounais-Suomen maanviljelysseuran perustajajäseniin ja toimi seuran ensimmäisenä

---

⁶ Talvitie 1962, 305.

¹ Tolonen 1930, 572.

² Alfred J. Tanner valmistui Helsingin teollisuuskoulusta vuonna 1905 ja toimi rakennusmestarina yksityisluontoisessa rakennustoiminnassa. Vuonna 1907 hän ryhtyi humoristilaulajaksi, jollaisena toimi kuolemaansa saakka vuoteen 1927. Tanner teki useita laulumatkoja Yhdysvaltoihin ja Euroopan maihin. Tolonen 1930, 550.

³ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 6.1.24. Soile Julan haastattelu 27.1.2000.

⁴ Helsingin teollisuuskoulussa vuosina 1886-1903 opettanut Stenbäck, joka rakensi kirkkoja kesälomiensa aikana, käytti mielellään vastikään teollisuuskoulusta päässeitä työnjohtajinaan. Lahti 1970, 328. Nähtävästi hän jatkoi vastikään valmistuneiden rakennusmestareiden suosimista vielä opetustoimen jätettyäänkin. Vuosina 1915-19 Stenbäck toimi Tampereen teollisuuskoulun talonrakennuslinjan lehtorina. Valorinta 1986, 404.

⁵ Tolonen 1930, 572.

⁶ Rakennustaito no 1/1945, 20.

⁷ Suuri maatilakirja I 1963, 712.

puheenjohtajana.¹ Vuonna 1912 Touru valittiin Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvoksi.² Touru toimi seuran ainoana rakennusneujana vuoteen 1938 saakka lukuun ottamatta lyhyttä jaksoa 1920-luvun lopulla, jolloin seuraan oli palkattuna rakennuspiirtäjä.³

Touru ei ilmeisesti kokenut kirjallista ilmaisumuotoa itselleen läheiseksi. Toisin kuin monet muiden maanviljelysseurojen samanaikaisista rakennusneuvjista, hän ei julkaissut yhtään alaansa liittyvää kirjaa, eikä tiettävästi myöskään kirjoittanut artikkeleita julkaisuihin. Lounais-Suomen maanviljelysseuran omaan julkaisuun Touru lupautui avustajaksi. Lehtimiehen ura typistyi yhteen *Lounais-Suomen Maatalouslehden* lukijapalstalla esiintyneeseen vastaukseen tallin rehupöydän rakenteesta,⁴ sillä taloudellisen vaikeuksien vuoksi lehti ilmestyi lyhytaikaisesti vain vuosina 1915-1916.

Rakennusneujana Touru sai mahdollisuuden tutustua maakuntaan ja sen asukkaisiin perin pohjin. Aika Kyrössä loi todennäköisesti pohjan Tourun laajalle tuttavapiirille maakunnassa. Kunnan sijainti keskellä lounaissuomalaista maaseutua - lähellä Turku, mutta maanviljelijöiden mielessä kuitenkin tarpeeksi kaukana - lienee vaikuttanut edullisesti kontaktien luomiseen maakunnan asukkaisiin. Neuvontamatkat, kurssien pito ja muu työn kuvaan liittyvä toiminta saattoivat hänet kosketuksiin maaseutuväestön jokaiseen kerrokseen kuuluvien ihmisten kanssa.

Yhteydet Turkuun ja maanviljelysseuraan takasivat sosiaalisen elämän vilkkauden myös kaupungissa. Maanviljelysseurasta elinikäiseksi tuttavaksi tuli maisteri Arvo Väylä⁵, joka alkuun toimi seuran maanviljelyskonsulenttina ja vuodesta 1929 lähtien sihteerinä.⁶ Maakuntaan luodut kontaktit säilyivät Turkuun asettumisen jälkeenkin. Tourun työtila sijaitsi hänen kotonaan, ja sitä mukaa, kun neuvojan matkat maakuntaan vähentyivät, lisääntyivät isäntien vierailut Turun toimistossa. Avioliitto oli luonut puitteet asiakkaiden

---

¹ Silmäys työmaalle. Lounais-Suomen maatalouslehti no 13.1915.

² Tolonen 1930, 572.

³ Väylä 1930, 35.

⁴ Lounais-Suomen maatalouslehti 1914 näyttenro 2, 21.

⁵ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 6.1.24. Soile Julan haastattelu 27.1.2000.

⁶ FMA, L-S:n mvs, johtokunnan kokous 30.12.1929.

tapaamiselle kotiympäristössä, ja Suoma Tourun vieraanvaraisuus takasi seurustelun kahvikupin äärellä.¹

Maanviljelysseuran rakennustoimiston pitäminen neuvojan kotona sujui ongelmitta aina 1930-luvun lopulle saakka. Alkuvuodesta 1938 maanviljelysseuran johtokunta päätti rakennusneuvojan toimen uudelleenjärjestämisestä. Esitelmä- ja kurssitoimintaa oli lisättävä ja rakennustoimisto siirrettävä seuran toimiston yhteyteen, jotta rakennusneuvoja pysyisi aikansa ja tehtäviensä tasalla. Johtokunnan keskustellessa Tourun kanssa asiasta tämä ei ollut halukas toimiston muuttamiseen vielä saman vuoden kuluessa. Touru oli nimittäin parhaillaan rakennuttamassa asuin- ja liikehuoneistoa Rauhankadulle samalle tontille, jossa perheen asuintalo sijaitsi. Kotona työskennellessään hänellä oli mahdollisuus samalla valvoa rakennustyömaan toimintaa.² Johtokunta ei ollut kovin myötämielinen Tourun ajatuskannalle - toimisto oli siirrettävä, ja ellei rakennusneuvoja tähän suostuisi, vaihdettava rakennusneuvojaa.³ Sopua asiassa ei syntynyt ja Touru sanoutui irti rakennusneuvojan toimesta 22.4.1938. Hän pysyi tehtävässä omasta toivomuksestaan aina heinäkuun loppuun saakka⁴ opastaen seuraavaksi neuvojaksi valittua Lauri J. Elostaa.⁵ Tourun ja samoihin aikoihin seurasta eronneen karjatalouskonsulentti Yrjö P. Sipilän kunniaksi järjestettiin jäähyväisillallinen, johon kunniavieraiden ohella kutsuttiin seuran toimihenkilöt puolisoineen. Myös valtuuskunta oli saapuvilla. Tourulle annettiin tilaisuudessa seuran lahjana kultakello perineen.⁶ Tourun suhde Lounais-Suomen maanviljelysseuraan lienee säilynyt asiallisenä työsuhteen katkeamisen jälkeenkin. Suoma Touru toimi jatkossakin seuran luottamustehtävissä. Hänet valittiin vuonna 1934 alkunsa saaneen maatalousnaisten piiri johtokunnan puheenjohtajaksi vuosina 1940-41 ja samoina vuosina myös Lounais-Suomen maanviljelysseuran johtokunnan jäseneksi.⁷ Maanviljelysseurasta eroamisensa jälkeen Touru toimi yksityisenä maatalousrakennusten suunnittelijana sekä myös eron siemenenä

¹ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 6.1.24. Soile Julan haastattelu 27.1.2000.

² FMA, L-S:n mvs, valtuuskunnan kokous 25.2.1938.

³ FMA, L-S:n mvs, johtokunnan kokous 28.3.1938.

⁴ FMA, L-S:n mvs, valtuuskunnan kokous 25.4.1938.

⁵ FMA, L-S:n mvs, johtokunnan kokous 19.5.1938.

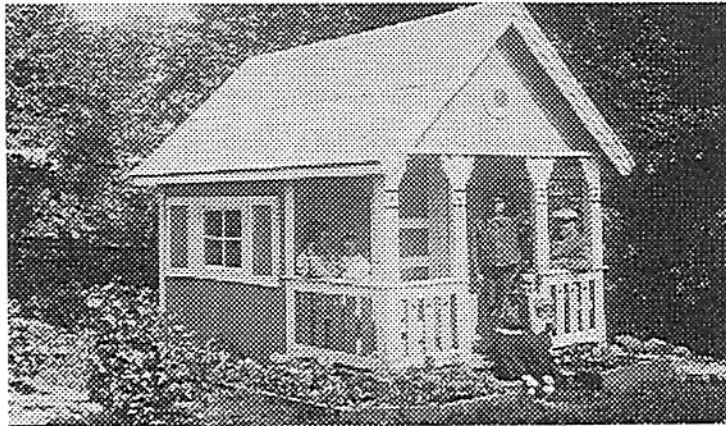
⁶ FMA, L-S:n mvs, valtuuskunnan kokous 24.9.1938.

⁷ Taipaleelta taittamia. Varsinais-Suomen maanviljelysseuran 50-vuotisjuhla julkaisu, 47-48.

olleen ja aikanaan valmistuneen Mikonlinnan asuin- ja liikerakennuksen isännöitsijänä.¹ Mikonlinnan suunnitteli arkkitehti Aarne Eklund.²

Tourun perheen vapaa-aikaan kuului kesähuvila Kuusiston salmen rannalla Kaarinan Mattelmäessä. Touru suunnitteli rakennuksen ja pihapiirin kuuluneen lasten leikkimökin todennäköisesti 1920-luvun loppupuolella. Hän valvoi rakennustyöt, mutta ei itse osallistunut niihin, sillä rakentelu ei kuulunut hänen vapaa-ajan harrastuksiinsa. Kenties työskentely alalla vaati toisenlaiset rentoutumiskeinot, kuten Tourun mieluusti harrastaman kalastuksen. Samalla kun Tourut ostivat oman Tuulimäeksi nimetyn huvilatonttinsa, Mattelmäen tilasta erotettiin tontit Tuulimäen molemmille puolille. Näiden omistajat eläinlääkäri Väinö Marjanen ja osuusteurastamon johtaja Kaltela tilasivat huviloidensa piirustukset Tourulta. Kesäaikaan perhe asui huvilalla Tourun työskennellessä kaupungissa sieltä käsin. Perhe myi huvilan sotien edellä.³

Sosiaaliseen elämään lukeutuivat myös sukulaisvierailut muun muassa Hauholle Tourun äidin luokse. Hän asui miehensä kuoleman jälkeen perheelle ostetussa pienessä talossa. Äidin kuoleman jälkeen vuonna 1935 käynnit harvenivat, vaikka ystäviä ja sukulaisia tavattiinkin yhä.⁴

Kuva 5. Leikkimökin verannalla vasemmalta Suoma Touru ja tytär Soile, Joel, lastenhoitaja ja Onni Touru. (Soile Julan yksityskokoelma.)

¹ Rakennustaito no 1/1945, 20.

² Turun kaupungin tietopalvelutoimisto, Mikonlinnan rakennuspiirroksat VII-27.6.

³ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 6.1.24. Soile Julan haastattelut 27.1.2000 ja 3.10.2000.

⁴ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 6.1.24. Soile Julan haastattelu 27.1.2000.

Onni Touru on rakennuksiensa kautta hyvin voimakkaasti läsnä tämänkin päivän lounaissuomalaisessa maalaismaisemassa. Henkilönä häntä voidaan enää tavoittaa muutaman pöytäkirjamaininnan, luettelotietojen, ylipäänsä sieltä täältä löytyvien viitteiden, nekrologien ja jokseenkin vähäisen muistitiedon kautta. Näiden välityksellä muotoutuu kuva vakaasta, harkitsevaa ja tuotteliasta elämää elävästä voimakastahtoisesta miehestä. Tourun tuttavapiiri, kuten mainittua, oli laaja. Onni ja Suoma Touru tekivät usein vierailuja maakuntaan ja lisäksi ystäviä kutsuttiin Turun kotiin. Tourun tytär muistelee isänsä 50- ja 60-vuotispäiviä vietetyn suurin juhlamenoin Rauhankadun kodissa.¹ Ainakaan ammattilehdessä Touru ei halunnut vuosiaan sen enempää kerrattavan, sillä Rakennustaidossa kummastakin juhlatapauksesta oli vain niukka maininta.²

Touru kuoli sydänsairauteen loppiaispäivänä 1945 ollessaan 66 vuoden ikäinen. Hänen hautajaisiinsa lähettivät kukkalaitteita ja adresseja lukuisten yksityisten ihmisten lisäksi myös useat yhdistykset. Lounais-Suomen maanviljelysseuran adressin toi Tourun pitkäaikainen ystävä Arvo Väylä, joka myös puheessaan muisti Tourua lämpimästi.³

2.4. Toiminta Suomen Rakennusmestariiliitossa

Touru seurasi aktiivisesti maatalousrakennusalan tapahtumia. Hän liittyi Suomen Rakennusmestariiliittoon heti sen perustamisvuonna 1905.⁴ Touru osallistui liiton vuosikokouksiin pääsääntöisesti joka toinen vuosi ajalla 1912-35.⁵ Liiton maatalousrakennusosastoon hän liittyi sen perustamista seuraavana vuonna 1913⁶ ja toimi osaston johtokunnan jäsenenä vuosina 1914-17 ja 1922-27.⁷ Touru palkittiin Rakennusmestariiliiton jäsenyyden 25-vuotismerkiksi muiden perustajajäsenien mukana juhluvuosikokouksessa 1930.⁸

¹ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 6.1.24. Soile Julan haastattelu 27.1.2000.

² Rakennustaito no 8-9/1929, 116; Rakennustaito no 8/1939, 139.

³ Sanomalehtiartikkeli 1945.

⁴ Tolonen 1930, 572.

⁵ Rakennustaidot 1912-1935.

⁶ Similä 1916, 110.

⁷ Rakennustaito no 5-6/1930, 110.

⁸ Rakennustaito no 6-7/1932, 108.

Varsinkin osaston alkuaikoina maatalousrakennusmestarit retkeilivät ahkerasti kotimaassa. Touru on varmuudella osallistunut ensimmäiselle vuoden 1914 kesäretkelle, josta julkaistiin mittava kaksiosainen selostus Rakennustaidossa. Retki suunnattiin kahdeksan miehen voimin Hämeen, Itä-Hämeen, Hämeen-Satakunnan, Lounais-Suomen ja Uudenmaan maanviljelysseurojen alueille ja se kesti peräti kymmenen päivää. Matkaa taitettiin niin rautateitse, vuokra-autoilla, vesitse kuin polkupyörälläkin. Yöpymispaikkana oli majatalojen ohella kerran heinälatokin.¹ Retken tervehdyssanat lausunut Uudenmaan maanviljelysseuran rakennusneuvoja Oskari Suomela kiteytti yhteistoiminnan merkityksen seuraavasti:

Tehtävämme on tärkeä ja se on lisäksi kunniakas tehtävä, joka meidän alati tulee pitää mielessä. Sen tähden olemme velvolliset huolehtimaan myöskin siitä, että tiedoissamme ja tehtävissämme pysymme aikamme tasalla. Sillä ainoastaan siten kykenemme kunnolla suoriutumaan monissa edesvastuullisissa tehtävissämme. "Oppia ikä kaikki", sanoo suomalainen sananlasku ja se pitää meihinkin nähden paikkansa. Tämänkin yhdessäolomme tarkoitus on opillista laatua, sillä jo se, että saamme yhdessä keskustella ja vaihtaa mielipiteitä ammattikysymyksissä, täydentää tietojamme. Tämä on sitä tarpeellisempi kun hajallaan asuvina, saamme olla tätä tukea vailla ja sen sijaan luottaa ainoastaan omaan kokemukseemme.²

Rakennusmestarit tutustuivat aina paikallisen maanviljelysseuran rakennusneuvojan johdolla maatilojen eri rakennuksiin, joista useat olivat juuri rakennettuja ja neuvojien näkökulmasta esimerkillisesti suunniteltuja. Huomiota kiinnitettiin myös varoituksesta käyviin rakennuksiin, eräässä Ruokosen talossa katseltiin "uusien, mahdollisen epäkäytännöllisesti tehtyjä asuin- ja eläinkartanorakennuksia, jotka oli saatu aikaan poikkeamalla rak. neuvojan laatimasta alkuperäisestä suunnitelmasta". Lounais-Suomessa vierailtaessa opastus sujui Tourun johdolla. Kohteina olivat Lehtisten tilan karjanhoitokoulu Mietoisissa ja Lemun kunnan pienviljelysmallitila, jossa Tourun suunnittelema viljankuivauslaitos kaappijärjestelmineen ja savustukseenkin käytettävä maltaittein kuivauslaitos kiinnostivat mestareita erityisesti. Rakennusteollisuuden uusiin virtauksiin tutustuttiin Turun Tapanilaattatehtaalla ja Paraisten sementtitehtaalla.³ Retkeilyn päätteeksi Suomela totesi:

Ja sanottakoon heti, että se oli monessa suhteessa yli toiveittenkin onnistunut; opinnollisessa suhteessakin se oli varsin mieltäkiinnittävä, jättäen osanottajiin

---

¹ Suomela 1914, 242.

² Suomela 1914, 242.

³ Suomela 1914, 252-254.

pysyviä vaikutelmia. Vielä suuremman ja kestävämmän vaikutuksen jätti osanottajien mieleen se rattoisa ja kaiken aikaa toverillinen harras seurustelu, joka matkan rasiuksienkin aikana heidän keskuudessaan vallitsi.”¹

Toiveista huolimatta samankaltaisten ekskursionien järjestäminen jäi myöhemmin melko vähäiseksi, samoin kuin niille osallistuneiden määrä.

---

¹ Suomela 1914, 254.

3. VARSINAISUOMALAINEN MAASEUTU 1900-LUVUN VAIHTEESSA

3.1. Maaseudun olot ja väestö

Varsinais-Suomi on valtakunnan vanhinta asuttua aluetta. Hallinnolliseksi maakunnaksi se määriteltiin jo 1300-luvulla samalla kertaa Ahvenanmaan, Satakunnan, Hämeen ja Uudenmaan kanssa.¹ Varsinais-Suomen luonnetta määrittä pitkälti Turun asema Ruotsin valtakunnan itäisten osien kaupallisen ja henkisen elämän keskuksena. Hyvät liikenteelliset yhteydet sekä emämaahan että Suomen sisäosiin aiheuttivat sen, että kaupunki välitti erilaisia uutuuksia niin omaan maakuntaansa kuin muuallekin Suomeen. Maanviljelyksen kannalta varsinaissuomalainen maaseutu oli suotuisaa aluetta. Lukuunottamatta rannikkoseutua ja saaristoa, Lounais-Suomi kuului vanhan peltoviljelyn alueeseen, jossa kaskenpoltto ja pyyntielinkeinot menettivät jo varhain taloudellisen merkityksensä.² Karjanhoito oli maatalouden ohella merkittävä elinkeino etenkin saaristossa ja maakunnan karummissa ja metsäisemmissä sisäosissa. Rannikolla ja saaristossa perinteisiä tulonlähteitä olivat kalastus ja talonpoikaispurjehdus. Varsinaissuomalaiset talonpojat purjehtivat pääasiassa Tukholmaan ja Mälärin seudulle, mutta myös muihin Itämeren satamiin kuten Tallinnaan ja Riikaan.³

Maaseudun perinteinen elämäntapa ajautui muutokseen 1800-luvulta lähtien. Murroksen ponttimena varsinaissuomalaisellakin maaseudulla olivat moninaiset toisiinsa kytkeytyvät henkiset ja taloudelliset vaikuttimet. Maaseudun kulttuurin muuttumisen ja uutuusien leviämisen edellytyksenä olivat Ilmar Talven mukaan useat ihmisten kontakteja, kanssakäymistä ja liikkuvuutta lisäävät toimenpiteet. Kansakoululaitos vaikutti sekä yleisen sivistystason nousuun että arkielämän käytäntöihin. Liikenteen kehittyminen mahdollisti entistä laajemman matkustamisen ja muun muassa rautateiden rakentaminen toi mukanaan nopeasti kehittyvät asemayhdyskunnat. Liikenneyhteyksien parantuminen helpotti ja laajensi kaupankäyntiä ja saattoi kirkonkylät kuten muutkin kyläkunnat kosketuksiin ulkopuolisten keskusten kanssa. Paikallisella tasolla uutuuksia välittivät

---

¹ Kostet 1992, 19.

Kansankulttuurinsa puolesta Varsinais-Suomi lukeutuu laajempaan lounaissuomalaiseen alueeseen johon kuuluvat lisäksi Ahvenanmaa, suurin osa Uuttamaata, Etelä-Häme ja Ala-Satakunta. Lounais-Suomi on ollut kautta aikojen kansankulttuurin tärkein innovaatioalue Suomessa. Talve 1990, 368-369.

² Talve 1990, 368-369.

³ Kallberg 1981, 5, 6.

usein yhdistykset ja organisaatiot, joista elinkeinon muuttumisen kannalta merkittäviä olivat maanviljelys- ja maamiesseurat. Elinkeinojen piirissä uutuuksien leviämisen kontaktiväylät kulkivat pitkälti yhdistystoiminnan kautta ja uutuuksien ensimmäiset soveltajat ja hyväksyjät olivat suurempien tilojen omistajia ja yleensä vauraita talonpoikia.¹

1800-luvun loppupuolelle tullessa oli selvää, että vanhakantainen maatalous ei kyennyt elättämään maaseudun koko ajan kasvavaa väkimäärää. Viljantuotantoon perustuvan talouden epävarmuus oli näyttäytynyt karulla tavalla 1860-luvun katovuosina ja asenteet alkoivat muuttua myötämielisiksi karjatalousvaltaiselle tuotantosuunnalle. Halpa ulkomainen viljantuotanto vähensi kotimaisen viljelyn kannattavuutta 1880-luvulta lähtien, samalla kun markkinoiden kasvava voim kysyntä ja meijeritalouden kehittyminen vauhdittivat siirtymistä karjatalouteen.² Tuotantosuunnan muutosta osoittaa karjan rehuksi tarvittun heinän peltoviljelyn lisääntyminen. 1870-luvulla heinäpeltojen osuus jäi kehittyneimmilläänkin maatalousalueilla alle kymmeneen prosenttiin, kun taas vuonna 1910 heinään käytetty peltoala oli jo koko maassa keskimäärin 40 prosenttia.³

Maatalouden koneistumisen edellytyksenä oli paitsi uudistusmielisyys myös riittävä pääoma. Suomessa uudistusten aloittajia olivat kartanot, ratsutilat ja pappilat, joiden joukosta löytyvät ensimmäiset kokeilijat.⁴ Varsinais-Suomessa merkittävä alotteiden tekijä oli 1700-luvulla syntynyt Suomen talousseura, jonka ansioiksi voidaan laskea heinänviljelyn edistäminen ja maanviljelystyökalujen uudistamisessa muun muassa hanhenjalka eli kolmioäkeen levittäminen maanviljelijöiden keskuuteen. Ensimmäisiä tiloille hankittuja koneita olivat rautaiset kääntöaurat, joita vaadittiin peltoheinän viljelyssä. Näiden kahden uutuuksien leviämistä voidaankin seurata yhtenäisenä ilmiönä. Kääntöauraa seurasivat erilaiset äkeet, niittokone ja puimakone, jotka vuoden 1910 maatalouslaskennan mukaan olivat käytössä lähinnä läntisessä Suomessa. Traktori oli eteläsuomalaisilla suurilla tiloilla käytössä jo 1920-luvulla, mutta levisi koko maahan vasta toisen maailmansodan jälkeen.⁵

---

¹ Talve 1980, 457-458.

² Anttila 1974, 33-34.

³ Apunen 1987, 53.

⁴ Anttila & Räsänen 1987, 23-24.

⁵ Anttila & Räsänen, 24-26.

1800-luvulla hyvään alkuun päässyt taloudellinen kehitys koki takaiskun vuonna 1914 alkaneen suursodan myötä. Vaikka Suomi ei osallistunut sodankäyntiin, se joutui Venäjän autonomisena osana kokemaan sen vaikutukset. Kaupankäynti länsimaiden kanssa loppui lähes täysin, ja ainoaksi kauppakumppaniksi jäi Venäjä. Taloudellinen tilanne huonontui kuitenkin merkittävästi vasta vuonna 1917 Venäjän vallankumouksen myötä. Viljantuonnin lakkauttaminen sekä kesän kuivuudesta kärsineen karjatalouden riittämättömyys johti lopulta elintarvikesäännöstelyyn.¹ Vuonna 1918 puhjennut sisällissota myötä maan talous lamaantui lähes täysin. Seuraavan vuosikymmenen myötä taloudellinen tilanne kohentui huomattavasti. Suomen talouselämän erikoispiirteenä oli 1920- ja 30-luvulla maatalouden voimakas kehitys ja toiseen maailmansotaan mennessä Suomen maatalouden tuotanto oli kasvanut huomattavasti. Maa oli leipäviljan suhteen lähes omavarainen ja karjataloustuotteita riitti ulkomaiseen vientiin.² Varsinais-Suomen asema hyvätuottoisena maatalousalueena käy ilmi muun muassa siinä, että 1920-luvun lopulla Turun ja Porin läänissä viljeltiin lähes puolet koko maan vehnästä ja viidesosa rukiista. Läänin karjatalous oli niin ikään kehittynyttä ja maan rehuviljasta läänissä tuotettiin kuudennes.³

Suomen väkiluku oli vuonna 1900 noin 2,7 miljoonaa ja yli 87% väestöstä asui maaseudulla. Turun ja Porin läänissä vastaava luku oli 86%. Läänin huomattavimmassa kaupungissa Turussa oli tuolloin hieman yli 38000 asukasta ja toiseksi suurimmassa Porissa miltei 15000. Rauma ylsi 5000 asukkaaseen, mutta Uudessakaupungissa, Naantalissa ja tuolloin Turun ja Porin läänin lasketussa Maarianhaminassa väkiluku jäi alle puolen tuhannen.⁴ Maaseudun asukkaat jakautuivat taloudellisen asemansa perusteella eri sosiaalisiin ryhmiin. 1900-luvun alussa maanviljelystä vielä harjottaneiden säätyläisten ja virkamiehien omistamat tilat sijoittuivat lähinnä pääkaupungin ympäristöön. Lounais-Suomessa monet aikanaan säätyläisten hallussa olleet kartanot olivat siirtyneet varakkaiden talonpoikien, lähinnä rusthollarien, omistukseen. Vaikka kanssakäyminen ratsutilallisten ja säätyläisten välillä ei ollut kovin vilkasta, ratsutilojen

---

¹ Virrankoski 1980, 161-162.

² Virrankoski 1982, 54.

³ Niemelä 1992, 70.

⁴ Suomen tilastollinen vuosikirja 1903, 8-9.

omistajat välittivät säätyläis- ja kaupunkikulttuurin piirteitä omaan talonpoikaiseen kulttuuriinsa.¹ Maataomistavien talonpoikien kirjo oli laaja suurtilallisista aina pienehköjen viljelmien omistajiin, joiden elintaso oli toisinaan samalla tasolla torpparien kanssa. Vaikka talollisen ja torpparin elämäntavat eivät aina juuri poikenneet toisistaan, ratkaiseva ero ryhmien välillä oli maanomistus. Maaseudun mittavaan tilattomaan väestöön lukeutuivat viljelyksiä vuokraavat torpparit ja lampuodit, asuinmökkinsä ja vähän maata vuokraavat mäkitupalaiset, talonväen kanssa asuvat vuosipalkolliset sekä vakituista asuin- tai työpaikkaa vailla olevat päivätyöläiset eli loiset.² Merkittävänä osasyynä tilattoman väestön kasvuun oli jo vanhan maatalousyhteiskunnan ajalta juontuva maanomistuksen epätasainen jakautuminen. Vuoden 1910 maatalouslaskennan mukaan Turun ja Porin läänissä suurviljelmien hallussa oli lähes 30% läänin koko peltoalasta. Tästä juontui myös se, että suuri osa alueen torppareista oli kartanoiden alustalaisia.³ Asukasluvun kasvaessa tilallisten lapsia oli kaiken aikaa vajonnut maattomien yhä lisääntyvään joukkoon, koska tilojen jakaminen ei ollut mahdollista. Tilojen jakamisen vuonna 1895 vapautuessa maansaanti helpotti talollisten perillisten asemaa, mutta vaikeutti samanaikaisesti torpparien mahdollisuuksia saada tila viljeltäväkseen.⁴

Maatalouden murroksen ja jatkuvan väestönkasvun synnyttämä maatalouselinkeinon riittämättömyys muodostui todelliseksi ongelmaksi 1800-luvun lopussa, sillä maaseudun perinteisesti tarjoamat kausittaiset työt eivät enää pystyneet takaamaan työllisyyttä. Liikaväestön muutto teollisuuskeskuksiin tai ulkomaille suuntautunut siirtolaisuus helpottivat maaseudun väestöpainetta vain vähän. 1870-luvulta alkaen myös metsäteollisuus tarjosi uusia työtilaisuuksia puutavaran hakkuussa, kuljetuksessa ja jalostuksessa. Torpparin elämää metsäteollisuuden nousu sen sijaan hankaloitti. Metsän arvon noustua talolliset eivät halunneet takamailleen enää uusia torppia ja vanhojenkin torppareiden metsänkäyttöoikeutta rajoitettiin.⁵ Kun lisäksi viljanviljelyn kannattamattomuus ja tuotantosuunnan vaihdokseen liittyvät kustannuspaineet alkoivat tuntua maanomistajan taloudessa ja koneistaminen vähensi torpparin taksvärkin arvoa, alettiin

---

¹ Anttila 1974, 38-39.

² Rasila 1982, 142-144.

³ Anttila 1974, 31-33.

⁴ Apunen 1987, 49.

⁵ Vuorela 1975, 655.

alustalaisten asemaa kiristää. Torppareitakin suuremmassa ahdingossa olivat palkolliset, mäkitupalaiset ja loiset.¹

Kysymystä maaseudun tilattoman väestön asemasta käsiteltiin aluksi lähinnä sosiaalipoliittisena seikkana. Valtiovalta pyrki uudistamaan maanvuokralakia jo 1880-luvun puolivälistä lähtien ja 1900-luvun alussa lakia uudistettiin kaksi kertaa, vuosina 1902 ja 1909. Parannusyrietykset jäivät kuitenkin tehottomiksi ja viimeisen uudistuksen jälkeen torpparien asema jopa vaikeutui.² Vasta vuonna 1918 säädetty laki maan lunastuoikeudesta saattoi maanvuokraajat parempaan asemaan. Laki koski vain yksityisten maalla olevia lampuotitiloja, torppia ja mäkitupa-alueita, mutta ulotettiin vähitellen myös seurakuntien virkataloihin, valtion virkatalojen vuokramaihin sekä valtion metsämaiden vuokra-alueisiin. Vuonna 1922 vahvistetun Lex Kallion mukaan myös vähävarainen maatalousammattiin perehtynyt tilaton saattoi saada enintään 20 hehtaaria maatalousmaata ja 20-75 hehtaaria metsää. Tämän uuden maanlunastusta koskevan lainsäädännön myötä Suomi oli valtion tuella muuttumassa pientilavaltaiseksi maaksi. Maanvuokraajien statuksen muuttuessa maanomistajiksi, muuttui samalla maatalousväestön yhteiskunnallinen jako kolmen ryhmän sijasta kahteen: maataomistaviin viljelijöihin ja työväkeen. Uuden pienviljelijöiden ryhmän keskuudessa oli kuitenkin huomattavia varallisuuseroja ja monet pientilalliset joutuivat hankkimaan lisäansioita työväestön rinnalla muun muassa metsätöistä. Pientilavaltaistuminen edisti maatalouden tehostumista myös sen kautta, että uudet tilalliset raivasivat maata. Näin alunperin perheen elättämiseen liian pienet tilat laajenivat elinkelpoisiksi viljelmiksi.³

Tavallisen viljelijän ei vielä vuosisadan vaihteessa katsottu tarvitsevan erityistä maatalousalan koulutusta. U. Brander kirjoittaa *Oma maa* -kirjassa vuonna 1924 viljelijöiden enemmistön vielä viime aikoina ajatelleen, että kotipellon koulu isän ohjaamana on ainoa, mitä maamieheksi aikova poika tarvitsee.⁴ Vuonna 1901 tehty laskelma osoitti, että koko maassa oli vain yksi sadasta maanomistajasta käynyt maanviljelyskoulun, ja torppareilla vastaava luku oli yksi tuhannesta. Turun ja Porin lääni

---

¹ Nygård & Kallio 1987, 588.

² Peltonen 1992, 286.

³ Jutila 1982, 208-209.

⁴ Brander 1924, 244.

oli tässä katsauksessa kärkipäässä, mutta sekin vain 2,2 koulun käyneellä viljelijällä sataa käymätöntä kohden. Opetusta nauttivat lähinnä maatalojen työnjohtajiksi pyrkivät ja varakkaampien talollisten pojat.¹ 1920-luvun lopulle tultaessa alempi maatalousopetus oli keskitetty maamieskouluihin, joita vuonna 1927 oli maassa 32 kappaletta. Vajaan vuoden pituinen koulutus sisälsi kaksi teoriajaksoa talvikausina ja niiden väliin kesäaikaan sijoittuvan viisikuukautisen harjoittelujakson. Maamieskoulun käymistä pidettiin 1920-luvun lopulla jo lähes välttämättömänä ja sen suorittamista suositeltiin varsinkin pienviljelijöille.²

3.2. Maanviljelysjärjestöt ja Lounais-Suomen maanviljelysseura

Pyrkimyksiä maanviljelyksen kehittämiseen järjestötoiminnan muodossa esiintyi Suomessa aina 1700-luvulta Talousseuran perustamisesta lähtien. Seuran jäsenistö koostui lähinnä sivistyneistön edustajista, ja sen toiminta-aloihin kuuluivat mitä moninaisimmat maatalouteen ja kansan sivistämiseen liittyvät seikat. Maaseudulle levitettiin sekä uusia aatteita että viljelysvälineitä, -kasveja ja -tapoja.³ Seuran toiminta-alueena oli koko Suomi, ja tultaessa 1800-luvulle kävi selväksi, että seura ei kyennyt vaikuttamaan niin tehokkaasti kuin olisi toivonut varsinkaan syrjäseutujen kehitykseen. Hanke jokaiseen läänin perustettavasta itsenäisestä talousseurasta herätti laajempaa vastakaikua 1800-luvun puolivälissä. Vuoteen 1863 mennessä oli perustettu ruotsinkielinen Nylands och Tavastehus läns Landbrukssällskap sekä maanviljelysseurat Mikkelin, Vaasan ja Kuopion lääneihin ja Satakuntaan. Seurat olivat pääsääntöisesti yhä säätyläisten hallitsemia, jäsenistönä virkamiehiä, kaupunkien liikemiehiä ja toisinaan myös suurtilallisia.⁴ Ne eivät siten koskeneet pienempien tilojen omistajia saati maata omistamattomatonta väestöä. Seurojen toiminta noudatti suunnilleen jo vakiintuneita linjojaan, joihin ei vielä liittynyt erityistä rakennuksia koskevaa neuvontaa.

---

¹ Brander 1924, 247.

² Hirvensalo, 693-695.

³ Jutila 1962, 53.

⁴ Jutila 1962, 54-56.

Suomenkielisen talonpoikaiston tyytymättömyys lääninmaanviljelysseurojen toimintaan 1800-luvun loppupuolella oli osasyynä siihen, että vanhat seurat alkoivat jakaantua useampaan osaan ja uusia seuroja syntyi. Vuoteen 1909 mennessä valtakunnassa oli yhteensä 22 lääninmaanviljelysseuraa, joista 19 oli suomen- ja kolme ruotsinkielisiä.¹

Läänintasolla toimivien maanviljelysseurojen ohella viime vuosisadan lopulla perustettiin vilkkaaseen tahtiin maanviljelyksellisiä paikallisjärjestöjä. Vuoteen 1902 mennessä oli perustettu jo 347 maamiesseuraa tai muuta vastaavaa paikallisjärjestöä.² Lääninmaanviljelysseurojen lisääntyminen toi mukanaan myös hajaantumisen ongelman ja kiistan aiheena oleva pienviljelijöiden asema maanviljelysseuroissa muodostui myös poliittiseksi kysymykseksi. Talous- ja maanviljelysseurojen jäseninä oli pääasiassa suhteellisen varakkaita talollisia, eivätkä pienviljelijät välttämättä halunneet liittyä perinteisesti isäntien hallitsemiin seuroihin. Näin oli asian laita varsinkin Länsi-Suomen vanhoilla torpparialueilla. Torppareita ja mäkitupalaisia oli maanviljelys- ja talousseurojen sekä maamiesseurojen jäsenistä vuonna 1906 alle 3% ja vuonna 1914 alle 6%.³ Torpparien itsenäistyttyä ja Suomen muuttuessa yhä pienviljelijävaltaisemmaksi, heidän suhteellinen osuutensa seurojen neuvontatyön vastaanottajina alkoi vähitellen kasvaa.⁴ Pienviljelijät järjestäytyivät myös omiksi liitoikseen ja 1900-luvun alkupuolella erilaiset pienviljelijäjärjestöt muodostivat laajan ja kirjavan joukon maanviljelysalan järjestökentässä. 1930-luvulle tultaessa Suomeen oli vakiintunut kolme maanviljelijöille suunnattua ammatillista ja teknistä neuvontaa harjoittavaa järjestöä: Maatalousseurojen Keskusliitto, Pienviljelijäin Liitto ja Pienviljelijäin Keskusliitto.⁵ Järjestöt poikkesivat toisistaan paitsi asiakaskuntansa, myös maantieteellisen levinnäisyytensä puolesta. Maatalousseurojen keskusliittoon kuuluneet maamiesseurat kattoivat koko maan, kun taas pienviljelijöiden järjestöt toimivat vain tietyillä alueilla. Pienviljelijäyhdistykset, jotka kuuluivat Pienviljelijäin Keskusliittoon, toimivat lähinnä entisellä Länsi-Suomen torpparialueella Hämeessä, Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa sekä lisäksi Vaasan ja

---

¹ Jutila 1962, 56-57.

² Santonen 1971, 42-43.

³ Niemelä 1996, 149-150.

⁴ Niemelä 1996, 257.

⁵ Santonen 1971, 13.

Kuopion lääneissä. Pienviljelijöiden Liiton jäsenet tulivat osaksi samalta alueelta, mutta pääasiassa kuitenkin Viipurin, Mikkelin ja Oulun lääneistä.¹

Suomen maatalousseurojen keskusliitto perustettiin vuonna 1907 läänintasolla toimivien maanviljelysseurojen kattojärjestöksi. Järjestökenttä muodostui siten kolmikerroksiseksi: henkilöjäseniä ottaneet maamiesseurat toimivat paikallisjärjestöinä, maanviljelysseurat muodostuivat piirijärjestöiksi ja vasta perustettu keskusliitto toimi valtakunnallisena organisaationa.² Varsinaissuomalaiset maamiesseurat koottiin lääninmaanviljelysseuran yhteyteen vuoden 1904 marraskuussa, jolloin pidettiin yleinen kokous Lounais-Suomen maanviljelysseuran perustamiseksi. Säännöt vahvistettiin kuvernöörinvirastossa seuraavan vuoden alussa. Seuran päättäväksi elimeksi tuli toimikunta, johon kuuluivat hoitovaliokunta ja yksi edustaja kustakin jäsenseurasta.³ Perustajajäseniin lukeutuivat niin konttoristi kuin taloustirehtöörikin. Ensimmäisenä puheenjohtajana vuosina 1905-1908 toimi lokalahtelainen suurtilallinen Juho Kaskinen. Lounais-Suomen maanviljelysseuran alueeksi oli, toisin kuin seuralle valittu nimi antoi ymmärtää, suunniteltu Varsinais-Suomen koko suomenkielistä osaa ja lisäksi silloin Satakuntaan kuuluneet Loimaan, Metsämaan ja Alastaron kunnat. Päättyessään pääasiassa ruotsinkielisellä rannikolla toimivan Suomen Talousseuran, Satakunnan ja uuden Lounais-Suomen maanviljelysseuran rajoista, senaatti päätti jättää Alastaron kunnan Satakunnan maanviljelysseuran alueelle. Alastaro liitettiin Lounais-Suomen maanviljelysseuraan vuonna 1915. (Seuran alue ja jäsenkunnat ks. liitteet 1 ja 2) Ensimmäisenä vuonna seuraan liittyi jäseneksi yhteensä 22 maamiesseuraa.⁴

Maantieteellisesti Lounais-Suomen maanviljelysseuran alue käsittää useita erityyppisiä osia. Maanmittaushallituksen julkaiseman *Maisemat, asuinympäristöt* -teoksen luokittelun mukaan seura sijoittuu kahden maisemamaakunnan, Saaristo-Suomen ja Lounaismaan piiriin. Maisemaseuduista ensiksi mainittuun kuuluu Turun saaristorannikko. Suurin osa seuran alueesta lukeutuu Lounaismaahan, tarkemmin sanottuna Salon mäkiseutuun, Loimaan peltolakeuteen ja osin Vakka-Suomen

---

¹ Niemelä 1996, 231.

² Anttila 1974, 50.

³ Kinnunen & Väylä 1955, 12.

⁴ Kinnunen & Väylä 1955, 13-14.

kankareseutuun.¹ Seuran alueen maantieteellisen moni-ilmeisyyden johdosta jäsenseuroina oli sekä viljavan peltoalueen maamiesseuroja että karumman rannikkoseudun kalastajaseuroja. Tämä toi mukanaan vaatimuksen sekä seuran neuvonta-alojen runsaudesta aina metsätalousneuvojasta kalastusneuvojaan että neuvojien ammattitaidon laaja-alaisuudesta.

Lounais-Suomen maanviljelysseura ryhtyi neuvontatyöhön palkkaamalla kahtena ensimmäisenä toimintavuonnaan neuvotat metsänhoitoon, puutarhanhoitoon sekä karja-, koti- ja maatalouteen. Kalatalousneuvojan toimi perustettiin vuonna 1908 ja rakennusneuvojan seuraavana vuonna. Agronomin koulutuksen saaneet konsulentit palkattiin karjatalousneuvontaan vuonna 1906 sekä metsä- ja maatalouteen vuonna 1908.² Neuvonnan ohella seuran tärkeimmät toimintamuodot olivat esitelmien ja kurssien pito sekä kilpailuiden, näyttelyiden ja ekskursioiden järjestäminen.³ Alussa kurssija järjestettiin eniten metsätalouden alalta, vuosina 1906-14 peräti 249 kappaletta. Seuraavana kahtena vuosikymmenenä metsätalouskurssien määrä väheni huomattavasti, eikä niitä vuoden 1935 jälkeen järjestetty enää lainkaan. Maanviljelyn, karjatalouden ja kotitalouden aloilla kurssit lisääntyivät edettäessä kohti toista maailmansotaa. Kotitalouskurssien määrä nousi ja laski vuosikymmenten myötä. Suhteellisen harvoin pidetyt rakennustoiminnan ja kalatalouden kurssit vähenivät jyrkästi 1940-luvulle tultaessa ja rakennuskurssit loppuivat kokonaan jo 1930-luvulla.⁴

Kilpailuja järjestettiin maanviljelyn, karjatalouden, metsätalouden, kalatalouden ja kotitalouden aloilla ja niiden määrä lisääntyi ensimmäisen kymmenvuotiskauden 27 kilpailusta sotaa edeltävän vuosikymmenen 343 kilpailuun. Kilpailutoimintaa pidettiin maanviljelijää parempiin tuloksiin innostavana toimintamuotona. Useimmiten kilpailuihin ilmoittautuivat kuitenkin edistyneemmät taloudet, joilla oli paremmat mahdollisuudet tulla palkituiksi. Siten ne viljelijät, jotka olisivat olleet eniten kannustuksen tarpeessa jäivät kilpailuista pois. Näyttelyt toimivat niin ikään viljelijöitä kannustavina tapahtumina.

---

¹ Maisemat, asuinympäristöt 1993, 27, 39.

² Kinnunen & Väylä 1955, 159-166.

³ Kinnunen & Väylä 1955, 14-20.

⁴ Kinnunen & Väylä 1955, 16.

Erityisesti eläintaloudelle näyttelyillä oli taloudellista merkitystä palkintoja saaneiden valioeläinten jälkeläisten kysynnän vuoksi.¹

---

¹ Kinnunen & Väylä 1955, 18.

4. OIKEA RAKENNUSTAPA- JA TYyli

4.1. Maaseudun vaihtuvat rakennustyyli

Länsi-Suomelle tyypillinen ryhmäkyläasutus oli alkanut hajota 1800-luvulla maanjakotoimitusten myötä talojen siirryttyä kylätontilta viljelystensä ääreen. Samalla muuttui pihapiirin yhtenäisyys, kun uudet asuin- ja talousrakennukset oli mahdollista sijoittaa väljemmin ja vapaammin.¹ Maanviljelysjärjestöt pyrkivät neuvonnallaan tukemaan vanhakantaiseksi ja epäkäytännölliseksi katsomastaan rakennusjärjestelmästä luopumista, ja edistämään uusien rakennustyyppien käyttöönottoa. Perinteinen rakennustyyli oli noudattanut maatilarakennusten muodoissa, detaljeissa ja värityksessä tarkoin paikallista traditiota. 1900-luvun alun tyylilliset virtaukset rikkoivat yleistyyleinä näitä perinteitä, mutta sulautuivat kuitenkin maaseudun rakennuskantaan niin materiaalinsa kuin rakennustekniikkansakin ansiosta.² Sahateollisuuden ja meijeritoiminnan myötä maaseudun kasvanut pääoma vilkastutti sekä yksittäisten maatilojen että kokonaisten taajamienkin rakennustoimintaa. Lisääntyneiden julkisten palvelujen mukanaan tuomat rakennukset, kuten kansakoulut ja kunnantalot, ilmaantuivat kirkonkylään 1900-luvun alussa samoin kuin nuorisoseuran- ja työväentalotkin. Vuoden 1901 osuustoimintalaki oli tuonut kylämaisemaan suurikokoiset, usein osaksi luonnonkivistä rakennetut meijerit uuden vaurauden tunnusmerkkeinä.³

Rakennustyyli vaihtuivat 1800-luvun jälkipuoliskolla ja seuraavan vuosisadan alussa vilkkaasti. Useat eri tyylisuunnat esiintyivät tuolloin myös rinnakkain, toisin kuin edeltävinä tyylikausina, jolloin käytettiin yleensä vain yhtä hallitsevaa muotokieltä kerrallaan. Väestön taloudellinen asema oli parantunut entisestään muun muassa puuteollisuuden nousun myötä, ja vaurastuminen kanavoitui myös ylellisempänä rakentamisena.⁴ Toisiaan seurasivat erilaiset historismiin nojaavat kertaustyyli, jotka poimivat tyylipiirteitä uusklassismia (n. 1770-1850) edeltäneistä kausista. Puuarkkitehtuurista puhuttaessa voidaan mainita vuosina 1850-1880 esiintynyt uusgotiikka ja sitä

¹ Talve 1980, 451; Åberg 1929, 335.

² Maisemat, asuinympäristöt 1993, 197.

³ Wäre 1989, 114.

⁴ Kaila & Pietarila & Tomminen 1987, 10; Korhonen 1991, 264.

seurannut vuosiin 1880-1900 sijoittunut uusrenesanssi.¹ Molemmissa tyyliissä hyödynnettiin puuarkkitehtuurin mukautuvaa luonnetta. Varsinkin uusrenesanssiin liitetty nikkarityyli² koristi rakennuksensa tuulilautoilla, räystäskukkasilla, listoilla ja pitsikonsoleilla. Arkkitehtuurin tuli olla pittoreskia - tornin käyttö, epäsymmetria, tyyli- ja materiaalien sekoittaminen, monimuotoisuus ja vaihtelevuus kuuluivat olennaisesti ajan rakennuskulttuuriin. Maatalouskirjallisuuskin kehoitti rakentajia “verandojen, ulkourakkeiden, parvekkeiden ym. sellaisten järjestelyyn”.³ Rakennusten pohjakaavat pysyivät pinnan runsaasta koristelusta huolimatta kuitenkin edelleen symmetrisinä. Maaseudulle tyyli- ja materiaali-tyypit levisivät julkisten rakennusten kuten kirkkojen, kansakoulujen, köyhäntalojen ja asemarakennusten välityksellä sekä yhdistys- ja kansalaistoimintaan tuotettujen rakennusten kautta.⁴

Kertaustyyli alkoi vähitellen syrjäytyä *art nouveau*- eli *jugendvirtausten* sekä ensimmäisellä kymmenluvulla esille nousseen kansallisromantiikan tieltä.⁵ Jugendtyyli suosi varsinkin rautakoristeluun helposti soveltuvia kaarevia linjoja, pyöreitä tai ellipsikaarisia ikkunoita sekä korkeita torneja. Puuarkkitehtuurissakin tämän kaltaisia muotoja käytettiin sovitettuina muun muassa ovi- tai ikkunavuorilautojen leikkauksiin ja ikkunalasien välipuitteisiin. Enimmäkseen puuarkkitehtuuriin omaksuttiin kuitenkin suoraviivaisempi myöhäisjugend, jonka muodot soveltuivat paremmin sen tarpeisiin. Mansardikatot ilmaantuivat rakennuksiin ullakkohuoneiden suosimisen myötä. Kaksikerroksiset ja ullakkohuoneelliset rakennukset olivat olleet Suomen kaupungeissa kiellettyjä palovaaran välttämiseksi. Rakennustyyppi alkoi kuitenkin kiehtoa suunnittelijoita ensimmäisen maailmansodan aiheuttaman asuntopulan myötä ja se

¹ Korhonen 1991, 464. 1800-luvun lopun tyyli- ja materiaali-tyylien nimityksistä esiintyy arkkitehtuurikirjallisuudessa vaihtelevia tulkintoja. Lilius mainitsee osittain kronologisestikin toisiaan seuraavina tyyli- ja materiaali-tyylien hajoavan klassismin, sveitsiläistyylin ja uusrenesanssin. Uusgotiikan hän rajoittaa ensisijaisesti kirkkoarkkitehtuuriin kuuluneeksi. Lilius 1985, 43. Eeva Maija Viljo toteaa, että viime vuosisadan loppupuolen arkkitehtuurista on turha etsiä selkeää normistoa, eikä hän nimeäkään tarkemmin yhtään erillistä tyylikautta. Viljo 1989, 79.

² Käytössä myös nimitykset huvila-, lehtisaha- ja sveitsiläistyyli.

³ Korhonen 1991, 468.

⁴ Viljo 1989, 89-103.

⁵ Wäre 1989, 120. Wäre rajoittaisi jugend-termin käytön viittaamaan nimenomaan saksalaiseen jugendiin. Art nouveaulla tarkoitettaisiin yleiseurooppalaista varhaismodernistista suuntausta, jota leimasi ei-klassisuus, uudenlaisen ornamenttiikan kehittäminen ja vapaa volyymi- ja julkisivujäsentely. Suomen arkkitehtuurin yhteydessä hän ehdottaa käytettäväksi nimitystä suomalainen art nouveau. Pitäydyn kuitenkin käyttämään työssäni jugend-termiä, koska se on vakiintunut varsinkin maaseudun rakennuskulttuurissa yleiseen käyttöön. Ks. mm. Korhonen 1991.

ilmestyi kaupunkeihin 1910-luvulla.¹ Maaseudulla jugendtyylin mukaan rakennettiin kymmenluvun lisäksi vielä seuraavallakin vuosikymmenellä, sillä viive tyylipiirteiden omaksumisessa ylemmiltä alemmille säädyille, tai kaupungista maaseudulle, oli melko pitkä. Arkkitehtien kaupunkirakennuksiin 1900-luvun ensimmäisen kymmenen puolivälissä tarjoamat kattomuodot yleistyivät muun muassa Uudellamaalla maaseudun asuinrakennuksissa vasta parikymmentä vuotta myöhemmin. Hitaan leviämisen taustalla oli tuolloin ensimmäisen maailmansodan aiheuttama lamakausi, jonka jälkeen rahan arvo alkoi jälleen vakiintua ja yksityinen rakennustoiminta elpyä.²

1920-luvulle tultaessa edellisen vuosikymmenen tyyli kävi vanhanaikaiseksi ja sai ankaran tuomion aikaansa seuraavilta arkkitehdeiltä. Jugendin seuraajaksi tuli 1920-luvun klassismiksi myöhemmin nimetty suunta, joka Suomessa esiintyi pohjoismaisessa muodossa. Maamme elinkeinorakenteen ja pohjoismaiden samankaltaisen ilmaston johdosta vaikutteita ja esikuvia oli yksinkertaisinta hakea naapurimaista Ruotsista ja Norjasta, joissa rakennukset oli jo muokattu esteettisesti ja käytännöllisesti sopiviksi. Ruotsista esikuvaksi valikoituivat esimerkiksi 1700-luvun ruukinkylät, joita nuoret suomalaiset arkkitehdit pitivät sekä ulkonäöllisesti että historiallisesti soveliaina malleina.³ Klassismi palautti rakennuksiin edellisen tyylin tuoksinnassa hukkaan menneen symmetrian. Talonpoikaispiireissäkin yleistyi keskipäädyllyinen rakennus, johon usein kuului altaanillinen tai umpinainen kuisti.⁴ Maaseudun rakennusten tyyli-suuntana 20-luvun klassismi sai niin vahvan jalansijan, että muotokieli jäi elämään myös seuraavilla vuosikymmenillä. Tähän vaikutti myös 1930-luvun alussa laman myötä vähentynyt rakentamisen määrä, sillä vuosikymmenellä rakennettujen asuin- ja karjarakennusten kohdalla oli uutta hakevan kehittelytyön puuttuessa helppo päätyä jo hyväksi koettuihin ja tuttuihin ratkaisuihin.⁵

---

¹ Meurman 1977, 29-30; Korhonen 1990, 475.

² Korhonen 1991, 475.

³ Nikula 1990, 90.

⁴ Korhonen 1990, 476.

⁵ Nikula 1990, 149.

4.2. Keskustelu maaseuturakentamisesta

Keskustelua oikeasta, maaseudulle soveltuvasta rakennustavasta käytiin 1900-luvun alussa vilkkaasti. Keskustelun areenana toimivat rakennusalan ammattilaisille suunnatut lehdet *Arkkitehti* ja *Rakennustaito* samoin kuin laajemman yleisön julkaisut kuten *Kotiliesi* tai maaseudulta lukijakuntansa löytävä *Pellervo*. Osallisina olivat niin arkkitehdit, rakennusmestarit kuin erilaiset maaseudun kehittämiseen liittyvät järjestöt. Keskustelun aiheet vaihtelivat suurisuuntaisesta mallipiirustuskokoelman laatimisesta aina konkreettisiin neuvoihin maalaistalon ikkunaan sopivista verhoista. Polemiikin pohjalla, etenkin maailmansotien välisenä aikana, ollut laajempi kysymys talonpoikaisuudesta kansallisena arvona¹ sekä maalaiselämän idealisointi toi keskusteluun voimakkaan tunnepitoisen vireen ja kommentit saattoivat toisinaan olla hyvinkin kärkeviä. *Arkkitehti*-lehdessä todettiin vuonna 1926, että "Kansa on anteeksiantamattoman kevytmielisesti jättänyt vanhat, perityt traditiot, eikä pidä isien tapoja kunniassa ja on edistysinnon kuumeessa myöskin unohtanut vanhan perinnäistapaisen rakennuskulttuurin. Kaupungista lainatut elämismuodot ja tavat ovat useasti ainoat johteet kylissä, missä etukaupunki- tai huvilamaisesti rakennetut talojen päärakennukset ovat astuneet vanhojen rehtien asuinrakennusten tilalle."² Rakennusalan ammattilaisten pyrkimykset ja näkökannat maalaisrakentamisen suhteen liittyivät sekä haluun kehittää maaseutua luomalla toimivampia ja taloudellisempia rakennusratkaisuja että palauttaa maalaisten hakoteille mennyt "luontainen tyyli". Pahennuksen pääasiallisena aiheuttajana olivat nimenomaan 1800-luvun kertaustyylien myötä maaseudun rakennuksiin levinneet piirteet.

Maaseudun rakentamisesta käydyssä keskustelussa havaitsin kolme tasoa, joista kuhunkin seuraavassa liittyvät ilmaisut ovat esimerkinomaisia ja ne on poimittu *Pellervosta* ja *Rakennustaidosta*.

Vanha jo kadonnut tai katoamassa oleva maaseuturakentaminen, johon aineistossa liitetään muun muassa seuraavanlaiset ilmaisut: arvokas rauhallisuus, yksinkertaisuus, levollinen kauneus, varmasti hallitut suhteet ja rytmi, arkkitehtuurin ja luonnon yhteenkuuluvuus, rehellisen vaatimattomuuden leima, omaperäinen ja hillitty sopusuhtaisuus, muotokäsittelyn yksinkertaisuus ja karuus,

¹ Salokangas 1987, 623.

² *Arkkitehti* 6/1926, 102.

vaatimaton ylväspirteisyys, tarkoituksestaan kertovuus ja vankkuus.

Nykyinen rakennustapa: tyyllinen ryhdittömyys, rehentelevä ulkonaisen komeuden mauton tavoitteleminen, tunteettomuus ja kiiltokuvamainen kalseus, kunnioitettavien kansallisten perinnäistapojen hylkiminen ja syrjäyttäminen vieraiden vaikutusten tieltä, mitä kirjavin sekamelska, epämiellyttävä komeilunhalu, halpa-arvoiset koristelut, levottomuus, turmeltuneen muotoaistin aikaansaannos, rumuus, nousukasmainen koristeluhalu, laitakaupungin hapatus, ulkokultainen muotokuori.

Suunnittelijoiden tarjoama vaihtoehto: kansanomaisuus, alkuperäisyyteen ja yksinkertaisuuteen palaaminen, klassillisen tyylin yleispiirteet, asiallisuus, vaatimattomuus, maalaisoloihin soveltuvuus, yksinkertainen maalaisleima, valoisuus ja terveellisyys, kauneus ja tarkoituksenmukaisuus, hauskuus, uutuus, siisteys, aistikkaus, rauhallisuus, arvokkuus, tarkoitusta vastaava ulkomuoto, selväpiirteinen ehjyys.

Ensimmäisen ja viimeisen ryhmän esimerkit kertovat selkein sanoin rakennussuunnittelijoiden kaipuusta aikaan ennen kertaustyylien vaikutusta maaseudun rakennuksiin. Mennyttä aikaa ei kuitenkaa hyväksytä aivan sellaisenaan, vaan suunnittelijoiden vaihtoehtoja kuvaavat termit sisältävät myös kritiikkiä. Maaseudun uudet rakennukset, päinvastoin kuin vanhat, olivat valoisia ja terveellisiä. Niitä leimasi hauskuus, uutuus ja siisteys. Muun muassa keittiöiden uudistamiseen viitanee maininta tarkoituksenmukaisuudesta.

Suunnittelijoiden tarjoamat rakennussuunnitelmat on parhaiten tarkasteltavissa lehdissä ja rakennusoppaissa esiintyvien piirrosten, suunnitelmien ja kuvausten vuoksi. Ne tosin edustivat melko yksipuolisesti vain suunnittelijoiden omaa näkökulmaa. Nykyiseen rakennuskantaan keskustelussa viitattiin negatiivisina esimerkkeinä, lähinnä sanallisesti, mutta silloin tällöin myös kuvituksella. Ongelmana näissä kuvauksissa on se, että kyseisten rakennusten todellista osuutta maaseudun rakennuskannasta on mahdotonta selvittää. Vanha rakennuskanta esiintyi kirjoittelussa positiivisena esimerkkinä varsinkin rakennusten ulkoasua käsiteltäessä ja siihen liittynyt kritiikki koski lähinnä sen epäkäytännöllisiksi koettuja puolia.

Arkkitehtien kiinnostus maaseudun rakentamiseen vaihteli satunnaisista huolenilmauksista vakavasti maaseudun hyväksi tehtyyn työhön. Jo vuonna 1901 Lars Sonck nosti Arkkitehtiklubin kokouksessa esiin kysymyksen “maalaisrahvaan rakennustavan parantamisesta”. Hän oli havainnut kansan kauneusaistin heikenneen sekä rakennustaiteen että kotiteollisuuden alalla. Vanhat yksinkertaisella ja järkevällä tavalla laaditut rakennusmuodot ja kotiteollisuuden tuotteet saivat hänen mukaansa yhä enemmän väistyä aistittoman koristelun tieltä. Sonck ehdotti maaseudun rakentajille suunnatun lehden julkaisemista. Lehden tuli sisältää helppotajuisia, rakennusoppia ja taideteollisuutta koskevia kirjoituksia sekä talous- ja huonekalujen ja rakennusten piirustuksia. Kunnianhimoisen suunnitelman mukaan lehden tuli olla niin halpa, että köyhinkin päivätyöläinen voisi sen hankkia.¹ Huoli maaseuturakentamisesta nousi säännöllisesti puheenaiheeksi arkkitehtikunnan keskuudessa. Birger Brunila ehdotti Arkkitehti-lehdessä vuonna 1909 parannuskeinoiksi mallipiirustuskokoelman laatimista pieniä maatiloja varten tai jopa Tanskan mallin² mukaisen piirustustoimiston perustamista. Myönteisinä saavutuksina hän viittasi Suomen teollisuuslehden järjestämään talonpoikaistalon piirustuskilpailuun sekä *Taidetta kouluihin* -yhdistyksen julkaisemiin kansakoulujen piirustuksiin.³

Arkkitehtien ja rakennusmestarien yhteistyö maaseuturakentamisen saralla ei aina sujunut ongelmitta. Eturistiriidat ja selkeän tehtävänjaon muotoutumattomuus aiheuttivat kitkaa ammattiryhmien välille.⁴ Arkkitehdit osoittivat huolestumisensa maaseudun rakentamisen huonosta tilasta, joka toisinaan sälytettiin lähes kokonaan maaseuturakennusmestarien syyksi, mutta tiedostivat samalla oman ammattikuntansa haluttomuuden paneutua maaseudun rakennustehtäviin. Rakennusmestarien keskuudessa tämä kaksinaisuus aiheutti harmistusta. Oskari Suomelan 1910-luvun alussa esittämä kommentti arkkitehtien ansioihin maalaisrakennuksen alalla kertoo omaa kieltään: ”...eikö se

---

¹ Rakentaja 2/1901, 12.

² Akademisk Arkitektförening perusti vuonna 1907 Tanskaan Tegnehjaelpen-rakennusneuvontatoimiston. Vuonna 1915 toimisto siirtyi tuolloin perustetun Bedre Byggeskik-yhdistyksen yhteyteen. Yhdistyksen päämääränä oli luoda ja palauttaa kansallinen rakennustapa, joka oli kadonnut rakennusalan asiantuntijoiden mielestä maaseudulta ja erityisesti asemayhdyskunnista teollistumisen myötä. Yhdistys järjesti kursseja, laati esimerkkisuunnitelmia kouluja, yhdistyksiä sekä asuin- ja maatalousrakennuksia varten ja neuvoi rakentajia ja käsityöläisiä. Alanko & Knapas 1985, 2.

³ Suomela 1910, 3.

⁴ Lahti 1970, 331.

päinvastoin ole oikeastaan surkuteltavan vähän, mitä todellista, uhrautuvaa työtä arkkitehdit itse asiassa ovat tehneet, mitä ovat varsinaisesta maaseudusta välittäneet ja sen rakennustaiteesta? --- Eikä sekään asiata paljon edistä, jos joku arkkitehdeistämme toisinaan innostuu kirjoittamaan jonkun paloartikkelin siitä vandalismista, jota maaseudulla rakennuskuosien pilaamisessa harjoitetaan rakennusmestareilta ja heidän veroisiltaan.”¹

Maaseudulla toimivan rakennusmestarin asema oli erityisen ristiriitainen. Hän oli saanut teknisen työnjohtajan koulutuksen, johon toki sisältyi myös rakennuspiirustusta. Maanviljelysseuran rakennusneuvojan, joita monet maaseudun rakennusmestareista olivat, työnkuvan painopiste siirtyi yhä enemmän juuri piirustusten laadintaan varsinaisen työnjohdon ja valvonnan jäädessä rakentajan vastuulle. Arkkitehtikunta tiedosti rakennusmestarien merkityksen maaseudun rakennuskannan uudistamisessa, mutta heidän asenteensa kirvoitti toisinaan varsin voimakkaita kommentteja: “Käytännöllinen arkkitehti kyllä tietää rakennusmestarin arvon suorituksen johtajana, mutta arvon ja aseman jaossa katselee häntä luvattomasta rakkaudesta syntyneenä velipuolenaan. Julkisuudessa ei tunnusteta edes äpäpäveljeyttä.”²

Rakennusmestareiden koulutus valtiollisissa oppilaitoksissa sai Suomessa alkunsa vasta 1880-luvulla, jolloin tehtiin päätös teollisuuskoulujen perustamisesta kuuteen eri kaupunkiin. Näistä Kuopioon, Tampereelle ja Viipuriin perustettavat olivat suomenkielisiä, Helsinkiin, Turkuun ja Vaasaan ruotsinkielisiä.³ Tätä ennen rakennustyönjohtajiksi haluavien yleisin tapa hankkia teoreettista koulutusta oli ollut hakeutua yksityisten arkkitehtien tai insinöörien luo. Monet tyytyivät kuitenkin siihen oppiin, jonka saivat kokemuksen myötä rakennustyömailla toimiessaan.⁴

Pyrkimykset maaseudun rakennuskannan parantamiseen konkretisoituivat alusta lähtien rakennuspiirustusten tuottamisena. Todennäköisesti ensimmäiseen tämän suuntaiseen yritykseen ryhtyi Uudenmaan ja Hämeen läänien maanviljelysseura vuonna 1862

---

¹ Suomela 1910, 3.

² Kaartinen 1915, 258.

³ Lahti 1970, 159.

⁴ Lahti 1970, 132-133.

julistaessaan maatalousrakennusten piirustuskilpailun. Pienestä osallistujajoukosta palkittiin Turun lääninarkkitehti G.T. Chiewitz ja arkkitehti Hugo Trapp, joiden piirrokset myös painettiin ja levitettiin ilmaiseksi seuran jäsenille sekä myytiin muille kiinnostuneille.¹ Samojen arkkitehtien piirroksia esiintyi myös seuran vuonna 1864 julkaisemassa piirroskokoelmassa. Senaatti levitti tätä Suomen todennäköisesti ensimmäistä maatalousrakennusten piirroskokoelmaa vielä vuonna 1879, jolloin piirroksia jo arvosteltiin vieraiksi suomalaiselle rakennustavalle ja kalliiksi rakentaa.²

Piirustuskilpailuja ei maatalousrakennusten tiimoilta enää järjestetty ennen uuden vuosisadan alkua. Suomen teollisuuslehden vuonna 1903 järjestämä talonpoikaistalon piirustuskilpailu lieneekin ollut seuraava tältä alalta toteutunut hanke. Kilpailuvaatimusten mukaan talon päärakennukseen tuli kuulua tupa, kaksi huonetta, porstua, mahdollisesti keittiö ja säiliöitä. Lisäksi vaadittiin aitta, navetta noin kymmenelle lehmälle, noin kolmen hevosen talli, tarvittavat ulkorakennukset ja mahdollisesti sauna. Kilpailun tulokset julkaistiin Suomen teollisuuslehden joulunumerossa ja toiveena oli, että vihkonen antaisi “edes pienen alkunykäyksen sille taiteelliselle uutisviljelystyölle, jota maalaiskansamme asunnot niin kipeästi kaipaavat”. Palkintolautakunta piti kilpailua kokonaisuudessaan onnistuneena, vaikkei katsonut suunnitelmien joukossa olevan yhtään kaikin puolin onnistunutta ehdotusta. Palkinnot annettiin arkkitehtiylippiilas Paavo Uotilalle, arkkitehdeille von Essen ja Kallio sekä arkkitehti M. G. Frelanderille.³ Monet suunnitelmien rakennuksista olivat kilpailujulistuksessa määritellylle pienehkölle maatilalle melko suureellisia ja kalliita. Kilpailun tarkoituksena olikin “taiteellisen eheyden ja kokonaisuuden luominen pienemmälle talonpoikaistalolle”⁴, eivätkä suunnitelmat liene olleet kovinkaan monen maalaisrakentajan todellisina esikuvina. Mielenkiintoisena piirtenä on se, ettei eläinsuojien järjestelyssä ollut vielä nähtävissä 1900-luvun alussa voimistunutta pyrkimystä eri toimintojen yhdistämiseen saman katon alle.

¹ Mertanen 1989, 16 < Valtionarkisto. Uudenmaan ja Hämeen läänin maanviljelysseuran arkisto. Asiakirjat 1863. Årsberättelse den 29 januari 1863 ja johtokunta 26.1.1863.

² Mertanen 1989, 17.

³ Suomen Teollisuuslehden Rakentaja 12/1903, 90-91.

⁴ Suomen Teollisuuslehden Rakentaja 1/1904, 7.

Maaseudun rakennussuunnittelijoille piirustuskilpailut olivat tärkeä kanava uudistusten välittämisessä ja alan kehittämiseksi, koska ammatillista yhteistyötä ei juurikaan muuten vuosisadan alussa vielä ollut.¹ 1900-luvun alusta lähtien maaseudun rakennuskulttuuria koskettavia piirustuskilpailuja järjestivät useat eri tahot rakennusalan lehdistä eri järjestöihin ja valtion elimiin. Arkkitehdit ja rakennusmestarit osallistuivat rinta rinnan maalaisrakennusten piirustuskilpailuihin. Riitta Nikulan mukaan arkkitehdeistä erityisesti Sigurd Frosterus ja Ole Gripenberg, Elias ja Martti Paalanen, Jussi Paatela, Harald Andersin ja Urho Åberg (myöhemmin Orola) keskittyivät myös maaseuturakennusten suunnitteluun.² Lisäisin joukkoon vielä maatalousrakennuskirjallisuuttakin julkaisseen arkkitehti Henrik R. Helinin sekä usein maaseudun rakennustilanteesta aikakauslehtiin kirjoittaneet arkkitehdit Yrjö Laineen ja Juhani Vikstedin. Piirustuskilpailuihin säännöllisesti osallistuneita tai muuten piirroksiaan Rakennustaidossa usein julkaisseita rakennusmestareita olivat muiden muassa Emmanuel Ikäläinen, Heikki Kaartinen, Oskari Suomela, Arvid Männistö, Heikki Siikonen, Yrjö Similä ja Heikki Tiitola.

Suomen teollisuuslehden talonpoikaistalon piirustuskilpailussa vuonna 1903 ensimmäisen palkinnon sai polyteknikko ja muut palkitut ja kaksi lunastettua ehdotusta olivat arkkitehtien laatimia.³ Rakennusmestareista kilpailuun osallistui ainakin Emmanuel Ikäläinen. Hän työskenteli tuolloin arkkitehtitoimisto Essen & Kalliossa, joka sijoittuikin kilpailussa toiselle sijalle.⁴ Taidetta kouluihin -yhdistyksen vuonna 1906 järjestämässä maalaiskansakoulujen piirustuskilpailussa kaikkissa kolmessa sarjassa palkitut ja lunastetut piirrokset olivat arkkitehtien tekemiä, mukaan luettuna yksi arkkitehdiksi opiskelevan piirustus.⁵ Arkkitehdit osallistuivat myös vähäisempiin mittelöihin kuten maanviljelyshallituksen järjestämään pienviljelijän rakennusten piirustuskilpailuun. Ensimmäisen palkinnon sai arkkitehtitoimisto von Essen, Kallio & Ikäläinen, toisen rakennusmestari E. Helin ja kolmannen arkkitehti O.W. Weckman. Ylimääräisen

---

¹ Rakennustaito 8/1908, 94-95.

² Nikula 1990, 147. Nikula perustelee valintaansa sillä, että kyseiset arkkitehdit esiintyvät useimmin seutukaavaliittojen julkaisemissa inventoinneissa sekä ovat näkyvästi esillä Tampereella vuonna 1922 järjestetyn maatalousnäyttelyn rakennusosaston luettelossa.

³ Suomen Teollisuuslehden Rakentaja 12/1903, 90-91.

⁴ Ikäläinen 1904, 6.

⁵ Kotitaide 7/1907, 117-118.

palkinnon saajien joukossa oli kaksi rakennusmestaria ja jopa yksi ratamestari. Erikoisosa lunastettiin neljän rakennusmestarin piirustuksista.¹

Lounais-Suomen maaviljelysseuran pienviljelijän rakennuksia koskevassa piirustuskilpailussa vuonna 1906 ei jaettu ollenkaan palkintoja, mutta lunastettavaksi ehdotetut neljä piirrosta olivat yhtä agronomin piirtämää lukuunottamatta rakennusmestarien laatimia.² Rakennustaito-lehden piirustuskilpailussa niin ikään pienviljelijän rakennuksia varten vuonna 1912 ensimmäisen palkinnon sai rakennusmestari Oskari Salonen ja toisen rakennusmestari Selim Laaksonen. Kahden lunastetun ehdotuksen laatijat Heikki Honkanen ja W.F. Gottkampff olivat myös rakennusmestareita.³ Seuraavana vuonna lehti järjesti kilpailun keskikokoisen maalaistalon piirustuksista. Tällöin jaetun toisen palkinnon saivat rakennusmestari E.A. Gutzénin ja rakennusmestari Arvid Männistön ehdotukset. Arkkitehdit Jussi Paatela ja Elias Paalanen sijoittuivat ehdotuksellaan kolmanneksi. Arkkitehtiopiskelijat Urho Åberg ja E. Vilenius laativat yhdessä lunastetun ehdotuksen kuten myös rakennusmestari Kaarlo Hoffrén ja arkkitehti Armas Esti sekä rakennusmestari W.F. Gottkampff.⁴

Tavoite toimivien mallipiirustusten saamisesta maanviljelijöiden itsensä käytettäväksi ei toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla yksittäisten maanviljelysseurojen kilpailuissa, ja Maatalousseurojen Keskusliitto ottikin asian hoidettavakseen vuonna 1919. Ensimmäisen kotieläinsuojia koskevan kilpailun lunastettuja ehdotuksia levitettiin kopioina sekä maanviljelysseurojen rakennusneuvojille että yksityisille rakentajille.⁵ Maatilan kaikkia rakennuksia käsittelevän mallipiirustuskokoelman Maatalousseurojen Keskusliitto julkaisi vuonna 1922. Kokoelman piirustukset oli hankittu kilpailujen kautta 1920-luvun ensimmäisinä vuosina ja ne sisälsivät 16 asuinrakennuksen piirrosta, kotieläinsuojia, saunan ja riihen piirustuksia sekä kotieläinsuojien sisäpiirustuksia. Tämä kokoelma oli

---

¹ Rakennustaito 1/1906, 20.

² Rakennustaito 6/1908, 73.

³ Rakennustaito 4/1912, 46-47; Rakennustaito 2/1912, 2021; Rakennustaito 21/1912, 238-241; Rakennustaito 1/1912, 6-7.

⁴ Rakennustaito 1/1913, 3-7; Rakennustaito 4/1913, 47-50; Rakennustaito 7/1913, 95-99, Rakennustaito 16/1913, 212216; Rakennustaito 18/1914, 260-261.

⁵ Mertanen 1989, 42.

ensimmäinen, jossa rakennusmestareiden, arkkitehtien ja maataloudellisten järjestöjen voimavarat yhdistettiin mallipiirrosten saamiseksi pienille maataloille.¹

4.3. Rakennusoppaiden antama malli

4.3.1. Rakennusten ulkonäkö

Piirustuskilpailujen ohella tietoa maaseudun rakennuksista välittivät erilaiset julkaisut, joista useimmat oli suunnattu pienten ja keskikokoisten maatalojen viljelijöiden käyttöön. Suurin osa niistä oli rakennusmestarien kirjoittamia maatilan kaikki rakennukset käsittäviä valistusoppaita tai tiettyyn kysymykseen keskittyneitä erikoiskirjoituksia. Ensimmäisen suomenkielisen rakennusoppaan kirjoitti Kuopion lääninagronomi Alfred Sjöström vuonna 1891.² *Maatalousrakennuksia*-teos oli suunnattu etenkin pienempien tilojen käyttöön ja se käsitteli niin teknisiä käytännön kysymyksiä kuin esteettisiäkin seikkoja kaikista maatilan olennaisista rakennuksista. Kirjaan liittyy runsaasti kuvitetun rakennusopin lisäksi 70 irrallista lehteä, jotka kuvaavat erilaisia maatalousrakennuksia. Kirjasta ilmestyi toinen, täydennetty painos vuonna 1905.

Kuva 6. Alfred Sjöströmin laatima asuinrakennuksen mallipiirros vuodelta 1891. (Sjöström Alfred, 1891: Maatalous-rakennuksia. Ohjeita maanviljelysrakennusten tekemiseen etenkin vähemmällä maataloilla. Kuopio 1891. Taulu VI: II-2,3)

Muutamaa vuotta myöhemmin Sjöström kirjoitti oppikirjan maatalousopetusta varten. Maatilan rakennuksia kokonaisvaltaisesti käsitteleviä oppaita ei Sjöströmin kirjan jälkeen

¹ Mertanen 1989, 43.

² Alanko & Knapas 1985, 1.

ilmestynyt ennen kuin vuonna 1915, jolloin julkaistiin peräti kolme alan teosta. Itä-Hämeen maanviljelysseuran rakennusneuvojan A. W. Niemisen kirja *Maalaisrakentaja* ja Uudenmaan maanviljelysseuran neuvojana toimineen Oskari Suomelan *Käytännöllinen rakennusopas* oli suunnattu pienempien maatilojen käyttöön. Kolmas samana vuonna ilmestynyt teos oli arkkitehti H. R. Helinin maatalousoppilaitoksille suunnattu *Huonerakenteiden oppikirja*, josta vielä vuonna 1931 painettiin Evert von Konowin toimittama uudistettu painos.

Oma lukunsa rakennusoppaiden kirjoittajien joukossa oli Uudenmaan maanviljelysseuran rakennusneuvojana vuosina 1918-1928 toiminut Heikki Siikonen, joka useiden teostensa ohella julkaisi artikkeleita muun muassa *Rakennustaidossa*. Siikonen sai vuonna 1924 Pienviljelijäin Keskusliitolta tehtäväkseen laatia mallipiirroksia pienten tilojen tarpeisiin. Muutamaa vuotta myöhemmin hänen työnsä julkaistiin lehdittäin tilattavana kokoelmana, joihin liittyi myös helppotajuinen *Pienviljelijän rakennusopas*. Itsenäisen suunnittelijanuransa tärkeimmän teoksen *Millaiseksi rakennan taloni* Siikonen kirjoitti vuonna 1929. Siikosen pitkäaikainen työkokemus maanviljelysseuran rakennustoimiston johtajana oli antanut hänelle vankan asiantuntemuksen maaseudun rakennustoiminnasta, ja kirjaa voidaankin pitää hänen sosiaalis-esteettisenä ohjelmanaan.¹ Vuosina 1929-31 Maatalousseurojen keskusliitolle myönnettiin varoja erityisesti pienviljelijöille kohdistuvaa rakennustoiminnan opastusta ja alaan liittyvää julkaisutoimintaa varten. Tehtävää varten Maanviljelysseurojen Keskusliitto perusti laajapohjaisen pienviljelijäin rakennusasiaintoimikunnan, jonka alaisuudessa toimi erityinen mallipiirustusjaos arkkitehti Urho Åbergin johdolla. Heikki Siikonen laati tämän 22 asuinrakennusta, 32 karjasuojaa ja 13 muuta rakennusta käsittävän mallipiirroskokoelman. Kokoelmaan liittyi erillinen *Valintaopas* ja rakennusteknillisiin kysymyksiin paneutuva *Pienviljelijän rakennusoppi*, joista jälkimmäisestä otettiin viides painos vielä vuonna 1951.²

Tutkimusaiheeni kannalta olennaista on luoda yleiskatsaus rakennusoppaiden esittelemään kuvaan maaseudulle sopivasta rakennustavasta. Tiina Mertanen on Pro gradu -työssään tehnyt pätevän kartoituksen aiheesta, joten tukeudun seuraavassa

---

¹ Knapas & Ivars 1991, 122-123.

² Knapas & Ivars 1991, 125.

esityksessä hänen tekstiinsä. Mertasen tarkastelemat rakennusoppaat ajoittuivat 1800-luvun lopulta vuoteen 1939.¹ Rakennusoppaissa käsiteltiin rakennusten sijoittelua, rakennusmateriaaleja- ja tekniikoita, rakennuksen ulkonäköä, pohjakaavaa ja tilankäyttöä. Oppaiden lähtökohtana oli tilan kaikki rakennukset kattavan kokonaisvaltaisen suunnitelman laatiminen huolimatta siitä, kohdistuuko neuvonta uudistiloille vai täydennysrakentamista suunnitteleville tiloille. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa oppaiden neuvot suunnattiin useimmiten maanjakotoimitusten vuoksi talonsa pois ryhmäkylästä siirtävälle maanviljelijälle. Maanomistussuhteiden muututtua itsenäisyyden ajalla lähtökohtana oli pientilan rakentaminen.² Mertanen on selvityksessään keskittynyt asuinrakennusten tarkasteluun.

Mertanen erittelee maaseuturakennusten malli- ja tyyppipiirustusten julkaisussa kolme kautta: 1800-luvulla tapahtuneen asian esilletulon, 1900-luvun alun murroskauden ja vakiintumisen kauden 1920-luvulta alkaen. Tilan asemakaava tai rakennusten pohjaratkaisut pysyivät Mertasen havainnon mukaan jokseenkin muuttumattomina kautta koko hänen tarkastelemaansa ajanjakson. Aikakaudet erottaakin toisistaan asuinrakennusten ulkoisten piirteiden perusteella. Päämääränä oli alusta alkaen tuottaa maaseudulle hillittyjä, vaatimattomia ja maalaisoloihin soveltuvia rakennuksia. Malli- ja tyyppipiirustusten esittelemä asuinrakennusten julkisivusuunnittelu noudatti harkitun varovaisesti kulloinkin vallalla ollutta yleistä rakennustyyliä. Perusvaatimuksen, maaseudulle sopivan ulkoasun, tyydyttivät niin 1800-luvun lopun muotokieli, jugend, klassisoivat piirteet, funktionalismi kuin kansanomaiset piirteetkin tulkitsijasta riippuen. Malli- ja tyyppipiirustusten ulkoasu yhdenmukaistui 1920- ja 1930-luvuilla huolimatta siitä, kuka ne oli suunnitellut tai teettänyt.³ Ajan arkkitehtuuria tutkinut Riitta Nikula

---

¹ Mertanen käytti vertailussaan seuraavia teoksia: Sjöström, Alfred 1891: Maatalous-rakennuksia. Ohjeita maanviljelysrakennusten tekemiseen etenkin vähemmillä maatiloilla. Kuopio; Peltonen, Vihtori 1900a: Asutus- ja rakennusjärjestelmä maaseudulla. Uudenmaan läänin maanviljelysseuran toimituksia V. Porvoo; Peltonen, Vihtori 1900b: Kuinka rakennan taloni. Kyläläisten kirjasia 23. Porvoo; Helin, H. R. (toim) 1915: Huonerakenteiden oppikirja maatalouskouluja varten. Helsinki; Suomela, Oskari 1915: Käytännöllinen rakennusopas pienviljelijöitä varten. Porvoo; Nieminen, A. V. 1915: Maatalousrakennukset. Ohjeita keskikokoisten ja pienten tilojen omistajille. Helsinki; Nieminen, A. V. 1919: Maatalousrakennukset. Ohjeita keskikokoisten ja pienten tilojen omistajille. Helsinki. 2. painos. Siikonen, Heikki 1929: Millaiseksi rakennan taloni. Porvoo; Siikonen, Heikki 1930: Millaiseksi rakennan taloni. Porvoo. 2. painos; von Konow, E. 1931: Maatalouden rakennukset. Oppi- ja käsikirja maatalousoppilaitoksille ja maanviljelijöille. Helsinki.

² Mertanen 1989, 85.

³ Mertanen 1989, 107.

nostaa esille aikakausille yhteisen halun löytää kansallinen tyyli. Kansallisen arkkitehtuurin esteettiset arviointiperusteet olivat 1910- ja 1920-luvuilla erilaiset verrattuna vuosisadan alkuun, mutta kansallinen viritys säilyi jo jopa vahvistui itsenäisyyden myötä.¹

Ensimmäisiä julkaistuja maalaistalon piirustuksia edustivat muun muassa arkkitehti G. T. Chewitzin 1860-luvulla laatimat suunnitelmat. Ne edustivat nikkarityyliä pitkin salvoksineen ja koristeleikkauksineen ja poikkesivat siten huomattavasti perinteisen suomalaisen matalan ja satulakattoisen maalaistalon ulkonäöstä.² Alfred Sjöströmin muutamaa vuosikymmentä myöhemmin suunnittelemat asuinrakennukset olivat ulkoiselta muodoltaan hillitympiä. Hän pyrki noudattamaan kertaustyylien ajalle ominaista ajatusta, jonka mukaan rakennuksen ulkonäön tuli kuvastaa sen käyttötarkoitusta, eikä rakennusaineen luonnetta ei saanut muuttaa. Hillityt ratkaisut säästivätkin Sjöströmin 1900-luvun alun kritiikiltä. Hänen suunnittelemansa maalaistalot olivat yksinkertaisempia volyymiltaan ja koristelultaan kuin esimerkiksi 1892 julkaistut kansakoulujen mallipiirustukset.³

Rakennusvalistustyön vakiinnuttua ja kohderyhmän muodostuessa pääasiassa pienviljelijöistä muodostuivat myös asuinrakennusten mallit yhtenäisemmiksi. Mertanen painottaa, että suunnittelu muuttui yhä anonymimmäksi, koska lopputulokseen saattoi olla vaikuttamassa useita asiantuntijoita. Asuinrakennusten volyymi vakiintui 1920-luvulla, jonka jälkeen pohjakaavana oli suorakaide tai neliö ja kattomuotona yksinkertainen satulakatto. Pienet rakennukset saattoivat olla yksikerroksisia, mutta puolitoistakerroksiset yleistyivät ajan mittaan. Rakennusten ullakolle sijoitetut lisäneliöt saivat rakennusten rungot vaikuttamaan lyhyemmiltä. Kuisti oli joka talossa ja lähes poikkeuksetta suosittiin avokuistia. Pisimmissä rakennuksissa se oli keskellä ja muuten keskiakselin vasemmalla tai oikealla puolella.⁴ Vaikka asuinrakennuksissa muuten suosittiin niukkaa koristelua, kuisti sai olla koristeellinen. Se toimi pääsisäänkäynnin kaunistajana ja tarjosi oleskelutilaa kesällä. Esikuviksi muiden muassa Heikki Siikonen

---

¹ Nikula 1981, 21, 27.

² Mertanen 1989, 97-98.

³ Mertanen 1989, 100-101.

⁴ Mertanen 1989, 103-104.

kehotti ottamaan vanhojen maalaistalojen kuisteja.¹

Seinien ulkovuoraukseen suositeltiin 1920-luvulla kolmea vaihtoehtoa: pystyponttia, peiterimalaudoitusta tai vaakasuoraa viistopintaista puoliponttia. Vielä 1910-luvulla mallipiirroksissa esiintynyt vaihteleva ponttilaudoitus tuomittiin tyyliin tyyllittömänä. Laudoituksen oli oltava yhtenäinen koko rakennuksen korkeudella. Nurkissa käytettävät pystykorotteet olivat korkeintaan suoria nurkkalautoja, joiden käyttö Mertasen mukaan kuitenkin selvästi väheni. 1920-luvulla korostuneita klassisoivia piirteitä oli 6-ruutuisten ikkunoiden käyttö. Ullakkokerroksissa käytettiin kapeita haukanikkunoita tai lunettiikkunoita. Aukot pyrittiin sijoittamaan symmetrisesti. Ikkunoiden vuorilaudat olivat yksinkertaiset. Klassisoivissa tyypeissä käytettiin leveähköjä suoria pystylautoja, jotka joissakin tapauksissa rustikoitiin.²

Vaikka funktionalismi ei juurikaan ilmennyt maalaisrakennuksissa, voidaan koristeiden riisuminen asuinrakennuksista katsoa funktionalismin aiheuttamaksi reaktioksi.³ Funktionaalisia ikkunoita, joissa oli vain kaksi korkeaa ruutua, käytettiin vasta 1930-luvun lopussa, jolloin rakennuksissa olivat jo muutkin koristeaiheet jääneet pois. Samantyyppisiä riisuttuja malleja käytettiin jälleenrakennustoiminnassa.⁴

4.3.2. Vapaan pohjakaavan käyttö

Rakennuspaikan valintaa tehtäessä tuli oppaiden mukaan ottaa huomioon niin käytännölliset, terveydelliset kuin ympäristön kauneuteenkin liittyvät näkökohdat. Mertanen korostaa suositeltujen kriteerien säilyneen huomattavan samanlaisina vuosikymmenten ajan. Rakennukset tuli sijoittaa keskelle tilan viljelysmaita, jotta pääsy niityille ja pelloille helpottuisi. Yleisten kulkureittien läheisyyttä arvostettiin rakennuspaikan valinnassa.⁵

---

¹ Siikonen 1929, 52.

² Mertanen 1989, 104-105.

³ Nikula 1990, 148; Mertanen 1989, 105.

⁴ Mertanen 1989, 105.

⁵ Mertanen 1989, 85 < Peltonen 1900b, 5-6; Siikonen 1929, 10-11; Sjöström 1891, 4; Suomela 1915, 4.

Tilan keskeiset rakennukset tuli, mikäli mahdollista, sijoittaa ympäristöään korkeammalle paikalle siten, että asuinrakennus oli ylimpänä. Tällöin totetutui vaatimus lujasta perustamaasta ja pintaveden valuminen pois pihapiiristä helpottui. Juoma- ja talousveden saatavuus oli myös otettava huomioon, sillä koti- ja karjatalouteen käytettävä vesi piti saada läheltä työn helpottamiseksi. Tilakeskuksen oikealla sijoituksella saavutettiin kuiva, aurinkoinen ja pohjoistuulelta suojattu rakennuspaikka. Terveelliseen ja turvalliseen asuinpaikkaan kuuluivat olennaisena osana puut, joiden katsottiin parantavan ilmaa, antavan helteellä varjoa ja suojaavan tuulelta. Rakennusten välissä kasvavat puut estivät myös tulta leviämistä. Pihapuiden tärkeyttä korostettiin Mertasen mukaan 1910-luvun lopulle saakka, sillä puita oli totuttu kaatamaan pois pihapiiristä. Rakennusoppaiden laatijat kiinnittivät huomiota myös asuinpaikan kauneuteen. Mäenkumpareella sijaitsevalta asuinrakennukselta avautuvan maiseman tuli olla silmää miellyttävä ja järvi sekä pihapiirin puut mainitaan useimmin viihtyisyyttä lisäävinä elementteinä. Pihan istutukset ja puutarha jäivät vähemmälle huomiolle. Mertanen toteaa neuvonnan sävyn kertovan, että terveydenhoitoon ja ympäristön kauneuteen liittyvät seikat ovat uusia ja siksi vaativat siksi voimakkaampia perusteluja. Talouden käytännöllisyyteen liittyvät asiat olivat perinteisesti helposti hyväksyttäviä, vaikka sisälsivätkin uusia piirteitä.¹

Rakennusten sijoittamiseen tontille Mertanen on havainnut oppaissa kolme eri mahdollisuutta: yksijakoinen-, haja- ja ryhmäjärjestelmä, joista kahta ensin mainittua ei enää 1920-luvulle tultaessa kuitenkaan suositeltu. Yksijakoisessa järjestelmässä useita talon toimintoja kuten asuintilat, karjasuoja ja varastot sijoitettiin saman katon alle. Perinteistä suomalaista rakennustapaa noudattavassa hajajärjestelmässä eri tarkoituksiin rakennettiin omat rakennuksensa. Suositelluin järjestys oli toimintojen keskittämiseen pyrkivä ryhmäjärjestelmä, jossa asuintilat, karjasuojat ja varastotilat sijoitettiin erillisiin rakennuksiin käyttötarkoituksensa mukaan. Vielä 1900-luvun alussa ryhmäjärjestelmää esiteltiin muiden järjestelmien rinnalla, mutta myöhemmin se vakiintui ainoaksi esityksi vaihtoehdoksi. Kustannuksiltaan ryhmäjärjestelmä oli kohtuullinen. Tulipalon vaaraa vähensi saunan ja riihen sijoittaminen edelleen erilleen muista rakennuksista. Tilalla tarvittavat rakennukset sijoitettiin miltei poikkeuksetta neliön muotoon pihan ympärille.

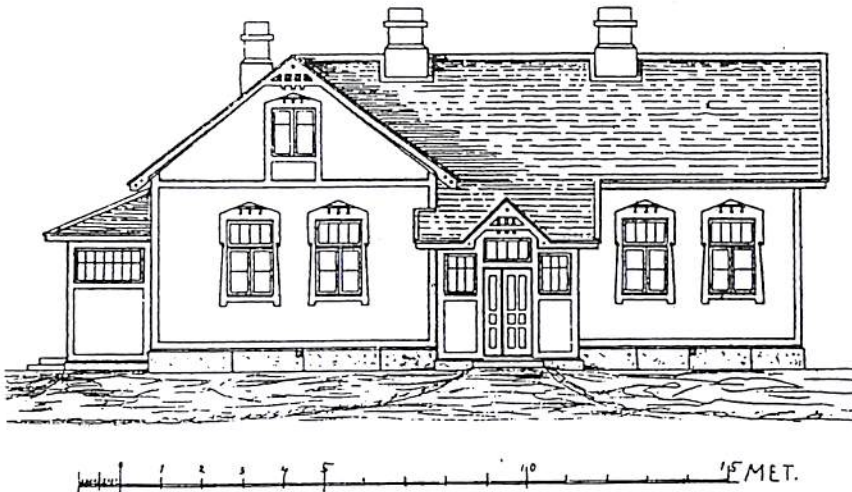
---

¹ Mertanen 1989, 85-87.

Täysin suljettua kokonaisuutta ei kuitenkaan suosittu, vaan vähintään yksi sivu pihasta jätettiin avoimeksi. Asuinrakennus tuli sijoittaa pihamaata hallitsevalle paikalle ja mahdollinen puutarha sijoittui sen viereen.¹

Asuinrakennusten pohjakaavasomittelussa tapahtui muutos 1800-luvun jälkipuoliskolla ns. huvilatyylin liittyneen vapaan pohjakaavan myötä. Aikaisemman rakennustavan mukaan etenkin edustavat huoneet oli sijoitettu peräkkäin siten, että ovet olivat keskenään suorassa linjassa ja rakennuksen rungosta muodostui kapea ja pitkä. Kun huoneita ryhdyttiin sijoittamaan rinnakkain myös rakennuksen syvyys suunnassa, muuttui pohjakaava kuutiomaisemmaksi. Pohjakaava teki mahdolliseksi sen, että huoneesta toiseen kulkemalla saattoi kiertää koko rakennuksen, ja muodostui näin tilankäytön kannalta tarkoituksenmukaisemmaksi. Toisinaan näissä leveärunkoisissa rakennuksissa oli kaksi sisäänkäyntiä, jolloin toinen sijoitettiin julkisivulle ja toinen rakennuksen taakse tai pätyyn.² 1900-luvun alussa levisi vapaa pohjakaava myös maatilojen päärakennuksiin ja esiintyi hallitsevana pohjakaavan muotona rakennusoppaissa.

Kuva 7. Oskari Suomelan suunnitelma keskikokoisen talon asuinrakennukseksi. (Suomela 1915, 21.)

Rakennusoppaiden varhaisimmissa suurten asuinrakennusten suunnitelmissa on vielä jäänteitä kapearunkoisen rakennustyyppin pitkän suorakaiteen muotoisesta pohjakaavasta, mutta myöhäisemmissä esiintyy vapaa pohjakaava. Keskikokoisten ja pienten tilojen

¹ Mertanen 1989, 87-89.

² Korhonen 1991, 302. Ks. myös Leimu 1971, 15; Anttila 1969, 6-7.

pohjakaavat eivät vähäisemmän huonemäärän vuoksi luoneet yhtä suurta mahdollisuutta muunteluun, vaikkakin vapaata pohjakaavaa esiintyy myös niissä. Perusmalliltaan niidenkin pohjakaavat olivat mallipiirroksissa useimmiten leveän suorakaiteen muotoisia, mutta tilajaon mallina oli usein paritupaan tai yksinäistupaan perustuva järjestely.¹ Usein kamarin paikalle tuli keittiö ja toinen tupa jaettiin kahdeksi kamariksi. Huonetilojen ympärikuljettavuus oli usein mahdollista näiden pohjakaavojen puitteissa.²

Rakennusten koon oppaissa Mertanen katsoo vaihtelevan arvioidun rakentajan tarpeiden ja taloudellisten resurssien mukaan. Maaseudun rakentamisperinnettä hallitsi tarkoituksenmukaisuus, sillä uusi rakennus tai huone oli totuttu tekemään vain tarpeen vaatiessa tarkoin määriteltyä tarkoitusta varten. Rakennuksen kokonaispinta-ala suurtilan asuinrakennuksissa oli lähes kaikissa piirutuksissa yli 150 m². Keskikokoiset talotkin suunniteltiin usein yli 100m² kokoisiksi. Pientilallisille oli puolestaan tarjolla erilaisia alle 90m² ratkaisuja. Pienimmät rakennukset olivat noin 40 m² kokoisia. Mertanen toteaa eri kokoisia malleja olleen tarjolla tasaisesti 1900-luvun alusta lähtien.³

Suuren talon tiloihin kuuluivat ulko- ja sisäeteinen, usein väentupa, keittiö, useita kamareita, sali ja mahdollisesti vierashuone. Vauraimpiin taloihin suunniteltiin lisäksi lastenhuone, ruokasali ja isännän työhuone. Kiinteät ruoka- ja vaatekomerot sisältyivät jo kaikkiin suunnitelmiin, mutta kylpyhuone ja wc esiintyivät vain harvoin. Keskikokoisen tilan asuinrakennuksessa oli eteinen, tupa, keittiö ja 1-3 kamaria. Pientilan huoneisiin kuului tupa ja 1-2 kamaria. Tupa esitettiin rakennusoppaissa poikkeuksetta asuinrakennuksen keskuksena. Keskikokoisten tilojen varusteluun kuului useimmiten keittiö, mutta pientiloilla ruoanlaitto tapahtui tuvassa, kunnes 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa tuvan yhteyteen sijoitettiin keittiönurkkaus. Makuutiloja voitiin lisätä kamareilla, sillä maalaisasunnoissa ei yleensä suosittu alkoveja. Perheen ja palvelusväen asuintilat haluttiin säilyttää mahdollisimman tilavina, joten muun muassa vierashuoneet jätettiin pienimmissä taloissa pois rakennussuunnitelmasta. Maaseudun asuinrakennuksissa käytettiin rinnan perinteisiä talonpoikaisia muotoja ja teollisen aikakauden uutuuksia. Tavoitteena oli säilyttää perinteisesti maaseudulle sopivia rakennusmuotoja,

---

¹ Ks. Mertanen 1989, 91-92. Paritupa ja yksinäistupa ks. esim. Korhonen 1991, 276, 280.

² Mertanen 1989, 91.

³ Mertanen 1989, 93-94.

mutta siten, että rakennusten käytännöllisyys parani. Pyrkimys keskitettyyn tilankäyttöön ja kotitaloustöiden helpottamiseen olivat Mertasen mukaan keskeisimmät muutokset maaseuturakennusten suunnittelussa ennen toista maailmansotaa.¹

Rakennusoppaat sisälsivät runsaasti rakennusmateriaaleihin ja tekniikkaan liittyviä ohjeita. Teknisen toteutuksen lisäksi oli pystyttävä arvioimaan materiaalien menekkiä ja rakennuskustannusten suuruutta. Seinien ja kattojen perusrakenteet pysyivät miltei muuttumattomina. Lautavuorattu hirsiseinä oli käytössä 1930-luvun loppuun asti, mutta sen vaihtoehtona esiteltiin myös lautarakenteita. Puurakennustekniikan yksinkertaistamiseen pyrittiin pienviljelijöille suunnatussa valistuksessa 1930-luvun alusta alkaen. Rakennusohjeet sisälsivät monipuolisia materiaalikatsauksia, joissa perinteisten menetelmien rinnalle tuli uusia. Sementin käyttöä haluttiin edistää 1900-luvun alusta alkaen. Asuinrakennuksissa sitä käytettiin aluksi perustassa, mutta varsinkin karjasuojien rakentamisessa sementti tuli nopeasti suosituksi. Valmiina ostettavia rakennustarvikkeita mainostettiin maalaisrakentajille rakennusoppaissaakin. Standardiovet ja ikkunat, erilaiset tiilet ja seinälevyt olivat 1930-luvun alussa markkinoituja tuotteita. Maataloudellisten järjestöjen mallipiirustuskokoelmassa pyrittiin ensimmäisen kerran soveltamaan standardeja erityisesti talousrakennusten mitoituksessa ja sisustuksessa.²

---

¹ Mertanen 1989, 96.

² Mertanen 1989, 107-108.

5. MAANVILJELYSSEUROJEN RAKENNUSNEUVONTA

5.1. Ensimmäiset rakennusneuvojat

Suomen Rakennusmestariliitto oli heti perustamisvuonnaan 1905 päättänyt ryhtyä toimiin saadakseen rakennusneuvojia maalaiskuntien palvelukseen. Motiivina liiton aloitteeseen oli tarve saada rakennusalan ammattilaisia maaseudulle valistamaan maalaisrakentajia uusien rakennusmateriaalien ja -tekniikoiden käytössä sekä kiinnittämään huomiota rakennusten ulkonäön muokkaamiseen.¹ Maanviljelysseurojen edustajien kokouksessa vuonna 1906 asetettiin hankkeen rahoitusta ja toteuttamista pohtimaan valiokunta, joka päätti anoa valtionavustusta, pyytää valtiota ottamaan palvelukseensa maanviljelysseurojen käytettävissä olevan maatalousarkkitehdin sekä järjestämään rakennustöiden neuvoja valmistavia kursseja.² Rakennusmestariliitto lähetti myös kaikille maanviljelysseuroille kiertokirjeen, jossa kehoitettiin palkkaamaan seuroihin rakennusneuvojia. Pohjois-Karjalan maanviljelysseura oli jo vuonna 1904 palkannut neuvojaksi rakennusmestari Otto Savolaisen. Viipurin ja Vaasan seuroihin saatiin rakennusneuvojat heti kiertokirjeen lähettämivuonna 1906. Muut maanviljelysseurat noudattivat esimerkkiä ja 1910-luvun kuluessa useimmat Suomen 22 maanviljelysseurasta saivat rakennusneuvojan palkkalistoilleen. Vuoteen 1911 mennessä neuvoja uupui vain neljästä seurasta.³

Jokaisessa seurassa toimi pääasiallisesti yksi rakennusneuvoja. Vauraassa Etelä-Suomessa, jossa rakennustoimintakin oli muuta maata vilkkaampaa, saattoi seuralla olla useampikin neuvoja tai jopa rakennustoimisto, jossa suunnittelijoiden apuna oli piirtäjä. Kiireisinä aikoina palkattiin väliaikaista työvoimaa. 1920-luvun alkuun asti rakennusneuvojien määrä pysytteli kahdenkymmenen tienoilla, mutta kasvoi puolella vuosikymmenen loppuun mennessä. Taloudellinen lama vähensi tarvetta rakennusneuvontaan ja 1930-luvun puolivälissä neuvoja oli enää 25. Vuosikymmenen lopulla neuvojen määrä lisääntyi aina 51 henkilöön saakka. Maanviljelysseuroissa toimivien neuvojen kokonaismäärästä rakennusneuvojia oli kuitenkin vain pieni osa.⁴

---

¹ Mertanen 1989, 25-26.

² Rakennustaito no 10/1906, 135.

³ Mertanen 1989, 26-27.

⁴ Mertanen 1989, 27-28.

Useat maanviljelysseurojen rakennusneuvojista pysyivät samassa toimessa vuosikaudet. Arvid Männistö ryhtyi Hämeen-Satakunnan maanviljelysseuran neuvoksi vuonna 1912 ja oli seuran palveluksessa vielä vuonna 1939. Itä-Hämeen maanviljelysseuran vuonna 1909 aloittanut neuvoja A.W. Nieminen oli vuonna 1939 yhä toimessaan.¹ Lounais-Suomen maanviljelysseuran Onni Touru palveli seuraansa 26 vuoden ajan.

Useimmat maanviljelysseurojen rakennusneuvojista olivat koulutukseltaan rakennusmestareita ja opiskelleet teollisuuskoulujen huoneenrakennusosastoilla.² Koulutus keskittyi paljolti kaupunkirakentamiseen, jonne suurin osa valmistuneista sijoittuikin. Maatalousrakennusalalle aikovien oli hankittava valmiutensa käytännön työn kautta. Rakennusmestari liitto järjesti ensimmäisen maatalousrakennuskurssinsa maanviljelyshallituksen tuella vuonna 1908, johtajana arkkitehti R. Helin. Kurssi oli tarkoitettu täydennykseksi teollisuuskoulun käyneille rakennusmestareille, jotka aikoivat suuntautua maanviljelysseurojen tai kuntien rakennusmestarin toimiin.³ Helsingin yliopistolla pidetyllä lähes kaksi viikkoa kestäneellä kurssilla oli yhteensä 39 osallistujaa, joiden joukossa olivat Uudenmaan, Viipurin ja Kuopion läänien sekä Viipurin läänin läntisen maanviljelysseuran rakennusneuvojat. Kurssin ohjelma koostui luennoista, keskusteluista, kirjoitusharjoituksista, piirustusharjoituksista ja eskursioista. Kurssia Rakennustaidossa kommentoinut Uudenmaan läänin maanviljelysseuran rakennusneuvoja Oskari Suomela piti keskusteluja ja lähiseudun rakennuskohteisiin suuntautuneita retkiä kurssin parhaana antina. Keskustelujen aihepiirit käsittelivät konkreettisia rakentamiseen liittyviä kysymyksiä kuten karjarakennusten ilmanvaihtoa ja sisustusta, mutta myös rakennusneuvojen toimeen liittyvää problematiikkaa kuten maatalousarkkitehdin viran hyödyllisyyttä tai maatalousrakennuksiin soveltuvia mallipiirustuksia ja niiden laadintaa rakennusneuvojan toimessa.⁴ Rakennusmestari liiton järjestämät kurssit vakiinnuttivat asemansa maatalousrakennusalan jatkokoulutuksessa. Myös Ammattienedistämislaitos, Suomen Sementinvalmistajain Yhdistys sekä maataloudelliset järjestöt pitivät rakennusneuvojille suunnattuja kursseja.⁵

---

¹ Mertanen 1989, 28.

² Mertanen 1989, 28.

³ Rakennustaito no 7/1908, 83.

⁴ Rakennustaito no 16/1908, 15-16.

⁵ Mertanen 1989, 30.

Maatalousrakennusmestarit päättivät perustaa Suomen Rakennusmestariiliiton yhteyteen oman osastonsa vuonna 1912. Maaseudulla työskentelevät rakennusmestarit olivat hajaantuneet koko maan alueelle ja kokivat, että yhteistoimintaa oman alan asiantuntijoiden kesken olisi lisättävä. Maatalousrakennusosaston perustavassa kokouksessa oli läsnä 12 henkilöä, joista yhtä lukuunottamatta kaikki toimivat maanviljelysseurojen rakennusneuvojina. Osaston puheenjohtajaksi valittiin Uudenmaan läänin maanviljelysseuran rakennusneuvoja Oskari Suomela.¹

Maatalousrakennusosasto säilyi verrattain pienenä. Kahden vuoden kuluttua perustamisesta jäsenluku oli 17 henkeä, mutta jo seuraavana vuonna osaston johtokunta valittelee toiminnan laimeutta ja maatalousrakennusmestarien yhteishengen puutetta. Näitä kun ei tuntunut innostavat edes se, että Rakennusmestariilitto oli muutamaa vuotta aikaisemmin saanut tehtäväkseen järjestää rakennusneuvojan virkojen perustamisen.² Jäsenten ammatillisen tason kohottajana osastolla oli kaikesta huolimatta huomattava merkitys. Luento- ja neuvottelupäivillä, retkillä ja ammattialaa koskevien kirjoitusten välityksellä maatalousrakennusmestareilla oli tilaisuus vaihtaa mielipiteitä ja hankkia uusia valmiuksia työhönsä.³ Ensimmäinen retkeily järjestettiin vuonna 1914.⁴ 1920- ja 1930 -luvulla maatalousrakennusosaston jäsenmäärä vaihteli 20-25 välillä.⁵

Osasto jatkoi matkaansa jonkinlaisessa vastatulessa, sillä pohdintaa toiminnan laimeudesta esiintyi jälleen 1930-luvun vuosikertomuksessa, jossa todetaan toiminnan olleen niin hiljaista, että osaston lakkauttamistakin on jouduttu harkitsemaan. Yhdeksi syyksi hiljaiseloon todettiin ammattikunnan vakiintuminen ja sen myötä syntynyt laiskuus lähteä yhteisiin tapaamisiin. Osaston alkuaikaa kuvailtiin “uutisraivaajan raskaaksi, mutta kiitolliseksi tehtäväksi”, jolloin ammattikirjallisuuden ja koulutuksen puutteessa oli tietoa alasta hankittava “mehiläisten tavoin uurastaen sieltä, mistä sitä vähänkin oli saatavissa”.⁶ Toimipaikkojen maantieteellinen etäisyys hankaloitti myös toimintaa.

---

¹ Similä 1916, 109.

² Srkml:n hallinnon kertomus vuodelta 1915. Maatalousrak.osasto.

³ Paananen 1963, 501-502.

⁴ Suomela 1914, 242.

⁵ Paananen 1963, 502.

⁶ Paananen 1963, 502.

5.2. Rakennusneuvojan toimenkuva maanviljelysseurassa

Rakennusneuvonta sai alkunsa aikana, jolloin maaseudunkin rakentamisessa alkoivat puhaltaa uudet tuulet. Kehitetyt tekniikat aiheuttivat uudistuksia rakennustavassa ja vasta markkinoille ilmestyneet rakennusmateriaalit kuten betoni saivat aikaan muutoksia muun muassa karjarakennusten sisustuksessa. Rakennusneuvojat kokivat tehtäväkseen toisaalta vanhojen epäkäytännöllisten rakennusten uudistamisen, mutta toisaalta myös maanviljelijöiden uudistusvimman hillitsemisen. Erityisesti karjarakennuksissa oli parantamisen varaa, sillä niiden koettiin olevan liian pimeitä, huonon mallisia ja epäterveellisiä sekä eläimille että ihmisille.¹ Toisinaan neuvojat pyrkivät myös muuttamaan vähävaraisempien viljelijöiden rakennussuunnitelmia taloudellisesti realistisemmiksi.²

Tekniikoiden ja materiaalien nopeatahtinen kehittyminen vaati rakennusneuvojilta tehokasta käytännön perehtymistä. Toiminnan alussa 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä neuvonta muodostui rakennuspaikalla käydyiksi henkilökohtaisiksi keskusteluiksi tilaajien kanssa. Toimistossa tapahtuva suunnittelu ja piirrosten laatiminen jäi luonnollisesti vähäiseksi, eivätkä rakentajat juuri kaivanneetkaan muuta summittaisten pohjapiirrosten ohella.³ Maaseudun rakentajille oli kerrottava uusien materiaalien ja tekniikoiden mahdollisuuksista. Tätä varten neuvojat pitivät luentoja ja järjestivät esimerkiksi sementin käyttöön perehdyttäviä kursseja.⁴ Vuonna 1914 hyväksytyssä ohjesäännössä rakennusneuvojalle määritellään seuraavanlaisia tehtäviä:

Pitää esitelmää alaansa kuuluvista asioista paikalliseurojen kokouksissa ja muissa sopivissa tilaisuuksissa sekä yleensä herättää harrastusta maatalousrakennusten tarkoituksen- ja ajanmukaisempaan järjestelyyn, toimia opettajana seuran toimeenpanemilla maatalousrakennuskursseilla, johtaa rakennusalaan kuuluvia opintomatkoja ja retkeilyjä sekä muilla käytettävänä olevilla keinoilla koettaa kohottaa maalaisrakentajien ammattitaitoa, antaa yksityisille tilaajille neuvoja ja ohjausta maatalousrakennusten suunnittelemisessa, rakennusainneiden valmistamisessa ja hankinnassa y.m. samantapaisissa asioissa, tilaisuuden mukaan valvoa sekä suunnittelemaisensa että yleensä maatalousrakennusten rakentamista, laatia tarpeen ja tilaajain toivomusten

---

¹ Siikonen 1925, 67-68.

² Nieminen 1919, 35.

³ Siikonen 1925, 67-68.

⁴ Maatalousrakennusmestarien työsaralta. Rakennustaito 13-14/1943, 175.

mukaan sekä yksinkertaisempia että täydellisempiä rakennuspiirustuksia, työselityksiä ja kustannusarvioita.¹

Rakennusneuvojan tehtävät säilyivät pääpiirteissään samoina kautta koko tarkasteltavan ajanjakson, vaikkakin painotukset muuttuivat tarpeiden mukaan. Ajan myötä maanviljelijät kääntyivät rakennusasioissaan yhä useammin neuvojan puoleen ja tilasivat myös rakennuspiirustuksia. Suunnitelmien laatiminen alkoi vaatia kasvavaa huomiota ja suurin osa neuvojan ajasta kului nyt toimistossa piirustuspöydän ääressä.²

Toimittuaan kymmenen vuotta Itä-Hämeen maanviljelysseuran rakennusneuvojana A. V. Nieminen kuvaili vuonna 1919 Rakennustaidossa neuvojan työtä. Hän korosti, että pelkillä rakennustaidoilla ammatissa ei tullut toimeen, vaan neuvojan oli hallittava useita erilaisia maatalouteen liittyviä aloja. Rakennusten sijoittelussa kaivattiin puutarhanhoidon tuntemusta ja rakennuspuiden ottamisessa oli osattava neuvoa järkevään metsänkäyttöön. Karjarakennuksia ja lantaloita suunnitellessa kaivattiin tietoa eläinten ruokkimisesta ja lannantuoton määrästä. Rakennusneuvojan sosiaalinen asema maaseutuyhteisössä asetti myös omat vaatimuksensa: “Yleisö vaatii neuvojalta paljon, hänen toimintansa ja käytöksensä tulee olla joka kohdassa moitteetonta, hän ei koskaan saa erehtyä. Kuitenkin me kaikki neuvojat, niinkuin muutkin, erehdymme. Siitä huolimatta on jokaisen velvollisuus koettaa toiminnallaan ja käytöksellään olla yhteiskunnalle hyödyksi. Ei yksistään riitä, että ihminen hyvin toimii, hänen täytyy myöskin käyttäytyä niin, että hän olisi esimerkkinä toisille, sillä usein kuulee ihmisten sanovan toisistaan, että mitä hänen toimituksista on hyötyä, kun hän ei itsekään toimi puheittensa mukaan. Rakennusneuvojan tulee esiintyä ja käyttäytyä aina sen mukaan, minkälaiseen paikkaan hän kulloinkin menee.”³ 1900-luvun alun maaseutuyhteisössä rakennusneuvoja sijoittui hierarkisen portaikon yläpäähän. Hän oli koulutuksen saanut maanviljelysjärjestön neuvoja ja edusti valistuksellista tahoja. Yhteisön sosiaalinen kontrolli ulottui myös rakennusneuvojaan huolehtien siitä, että neuvojat käyttäytyivät roolinsa edellyttämällä tavalla. Ammattitaidoton tai asiattomasti käyttäytyvä neuvoja menetti nopeasti arvovaltansa.

¹ FMA, Ohjesääntö Lounais-Suomen maanviljelysseuran virkailijoille.

² Maatalousrakennusmestarien työsaralta. Rakennustaito 13-14/1943, 175.

³ Nieminen 1919, 34-35.

5.3. Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvonta

5.3.1. Rakennusneuvonnan alkutaival

Lounais-Suomen maanviljelysseura asetti rakennusneuvojan toimen haettavaksi melko nopeasti perustamisensa jälkeen vuonna 1908.¹ Kiinnostusta rakennuskysymyksiin oli esiintynyt jo aikaisemminkin, sillä seura oli edellisenä vuonna julistanut piirustuskilpailun pienviljelijöiden rakennuksia varten. Hanke päättyi tosin riitaisesti, sillä seuran johtokunta ei katsonut voivansa palkita yhtään kilpailuun osallistuista suunnitelmista.² Rakennusneuvojan virkaan valittiin vuoden 1909 alusta rakennusmestari Alfred Männistö. Syntyjään ylöjärveläinen torpparipoika oli valmistunut Tampereen teollisuuskoulusta vuonna 1902. Ennen Lounais-Suomen maanviljelysseuraan tuloaan hän oli toiminut muun muassa rakennustyönjohtajana, piirustajana sekä maatalousrakennusten urakoitsijana.³

Seura päätti yhdistää rakennusneuvojan toimeen myös konehoidon neuvojan tehtävät, koska kahden erillisen viran perustamiseen ei ollut taloudellista mahdollisuutta.⁴ Koneiden hoito lienee kuitenkin ollut varsin marginaalisessa asemassa, sillä itse rakennustöiden opastukseen liittyviä töitä oli runsaasti. Konehoitoon liittyviä taulukoita ei esiinny seuran vuosikirjoissa lainkaan ennen vuotta 1915 ja sen jälkeen, milloin niitä on saatavilla⁵, ne ovat tyhjiä. Tilanne ei ollut sen parempi useimmissa muissakaan maanviljelysseuroissa. Konehoidon neuvojan tehtävät vaihtelivat seuroittain vesijohtojen asentamisesta puima- ja niittokoneiden korjaukseen ja 1920-luvun alun jälkeen neuvojen määrä väheni huomattavasti. Syynä oli luultavasti se, että rahoitusmahdollisuuksien heiketessä tämän alan toiminnan lopettaminen aiheutti vähiten vahinkoa.⁶

Lounais-Suomen maanviljelysseuran toimintakertomuksessa vuodelta 1909 mainitaan, että siitä lähtien kun rakennusneuvojan olemassaolo tuli tunnetuksi, hänellä on ollut tyydyttävästi tehtäviä ja niiden arvellaan tulevina vuosina vain lisääntyvän.⁷

¹ Uutisia, Rakennustaito 21/1908, 256.

² Pöytäkirjan ote palkintolautakunnan kokouksista. Rakennustaito 6/1908, 72-73.

³ Tolonen 1930, 364.

⁴ FMA, L-S mvs:n johtokunnan kokous 20.10.1908.

⁵ Vuosina 1915-1917 ja 1929-1940.

⁶ Niemelä 1996, 210.

⁷ Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirja 1909, 28.

Rakennusneuvojan toimenkuvaan Lounais-Suomen maanviljelysseurassa kuului asemakaavojen ja rakennuspiirustusten laatiminen, rakennustöiden valvominen sekä kustannuslaskelmien ja materiaaliluetteloiden tekeminen. Rakennussuunnitelmia tehtiin muun muassa asuinrakennuksia, talleja, sikaloita, navetoita, lantasuojia, kuivausriihiä ja puimahuoneita varten. Ylivoimaisesti eniten suunniteltiin yhdistettyjä karjarakennuksia, joita oli vuonna 1909 peräti 31% kaikista Männistön laatimista suunnitelmista.¹ Neuvojan työnkuvaan kuului myös esitelmien ja kurssien pitäminen. Ensimmäisenä vuonnaan Lounais-Suomen maanviljelysseuran palveluksessa Männistö johti maalaisrakentajille tarkoitetun opintomatkan. Neljä päivää kestäneellä retkellä oli 14 osallistujaa ja se suunnattiin maanviljelysseuran omalle toimialueelle. Vierailukohteiksi oli valittu pääasiassa parhaillaan rakennustöitä suorittavia suurempia maatiloja. Erikoisuuksina mainittiin Turussa käynnissä olleet rautabetonityöt ja Suomenkylän tilalle Perniöön rakennettu tanskalaismallinen sikala.²

Rakennusneuvonnan alkuvuosina tilaajina olivat lähinnä yksittäiset maanviljelijät, joista ylivoimaisesti suurimpana ryhmänä tilalliset. Ensimmäisenä toimintavuonnaan Männistö suoritti yhteensä 67,5 toimituspäivästään tilallisille 50,75 kun taas palstatilallisille, vuokraajille, torppareille, mäkitupalaisille ja muille suoritettut toimituspäivät olivat yhteensä 16,75.³ Maanviljelysseuran tilaajien luokitteluperusteet säilyivät edellä esitetyn kaltaisina aina vuoteen 1915 saakka.

Arvid Männistö erosi toimestaan Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvojana vuonna 1912 siirtyäkseen Hämeen-Satakunnan maanviljelysseuran rakennusneuvojaksi.⁴ Männistön seuraajaksi valittiin 21 ehdokkaan joukosta hänen teollisuuskoulun aikainen kurssitoverinsa rakennusmestari Onni Touru.⁵

---

¹ Kertomus Lounais-Suomen maanviljelysseuran toiminnasta v. 1909. Taulukko rakennusneuvoja A. Männistön toiminnasta 1909, 12-13.

² Kertomus Lounais-Suomen maanviljelysseuran toiminnasta v. 1909. Kertomus maalaisrakentajain opintomatka, 161-162.

³ Kertomus Lounais-Suomen maanviljelysseuran toiminnasta v. 1909. Taulukko rakennusneuvoja A. Männistön toiminnasta 1909, 12-13.

⁴ Tolonen 1930, 365.

⁵ FMA, L-S mvs:n hoitovaliokunnan kokous 18.1.1912.

5.3.2. Touru seuran rakennusneuvonnan keskeisenä vaikuttajana

Neuvojan tehtävät säilyivät pääpiirteissään samoina kuin aikaisempinakin vuosina rakennusneuvojan vaihdoksesta huolimatta. Maanviljelysseuran rakennusneuvojan toimintaa käsittelevistä taulukoista käy ilmi, että neuvojan toiminnan painopiste keskittyi vuosien kuluessa yhä enemmän varsinaisten rakennus- ja korjaussuunnitelmien laadintaan, jolloin esitelmät, kurssit ja opintomatkat jäivät vähemmälle huomiolle. Taulukkojen laadintaperusteet vaihtuivat vuosien mittaan useita kertoja. Yhtenäisimmät tiedot ovat saatavilla vuosilta 1915-38, jolloin kurseja, esitelmiä ja retkeilyjä koskeva luokittelu on pysynyt pääosin samana. Kolmelta aikaisemmalta vuodelta olevat taulukot eivät ole vertailukelpoisia niiden kanssa, mutta antavat tarkempaa tietoa eräistä kurseista. Vuodesta 1915 alkaen taulukoissa esiintyvät erikseen esitelmiin ja alustuksiin, opastukseen kurseilla ja retkeilyillä sekä toimintaan maatalousyhdistysten kilpailuissa, näyttelyissä ym. käytetyt toimituspäivät. Vuonna 1912 maanviljelysseura lähetti rakennusneuvojansa kahdeksi viikoksi Lounais-Suomen kotiteollisuusyhdistyksen käsityökoululle opettamaan rakennuspiirustusta.¹ Ensimmäisenä työskentelyvuonnaan Touru ohjasi myös sementtikurseja yhteensä 46 toimituspäivän verran. Kurssien tarkoituksena oli tutustuttaa viljelijäväestöä tuon maatalousrakentamisessa uudehkon materiaalin käyttöön. Vuonna 1914 järjestettyjen sementtikurssien ohjelman mainitaan olleen puhtaasti käytännöllinen ja käsitelleen navetan ja muiden talousrakennusten sisustustöitä.² Vielä vuonna 1914 Touru käytti toimituspäivistään 24 opastuksiin kurseilla ja retkeilyillä, mutta sen jälkeen aina vuoteen 1938 saakka taulukon kurssi- ja retkeilysarake pysyi tyhjänä. Erilaisissa tilaisuuksissa pidetyistä esitelmistä ja alustuksista kertyi kolmen ensimmäisen vuoden jälkeen vain muutama satunnainen toimituspäivä. Kilpailu- ja näyttelytoiminnan kohdalla erottuvat kaksi selvää huippuvuotta, vuosi 1916, jolloin Lounais-Suomen maanviljelysseura järjesti maatalousnäyttelyn Turussa, ja vuosi 1930, jolloin järjestettiin maatalousnäyttely seuran 25-vuotisjuhlien kunniaksi. Jälkimmäiseen Touru valmisti näyttelyrakennusten piirustukset arkkitehti Aarne Eklundin avustamana.³ Lisäksi Touru on käyttänyt viisi toimituspäivää vuonna 1935 näyttely- ja kilpailutoimintaan. Muutoin hänen toimintansa tällä osa-alueella jäi vähäiseksi.

¹ FMA, L-S mvs:n hoitovaliokunnan kokous 23.9.1912.

² Kertomus Lounais-Suomen maanviljelysseuran toiminnasta v. 1914.

³ Varsinais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirja 1930, 58.

Onni Touru toimi seuran ainoana rakennusneuvojana vuoteen 1938 saakka lukuunottamatta lyhyttä jaksoa 1920-luvun lopulla. Seura päätti perustaa vuonna 1929 erityisen rakennustoimiston, koska näytti siltä, että rakennusneuvojan työtehtävät lisääntyivät entisestään. Toimiston tehtävänä oli rakennussuunnitelmien ja -piirustusten sekä kustannusarvioiden laatiminen. Rakennuspiirtäjäksi palkattiin rakennusmestari Oskari Toivonen vuoden 1929 toukokuussa. Hänen työsuhteensa jouduttiin kuitenkin lopettamaan jo seuraavan vuoden alussa lamakauden myötä vähentyneen rakennustoiminnan vuoksi.¹

Tourun osallistumisesta rakennuspiirustuskilpailuihin- tai näyttelyihin löytyy vain yksi maininta. Vuonna 1922 Touru osallistui yhdessä Lounais-Suomen maanviljelysseuran silloisen sihteerin Kaarle Setälän ja kalatalousneuvoja Adolf Haapalan kanssa Suomen 8. yleiseen maatalousnäyttelyyn Tampereella. He asettivat näytteille rakennuspiirustuksia maataloustyöväen asunnoista sekä pienviljelijöiden ja kalastajien talousrakennuksista. Näyttelyluokan aiheena olivat maatalousrakennuspiirustukset ja rakennusten sisustukseen kohdistuvat sovitukset ja mallit. Yhteensä 20 näytteilleasettajan joukossa oli sekä yksityisiä rakennusalan ammattilaisia, maanviljelysseurojen rakennusneuvoja että teollisuuden edustajia. Esillä olikin varsinaisten rakennuspiirrosten ohella sekalainen kokoelma piirustuksia muun muassa tallinsisustuksista, siiankaloista, lämmityslaitteista sekä ovista ja ikkunoista.² Lounais-Suomen maanviljelysseuran kolmikko sijoittui 12 palkitun joukkoon jaetulle kolmannelle palkintosijalle. Mainittakoon, että Hämeen-Satakunnan maanviljelysseuran rakennusneuvoja Arvid Männistö sijoittui samassa kilpailussa jaetulle ensimmäiselle sijalle.³

Rakennussuunnitelmien, -piirustusten ja kustannusarvioiden laatiminen oli vakiintunut rakennusneuvojan päätehtäväksi jo Arvid Männistön aikana ja Tourun aikana sama painotus jatkui. 1910-luvulla erilaisia eläinsuojia suunniteltiin huomattavasti asuinrakennuksia enemmän. Talleja, navetoita, sikaloita ja yhdistettyjä karjarakennuksia varten laadittiin yhteensä 428 suunnitelmaa, kun taas asuinrakennusten suunnitelmia

---

¹ Väylä 1930, 35.

² Suomen XII Yleinen Maatalousnäyttely Tampereella kesäkuun 21-30 päivinä 1922. Luettelo näyttelyesineistä ja näytteillepanijoista, 513-517.

³ Suomen XII Yleisessä Maatalousnäyttelyssä Tampereella kesäkuun 21-30 p:nä 1922 jaetut palkinnot ja kunniamalkinnot, 101.

tehtiin 319 kappaletta. Suurin osa eläinsuojista koko tutkitulla ajanjaksolla suunniteltiin yhdistetyiksi karjarakennuksiksi.¹ Seuraavalla vuosikymmenellä rakennustoiminta oli kaikenkaikkiaan tutkimani ajanjakson vilkkainta. Asuinrakennusten suunnitelmia valmistui nyt satakunta enemmän eli yhteensä 435. Viljelijöiden elinkeinon kannalta ensisijaiset karjarakennukset lienee saatettu valtaosassa talouksia ajanmukaiseen kuntoon jo edellisen vuosikymmenen aikana, sillä eläinsuojia varten laadittujen suunnitelmien lukumäärä väheni muutamalla kymmenellä 406 suunnitelmaan. Heti 1930-luvulle tultaessa rakentamisen määrä väheni huomattavasti, eikä ehtinyt kohota edellisen vuosikymmenen huippulukemiin ennen sotien alkua. Asuinrakennuksille tehtiin kuitenkin 263 suunnitelmaa ja eläinsuojille 220.²

Tourun tuotannosta on säilynyt runsaasti yksittäisten rakennusten piirroksia, mutta ei yhtään täydellistä suunnitelmaa rakennusten sijoittamisesta tontille. Asemakaavan laatiminen ei sisältynyt maanviljelysseuran määritelmään täydellisistä rakennuspiirustuksista, eikä niitä siten olettavasti myöskään usein laadittu. Yleensä rakennusneuvoja joutuikin sijoittamaan suunnittelemansa rakennukset jo olemassa olevien joukkoon. Tourun näkökulmaa rakennuspaikan valintaan valottaa hänen vuonna 1937 maatalousneuvojen valmennuspäivillä pitämänsä esitelmä, jonka alku on säilynyt maanviljelysseuran pöytäkirjoissa. Esitelmä käsitteli asutustilallisten rakennusneuvontaa.

Rakennuspaikan valinta on aivan oleellinen tekijä rakennusten onnistumiseksi. Pohjamaa ratkaisee suurelta osalta rakennuskustannukset. Niinpä kallio ei ole edullinen rakennuspaikaksi, koska vesijohdon, kellarin ym. kaivuut tulevat kalliiksi. Luja soraperusta lienee useimmiten edullisin rakennuspaikaksi. Rakennusten suunnittelun tulee tapahtua harkiten, jotta ilman suunnat, valonsaanti ym. seikat otetaan huomioon ja rakennukset myös tulevat käytännöllisesti edullisesti sijoitetuiksi.³

Vaikka muutaman sanan mittaisen esitelmän alun perusteella on vaikea analysoida syvemmin Tourun asennetta rakennuspaikan valintaan ja rakennusten sijoitteluun, antaa se joitakin viitteitä. Tourun esitelmä painottaa samankaltaisia seikkoja kuin ajan

---

¹ Liite 3, taulukot A, B ja C.

² Liite 3, taulukot C ja D.

³ FMA, Varsinais-Suomen maanviljelysseuran maatalousneuvojain valmennuspäivät, hotelli Maakunta, Turku. 19.-20.4.1937. Esitelmästä referoitiin valitettavasti vain alku, jonka jälkeen kirjoittaja toteaa: Esitelmöitsijä siirtyi sitten selvittämään yksityiskohtaisesti eri talousrakennusten rakentamisessa huomioon otettavista yksityiskohdista, kiinnittäen erikoisesti huomiota siihen, mitä rakennusainetta kulloinkin olisi edullisinta käyttää.

rakennusoppaat kuten Heikki Siikosen vuosina 1929 ja 1935 julkaisemat teokset. Hyvä rakennuspaikka ja sen merkitys kustannusten hallitsemisessa mainitaan oppaissa usein. Ympäristöään korkeammalla sijaitsevan rakennuspaikan suosiminen, jota rakennusoppaissa myös korostettiin, ei esiinny Tourun puheessa. Sen sijaan hän varoittaa kallion valitsemisesta rakennusmaaksi. Johtuneeko tämä ero vain esitelmätekstin lyhydestä vai varsinaissuomalaisen mäkimmäiseman kallioperäisyydestä, se jää epäselväksi. Sorapitoisen pohjamaan kannattavuudesta Siikonen ja Touru sen sijaan ovat yksimielisiä¹. Siikonen toteaa, että auringon valon tulee päästä vapaasti sekä asuin- että karjarakennuksiin ilmaa puhdistavan ja lämmittävän vaikutuksensa vuoksi.² Tällaisiin käytännön etuihin viittasi myös Touru vaatiessaan, että ilmansuunnat ja valonsaanti oli otettava huomioon rakennusten sijoittelussa.

Vuoteen 1914 saakka Lounais-Suomen maanviljelysseuran asiakaskunta oli jaettu taulukoissa yksityisten tilaajien osalta tilallisiin, palstatilallisiin, vuokraajiin, torppareihin, mäkitupalaisiin, käsityöläisiin ja muihin sekä lisäksi maanviljelijäin taloudellisiin yhdistyksiin ja yleisiin laitoksiin. Yksityisten tilaajien kohdalla ylivoimaisesti suurin osa toimituspäivistä suoritettiin tilallisille, muiden osuuden jäädessä vain murto-osaan. Muun muassa Tourun ensimmäisenä toimintavuonna 1912 hänen kaikki yksityiset tilaajansa olivat tilallisia.³

Vuoden 1915 jälkeen yksityiset tilaajat luokiteltiin pienviljelijöihin, pienempiin keskiviljelijöihin, isompiin keskiviljelijöihin, suurviljelijöihin ja muihin. Julkisia tahoja edustivat maanviljelijäin taloudelliset yhdistykset sekä yleiset laitokset, joihin kuuluivat muun muassa koulut, seurakunnat, osuuskunnat, yhtiöt ja erilaiset valtion laitokset. Vuodesta 1915 lähtien pienviljelijöiksi luokiteltiin ne, joilla oli alle 10 hehtaaria viljelysmaata. Pienemmillä keskiviljelijöillä oli 10-25, isommilla keskiviljelijöillä 25-100 ja suurviljelijöillä yli 100 peltihehtaaria.⁴ Pohjois-Karjalan maanviljelysseuran rakennusneuvojan Otto Savolaisen vuonna 1917 laatiman määritelmän mukaan pienemmän keskiviljelijän viljelysmaan määrä oli 10-20 hehtaaria ja karjaluku 6-12

---

¹ Siikonen 1941, 24.

² Siikonen 1941, 24.

³ Liite 3, taulukko E.

⁴ Niemelä 1996, 149.

lehmää. Isommalla keskiviljelijällä on hänen mukaansa 20-70 hehtaaria viljelysmaata.¹ Vuoden 1918 torpparinvapautuslaki ja sitä seurannut Lex Kallio saattoivat maata lunastaneen tilattoman väestön rakennusneuvonnan piiriin. Tämä aiheutti varsinkin pienviljelijöiden ryhmän kasvun 1920-luvun myötä. 1930-luvun loppupuolella pienviljelijät olivat jo suurin maatalousrakennusten tilaajaryhmä.²

---

¹ Savolainen 1917, 40.

² Liite 3, taulukko F.

6. JUGENDKAUSI TOURUN RAKENNUSSUUNNITTELUSSA

6.1. Kaaveleita ja detaljien runsautta

Rakennusmestari Tourun 1910-luvun tuotannolle oli leimallista vahva jugendhenkisyys. Ennen Lounais-Suomen maanviljelysseuraan tuloaan Touru oli harjoittanut rakennusmestarin tointa jo kymmenen vuoden ajan. Vaikka tuolta kaudelta tiedossa on vain kaksi Tourun suunnittelemaa asuinrakennusta, on mahdollista, että hän on laatinut myös rakennuspiirustuksia. Tultuaan valituksi rakennusneuvojan toimeen Touru oli aineistoni perusteella jo kokenut rakennuspiirtäjä ja hänellä oli varma näkemys omasta tyylistään. Tourun varhaisimmissa rakennusneuvojana suunnittelemissaan töissä näkyy vielä maaseudulla pitkään vaikuttaneiden kertaustyylien kaikuja, jotka 1910-luvun puoliväliin mennessä kuitenkin väistyivät jugendvaikutteiden tieltä hänen rakennussuunnitelmissaan. Käyttäessäni Tourun yhteydessä termiä *jugend*, haluan korostaa sen viittaavaan vahvaan jugendhenkisyyteen, joka Tourulla ilmeni muun muassa mansardikaton, poikkipäätyjen, ja erkkereiden suosimisena, pieniruutuisina ikkunoina ja koristemuotojen runsautena. Arkkitehtonisten termien käytössä, jossa usein esiintyy päällekkäisyyksiä ja epäselvyyksiä, olen tukeutunut pääsääntöisesti rakennusinventointiin vakiintuneisiin ilmaisuihin. Tämä muun muassa siksi, että olennainen osa aineistoani pohjautuu rakennusinventointeihin. Keskeisimpiä käyttämistäni termeistä ovat *frontoni* merkitsemässä rakennuksen katolla sijaitsevaa ikkunaa, joka on sijoitettu pulpetti-, satula-, mansardi- tai kaarikaton suojaan. *Poikkipääty* merkitsee katon lappeeseen rakennettua päätymäistä osaa, jossa on usein asuintiloja.¹

Jugendkaudella Tourun suunnitteleminen asuinrakennusten volyymeina esiintyvät suljettu - pehmeä ja avoin - jäykkä volyymit. Tourun jugendkauden rakennuksissa kattomuodon tulkinta osoittautui toisinaan hankalaksi. Kun kattomuoto on eri rakennuksen runkosassa kuin poikkipäädyssä tai muussa ulokkeessa, ratkaisin volyymin hallitsevan muodon mukaan. Joissakin tapauksissa siis rungoltaan satulakattoinen rakennus edustaa pehmeää volyymia, jos siihen liittyvällä katollisella ulokkeella tai ulokkeilla on huomattava "pehmentävä" vaikutus rakennuksen volyymiin. Suljettu - avoin -linjalla

---

¹ Termit on löydettävissä Keski-Suomen museon vuonna 1988 julkaisemasta rakennusten inventointioppaasta.

volyymi määräytyy räystäitten mukaan.² (ks. kuva 1) Jugendkaudet detaljit olen jakanut kahteen luokkaan - vertikaaleihin ja orgaanisiin. Vertikaaleille detaljeille ovat ominaisia suorat, ylöspäin pyrkivät muodot. Orgaaniset detaljit edustavat pehmeämpiä, kaarevia tai pyöreitä muotoja. Detaljiryhmät esiintyvät usein rinnakkain samoissa rakennuksissa.

6.2. Asuinrakennukset

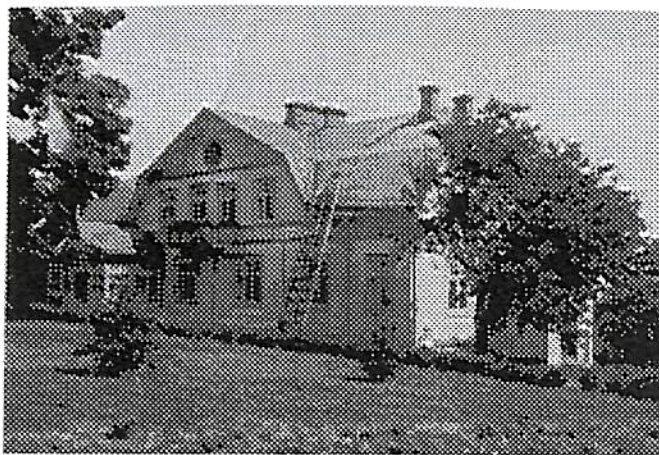
6.2.1. Varhaiset suunnitelmat

Jugendkauden alussa on vielä havaittavissa merkkejä Tourun ensimmäisestä etsimisen kaudesta. Aineistoni varhaisimmat Tourun suunnittelemat rakennukset ovat vuodelta 1910, jolloin valmistuivat Hollolassa sijaitsevan Messilän kartanon ja perniöläisen Leikkosen-Kartanon päärakennukset. Messilän kartanon emäntä Aino Söyring oli Tourun sisar, mikä lienee vaikuttanut tämän valintaan rakennuksen suunnittelijaksi.³ Rakennuksessa sekoittuvat 1800-luvun lopun nikkarityyli ja vuosisadan vaihteessa maalaisrakennuksissakin jo vaikuttanut jugendtyyli. Jugendiin viittaavat kattomuotojen vaihtelevuus ja rakennuksen epäsymmetrinen luonne. Rakennus on volyymiltaan avoin ja pehmeä, sillä katon päämuotona on aumattu mansardi lisänä julkisivulle sijoitettu mansardikattoinen poikkipääty. Julkisivua koristaa umpikuisti, jossa on yhdistetty pulpetti- ja satulakatto. Rakennuksen ikkunat ovat T-mallisia ja jugend-vaikutteisesti pikkuruuduin koristettuja. Detaljointi on lähinnä vertikaalista, vaikka orgaaniseen viittaavia pyöreitäkin muotoja esiintyy. Poikkipäädyn harjaan kookkaan pyöreän ikkunan ympärille sijoitettu massiivinen rimoista koottu otsikko. Julkisivun umpikuisti koristeellisine ikkunarivistöineen ja kattoratsastajineen noudattaa nikkarityylin perinteitä. Rakennuksessa ei ole vielä havaittavissa sitä levollista luonnetta, joka leimasi Tourun myöhempää tuotantoa. Se sisältää kuitenkin jo useita Tourun myöhemmälle tuotannolle keskeisistä piirteistä.

---

² Kun rakennuksen päädyssä räystään alaosa on levennys, siten että alaosa muodostuu kolmiomainen, on kyseessä täytetty räystäs. Täytetyssä räystäässä saattaa olla koristeena kaiverrettu spiraali. Karjarakennuksissa täytetty räystäs on usein ympyröity listalla. Katkaistu räystäs muodostuu, kun rakennuksen päädyssä räystään alaosa taittuu keskelle päin. Kun räystäiden alaosa ei ole kumpaakaan edellä mainituista tyypeistä, vaan räystääslinja päättyy suorasti, on kyseessä avoimet räystäät. Täytetyt ja avoimet räystäät liittyvät Tourun jugendkauteen, katkaistut räystäät klassistiseen kauteen.

³ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 1.6.34, Soile Julan haastattelu 27.1.2000.

Kuva 8. Messilän kartano Hollolassa. Soile Julan yksityiskokoelma.

Perniön Kestrikin kylässä sijaitsevan Leikkosen-Kartanon vanha asuinrakennus purettiin vuonna 1910. Tilalle tehty uusi rakennus oli leveärunkoinen ja satulakattoinen. Rakennuksen kolmesta poikkipäädystä kahdessa oli aumattu satulakatto. Satulakattoisessa poikkipäädystä oli otsikko ja päädyn alapuolelle oli sijoitettu pylväskuisti sisäänkäynteineen. Tämäkin rakennus paloi ja Touru suunnitteli tilalle jälleen uuden asuinrakennuksen vuonna 1933.

Hermansaaren kartanon Lokalahden kylässä suunnitteli arkkitehti Heikki Helin vuonna 1912. Esittelen rakennuksen Tourun varhaisten töiden yhteydessä, sillä todennäköisesti työskentely lähellä Helinin tyyliä antoi vaikutteita Tourun omaan tuotantoon. Hermansaari oli tiettävästi ensimmäinen työtarjous, joka toi Tourun Varsinais-Suomen alueelle.¹ Rakennuksesta on säilynyt allekirjoittamattomat ja otsikoimattomat pahville piirretyt, laveeraatut piirrokset julkisivuista ja pohjapiirrokset² sekä musteella kankaalle piirretyt julkisivu- ja pohjapiirrokset läpileikkauksineen.³

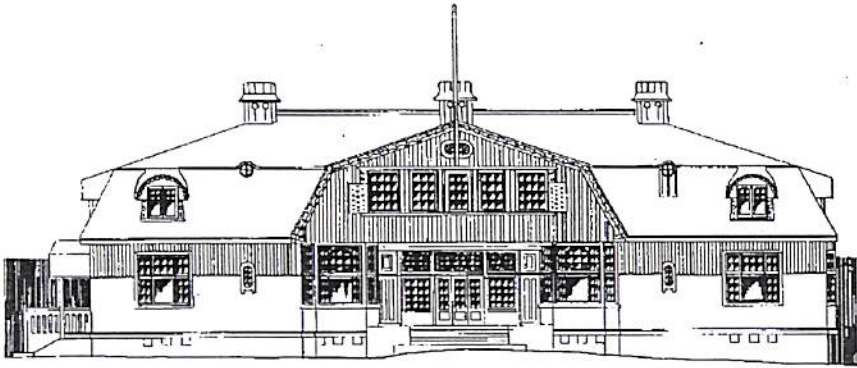
Rakennus on leveärunkoinen ja puolitoistakerroksinen. Alakerran pinta-ala on 426 m² ja huoneita on keittiön lisäksi kahdeksan. Yläkerrassa on harjoittelijoiden ja palvelijoiden huoneiden lisäksi vierashuoneita, suvihuone ja ullakkotiloja. Kellarissa on säilytystiloja, leivintupa ja saunatilat. Rakennus on hirsirunkoinen. Sen alaosassa on vaakalaudoitus ja rungon yläosassa sekä kattokolmioissa pysty laudoitus. Massiivista vaikutelmaa vahvistaa

¹ Rakennustaito no 1/1945, 20.

² Matti Saarisen yksityiskokoelma.

³ TMA, OTK 136-138.

mansardikatto, jonka ylälappeet on aumattu aina räystäätasolle saakka. Julkisivulla on kookas mansardikattoinen poikkipääty, jonka alaosaan on sijoitettu pääsisäänkäynti. Poikkipäädyn molemmilla puolilla kuten myös rakennuksen molemmissa päädyissä on kaarikattoiset frontonit. Puutarhan puoleisella sivulla pintaa jakavat avoveranta, mansardikattoinen poikkipääty ja sen alle sijoitettu rungosta kolmionmallisena ulkoneva erkkeri. Rakennus on tyyliltään jugendhenkinen, mutta muotoutunut suunnittelijan käsissä omanlaisekseen hivenen ylikoristeelliseksi kokonaisuudeksi. Erityyppisiä detaljeita ja ikkunavariaatioita on runsaasti.¹

Kuva 9. Hermansaaren kartano Lokalahdella. TMA, OTK 136-138.

6.2.2. Vuodet 1912-1917

Touru aloitti aktiivisen piirtäjänuransa viimeistään ryhdyttyään toimeen maanviljelysseuran palveluksessa. Ensimmäisenä työvuonnaan hän laati 14 asuinrakennuksen suunnitelmaa, seuraavana vuonna jo 20. Koko 1910-luvun aikana hän vastasi yhteensä 267 asuinrakennuksen suunnitelmasta. Vilkkain vuosi oli 1916, jolloin Tourun piirustuspyöydällä syntyivät suunnitelmat 62 asuinrakennusta varten.² Aineistossani on säilynyt vain murto-osa Tourun kymmenluvun asuinrakennustuotannosta eli yhteensä 32 suunnitelmaa. Piirroksat ovat kuitenkin yhtenäisen ja selkeän kokonaisuuden, joka mahdollistaa kokonaiskuvan luomisen Tourun rakennussuunnitelmista kyseisellä ajalla. Vaikka joukossa ei ole yhtään asuinrakennusta vuosikymmenen kahdelta viimeiseltä vuodelta, antavat lähimpien vuosien asuinrakennusten ja samanaikaisten

¹ TMA, OTK 136-138.

² Liite 3, taulukot E ja F.

julkisten rakennusten suunnitelmat viitettä tuona aikana tapahtuneesta kehityksestä. Esitänkin seuraavassa myöhempiä vuosia laajemman ja yksityiskohtaisemman katsauksen varhaisten vuosien tuotannosta.

Aloittaessaan Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvojana Touru käsitteli jugendin muotoja varmallalla tavalla, pysyen tyyllille uskollisena koko kymmenluvun ajan. Hänen muotokielensä muuttui ja kehittyi vuosikymmenen kuluessa, mikä ilmeni etenkin tiettyjen detaljien hylkäämisenä ja uusien omaksumisena. Rakennuksen volyyymiin vaikuttanut tietoinen valinta oli esimerkiksi täytettyjen räystäiden suosiminen avoimiin nähdessä, mikä sai rakennuksen näyttämään suljetummalta ja ehyemmältä kokonaisuudelta. Tourun asuinrakennukset antavat harmonisen vaikutelman. Vaikka sekä muotojen että detaljien käyttö on Tourulla runsasta ja erittäin varioivaa, hän on useimmiten onnistunut luomaan muotojen hierarkian, jossa yksittäiset piirteet eivät nouse liian hallitseviksi. Yksityiskohtien runsaus vaihtelee tilaajan varallisuuden ja rakennuksen tarkoituksen mukaan. Vaatimattomammat rakennukset voi erottaa joukosta nimenomaan detaljien vähäisemmän määrän tähden, ei sen vuoksi, että ne olisivat köyhemmin muotoiltuja. Asuinrakennuksissa esiintyy lukuisasti eri variaatioita ikkunoiden ja ikkunanpuitteiden malleista, frontoneista, kuisteista ja otsikoiden kaltaisista detaljeista. Tourun jugendkausi loppui 1920-luvun alkuvuosiin, jolloin hän vielä suunnitteli muutamia tyylin parhaista edustajista.

Touru merkitsi rakennusuunnitelmiinsa tilatun rakennuksen, tilaajan nimen ja paikkakunnan, esimerkiksi *asuinrakennus Lundeinin palstatilalla Pöytyällä* tai *tallirakennuksen piirustus Pikin tilalla Loimaalla*. Noin puolet suunnitelmista ovat maatilojen asuinrakennuksia. Muiden joukossa on muun muassa kaksi liike- ja asuinhuoneistoksi tarkoitettua rakennusta, huvila sekä muiden kuin maanviljelijöiden asunnoiksi suunniteltuja rakennuksia. Rakennusten pinta-ala jakautui seuraavalla tavalla:

Alle 100m ²	6 rakennusta
100-150m ²	9 rakennusta
150-200m ²	12 rakennusta
Yli 200m ²	2 rakennusta
Ei tietoa	3 rakennusta

Pohjois-Karjalan maanviljelysseuran pitkäaikaisen rakennusneuvojan Otto Savolaisen määritelmän mukaan pienviljelijälle riittää 50-70 m² asunto, joka sisältää keittiönäkin toimivan tuvan, yhden kamarin, ruokasäiliöt ja eteisen. Pienemmälle keskiviljelijälle Savolainen suosittaa 90-100 m² huonetilaa, jota voidaan varallisuuden salliessa lisätä vierashuoneen verran eli 100-120 m²:iin. Isomman keskiviljelijän rakennus saattaa jo käsittää tuvan, mahdollisesti keittiön, 3-4 asuinhuonetta ja säilytystilat sekä eteisen, jolloin pinta-alaksi muodostuu 120-150 m². Suurviljelijöiden rakennusten vaatimuksiin Savolainen ei puutu lainkaan. Savolaisen näkemyksen mukaan maanviljelijät rakensivat herkästi yli todellisen tarpeensa. Vanha talonpoikainen rakennustapa edellytti tilojen lisääntymistä vaurauden karttumisen myötä aiheuttaen sen, että taloissa saattoi olla useita vain kesäaikaan tai muuten satunnaisesti käytössä olevia huoneita. Toisinaan tilaan kuului varsinaisen päärakennuksen lisäksi erillinen ainoastaan juhkakäytössä oleva sivurakennus.¹ Määrittelemissään pinta-aloissa Savolainen toteaa jättäneensä pois "turhien mukavuuksien ja kaavamaisten perinnäisten ennakkoluulojen aiheuttamat lisäneliömetrit".²

Suurimmassa osassa Tourun suunnittelemissa rakennuksissa pinta-ala vaihteli 150-200 m² välillä nousten siten mittoihin, jotka Savolainen olisi suonut lähinnä suurtilallisten rakennuksiin. Niin ikään Savolaisen suositteliin pienviljelijän asuinrakennuksen mittoihin Tourun suunnitelmista mahtui vain yksi uudistilalle tarkoitettu asuinrakennus. Savolaisen antamia ihannemittoja ei voi verrata suoraan Tourun asuinrakennusten kokoihin, sillä asuntojen keskiarvot lienevät ylipäänsä olleet suuremmat Suomen lounaisilla alueilla kuin Itä-Suomessa. Ajan mallirakennusoppaissa neliömäärät ovat suurempia, usein yli 100m² keskikokoisissakin asuinrakennuksissa ja yli 150m² suurtilojen päärakennuksissa.³ Vuosien 1916-17 taulukoiden mukaan enemmistö rakennusten tilaajista oli kuitenkin keskikokoisten tilojen viljelijöitä.⁴ Tilanne lienee ollut sama edeltävinäkin vuosina, vaikka suurimman tilaajaryhmän muodostivat tuolloin luokittelemattomasti tilalliset.⁵

---

¹ Siikonen 1929, 44.

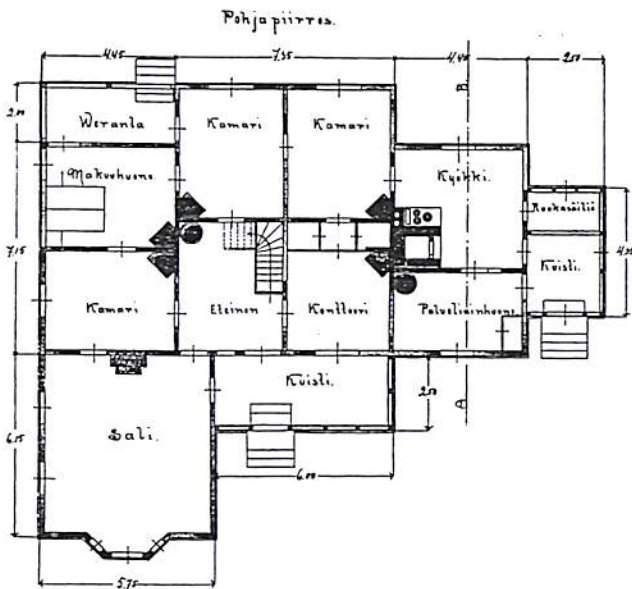
² Savolainen 1917, 40.

³ Mertanen 1989, 91.

⁴ Liite 3, taulukko F.

⁵ Liite 3, taulukko E.

Tourun 1910-luvulla suunniteltujen asuinrakennusten pohjakaavoja ei voi yhdistää perinteisiin paritupa- tai keskeissalityyppisiin, vaan ne liittyvät 1800-luvun jälkipuolella nikkarityylin myötä yleistyneeseen vapaaseen sommitteluun. Tuolloin rakennuksesta muokattiin leveärunkoisempi, ja huoneiden koolla pystyttiin varioimaan enemmän. Rakennuksessa oli usein kaksi sisäänkäyntiä, joista toinen sijoitettiin julkisivulle, toinen päätyyn tai taakse keittiön sisäänkäynniksi.¹ Tourulla rakennuksen muotona oli useimmiten leveä suorakaide, ja huviloiden kuten myös muiden kuin maanviljelijöiden asuinrakennusten pohjakaavat lähentelivät neliötä. Usein runkoon liittyi saliin tai rakennuksen muihin edustustiloihin sijoitettu kaksi- tai kolmeseinäinen erkkeri. Muutamassa rakennuksessa² pohjakaava vaikuttaa suorastaan siltä, kuin huoneet olisi koottu yhteen täysin sattumanvaraisesti.

Kuva 10. Oripään Kelkan asuinrakennuksen pohjakaava vuodelta 1914. (TMA, OTK 75.)

Rakennuksen pinta-alan lisäksi myös sinne sijoitetut huoneet kertovat paitsi asukkaiden elintasosta ja varallisuudesta myös yhteiskunnan kulloisistakin arvostuksista. 1910-luvulla tuli pienemmissäkin torpissa jo olla tuvasta erotettu keittonurkkaus. Varsinainen keittiö vaadittiin sen sijaan vasta keskikokoisiin ja suurehkoihin asuntoihin.³ Tourun suunnitelmat noudattivat vaatimusta, sillä jokaisessa rakennuksessa on erillinen kyökki lukuunottamatta pienimpiin asumuksiin ja joihinkin korjaussuunnitelmiin sijoitettua tupakeittiötä. Rakennuksen muut huoneet lienevät määräytyneet tilaajan varallisuuden

¹ Korhonen 1991, 302.

² TMA, OTK 98; TMA, OTK 75.

³ Suomela 1915, 23.

mukaan. Vaikka asukkaiden todellisten tarpeiden mukaan rakentamista painotettiin, joustivat ajan rakennusoppaat tässä asiassa melko lailla. Tarpeettomiksi julistetut vierashuone ja sali ilmestyivät mallipiirroksiin jo keskikokoisissa asuinrakennuksissa.¹ Lähes puolessa Tourun 1910-luvun rakennuksista oli sali, ja muutamassa talossa sen lisäksi erityinen ruokasali. Vierashuonekaan ei ole hänen tuotannossaan harvinaisuus. Tupa esiintyy korjauspiirroksien ohella myös muutamissa muissa suunnitelmissa. Mielenkiintoisena erityispiirteenä on kahteen taloon, Oripään Kelkalle ja Perttelin Jussiin, piirretty pienikokoinen *paatihuone*.² Pöytyän Riihikoskella sijaitsevan sairaalan kaksista rinnakkaispiirroksista³ kävi ilmi, että kyseessä on kylpyhuone, joka ennen vesijohtojen yleistymistä oli harvinaisuus asuinrakennuksissa.

Eteiset olivat muuttuneet suurista valaisemattomista porstuoista pienemmiksi ikkunallisiksi tiloiksi, joiden tarkoituksena oli toimia tuulensuojana ja ikään kuin yhdistää talon huoneet kokonaiseksi asunnoksi. Eteisen edustalle tuli rakentaa mieluiten avonainen istuinpenkeillä varustettu kuisti. Rakennusneuvoja Suomela hyväksyi myös lasiseinäisen kuistin.⁴ Eteinen kuului olennaisena osana Tourunkin suunnitelmiin. Vain Mellilään Soron tilalle suunnitellussa asuinrakennuksessa sisäänkäynti on johdettu suoraan umpikuistilta tupaan ja keittiöön.⁵ Touru käytti 1910-luvun aikana sekä avo- että umpikuisteja, jotka saattoivat esiintyä samassakin rakennuksessa. Umpikuistien käyttö lisääntyi vuosikymmenen puolivälin jälkeen ja avokuistien puolestaan vähentyi. Umpikuistit oli miltei poikkeuksetta koristettu pieniruutuisin ikkunoin. Pienissä asuinrakennuksissa, joita aineistoni joukossa on hyvin vähän, huoneita oli luonnollisesti vain muutama kuten tupa, makuunurkkaus, keittiö sekä eteinen ja kuisti. Toisinaan tupa ja keittiö yhdistyivät, jolloin lisänä saattoi olla yksi kamari.

Kattomalleina Touru käytti sekä mansardikattoa että satulakattoa, jotka vuosina 1912-1917 esiintyivät tasaisesti koko ajalle jakaantuneina. Mansardikatosta on kaksi variaatiota, toisessa katon alalieve on suora, toisessa kaareva. Tyypilliseksi piirteeksi voidaan katsoa poikki- ja ristipäätyjen käyttö, sillä jompikumpi näistä rakenteista esiintyy

¹ Siikonen 1929, 42; Suomela 1915, 25.

² TMA, OTK 13; TMA, OTK 15.

³ TMA, OTK 99.

⁴ Suomela 1915, 24-25.

⁵ TMA, OTK 59.

valtaosassa rakennuksista. Kahdestakymmenestä päädyistä viisitoista on mansardikattoisia ja vain viisi satulamallisia. Useimmissa tapauksissa sekä rakennuksen katto että poikkipääty ovat mansardikattoisia. Taloja, joissa katon malli on satula ja poikkipäädyn mansardi esiintyy hivenen enemmän kuin satulakattoisia taloja, joissa on myös satulakattoinen poikkipääty. Vain yhdessä rakennuksessa on mansardikattoon liitetty satula-mallinen poikkipääty. Mansardien runsas esiintyminen Tourun tuotannossa heijasteli 1910-luvun trendiä ottaa tuo 1600-luvun rokokookatto uudelleen käyttöön pientaloarkkitehtuurissa.¹ Volyymitaan 1910-luvun rakennukset olivat pääasiassa avoimia ja jäykkiä tai suljettuja ja pehmeitä. Edellinen viittaa siis satulakattoon ja suoriin, avoimiin räystäiden alaosiin ja jälkimmäinen mansardikattoon ja täytettyihin räystäisiin. Suljettua, pehmeää volyymia edustavissa rakennuksissa saattaa rungon kattomuotona olla mansardin sijasta satula siinä tapauksessa, että rakennukseen liittyy poikki- tai ristipääty tai muu uloke, joka muokkaa talon ulkonäön pehmeän volyymin mukaiseksi. Kronologisesti molemmat volyymityypit sijoittuvat tasaisesti koko kymmenluvun ajalle, joskin suljettua, pehmeää volyymia edustavat rakennukset lisääntyvät aivan 1910-luvun viimeisinä vuosina ja seuraavan vuosikymmenen alussa. Suljetun ja avoimen volyymin ero näyttäytyy selkeästi esimerkkitaloiksi valitsemieni Loimaan Vesikoskella sijaitsevan Kuukan talon ja Marttilan Maunulan kylän Kaupin talon asuinrakennuksia tarkastellessa.

Ikkunoiden sijoittelussa ja malleissa Touru varioi huomattavasti. Ikkunoiden kuten myös vuorilautojen variova käyttö liittyy jugendin yleiseen luonteeseen yksityiskohtia ja rakennusten epäsymmetriaa suosivana tyylinä. Koska ennen standardi-mallien markkinoille tuloa ikkunat valmistettiin käsityönä, suunnittelijalla oli lähes rajattomat mahdollisuudet muunteluun.² Piirroksista kahdessa näkyivät vain karkeimmat rakenteet, joten tarkastelu rajoittuu 30 suunnitelmaan. Näissä yksistään valtakerroksen ikkunoissa eli niin sanotuissa pääikkunoissa esiintyi 24 eri tavoin ruudutettua mallia. Lähes poikkeuksetta rakennusten päätykolmioissa ja poikkipäädyissä oli valtakerroksesta poikkeavat ikkunat. Näitä muunnoksia oli 23 kappaletta. Ullakoiden valonsaanti oli miltei poikkeuksetta järjestetty frontoni-ikkunoiden kautta. Usein maaseurun rakennuksissa valoaukkoina käytettyjä haukanikkunoita Tourun kymmenluvun tuotannossa ei esiinny

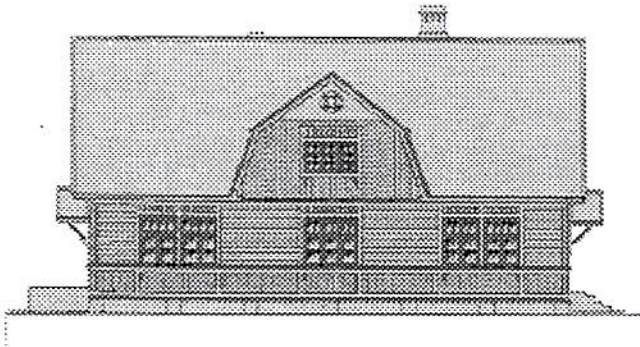
---

¹ Kaila & Pietarila & Tomminen 1987, 83.

² Suomeen saatiin standardointikomitea vuonna 1919, joka julkaisi sarjan ikkunoiden ja ovien normaalityyppejä vuonna 1921. Nikula 1990, 90.

lainkaan. Kymmenessä tapauksessa neljästätoista frontoni on malliltaan pulpettikattoinen, harvat satulakattoiset frontonit on sijoitettu kuistin tai poikkipäädyn molemmin puolin. Frontoneihin sijoitetuista ikkunoista esiintyi kymmenen erilaista variaatiota ja kuisteihin sijoitetuista kolmetoista. Pääikkunoiden kehyksinä oli kymmenen erilaista vuorilautatyyppejä ja pääty- sekä poikkipäätyikkunoiden ympärillä viisitoista tyyppiä. Tämän huomioon ottaen ei ole mikään yllätys, että Tourun piirroksissa ei esiintynyt kahta asuinrakennusta täysin samanlaisilla ikkunoilla. Valtaosa oli 1870-luvulla yleistyneen T-jakoisen ikkunan¹ muunnoksia. Eniten Touru suosi muunnosta, jossa ikkunan vaakasuora yläruutu on jaettu neljään pieneen ruutuun ja pystyosat kahteen kookkaampaan.

Kuva 11. W.Kallioisen kauppahuone Kyrössä. (TMA, OTK 30).

Tämä malli löytyi kolmestatoista rakennuksesta, kun useimmat muut mallit saattoivat esiintyä vain yhdessä ainokaisessa talossa. Viidessä rakennuksessa sama malli oli sijoitettu leveämpänä versiona normaalilevyisten rinnalle. Tuolloin yläruutu oli jaettu kuuteen pieneen ruutuun, ja kolmessa pystyrudussa oli sama jako kahteen isompaan ruutuun. Toisena päätytyypinä oli ristikarmiset ikkunat, jotka esiintyivät kahden, kolmen tai neljän ruudun levyisinä. Kookas 9-ruutuinen ikkuna esiintyi kaksi kertaa, kun taas perinteisesti talonpoikaistaloihin kuulunut 6-ruutuinen empireikkuna puuttui Tourun käyttämistä ikkunatyypeistä tyystin. Päädyissä ja poikkipäädyissä olevat ikkunat ovat yleensä koristeellisempia kuin pääikkunat. Tourun eniten käyttämässä mallissa on asetettu rinnakkain joko kaksi tai kolme pienikokoista 6-ruutuista ikkunaa. Sama ikkuna esiintyy myös 8-ruutuisena versiona. Ikkunoiden molemmin puolin on monessa

¹ Kaila & Pietarila & Tomminen 1987, 126; Korhonen 1991, 217-218.

tapauksessa sijoitettu puitteilla neljään ruutuun jaetut pyöreät ikkunat. Puitteet olivat joko ristiin tai rastiin asetetut.

Tourun pääikkunoiden kehyksinä käyttämät vuorilaudat edustivat kapeita malleja. Valtaosassa vuorilautojen sivujen alaosat ulottuivat alareunaa pidemmälle, joten niitä voidaan kutsua jalallisiksi. Koristeellisimmassa ja myös Tourun ahkerimmin käyttämässä mallissa vuorilautojen sivujen yläosat olivat hivenen alaosia leveämpiä. Ulkoneviin osiin oli kaiverrettu spiraalikuviot. Vuorilautojen yläreunan vesilaudan alla oli kolme pystyrimaa. Tällaiset vuorilaudat esiintyivät kuudessa suunnitelmassa (ks. kuva 12 ja 13). Samankaltaiset, mutta kulmikkaat vuorilaudat Touru piirsi kolmeen rakennukseen. Tässä mallissa vuorilautojen sivun ulkoneva osa ja spiraalit olivat kulmikkaita. Muut Tourun käyttämät ikkunoiden vuorilaudat olivat yksinkertaisempia. Ankarimmassa, vain kerran esiintyvässä mallissa suoralinjaisuutta pehmitti vain yläreunan vesilauta ilman kannattavia koristerimoja. Rakennusten päätyjen ja poikkipäätyjen ikkunoissa olevat vuorilaudat noudattivat usein pääikkunoiden vuorilautojen tyyliä. Poikkeuksena on neljässä talossa esiintyneet leveät jugendtyyliset vuorilaudat, jotka jäljittelivät muodoltaan ikkunaluokkuja. Niiden koristelu vaihteli taloittain motiiveiden ollessa kuitenkin samankaltaisia ympyrä- ja viivafiguureita.

Kuva 12. Krovilan asuinrakennus Maskussa. (TMA, OTK 58.)

Touru saattoi detaljoida suunnittelemansa rakennukset hyvin runsaasti ja yhdistellä useita eri koristetyyppejä keskenään. Olen jakanut asuinrakennuksissa esiintyneet detaljit kahteen käyttötapaan; *koristeltuihin rakenteisiin*, joita ovat esimerkiksi täytetyt räystäät, kuistien kaiteet ja ovikatosten pylväiden kaiverukset sekä *lisäkoristeisiin*, jollaisiksi voidaan katsoa rakennuksen päätyyn katonharjan alapuolelle sijoitettu koriste eli otsikko,

harjalla seisova kattoratsastaja ja erityyppiset räystäslautojen kuvioinnit. Touru hyödynsi runsaasti molempia koristelutapoja. Jugendtyyliin liittyvien otsikoiden käyttö¹ on tunnusomaista myös Tourulle, sillä rakenne esiintyy 77% hänen suunnitelmistaan. Erilaisia malleja on yhteensä 11. (Ks. esim. kuvat 11, 12, 13 ja 14).

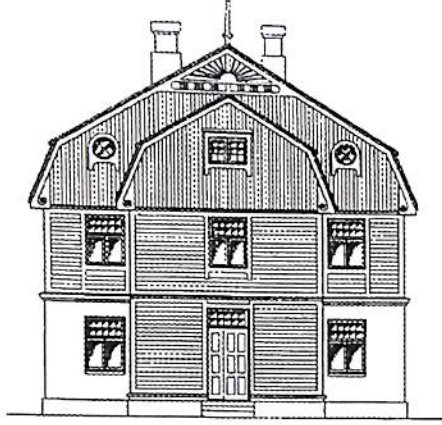
Detaljien tyyleissä on niin ikään eroteltavissa kaksi toisistaan poikkeavaa linjaa: *vertikaali* ja *orgaaninen*. Vertikaalien detaljien joukkoon sijoitan jyrkät, ylöspäin pyrkivät muodot. Vertikaalia linjaa edustavat otsikot koostuvat pystyyn asetetuista rimoista, jotka seisoivat yleensä jollain tapaa kuvioidulla vaakapuitteella. Useimmat näistä malleista esiintyivät vain kerran tai kaksi. Vertikaalisiin detaljeihin kuuluvat myös kattoratsastajat ja lipputangot, pystyliistekaiteet, pystyliistekoristeiset ovikatokset sekä kuistien ja vastaavien koristellut pylvää. Orgaaninen linja pyrkii pehmeeseen ja siihen sisältyvät kaarevat, pyöreät muodot. Orgaanisen linjan mukaisiin otsikoihin kuuluu muutaman kerran esiintyviä malleja, joissa otsikkolevyyn on leikattu ympyrä-kuvio. Useimmiten käytetty on vuonna 1916 suunnitelmiin ilmaantuva ja kahdeksassa piirroksessa esiintyvä otsikko. Siinä on kolme liljamaisesti kaareutuvaa rimaa, jotka nousevat vaakasuoralta pohjalta (ks. kuvat 12 ja 16). Otsikosta on kolme versiota, joissa pohjan rakenne ja kuvion korkeus vaihtelevat. Toinen Tourun paljolti käyttämä tehokeino, jota myös voidaan luonnehtia orgaanisen linjan edustajaksi, on päätyjen räystäiden alaosaan kaiverrettu spiraali. Orgaanisiksi katson myös rakennusten päätykolmioiden pyöreät ikkunat vuorilautoineen.

Vertikaali ja orgaaninen detaljointitapa esiintyivät rinnakkain koko kymmenluvun ajan. Usein ne liittyivät samaan rakennukseen. Joidenkin yksittäisten piirteiden luokittelu jompaan kumpaan linjaan kuuluvaksi osoittautui vaikeaksi, samoin kuin rakennuksen kaikkien detaljien summana muodostuneen yleislinjan määrittäminen. Käytännössä monien rakennusten kohdalla toinen linjoista on dominoiva ja toinen väistyvä. Koska linjat kuitenkin muodostavat selkeästi erilaiset kokonaisuudet, katsoin jaon tekemisen

---

¹ Uusgotiikan lopulla käyttöön tullut ja uusrenesanssin myötä yleistynyt tapa sijoittaa katonharjaan erilaisia koristerakennelmia jatkui myös jugendkaudella. Korhonen 1990, 467, 470, 473. Arkkitehtuurikirjallisuudessa nämä rakennelmat esiintyvät vaihtelevasti muun muassa seuraavilla nimityksillä: tympanonkoriste, räystäskoriste, päätyalustan lautaornamentti. Käytän työssäni arkkitehti Otto-I. Meurmanin termiä *otsikko*. Meurman, Otto I 1977. Piirteitä 1900-luvun profaanista arkkitehtuurista. Puurakennukset. Historia, tutkimus ja suojelu. Seurasaarisäätiön toimitteita 3. Helsinki, s 29-31.

aiheelliseksi. Vuosikymmenen lopulla vertikaali detaljointi väistyy yhä lisääntyvässä määrin orgaanisen jatkaessa aina 1920-luvun alkuvuosiin saakka.

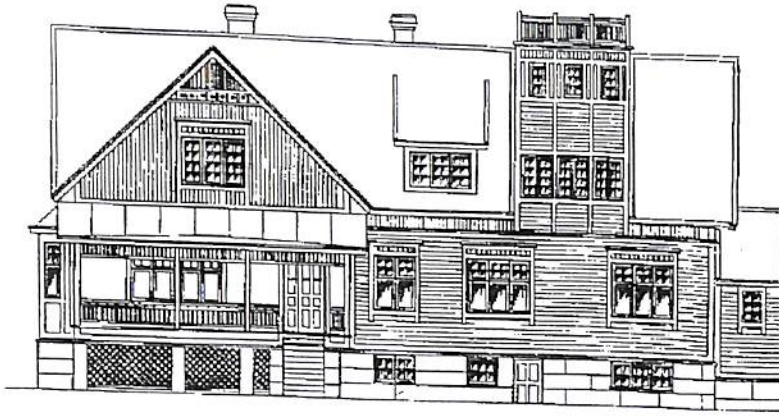
*Kuva 13. Mäkisen kauppaliike Loimaalla.
(TMA, OTK 44.)*

Vuosien 1912-1917 suunnitelmissa asuinrakennusten ulko-ovet ovat poikkeuksetta peiliovia. Ne saattavat olla joko pariovia, puolipariovia tai normaaleja yksinään aukeavia. Peilien lukumäärä ja koko vaihtelevat, joskin hyvin yleinen tyyppi on puolipariovi, jossa kahden pidemmän peilin väliin jää yksi lyhyt. Toisinaan ylimpien peilien tilalla on lasi.

Loimaan Vesikoskella sijaitseva Kuukan tilan asuinrakennus on suunniteltu vuonna 1916. Rakennuksesta on alkuperäiset piirrokset sekä inventointitietoja.¹ Rakennus on yhä olemassa, joskaan ei aivan alkuperäisessä ulkoasussaan. Kuukan tila on luultavasti luokiteltu rakentamisajankohtanaan keskikokoista suuremmaksi, sillä rakennus on pinta-alaltaan 198 m² ja ulkoasultaan vaurautta huokuva. Rakennus on leveärunkoinen ja huoneet on sijoitettu kahteen riviin. Huoneita on keittiön lisäksi viisi: sali ja ruokasali, kamari, isännänhuone, makuuhuone ja palvelijalle varattu kamari. Rakennuksessa on hirsirunko ja se on vuorattu vaihtelevalla laudoituksella siten, että rakennuksen alaosassa on vaakalautoitus ja rankorakenteisissa kattokolmioissa sekä rungon yläosassa pystylautoitus. Rakennus on volyymiltaan avoin ja jäykkä. Satulakatto, suorat räystäslinjat, katonharjan yläpuolelle kohoava torni ja detaljien vertikaalisuus saavat rakennuksen vaikuttamaan linnamaisen jyrkältä.²

¹ TMA, OTK 39; Loimaan kunta, Kuukan inventointilomake.

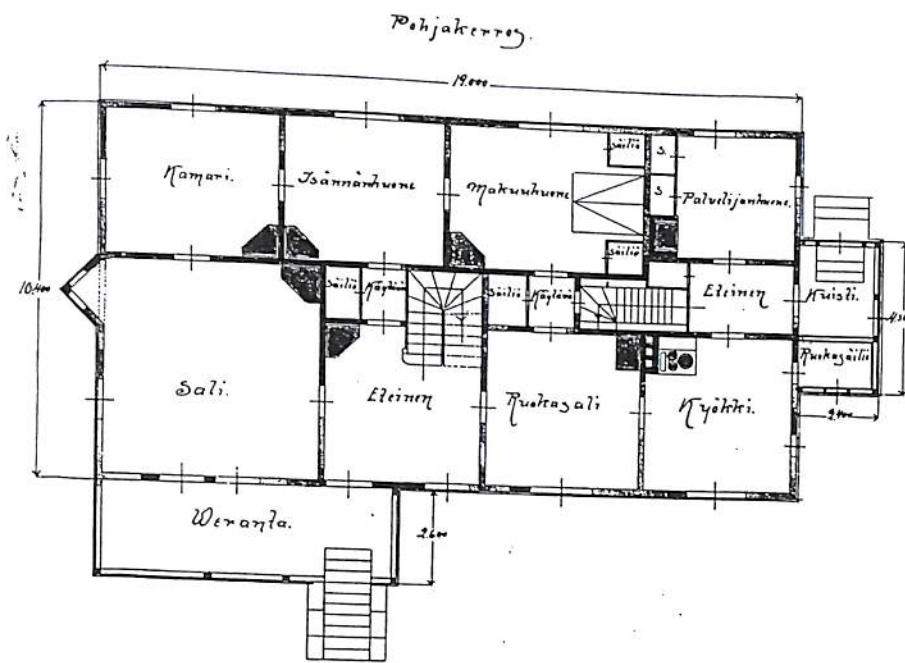
² TMA, OTK 39.

Kuva 14. Kuukan asuinrakennus Loimaalla. (TMA, OTK 39).

Kuukan asuinrakennus on peruspohjakaavaltaan suorakaiteen mallinen, lisäksi ovat veranta, umpikuisti ja salin seinästä ulkoneva kolmion muotoinen erkkeri. Satulamallisen katon molemmille pitkille sivuille on sijoitettu pulpettikattoiset frontonit. Pulpettikattoinen avoveranta sijaitsee julkisivulla satulakattoisen poikkipäädyn alapuolella. Huomiota herättävin erityispiirre rakennuksessa on kaksikerroksinen torni, jonka huipulla sijaitsee kattoterassi. Koska tämänkaltaisia rakennelmia ei esiinny Tourun muussa tuotannossa, on syytä olettaa, että hän toteutti sen Kuukan isäntävään toiveesta. Rakennuksessa on risti-ikkunat, joiden yläosa on jaettu neljään pikkuruutuun. Päätyjen harjaosassa ja poikkipäädyssä on kolmesta kahdeksanruutuisesta ikkunasta muodostuva kokonaisuus. Samanlaiset ikkunat mutta yksi- ja kaksiosaisina on tornin kahdessa kerroksessa. Päätyikkunoiden molemmin puolin on asetettu pyöreät sivuikkunat, joiden välipuitteet ovat rastin malliset. Kaikissa ikkunoissa on suorat, jalalliset vuorilaudat, joiden yläosassa on pystyliistekoriste. Päädyissä ja poikkipäädyissä on niin ikään pystyliistekoristeiset otsikot. Touru suunnitteli Kuukan tilalle asuinrakennuksen lisäksi myös karjarakennuksen vuonna 1916 sekä vajan muutamaa vuotta myöhemmin.¹

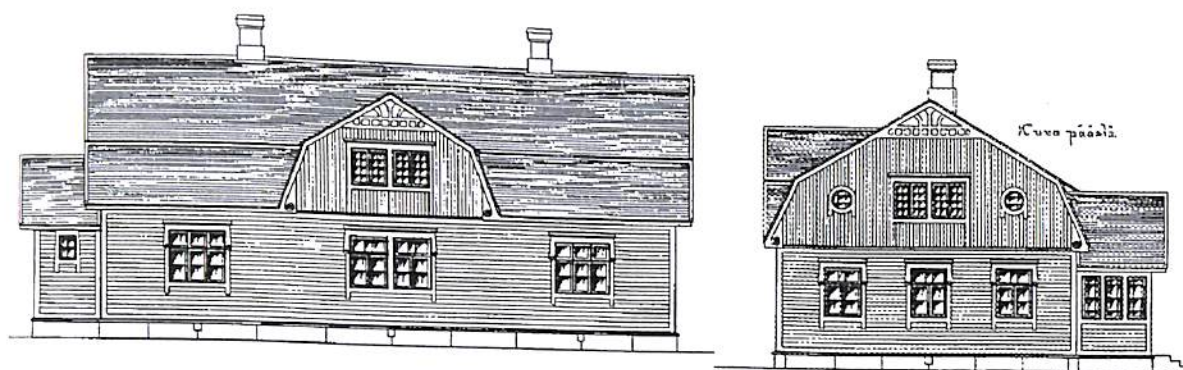
¹ TMA, OTK 39-41.

Kuva 15. Kuukan asuinrakennuksen pohjapiirros. TMA, (OTK 39).

Marttilan kunnan Maunulan kylän Kaupin tilan päärakennus on hyvä esimerkki Tourun sopusuhtaisesta ja varmapiirteisestä tuotannosta. Piirroksessa ei ole tekovuotta, mutta Turun maakuntamuseon inventointikortin mukaan yhä olemassa ja lähes alkuperäisessä asussaan säilynyt talo on rakennettu vuosina 1917-1918. Piirroksessa on laadittu luultavasti aikaisintaan vuonna 1916. Rakennuksen pinta-ala on 180 m², joten Toure lienee suunnitellut sen isomman keskikokoisen maatilan tarpeisiin. Rakennukseen kuului sali, tuppa, keittiö, isännänhuone, makuukamari ja vieraskamari. Kattomuotona on mansardi, jonka takasivulla sijaitsee niin ikään mansardikattoinen poikkipääty. Julkisivulla on satulakattoinen umpikuisti, kuten myös päädyssä. Suljettulinjainen, pehmeävolyyminen rakennus luo hallitusti siron vaikutelman. Detaljit tukevat pyöreillä, orgaanisilla muodoillaan rakennuksen suljettua volyymia. Hallitsevimpiä detaljeja ovat rakennuksen molempiin pätyihin, poikkipäätyyn ja julkisivun kuistin harjaan sijoitetut otsikot, jotka ovat yksi variaatio Tourun suosimasta liljamaisesta otsikkomallista. Ikkunat edustavat T-mallin muunnosta, jossa yläpuolen vaakaruutu on jaettu kolmeen osaan ja alapuolen pystyruudut kahteen. Päädyissä on lisäksi pyöreät ruutulistoin koristellut ikkunat. Ikkunanpuitteet ovat selkeästi jugend-tyyliset spiraalinmuotoisine kaiveruksineen. Spiraalikuviot löytyvät myös päätyjen ja poikkipäädyn räystäslautojen alaosista.¹

¹ TMA, OTK 56; TMM, Kaupin rakennusinventointilomake.

Kuva 16. Kaupin asuinrakennus Marttilassa, julkisivu ja pääty. (TMA, OTK 56.)

6.3. Talousrakennukset

Tourun varhaisista piirroksista niukasti yli puolet on erilaisten talousrakennusten suunnitelmia. Valtaosa näistä 78 suunnitelmasta on tehty yhdistettyjä karjarakennuksia varten. Loput suunnitelmista on laadittu aittoja, saunoja, riihiä, vajoja ja näiden erilaisia yhdistelmiä varten. Ne esiintyvät lähinnä yksittäisinä kappaleina. Tourun ulkohuonerakennuksiksi nimeämät suunnitelmat, joita on yhteensä seitsemän, voidaan katsoa erilliseksi ryhmäkseen.

Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvojan toimintaa selvittävien taulukoiden mukaan yhdistetyt karjarakennukset muodostivat suurimman yksittäisen ryhmän talousrakennusten joukossa Tourun tuotannossa. Tämä on seurattavissa vuoteen 1928 saakka, jolloin Lounais-Suomen maanviljelysseuran taulukoissa kaikki kotieläinrakennukset ryhdyttiin käsittelemään yhden otsikon alla. Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuotuisten toimintataulukoiden mukaan Toure laati vuosien 1912-1917 aikana kokonaiset 113 suunnitelmaa yhdistettyjä karjarakennuksia, 42 navetoita ja 57 muita eläinsuojia varten. Lukuun voidaan lisätä vielä 59 tarkemmin erottelematonta karjarakennuksen suunnitelmaa vuoden 1914 vuosikertomuksesta. Aineistooni kuuluvissa piirroksissa vuosilta 1912-17 yhdistettyjä karjarakennuksia on yhteensä 39. Erillisiä navetoita, talleja ja muita eläinrakennuksia esiintyy 16 kappaletta. Ne vastaavat ulkonäöllisesti ja rakenteensa puolesta yhdistettyjä karjarakennuksia, joten käsittelen niitä

yhtenä ryhmänä. Nämä piirrokset edustavat vain murto-osaa Tourun varhaisemmasta tuotannosta. Piirroksia on kuitenkin riittävästi kuvaamaan Tourun tuotannon linjaa.¹

Kaikkien eläinsuojien ryhmittäminen saman katon alle oli 1900-luvun alussa tullut vallitsevaksi rakennustavaksi. Yhdistettyjen karjarakennusten eduiksi katsottiin rakennuskustannusten vähentyminen, eläinten hoidon helpottuminen ja lannan kokoaminen samaan suojaan.² Rakennuksessa suurimman tilan vei yleensä navetta. Muut rakennukseen tehtävät suojat määräytyivät tilaajan toiveiden ja tarpeiden mukaan. Tourun suunnitelmien joukossa esiintyykin kolmisenkymmentä erilaista yhdistelmää, eikä kahta täysin samanlaista pohjaratkaisua. Useimmiten Touru sijoitti rakennukseen lisäksi tallin ja sikalan sekä toisinaan myös lampolan ja kanalan. Lantala ja useimmiten myös karjakeittiö kuuluivat 1910-luvulla Tourunkin suunnitelmiin. Rehulatoja ja erilaisia varastoja sekä eläintalouden erikoistiloja kuten maitokamari tai teurashuone lisättiin aina tarpeen mukaan. Lantala virtsakaivoineen ja sen yhteyteen toisinaan liitetty ulkokuone kuuluivat kymmenluvulla jo miltei jokaiseen rakennussuunnitelmaan. Pohjakaavansa puolesta rakennukset ovat vaihtelevia. Suosituin yksittäinen malli piirroksien joukossa on vinkkelinmuotoinen pohjakaava. Vinkkeliosa on usein runkoa lyhyempi ja sinne on sijoitettu rehulato, varasto tai vastaava. Osan rakennuksista Touru on sovittanut suorakaiteen muotoon. Vaikka toisinaan lantala tai jotkin muut rakennuksen osat erottuvat ulkonemina, Touru on pyrkinyt pitämään rakennuksen julkisivun suoralinjaisena ja rikkumattomana. Piirroksien joukosta erottuu vain kaksi poikkeavaa pohjakaavatyyppeä: loimaalaisen Pikin tilan ja Metsämaalla sijaitsevan Mäkelän tilan tallit, jotka on rakennettu ristin muotoon, sekä Turun läänin Kosken Saaren tilalle suunniteltu pyöreä navettarakennus. Saaren navettaa käsittelen tuonnempana tarkemmin. Karjarakennusten koot vaihtelevat vaatimattomasta uudistilan kolmen lehmän ja yhden hevosen karjarakennuksesta aina 144 lehmän suurnavettaan.

Tourun 1910-luvulla suunnittelemaat karjarakennukset, kuten muutkin hänen 1910-luvulla suunnittelemansa rakennukset, ovat yleisilmeeltään jugendvaikutteisia. Kaikki vuosina 1912-1914 suunnitellut karjarakennukset ovat volyymitaan avoimia ja jäykkiä. Toisinaan

---

¹ FMA, L-S:n mvs:n toimintataulukot vuosilta 1912-17.

² Suomela 1915, 67-68.

rakennuksiin liittyy mansardikattoinen vinttisillan eteinen. Vuodesta 1915 lähtien Touru lisäsi mansardikaton käyttöä, jonka seurauksena rakennuksiin ilmaantuivat suljettu ja pehmeä sekä miltei yksinomaan karjarakennuksissa käytetty avoin ja pehmeä volyyymi. Vaikka karjarakennusten detaljointi oli osittain samankaltaista kuin asuinrakennuksissa, määrittelyä vaikeuttaa yksityiskohtien vähyys. Ikkunoiden matalan ja leveän muodon määräsivät niin käytännölliset kuin ulkonäöllisetkin seikat. Valo levisi navettaan tehokkaamiin leveiden ikkunoiden kautta ja paransi eläinten elinolosuhteita. Leveillä ikkunoilla haluttiin lisäksi korostaa eroa karjarakennuksen ja asuinrakennuksen välillä.¹ Tourun karjarakennuksissa detaljien määrittelyminen orgaanisiin ja vertikaaleihin ei ole järkevää, sillä selkeä ero on tehtävissä vain muutaman rakennuksen kohdalla. Vahvan orgaaniseksi katson vuonna 1916 rakennetut Liedon Moisio ja Kalannin Postin karjarakennukset, joiden päätyjä koristivat liljakuvioiset otsikot. Touru lisäsi otsikon käyttöä myös asuinrakennuksissa samana vuonna ja jatkossa omisti sen yksinomaan asuinrakennusten detaljointiin. Onkin mahdollista, että hän halusi ensin kokeilla piirteen soveltumista eri rakennustyyppeihin. (Ks. liite 5. taulukko karjarakennusten volyyymeista)

Rakennusmestari Oskari Suomela suositteli laatimassaan rakennusoppaassa eläinrakennusten seinämateriaaleiksi harmaakiveä, sementtitiiltä, betonia, savea ja kanervia, tavallista savitiiltä ja tiiltä käytettynä yhdessä lyhyiden hirrenpätkien kanssa.² Tourun eniten käyttämää hirttä hän ei mainitse seinän päämateriaalina laisinkaan. Touru suunnitteli seinäpinnan usein laudoittamattomaksi, jolloin hirsirakenne jäi näkyviin ja ainoastaan salvoskohdat peittyivät pystylautojen alle. Rakennusten päätykolmiot ja usein myös vähäisempää eristystä edellyttävät varastotilat olivat rankorakenteisia. Myös tiili ja sementtiharkko esiintyivät seinämateriaaleina. Yksinomaan piirrosten perusteella on mahdotonta tunnistaa muun kuin hirsi- tai rankorakenteisen seinän materiaali pitävästi. Ilmeisesti rappaamattomiksi suunnittelemiensa rakennusten julkisivuihin Touru on piirtänyt eritellyn seinäpinnan. Kookkaammat harkot lienevät sementtipohjaisia ja pienikokoisemmat tiiltä. Sileäksi piirretty pinta saattaa myös viestiä betonivaluisesta tai savesta poljetusta seinästä. Aineistossani ei ole asiaa valaisevia työselityksiä. Muutamassa karjarakennuksessa Touru on käyttänyt ajalle tyypillistä rakennusmenetelmää, jossa

---

¹ Suomela 1915, 69-70.

² Suomela 1915, 86-88.

tiilestä muurattujen pylväiden väliin on sijoitettu hirsiseinä. Menetelmä mahdollisti purkutavarana saatujen lyhyidenkin hirrenpätkien hyödyntämisen rakentamisessa.¹

Eläinsuojien suunnittelua ja ulkoasun muotoutumista ohjasivat monenlaiset käytännön pakot. Useimmiten pihan laitamille sijoitettavassa rakennuksessa eri tiloihin johtavat oviaukot suunnattiin pihan puolelle, lantala ja virtsakaivo mahdollisimman näkymättömiin rakennuksen taakse. Heinävintille vievä silta piti sijoittaa kulkureittien kannalta käytännöllisesti. Nykyaikaiseen ja toimivaan karjarakennukseen katsottiin 1910-luvulla kuuluvaksi muun muassa riittävä valaistus ja ilmanvaihto, helposti puhtaana pidettävät sementti-iskoksesta valetut lattiat ja automaattiset juomalaitteet.² Tourun rakennussuunnitelmissa nämä seikat on otettu huomioon ajan vaatimusten mukaisesti. Juomalaitteiden edellyttämän vedensaannin Touru järjesti yleensä vesisäiliöiden avulla, jolloin ei tarvittu jatkuvalla paineella toimivia vesijohtoja. Touru on useimmiten onnistunut säilyttämään karjarakennuksen pihanpuoleisen pitkän julkisivun tasapainoisena. 1910-luvun piirroksissa käytetyin ovityyppi on erilaisin peilityksin koristetut ovet, jollaiset kuuluivat myös asuinrakennuksiin. Ainoastaan karjarakennuksissa esiintyvä detalji on nelipeilisen oven keskelle piirretty jokaista peiliruutua sivuava ympyrä. Sulkapaneeliovia ja ruutupaneeliovia suunnitelmissa on vain muutama. (Ks. kuva 22 Kuukan aitta). Muutamissa ovissa peiliruudut on täytetty eri suuntiin menevällä laudoituksella.

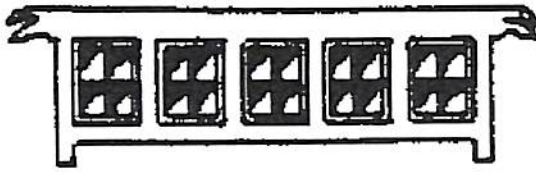
Ikkunatyypeistä eläinsuojissa on tavallisin matala, leveä pari-ikkuna, joka muodostuu kahdesta rinnakkain sijoitetusta pienehköstä neliruutuisesta ikkunasta. Toisinaan ikkunoita oli kolmekin rinnakkain. Näitä pari-ikkunoita Touru sijoitti valonsaannin tarpeen ja oviaukkojen sijoittelun vaatimusten mukaan mahdollisimman harmonisella tavalla. Päädyissä ja poikki-päädyissä hän käytti useimmiten toisen mallisia ikkunoita kuin runko-osassa. Hänen useimmiten käyttämässään mallissa oli neljä neliruutuista ikkunaa rinnakkain sijoitettuna ja saman puitteen sisään yhdistettyinä. Touru varioi samaa mallia asettamalla kahdesta kuuteen ikkunaa vierekkäin. Muutaman kerran malli esiintyi myös yksiruutuisena eli ilman välipuitteita. Yksittäisinä kappaleina esiintyi myös pyöreitä,

---

¹ Suomela 1915, 88-89.

² Suomela 1915, 69-73.

kolmiomallisia tai eri tavoin ruudutettuja suorakaiteen muotoisia ikkunoita. Lähes poikkeuksetta pulpettikattoisissa frontoneissa käytetyin malli oli 16-ruutuinen ikkuna, jossa pienet lasiruudut on sijoitettu kahteen päällekkäiseen riviin. Muutamassa frontonissa esiintyivät rinnakkain sijoitetut ikkunat joko yksi- tai neliruutuisina. Ikkunoiden kehyksinä oli useimmiten jalalliset, yläreunasta pyöristetyt vuorilaudat. Mielenkiintoisena yksittäistapauksena ovat Lemun Niittykartanon navetan vuorilaudat. Vuonna 1914 suunnitellun rakennuksen päätykolmioiden vuorilautojen yläosaan on veistetty eläimen päät¹. Hahmoja ei voi tunnistaa miksiäkään erityiseksi eläimiksi, mutta niillä on avonainen kuono tai nokka ja mustat pisteet silminä. Touru poimi kyseisen yksityiskohdan Rakennustaidossa vuonna 1914 julkaistuista rakennuspiirroksista.² Tiilirunkoisissa rakennuksissa ikkunanpuitteita ei useimmiten ole. Muutamien ikkunoiden yläpuolelle on muodostettu kaari joko muuramalla pystyyn sijoitettuja tiiliä tai valamalla sementistä.

*Kuva 17. Niittykartanon karjarakennuksen eläinaiheiset ikkunanpuitteet.
(TMA, OTK 33.)*

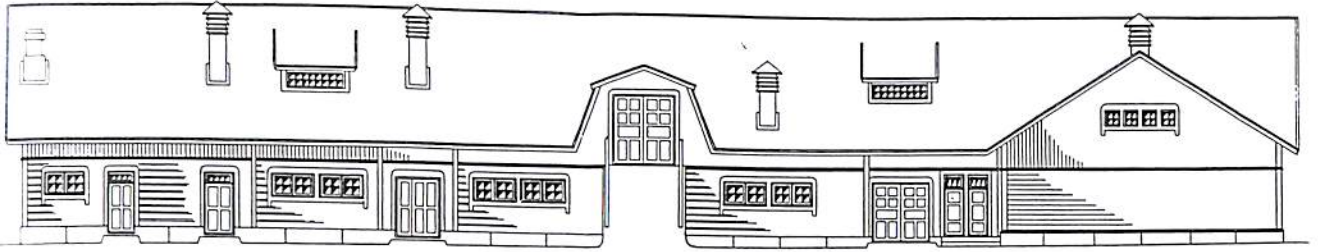
Mellilässä sijaitsevan Mäen tilan karjarakennukseen on sijoitettu navetta, talli, sikala, kaluvaja ja lantala sekä pienempinä tiloina karjakeittiö, maitokamari, erilaisia varastotiloja ja käymälät. Vuonna 1913 laadittuun suunnitelmaan kuuluu kaksi julkisivupiirrosta, kaksi leikkausta, pohjapiirros ja suunnitelma navetan pohjavalusta ja parsijärjestelyistä. Rakennuksen hirsiseen, suorakaiteen muotoiseen runko-osaan on liitetty vinkkeliksi rankorakenteinen vaja. Kokonaispinta-alaksi kertyy yhteensä noin 683 m². Navetassa on pilttuut 48 lehmälle sekä kuusi karsinaa, tallissa pilttuuta on kymmenelle hevoselle ja karsinoita kahdelle. Pienehkö sikala on sijoitettu kahden muun eläinsuojan väliin siten, että kaikista on helppo pääsy lantalan puolelle. Lantala on sijoitettu rakennuksen taakse osittain rakennusrungon sisään.³

¹ TMA, OTK 32-33.

² Rakennustaito 2/1912, 21.

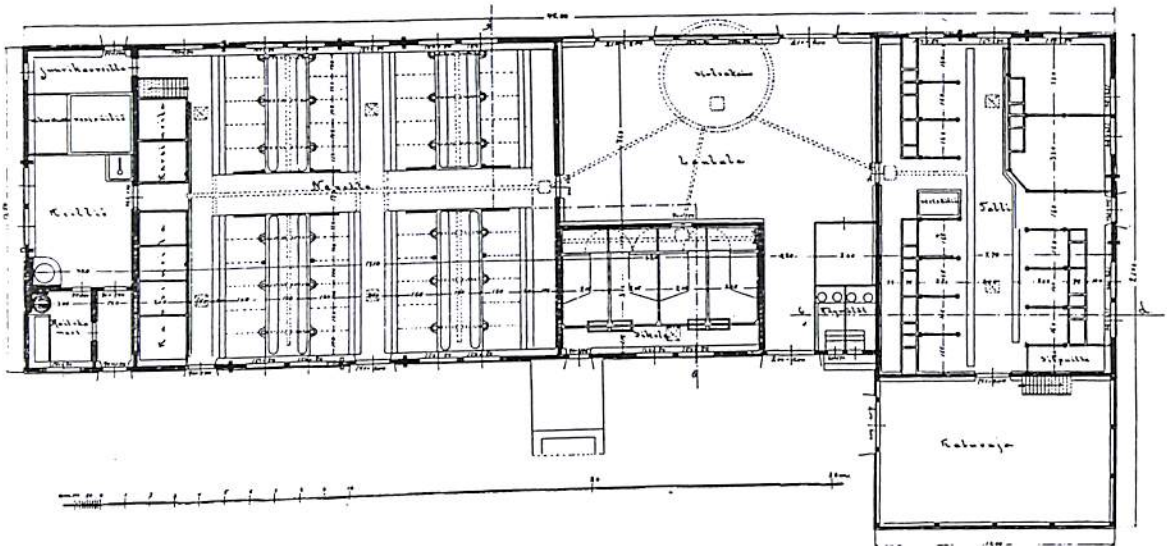
³ TMA, OTK 60-61.

Karjarakennuksen piirustus Mäen tilalle Mellilään

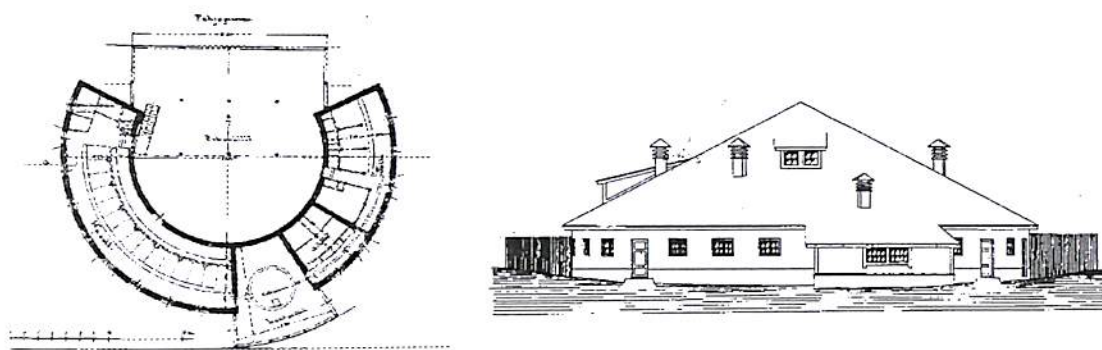
Kuva 18. Mäen karjarakennus Mellilässä. (TMA, OTK 60-61.)

Ulkoasultaan Mäen karjarakennus edustaa Tourun varhaista tuotantoa tyypillisimmillään. Katon mallina, samoin kuin vinkkeliosankin, on satula. Julkisivun keskelle asetettu vinttisillan sisäänkäynti on mansardikattoinen. Katolle sijoitetut frontonit ovat pulpettimallisia. Runko-osan hirret on jätetty rakennuksessa näkyville, vain salvoskohdat on vuorattu pystylaudalla. Seinän yläosa sekä kattokolmiot on vuorattu pystylaudalla ja rankorakenteisen kaluvajan alaosa on vaakalautaa. Rakennuksessa on neljä erilaista peilioivityyppiä. Rungon ikkunat ovat neliruutuisia ja sijoitettu pareittain, valontarpeen niin vaatiessa niitä saattaa olla neljäkin rinnakkain. Päätykolmioiden neliruutuiset ikkunat on sijoitettu neljän ja viiden ikkunan rivistöiksi. Frontoneiden ikkunoissa on 16 kahteen riviin asetettua pikkuruutua.

Kuva 19. Mäen karjarakennuksen pohjapiirros. (TMA, OTK 60-61.)

Turun läänin Koskelle J. Saaren tilalle piirretty pohjakaavaltaan pyöreä karjarakennus edustanee Tourun kokeilevaa tuotantoa. Talli, navetta ja sikala on sijoitettu perä perään tiilirunkoiseen yhdeltä sivulta avoimeen renkaaseen. Renkaan sisälle jäävään tilaan ja osittain sen ulkopuolelle on sijoitettu rehulato. Lantala on sijoitettu ulkonevasti renkaan keskelle. Kattomuotona karjarakennuksessa on kartio, jossa on muutama pulpettikattoinen frontoni. Ikkunat ovat neliruutuiset ja niitä on sijoitettu aina kaksi rinnakkain. Ne on muurattu suoraan ilman erityisiä puitteita. Ovet ovat kolmipeilisiä. Saaren karjarakennus ei ole erityisen suurikokoisen, sillä navetassa oli pilttuut 15 ja karsinat kolmelle lehmälle ja navetassa tilaa neljälle hevoselle. Rakennuksen halkaisija on 21,5 metriä.¹ Rakennus lienee ollut Tourun tuotannossa ainutlaatuinen, sillä mitään muuta vastaavaa ei aineistoni joukossa esiinny. Suunnitelman esikuva on jäljitettävissä amerikkalaisiin vaikutteisiin. E. von Konowin toimittamassa Maatalousrakentamisen oppikirjassa vuodelta 1931 on luettelo karjarakennusten pohjakaavasommitelmista, joita on aikaisemmin noudatettu, mutta joita ei enää 1930-luvulla kelpuuteta sellaisenaan rakentamisen malleiksi. Näiden joukossa mainitaan pyöreä, amerikkalainen malli, jonka pohjakaavaa Tourun suunnitelma pääpiirteiltään vastaa. Kirjan mallissa keskelle sijoitettu rehusäiliö on pienempi ja seiniltään umpinainen, ja koko rakennuksen ulkolinjat siten suljetumpi.² Lähin löytämäni samankaltainen rakennus on Heikki Siikosen niinkin myöhään kuin vuonna 1939 piirtämä suursikala Enso-Gutzeitin Pelkolan kartanoon.³

Kuva 20. J. Saaren navetta Turun läänin Koskella. (TMA, OTK 25).

Eläinsuojien ohella materiaalin joukossa on parikymmentä muuta rakennusta kuten aittoja, riihiä, saunoja, vajoja ja näiden erilaisia yhdistelmiä, jotka Touru on nimennyt

¹ TMA, OTK 25.

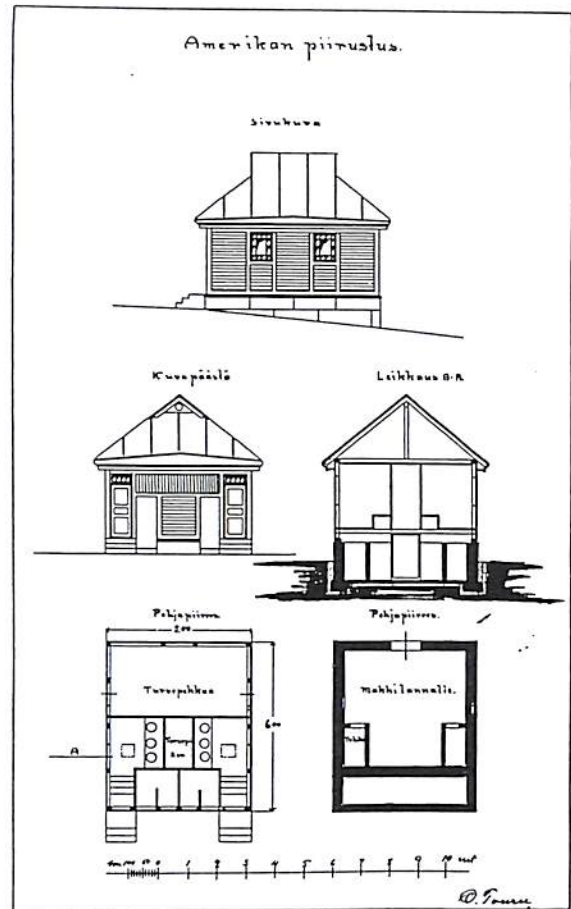
² von Konow 1931, 327-330. Von Konowin teos perustuu H.R. Helinin vuonna 1915 julkaistuun oppikirjaan. On oletettavissa, että pyöreä navetta esitettiin 1910-luvulla varteenotettavana vaihtoehtona pohjakaavalle.

³ Knapas & Ivars 1991, 129.

ulkohuonerakennuksiksi. Kokonaisuuksiin liittyy erityyppisiä tiloja, muun muassa Uudellakirkolla sijaitsevan Postin tilan ulkokuoneraennuksessa on aitat ruoansäilytystä varten, veistohuone, halkovaja ja kaluvaja.¹ Joissakin tapauksissa rakennukseen on sijoitettu kamareita tai tupa, joihin liittyy myös tulisija. Ulkonäöllisesti nämä rakennukset jakavat yhteisiä piirteitä sekä eläinsuojien että asuinrakennusten kanssa ja samalla erottuvat niistä. Ikkunamallit viittaavat jompaankumpaan rakennustyyppiin huoneen käyttötarkoituksen mukaan. Kamarin, tuvan tai aitan ikkunat ovat usein asuinrakennuksissa käytettyjen ikkunoiden kaltaisia, kun taas vajoissa on käytetty karjarakennuksiin viittaavia ikkunatyyppejä.

Kuriositeettina Tourun suunnitelmien joukossa on päiväämätön "Amerikan piirustus", joka esittää kuusipaikkaista ulkokuonetta.

Pienen rankorakenteisen mökin katto-ratkaisu on mielenkiintoinen: satukatto on aumattu molemmista päädyistään hieman päätykolmion alapuolelta. Päädyn harjassa on ilmeisesti ympyräaukkoisen levyotsikko. Nimitys viittaa Tourun amerikkalaista rakennuskulttuuria koskevaan mielenkiintoon, joka ilmeni jo edellä kuvatun J. Saaren navetta-rakennuksen yhteydessä. Nimi saattaa viitata esimerkiksi erikoiseen kattomuotoon tai lautarakenteisiin "amerikkalaisiin" seiniin, vaikka jälkimmäisiä käytettiin lähinnä asuinrakennuksissa.²

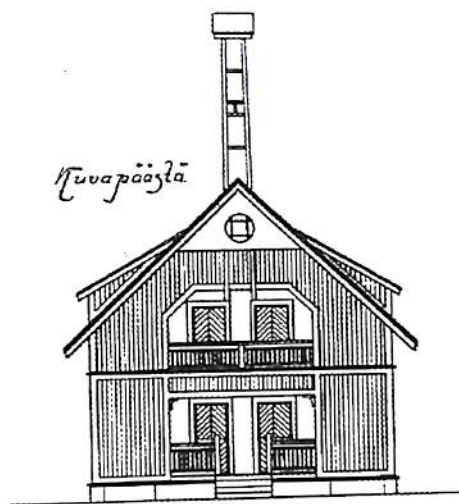
Kuva 21. Amerikan piirros. (TMA, OTK 145.)

¹ TMA, OTK 119.

² Amerikkalaisiksi kutsuttiin seiniä, joiden runkona on käytetty molemmin puolin laudoitettua puukehikkoa. Huolellisesti tehtynä rakenteen katsottiin kelpaavan lämmönpitävyydeltään asuinrakennukseenkin, vaikka laudoitusten välinen rako jäisi tyhjäksi. Suomela 1915, 39. Rakennetta käytettiin mm. Forssan puuvillatehtaan 1920-luvulla valmistuneissa työväenrakennuksissa. Tarkoituksena oli säästää rakennuskustannuksissa ja lämmittää taloja kylmään aikaan tehokkaammalla lämmityksellä, mutta talot olivat siitä huolimatta kylmiä talvisin. Leimu 1983, 108.

Aittoihin Touru on luonut tyyllillisesti muista tiloista poikkeavan sisäänkäynnin. Jos aitat on sijoitettu kahteen kerrokseen, Touru on luonut sisäänvedetyn verannan avulla vaikutelman talonpoikaisesta luhtikujasta.¹ Verannan aukkojen yläkulmat on viistottu ja kaide muodostuu pystyyn sijoitetuista puulistoista. Lisäkoristeena katon harjakolmiossa on usein levyyn muotoiltu ympyrä, jonka välipienat jakavat yhdeksään ruutuun. Kahdessa tapauksessa katon harjalle on sijoitettu vellikello. Aittojen sisäänkäynnin sijaitessa rakennuksen sivustalla, on niiden edessä samankaltainen sisäänvedetty luhtiveranta.²

Touru suunnitteli vuosina 1916-17 Loimaan Vesikosken Kuukan tilalle sekä asuinrakennuksen, karjarakennuksen että varaston. Ulkokuonerakennuksen tiloihin kuuluvat kaluvaja, halkoliiteri ja kahteen kerrokseen sijoitetut ruoan säilytykseen tarkoitettut varastot. Rakennuksen pinta-ala on noin 195 m². Rakennus on läpikuljettava, sillä keskellä olevasta varastohuoneesta on jätetty seinät pois. Ruoka-aitat on salvottu hirrestä, muut osat ovat rankorakenteisia. Rankorakenteisen osan päällä sijainnee heinävintti. Kattomuotona on satula ja frontonit ovat pulpettikattoisia.³

Kuva 22. Kuukan ulkokuonerakennus Loimaalla. (TMA, OTK 40.)

Aittoihin johtava pääty luo luhtimaisen vaikutelman. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevien liha- ja ruoka-aittojen edustalla on sisäänvedetty kaiteen reunustama veranta, jonka toisesta nurkasta johtaa portaat yläkertaan. Toiseen kerrokseen on sijoitettu kaksi erillistä huonetilaa, joiden edustalla sijaitsee niin ikään sisäänvedetty parveke. Parvekettä

¹ TMA, OTK 40; TMA, OTK 26; TMA, OTK 119.

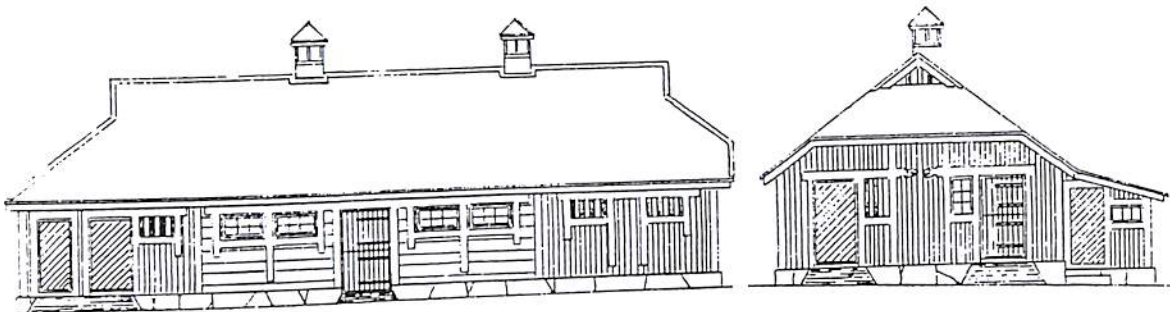
² TMA, OTK 8; TMA, OTK 18; TMA, OTK 43; TMA, OTK 87.

³ TMA, OTK 40.

rajaavan seinän aukko on muotoiltu viistokulmaiseksi. Koristeelliseksi yksityiskohdaksi on harjaan sijoitettuun levyyn leikattu yhdeksänruutuinen ympyräotsikko. Harjalle on piirretty miltei neljän metrin korkuinen vellikellotorni. Aitoissa on ruutupaneeliovet. Vajojen pariovet ovat peilillisiä ja niiden ylle on sijoitettu ikkunarivi.

6.4. Vaikutteet ja suhde muihin suunnittelijoihin

1900-luvun maataloutta koskevan ammattikirjallisuuden vähäisyys ja vaikea saatavuus vaikuttivat siihen, että samat esikuvat ja vaikutteet lienevät olleet laajan rakennussuunnittelijapiirin käytössä. Tourun tapauksessa vaikutteiden jäljittämisessä auttaa se, että voidaan olettaa Tourun muun muassa Rakennusmestariiliton perustajajäsenenä seuranneen aktiivisesti liiton lehteä Rakennustaitoa ja varsinkin sen maatalousrakentamista käsitteleviä aiheita. Lehdessä ilmestyneistä rakennuspiirustuksista Touru valikoikin ilmeisen estoitta suunnitelmiinsa niin yksityiskohtia kuin rakenteellisiakin seikkoja. Rakennustaidossa julkaistiin vuonna 1912 järjestetyn piirustuskilpailun tulokset pienviljelijän rakennuksia varten. Rakennusmestari Selim Laaksosen toisen palkinnon voittaneesta ehdotuksesta¹ Tourun piirustuksiin päätyivät karjarakennuksen alaosaan aumattu kattomuoto, jota Touru käytti vuonna 1916 Postin tilan karjarakennuksessa² sekä eläimen pään muotoisiksi veistetyt ikkunoiden vuorilaudat, jotka ilmestyivät Lemun Niittykartanon karjarakennusta³ koristamaan vuonna 1914 (ks. kuva 17).

Kuva 23. Selim Laaksosen piirros karjarakennuksesta. Rakennustaito 2/1912, 21.

¹ Rakennustaito 2/1912, 21.

² TMA, OTK 118.

³ TMA, OTK 33.

Saman lehden vuonna 1913 julkaistuissa keskikokoisen maalaistalon piirustuskilpailun tuloksista Tourua olivat viehättäneet rakennusmestari E.A. Gutsénin karjarakennuksen piirroksessa ollut tympanonkoriste ja kattoratsastaja¹, jotka siirtyivät sellaisinaan Tourun vuonna 1914 suunnittelemaan Askaisten Ahtisten tilan karjarakennukseen². Kaikki edellämainitut yksityiskohdat esiintyvät aineistossa vain kerran. Voidaankin olettaa, että Touru ei kokenut niitä syystä tai toisesta käyttökelpoisiksi ja ne jäivät yksittäisiksi kokeiluiksi ja kuriositeeteiksi hänen tuotannossaan. Eräät muut piirteet jäivät kuitenkin elämään ja kehittymään Tourun suunnitelmissa. Samaisen piirustuskilpailun yhteydessä julkaistussa rakennusmestari Arvid Männistön suunnitelmassa asuinrakennuksen päätyihin sijoitetut otsikot³ siirtyivät kahteen Tourun vuonna 1915 laatimaan suunnitelmaan: Turun läänin Uudellakirkolla sijaitsevaan E. Konnun asuinrakennukseen⁴ ja toiseen nimettömäksi jääneeseen asuinrakennuksen piirustukseen⁵. Sama otsikko esiintyy hivenen yksinkertaisempaa versiona myös kahdessa muussa Tourun suunnitelmassa. Näistä ensimmäisen ilmaantuminen jo vuonna 1913 laaditun asuinrakennuksen suunnitelmaan saattaa epäilemään, onko esikuvana todellakin ollut Männistön otsikko. Koska Tourun piirros on päivätty marraskuulle ja Männistön piirrokset ilmestyivät Rakennustaidon huhtikuun numerossa, voidaan vaikutteiden omaksumista pitää melko varmana.

Onkin vaikea päätellä, mitkä piirteet Tourun suunnitelmissa olivat yleisten 1910-luvulla seurattujen rakennustrendien seurausta ja mitkä suoraan yksittäisiltä rakennusmestareilta lainattuja. Siitä, olivatko edellämainitut piirteet kyseisten rakennusmestarien oman kehittelyn tulosta vai nekin puolestaan muualta omaksuttuja, ei ole varmaa tietoa. Rakennustaidon vuosien 1912 ja 1913 piirustuskilpailujen yhteydessä on kiinnostavaa havaita, että Touru poimi detaljeja ainoastaan rakennusmestarien jugendvaikutteisesta rakennustavasta, eikä arkkitehtien ja arkkitehtuurin opiskelijoiden suunnitelmista, jotka seurailivat enemmän valtakunnan arkkitehtuurissa vielä 1910-luvulla vaikuttanutta kansallisromanttista rakennustyyliä.

---

¹ Rakennustaito 7/1913, 96.

² TMA, OTK 7.

³ Rakennustaito 4/1913, 47.

⁴ TMA, OTK 120.

⁵ TMA, OTK 138-139.

Jotkut erikoistuneemmistakin rakenteellisista piirteistä kuten tietyt ikkunoiden vuorilautojen mallit, pulpettikattoiset kattofrontonit tai mainitsemani aumattu kattomuoto näyttivät olleen suunnittelijoiden yleisessä käytössä. Asuinrakennusten pohjakaavoissa Touru noudatti muun muassa ajan rakennusoppaiden välittämää mallia tehden leveärunkoisia rakennuksia ns. vapaan pohjakaavan mukaan. Täysin säännöllinen suorakaide Tourun suunnittelema asuinrakennus harvoin oli, sillä usein saliin tai rakennuksen muihin edustustiloihin oli sijoitettu kaksi- tai kolmiseinäinen erkkeri. Muutaman asuinrakennuksen pohjakaava on lisäksi varsinkin epäsäännöllinen.¹

Eräs Tourua 1910-luvulla innoittanut esikuva oli Amerikan mallin mukainen rakentaminen. Tästä viestivät suunnitelmien joukossa olevat “Amerikan piirustus” ja J. Saaren tilalle Turun läänin Koskelle suunniteltu pyöreä navetta. Suomen maatalouskonemarkkinoilla Yhdysvallat oli vakiinnuttanut asemansa jo 1800-luvun puolella.² Rakennuspuolen uudistuksista erityisesti rankorakenteen käyttö asuinrakennuksissa omaksuttiin amerikkalaisena tekniikkana.³

Vaikutteita luovuttavana osapuolena Touru on toiminut luultavasti lähinnä paikallisella tasolla. Pöytyän Kumilan kylässä sijaitsevan Mäkitalon isäntä Vilho Jokinen oli nähnyt naapurikunnassa Kyrössä asuinrakennuksensa malliksi sopivan rakennuksen. Tämä oli Tourun kauppias W. Kallioiselle vuonna 1917 suunnittelema asuin- ja liikerakennus, jonka ulkomuotoa Jokinen hieman muutti tarkoitukseensa sopivaksi.⁴ Toinen esimerkki on Loimaan kunnan Raikkolan kylässä, jossa Pruukan talo rakennettiin läheisen Tourun suunnitteleman Karsattilan Ääri-Hulmin mallin mukaan.⁵ Oletettavasti piirteitä Tourun rakennuksista siirtyi näiden tapausten tavoin myös muihin rakennuksiin.

---

¹ TMA, OTK 98; TMA, OTK 75.

² Anttila 1974, 55.

³ Suomela 1915, 39.

⁴ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 1.6.34, keskustelu Veikko Lallin kanssa 17.10.2001.

⁵ TYKL, sitomaton primaariaineisto: 1.6.34, keskustelu Matti Kurpan kanssa 9.1.2001.

7. 1920-LUVUN KLASSISMI TOURUN RAKENNUSSUUNNITTELUSSA

7.1. Massiivisuutta ja linjakkuutta

Vuoden 1920 tienoilla alkoi rakennusmestari Tourun tuotannossa toinen etsimisen kausi ja uusia tyyli vaikutteita alkoi ilmaantua vanhojen rinnalle. Etsimisen kautta kesti vuosikymmenen loppupuolelle, jolloin hänen asuinrakennustensa symmetria oli vahvistunut ja massiiviset poikkipäädyt sekä klassismin henkeen kuuluvat detaljit ilmestyneet suunnitelmiin. Ensimmäisissä selkeästi 20-luvun klassismia noudattavissa rakennuksissa saattoi päärungon tai poikkipäädyn katon mallina olla vielä mansardi. Vuosikymmenen puolivälin tienoilla tämä kattomuoto väistyi satulakaton tieltä. Klassistinen detaljointi taipui hyvin puurakenteisiin taloihin leveinä nurkkalautoina ja lunetti-ikkunoina. Klassistinen tyyli jatkui Tourun tuotannossa aina hänen aktiivisen suunnittelijanuransa loppuun saakka, vaikkakin 1930-luvun loppupuolella 20-luvun klassismin massiivisuus väistyi osittain hillitympien muotojen tieltä viestien siten kolmannesta etsimisen kaudesta.

Tourun klassistisen kauden rakennuksissa hallitsevana volyymimuotona on *massiivinen volyymi*. Klassistisen kauden alkuvaiheessa rakennuksissa saattoi olla mansardikatto, jolloin volyymista muodostui pehmeä. Kauden päätyyppinä oli kuitenkin satulakaton aikaansaama jäykkä volyymi. Massiivinen volyymi on aina suljettu katkaistuilla räystäillä. Lisäksi siihen liittyy olennaisena osana jyrkät, seinällinen poikkipääty, joka siten nimeää koko volyymin.

Kauden rakennuksissa esintyvät klassistiset detaljit. Klassistiset detaljit käsittävät nimensä mukaisesti muun muassa sellaisia tyyli ominaisia piirteitä kuin puolipyöreät lunetti-ikkunat sekä leveät ja pylväsmäiset nurkkalaudat. Siirtymäkaudella 1920-25 vertikaalit, orgaaniset ja klassistiset detaljit sekoittuvat keskenään. Asuinrakennusten ja julkisten rakennusten samoin kuin eläinrakennusten volyymit ja detaljit liitteissä 5 ja 6.

Sekä detalji- että volyymiluokituksen ulkopuolelle jäävä, mutta Tourun klassistisen kauden rakennuksissa keskeinen piirre, olivat peiterimoitetulla pystylaudalla vuoratut tai rappauksella peitetyt sileät seinäpinnat. Nämä kaksi käsittelytapaa olivat poikkeuksetta

ainoat, joita Touru käytti klassistisen kautensa asuinrakennusten seinissä. Edelliselle kaudelle ominainen vaihteleva ponttilaudoitus hävisi siirtymäkauden myötä.

7.2. Asuinrakennukset 1920- ja 1930-luvuilla

1920-luku oli Tourulle uuden tyylin etsinnän aikaa. Vuodesta 1920 vuosikymmenen loppupuolelle jatkuneella etsimisen kaudella suunnitelmissa sekoittuivat jugend-piirteet vähitellen yhä enemmän alaa vallanneiden klassististen vaikutteiden kanssa. 1920-luvun puolivälistä lähtien aina seuraavan vuosikymmenen alkupuolelle klassistinen tyyli esiintyi Tourun suunnittelemissa rakennuksissa puhtaimmillaan. Tullessa 1930-luvun lopulle tyyli menetti osan massiivisuuttaan, kun Touru siirtyi käyttämään hillitympiä muotoja. (Tyylin muutos asuinrakennuksissa ja vastaavissa ks. liite 5).

1920-luvulla valmistuneita asuinrakennuksia on aineistossani joukossa 33 ja seuraavalla vuosikymmenellä tehtyjä 13. Tiedot vuoden 1917 jälkeisistä rakennuksista perustuvat pääasiassa Turun maakuntamuseon rakennusinventointeihin. Yhteensä Touru suunnitteli 1920-luvulla huikeat 435 ja 1930-luvullakin 240 asuinrakennusta.¹ Rakennusten valmistuminen tietyinä vuosina ei ilmaise piirustusten tekemisajankohtaa. Joissakin tapauksissa rakentaminen on saattanut kestää useita vuosia, toisissa taas piirustukset on voitu laatia rakentamisvuonna, eivätkä inventointikorttien ilmoittamat vuosiluvut siten välttämättä vastaa kronologista suunnittelujärjestystä. Olen sijoittanut myös vuosina 1920 ja 1921 valmistuneet rakennukset 1920-luvun otsikon alle, vaikka Touru on kenties laatinut piirustukset jo edellisen vuosikymmenen puolella. Käsittelen 1920- ja 1930-lukujen rakennukset samassa yhteydessä, koska klassistinen tyyli jatkui vuosikymmenen vaihtumisesta huolimatta samankaltaisena. Myös materiaalin määrä tukee vuosikymmenien käsittelyä samassa luvussa.

Kymmenluvun materiaaliin verrattuna myöhempien asuinrakennusten rakenteellisia yksityiskohtia on vaikeampi tarkastella, sillä vain muutamista rakennuksista on saatavilla alkuperäispiirustukset. Asuinrakennuksien ja vastaavien kohdalla piirroksia on olemassa

---

¹ Liite 3, taulukot A, B, C ja D.

22, joita ei kaikissa tapauksissa ole kuitenkaan kopioitu inventointikorttiin. Karjarakennuksista ja vastaavista piirroksista löytyvät vain neljässä tapauksessa. Inventointikorteissa annetut tiedot rakennuksista saattavat kaiken kaikkiaan olla varsin ylimalkaisia. Vastapainoksi korteissa kerrotaan toisinaan mielenkiintoisia lisätietoja rakennusten alkuvaiheista ja mahdollisista poikkeamisista alkuperäissuunnitelmasta. Suhteellisen pysyviä rakenteita kuten kattomuotoja ja rakennusten volyyymia tarkastelemalla olen voinut luoda yleisen katsauksen Tourun tuotantoon näillä kahdella vuosikymmenellä. Helpommin muutettavista osista kuten ikkunoista ja niiden puitteista sekä detaljeista on ollut vaikeampi saada yksityiskohtaisia tietoja. Tämä ei kuitenkaan muodostunut huomattavaksi ongelmaksi, sillä 20-luvun klassismissa yksityiskohtia oli kaikenkaikkiaan huomattavasti vähemmän kuin edellisellä jugendin kaudella.

Jugendista 20-luvun klassismiin johtanut etsimisen kausi alkaa Tourun tuotannossa 1920-luvun alusta ja päättyy suunnilleen vuoteen 1927. Vaikka heti siirtymäkauden alusta lähtien uutta etsivät piirteet sekoittuivat Tourun edellisellä vuosikymmenellä suosimiin muotoihin, sijoittuu kauden alkupuolelle yhä jugendia edustavia rakennuksia. Suljettua, pehmeää volyyymia noudattavat ja puhtaan orgaanisesti detaljoidut vuosina 1922-23 rakennetut Alastaron Heikkilä, Pöytyän Perä-Lalli ja Loimaan Ääri-Hulmi ovat hyviä esimerkkejä Tourun jugendkauden tuotannosta.

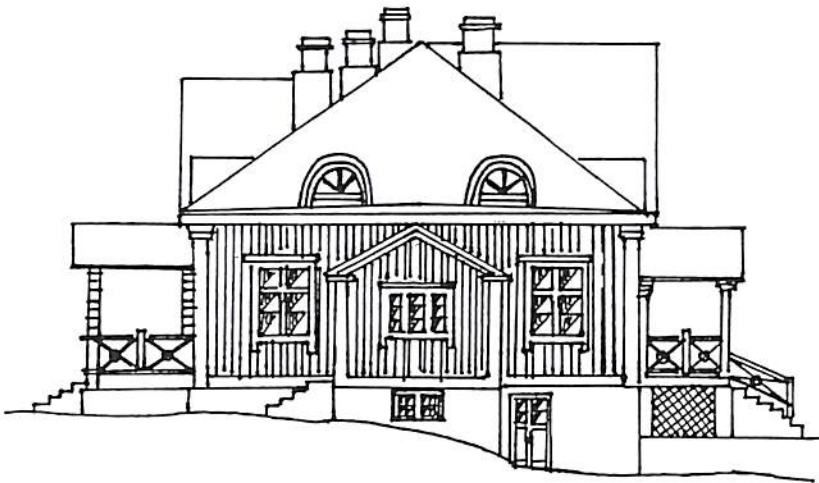

Kuva 24. Pöytyän Kumilan Perä-Lalli (kuva: www.lpv.fi/lsk) ja Loimaan Karsattilan Ääri-Hulmi (kuva: Suomen maatilat III, 935).

Siirtymäkauden keskivaiheille sijoittuu muutamia kiinnostavia rakennuksia, joissa Touru etsi tyyliinsä suuntaa. Vuosina 1923-24 valmistuneiden Pöytyän Simolan, Ruskon Karviaisen ja Loimaan Hakolan yhteisenä piirteenä on poikkipäätyjen, kuistien tai muiden vastaavien ulokkeiden lähes täysi puuttuminen. Kunkin talon katolla on satulakattoiset

frontonit ja kahden päädyissä umpikuistit. Julkisivujen pääsisäänkäyntien yläpuolella on ainoastaan yksinkertaiset katokset. Touru oli ilmeisesti jo luopunut jugendin mukaisten seinättömien poikkipäätyjen ja erkkereiden käytöstä, muttei ollut vielä löytänyt 20-luvun klassismille ominaisia massiivisia seinällisiä poikkipäätyjä.¹

Mynämäen Lempiskallion kylässä sijaitseva Viinimäen tila on valmistunut vuonna 1925, mutta sinikopioina säilyneet piirustukset Touru on signeerannut kahta vuotta aikaisemmin.² Verrattuna Tourun samoihin aikoihin piirtäneisiin jugendvaikutteisiin asuinrakennuksiin, Viinimäki, jossa on aumattu satulakatto, kaksi poikkipäätyä, kaksi pylväin koristeltua avoverantaa ja useita lunetti-ikkunaisia kattofrontoneita, edustaa aivan toisenlaista kehityssuuntaa. Vaikka Viinimäki ilmeisesti jäi ainoaksi kaltaisekseen kokeiluksi, sen muodot heräsivät henkiin muutamia vuosia myöhemmin Liedon Vanhalinnan ja Pöytyän Kulhuan kylän Heikkilän asuinrakennuksissa. Viinimäen aumattu katto, ja siinä erityisesti satulakattoiset seinättömät frontonit sekä rakennuksen malli kokonaisuudessaan muistuttaa suuresti Heikkilän vastaavia. Suurempaan mittakaavaan muutettuna ja kaksikerroksisena Viinimäki kävisi hyvinkin Heikkilän sisaresta.³

*Kuva 25. Viinimäen asuinrakennus Mynämäessä.
(Piirrokset Reino Kilpisen yksityiskokoelma. Luonnos piirroksesta Ulla Clerc.)*

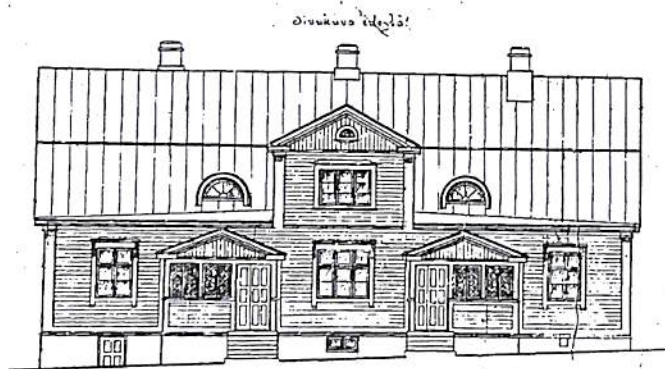
¹ TMM, Simolan, Karviaisen ja Hakolan rak.inventointi.

² Reino Kilpisen kokoelma.

³ TMM, Viinimäen rak.inventointi.

Ensimmäisiä rakennuksiin ilmaantuvia 20-luvun klassismin detaljoinnin mukaisia piirteitä olivat siis lunetti-ikkunat, joita Touru sijoitti sekä yksittäin kaareviin kattofrontoneihin että rakennusten päätyihin, ja kuusiruutuisten ikkunoiden lisääntyvä käyttö. 20-luvun klassismille ominainen volyyymi ilmaantui rakennuksiin vasta vuoden 1925 tienoilla, jolloin asuinrakennusten symmetria vahvistui ja massiiviset poikkipäädyt ilmestyivät suunnitelmiin. Ensimmäisissä selkeästi klassistista volyyymia noudattavissa rakennuksissa saattoi päärungon tai poikkipäädyn katon mallina olla mansardi. Näitä massiivisen - pehmeän volyymin edustajia on suhteellisen vähän ja muoto väistyy satukattoisten rakennusten edustaman massiivisen - jäykän volyymin tieltä vuonna 1927. Vuonna 1926 valmistunut Nousiaisissa sijaitseva Ollin tilan asuinrakennus edustaa massiivista - pehmeää volyyymia ja on detaljoinniltaan klassistinen.

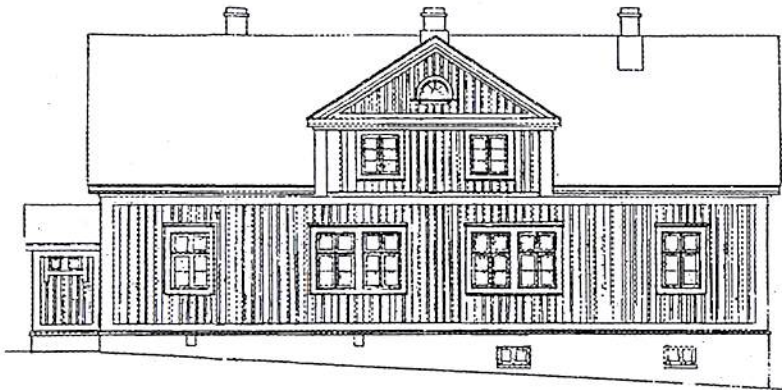
Huomattavaa on Tourun pyrkimys symmetriaan, jota ei aikaisemmin ole esiintynyt yhtä selkeässä muodossa. Rakennuksen takasivua hallitsee satulakattoinen poikkipääty, jossa on selkeä seinärakenne. Poikkipäädystä on katkaistut räystäät ja sen nurkkalaudat on muotoiltu leveiksi pylväsmäisine kapiteeleineen. Kattokolmioon, kolmen 6-ruutuisen ikkunan yläpuolelle, on asetettu lunetti-ikkuna. Pääkerroksen ikkunat, neljä 6-ruutuista ja kaksi 9-ruutuista, on sijoitettu tiukan symmetrisesti poikkipäätyyn nähden. Julkisivulla on matalampi ja kapeampi, mutta niinkään klassistisin detaljein koristettu satulakattoinen poikkipääty, jonka molemmin puolin on sijoitettu yksittäiset lunetti-ikkunaiset frontonit. Julkisivun kaksi umpikuistia myötäilevät poikkipäätyä. Rakennuksen kaikki nurkkalaudat ovat leveitä ja jäljittelevät muodoltaan pilastereita.¹

*Kuva 26. Ollin asuinrakennus Nousiaisissa.
(TMM, Ollin ja Jussilan rak.inv.lomake. Piirroksat omistajalla.)*

¹ TMM, Ollin ja Jussilan rak.inventointi.

Nousiaisissa sijaitseva vuonna 1928 valmistunut Äijälän tilan päärakennus edusti massiivista, jäykkää volyyymia. Detaljit ovat klassistisia. Rakennuksesta on tallella alkuperäispiirustusten sinikopiot¹. Lisäksi siitä on tehty rakennusinventointi. Rakennus on hirsirunkoinen ja vuorattu peiterimoitetulla pystylaudalla. Katto on satulamallinen, samoin kuin julkisivun umpikuistin, takasivun poikkipäädyn ja päädyn pienen umpikuistin katot. Julkisivun katolle, kuistin molemmin puolin, on sijoitettu kaksi pientä satulakattoista frontonia. Ikkunat ovat ristikarmiset ja kuusiruutuiset. Ne on sijoitettu yksittäin muualle paitsi takasivun keskiosaan, jossa ne ovat pareittain. Vuorilaudat ovat yksinkertaisen suorat, ainoana koristeenaan yläreunan vesilauta. Päädyissä ja poikkipäädyssä on kuusiruutuiset ikkunat, joiden yläpuolella on lunetti-ikkuna. Julkisivun frontoneiden ikkunat ovat pientä kuusiruutuista mallia ja umpikuistin ristikkoruutuista kapeaa mallia. Klassistista vaikutelmaa luovat päätyjen katkaistut räystäslaudat ja sivuja reunustavat leveät ylä- ja alalistat sekä nurkkalaudat. Poikkipäädyn päätykolmio on niinkään erotettu levein listoin ja sen nurkkia koristavat levät pylväsmäiset nurkkalaudat. Katkaistut räystäslaudat esiintyvät myös molemmissa kuisteissa ja frontoneissa. Rakennuksen ovet ovat peilillisiä. Julkisivun kuistin pariovessa on neljä kapeaa päällekkäistä peiliä, kun taas päädyn kuistin oven neljä päällekkäistä peiliä ovat leveämpiä.²

*Kuva 27. Äijälän asuinrakennus Nousiaisissa.
(TMM, Äijälän rak.inv.lomake. Piirroksot omistajalla.)*

Aumakaton käyttö varsinkin Tourun suunnittelemissa julkisissa rakennuksissa lisääntyi niinkään 20-luvun klassismin myötä. Klassistinen detaljointi taipui hyvin

¹ Piirrosten säilytyspaikka Eila ja Eero Äijälän yksityiskokoelma, Nousiainen.

² TMM, Äijälän rak.inventointi.

puurakenteisiin taloihin leveinä nurkkalautoina ja lunetti-ikkunoina. Parhaan toteutuksensa se sai kuitenkin tiilirunkoisissa rakennuksissa, joita Touru alkoi suunnitella ilmeisesti Liedon Vanhalinnan asuinrakennuksen myötä vuodesta 1926 lähtien. Valkeaksi rapatussa seinäpinnassa harkiten käytetyt, mutta tehokkaat yksityiskohdat kuten nurkkien rustikointi ja räystäslisöiden profilointi pääsivät oikeuksiinsa. Vanhalinnan päärakennuksen alkuperäisiä piirustuksia ei ole säilynyt, mutta Touru lienee laatinut ne aikaisintaa vuonna 1926, sillä rakennuksen perustustyöt aloitettiin toukokuussa 1927. Lopullisesti rakennus valmistui vuonna 1930. Arkkitehti Viri Teppo-Pärnä on laatinut rakennuksesta vuonna 1996 laatimat piirustukset. Vanhalinna seuraa aiemmin mainitun Viinimäen tilan viitoittamaa 20-luvun klassismin tietä ja on eräs Tourun vaikuttavimmista klassistisen kauden töistä.

Vanhalinnan omistajina olivat vuodesta 1912 lähtien Kaarlo ja Hilda Vanhalinna, jotka uudistivat suurimman osan tilan rakennuskannasta. Touru osallistui työhön suunnitteleamalla tilalle päärakennuksen lisäksi ainakin saunan noin vuonna 1912, navetan vuonna 1919 ja härkätalliksi kutsutun kalustovajan vuonna 1938.¹ Onni Tourun mahdollisesta tuttavuus- tai ystävyysuhteesta talonväkeen ei ole säilynyt tietoa, mutta Hilda-emäntä ja Suoma Touru olivat hyviä ystävyksiä. Heitä yhdisti muun muassa Lotta Svärd-toiminta, sillä Hilda Vanhalinna oli Liedon Lottien johtavia toimihenkilöitä ja Suoma Touru puolestaan Turun Lottajärjestön johtaja.²

Uuden päärakennuksen hankkimisen tullessa ajankohtaiseksi Vanhalinna oli hyvinvoiva maatila, sillä vuoden 1932 maatilakirjan mukaan peltohehtaareita oli 65, metsää 203 hehtaaria ja lehmiä navetassa 32.³ Touru ei ollut ensimmäinen rakennusmestari, jonka puoleen Vanhalinnat kääntyivät rakennushankkeessaan, sillä tilan arkistossa on säilynyt rakennusmestari Aukust Lietoisen vuodelle 1921 päivämääräiset rakennuspiirustukset. Huolellisesti laveerattuihin suunnitelmiin kuuluvat julkisivujen, leikkauksien ja pohjapiirrosten lisäksi myös erikoispiirustukset ikkunoista ja ovista.⁴ Hirsirunkoinen rakennus on kooltaan, kerrosluvultaan ja pohjakaavaltaan suunnilleen samanlainen kuin

---

¹ TMM, Vanhalinnan rak.inventointi.

² TYKL, sitomaton primaariaineisto 1.6.34, Soile Julan haastattelu 3.10.2000.

³ Suomen maatilat 1932, 904-905.

⁴ VLMA, Jb 1:7, 24-27.

myöhemmin toteutunut rakennus. Tyyliiltään se on täysin erilainen, sillä monine yksityiskohtineen, kulmaerkkereineen ja frontoneineen rakennus edustaa kansallisromanttista suuntaa. Rakennuksen yhdelle sivulle on piirretty kolmisivuinen, rakennuksen korkuinen torni, jonka katto suippenee korkeaksi piikiksi.¹

*Kuva 28. Vanhalinnan kartano Liedossa.
(VLMA, piirros V. Teppo-Pärnä.)*

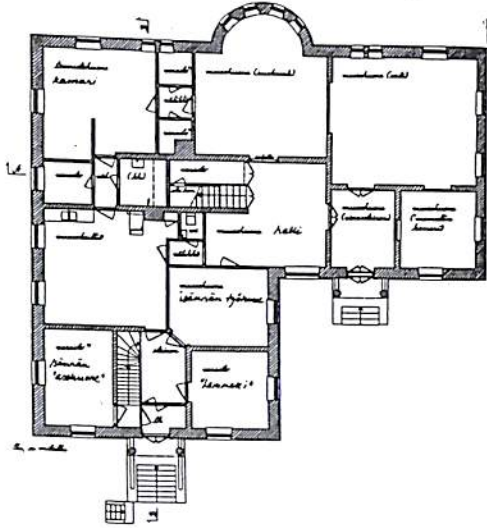
Vanhalinnan asuinrakennus on kaksikerroksinen, tiilirunkoinen ja pohjakaavaltaan vinkkelimallinen rakennus, joka on ulkonäöltään voimakkaan klassistinen. Pinta-ala sekä pohjakerroksessa että molemmissa asuinkerroksissa on 280 m². Pohjakerrokseen on sijoitettu varastointiin ja muuhun toimintaan tarkoitettuja tiloja. Liha- ja maitokellareiden ohella on kolme pienempää kellarihuonetta. Lisäksi kerroksessa on leivintupa, puutyöhuone, työväen asuinhuone ja autoilevalle perheelle tarpeellinen autotalli. Rakennukseen suunniteltiin puupannulla toimiva keskuslämmitys, joten myös pannuhuone sijaitsee pohjakerroksessa. Touru piirsi suunnitelmiinsa aluksi kaakeliuunit, joista kuitenkin päätettiin luopua.² Ensimmäinen asuinkerros jakautuu kahteen osaan. Arkipuolella on keittiön ja makuuhuoneen lisäksi säilytystiloja sekä kaksi kamaria. Edustuspuolella sijaitsee ruokasali, sali ja ”mamsellin kamariksi” kutsuttu pieni huone. Hallista johtaa portaikko yläkertaan. Isännän huone yhdistää puolia toisiinsa. Molemmille

¹ VLMA, Jb 1:27.

Lieneekö torni jäänyt kangastelemaan Hilda Vanhalinnan mieleen vielä suunnitelman hylkäämisen jälkeenkin, sillä suvussa kulkeneen tarinan mukaan emäntä pyysi Tourulta näkötornia rakennuksen katolle. Touru ei ollut ajatukselle kovin myötämielinen vaan ilmoitti suunnitelman vaarantavan hänen maineensa suunnittelijana. Kumpikaan ei luopunut näkökannastaan ennen kuin Touru rakentamisen loppuvaiheessa saatteli emännän kattorakenteille ja kysyi tältä, mihin näkötorni tulisi sijoittaa. Katolta ei auennutkaan Hildan odottamaa näkymää Turun suuntaan ja hän joutui toteamaan ettei sieltä mihinkään nähnyt. ”Sitähän minäkin”, vastasi Touru ja rakennus sai jäädä ilman tornia. TYKL, sitomaton primaariaineisto 1.6.34, keskustelu Markku Salosen kanssa 11.10.2000.

² Toivonen-Saarivuori 1999, 7-8.

puolille johtaa oma sisäänkäynti. Toisessa asuinkerroksessa on viiden kamarin lisäksi kirjasto huone, juhlasali, keittiö ja aula. Juhlasalista oli alunperin suunniteltu pyykinkäsittelyhuone, mutta huone otettiin juhlaikäyttöön.¹

Kuva 29. Vanhalinnan asuinrakennuksen pohja. (VLMA, piirros V. Teppo-Pärnä.)

Tiilirunkoinen rakennus on rapattu valkeaksi. Sen ulkomuoto noudattaa sekä malliltaan, että yksityiskohdiltaan 1920-luvun klassismia. Rakennuksen pääjulkisivun keskellä on puolipyöreä, maahan ulottuva erkkeri, jonka päällä, toisen asuinkerroksen kohdalla, on parveke. Saman sivun keskellä on myös kookas satulakattoinen frontoni. Sekä runkosassa että vinkkelissä kattomuotona on aumakatto. Kaakkoispuolen pääjulkisivun kookas frontoni on satulakattoinen, samoin kuin pihanpuoleisella sivulla sijaitsevien sisäänkäyntien ovikatokset. Pääjulkisivua lukuunottamatta kolmelle sivulle on sijoitettu kaarikattoinen pienikokoinen frontoni, jossa on lunetti-ikkuna. Saman muotoinen ikkuna on sijoitettu pääjulkisivun frontoniin.

Rakennuksen ikkunat ovat erilaisia eri kerroksissa. Pohjakerroksessa on pienet neliön malliset, neliruutuiset ikkunat. Pääjulkisivun erkkerissä samat ikkunat esiintyvät puolta kapeampana kaksiruutuuisena mallina. Lounaispäädyssä kapea kaksiruutuinen ikkuna on perustuksen mataluuden vuoksi sijoitettu vaakatasoon. Ensimmäisessä asuinkerroksessa on pääasiassa ristikarmisia ja kuusiruutuisia ikkunoita, joissa on yksinkertaiset, suoralinjaiset, seinäpintaan muuratut kehykset. Poikkeuksena on luoteisseinällä oleva leveämpi 9-ruutuinen ikkuna ja osa pääjulkisivun ikkunoista. Pääjulkisivun erkkerissä

¹ Toivonen-Saarivuori 1999, 97.

ikkunamalli on pohjakerroksen tapaan kapeampi versio kerroksen muista ikkunoista. Erkkerin molemmin puolin on niinkään sijoitettu vierekkäin kaksi kapeampaa ikkunaa, jotka on kuitenkin yhdistetty kokonaisuudeksi seinään muuratulla kehyksellä. Kehykset poikkeavat rakennuksen muista ikkunoista, sillä niiden yläpään on muotoiltu kolmiomaiseksi. Toisen asuinkerroksen ikkunat ovat myös kuusiruutuisia, mutta matalampia kuin alemmassa asuinkerroksessa. Niiden välipuitteet ovat keskenään samanpaksuisia, joten ikkunat eivät ole ristipuitteiset.

Rakennus on detaljoinneltaan melko hillitty. Nurkissa on leveä rustikointi ja katonrajaa kiertää profiloitu räystäslista. Seinässä pääjulkisivun erkkerin molemmin puolin kulkee pystysuora profiloitu koristelista. Erkkerin yläpuolisen parvekkeen betonikaiteessa on yksinkertaiset pylväät. Pihanpuoleisen sivun sisäänkäynnit ovat miltei identtiset lukuunottamatta keittiön sisäänkäynnissä olevia kaiteita, jotka puuttuvat edustussisäänkäynnistä. Ovikatoksien päädyt on koristeltu kolmella pystyviivalla. Edustussisäänkäynnissä viivojen alapuolella on lisäksi vaakasuora viiva. Katoksia kannattavat suoralinjaiset, yläosastaan profiloitunut, pyöreät pylväät.

Kuva 30. Heikkilän asuinrakennus Pöytyällä. (Kuva Ulla Clerc.)

Pöytyällä Kulhuan kylässä sijaitseva Heikkilän talo muistuttaa huomattavasti Vanhalinnaa. Nämä kaksi rakennusta muodostavat poikkeuksen Tourun klassisististen rakennusten joukossa. Heikkilän ovat rakennuttaneet Vihtori ja Hulda Arkkila, jotka

olivat ostaneet tilan vuonna 1917 rappiotilana. Heikkilä on valmistunut vuonna 1933 ja on siten Vanhalinnaa nuorempi. Rakennuksen suorakaiteen mallinen pohjakaava on Vanhalinnan pohjaa yksinkertaisempi. Myös detaljit ovat Heikkilässä yksinkertaisempia. Ikkunat ovat alemmassa asuinkerroksessa kuusiruutuisia ja ylemmässä neliruutuisia. Ne on upotettu seinäpintaan ilman kehyksiä tai mitään koristelua. Julkisivun puolipyöreässä erkkerissä ikkunat ovat kapeaa mallia. Erkkerin yläpuolella, kuten Vanhalinnassakin, on satulakattoinen frontoni, jossa on lunetti-ikkuna. Huomattavin eroavaisuus on pihanpuolelle sijoitettu suurehko pyöreiden pylväiden kannattelema katettu terassi.

Poikkeuksellisen komean asuinrakennuksen ilmaantuminen pöytyäläiseen maalaismaisemaan saattaa selittyä muutamallakin seikalla. Tilan tarve uuteen päärakennukseen oli selkeä, sillä vanha asuinrakennus oli huonokuntoinen ja käynyt liian pieneksi. Vihtori Arkkila halusi sijoittaa myös harjottelijoiden ja palvelusväen huoneet saman katon alle. Suuren talon kustantaminen oli mahdollista, sillä muun muassa tiilet saatiin tehtyä tilan omin voimin. Tärkein vaikutin lienee kuitenkin ollut se, että perhepiirissä oli nimekäs rakennussuunnittelija. Vihtori Arkkilan ensimmäinen vaimo Selma oli Suoma Tourun sisar ja tuttavuus perheiden välillä oli säilynyt Selman varhaisesta kuolemasta huolimatta.¹

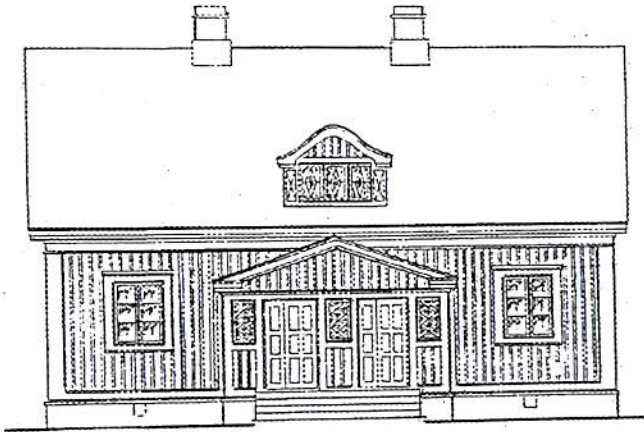
1920-luvun lopulle tultaessa Tourun klassistinen ilmaisu alkoi näyttää merkkejä kolmannesta etsimisen kaudesta. Samaan aikaan, kun Touru loi puhtaimpia klassistisen kauden rakennuksiaan, hänen tuotantoonsa ilmestyi uusia vivahteita. Näkyvimpana seikkana on rakennusten volyymin muuttuminen. Seinälliset poikkipäädyt saattavat puuttua rakennuksista täysin tai niiden koko on pienentynyt. Satulakattoisiin umpikuisteihin on usein sijoitettu kaksi sisäänkäyntiä, mikä leventää ja madaltaa kuistin muotoa. Kaari- tai satulakattoisten frontonien tilalla on pulpettikattoinen frontoni. Nämä seikat yhdessä aiheuttivat volyymin hienovaraisen, mutta selkeästi havaittavan madaltumisen. Voidaan jopa puhua kolmannesta etsimisen kaudesta rakennusmestari Tourun tuotannossa. Olen nimittänyt Tourun kolmannen etsimisen kauden tuloksena syntyneitä rakennuksia jälkiklassistisiksi. Kolmatta vakiintumisen kautta ei koskaan

---

¹ TYKL, sitomaton primaariaineisto 1.6.34, Olli-Heikki Arkkilan haastattelu 25.9.2000; Sirkka Suonion haastattelu 10.10.2000.

tullut, sillä sen esti rakennusmestarin tuotannon väheneminen ja lopulta hänen kuolemansa.

Vuonna 1929 Tourn suunnitteli Mellilän Vähänperän kylään Saaren tilalle asuinrakennuksen.¹ Rakennus on pienehkö, ulkomitoiltaan 13,3 x 9,5 metriä. Se on klassismin mukaisesti volyymitaan massiivinen ja jäykkä. Volyymien mataluus korostuu, koska poikkipäätyjen sijasta molemmin puolin rakennusta on sijoitettu Tournun tuotannolle poikkeukselliset kaarevakattoiset frontonit². Satulakattoisessa umpikuistissa on kaksi sisäänkäyntiä. Detaljien muutoksesta kertoo se, että Tourn on sijoittanut niin kuistin kuin frontonienkin ikkunoihin ristikkopuitteet. Hirsirunkoisen rakennuksen väliseinät ovat rankorakenteiset, koska rakennusmestari oli Saaren omistajan mukaan halunnut kokeilla uusia, kustannuksia säästäviä rakennustapoja. Ulkoseinien laskeutuessa sisäseinien pystytolpat eivät kyenneet joustamaan, joten seinään tuli jatkuvasti repeämiä.³

*Kuva 31. Saaren asuinrakennus Mellilässä.
(Lahja Törnroosin yksityiskokoelma.)*

Vuosina 1935-39 valmistui kolme asuinrakennusta, jotka Tourn suunnitteli niin ikään suunnan muutosta hakien. Alastaron Mälläisten Pieti, Ruskon Inkisten Jaakola ja Liedon Teijulan Hulti noudattavat matalamman volyymin mukaista rakennustapaa. Jaakolassa ja Hultissa on lisäksi uutena detaljina ullakkokerrokseen sijoitetut haukanikkunat, jotka ovat Tournun tuotannossa erittäin harvinaisia.⁴

¹ Mellilän Saaren rakennuspiirroksat. Lahja Törnroosin yksityiskokoelma.

² Täysin samanlaiset frontonit esiintyvät vain Tournun vuonna 1931 Alastaron Kosken kylään suunnittelemassa Tiutun asuinrakennuksessa.

³ TYKL, sitomaton primaariaineisto 1.6.34, suullinen tiedonanto 9.1.2001 Osmo Saari.

⁴ TMM, Pietin, Jaakolan ja Hultin rak.inventointi.

Omaksi ryhmäkseen voidaan katsoa myös kolme Tourun 1920-luvun viimeisinä vuosina suunnittelemaa kesäasuntoa. Vaikka Touru onkin ottanut vapauden sijoittaa kaikkiin rakennuksiin suhteessa kookkaan lasiverannan, niiden yleisilme on yksinkertainen, jopa karuksi luonnehdittava.¹ Touru on piirtänyt huvilat todennäköisesti 1920-luvun loppupuolella. Ne sijaitsevat Kuusistonsalmen rannalla Kaarinan Mattelmäessä, josta Tourun perhe hankki kesänviettopaikan. Oman huvilansa Tuulimäen lisäksi Touru suunnitteli kesäasunnot myös viereisille tonteille: Marjalan eläinlääkäri Väinö Marjalle ja Salmenrannan osuusteurastamon johtaja Kaltelalle.² Rakennukset ovat keskenään hyvin samankaltaisia satulakattoineen ja lasikuisteineen. Huviloista ei ole säilynyt alkuperäisiä piirustuksia.

Tarkastelen lähemmin Tourun perheen huvilaa, Tuulimäkeä. Rakennus on osin hirsi- ja osin rankorakenteinen. Rakennus on vuorattu vaihtelevalla ponttilaudalla siten, että rakennuksen alaosat on vuorattu vaakalaudalla, ja kattokolmiot on tehty pystylaudasta. Huoneita on keittiön lisäksi vain makuukamari ja ruokahuone sekä kaksi yläkerrassa sijaitsevaa kamaria. Katon mallina on satula ja eteläpäädyn lasiverannassa on matala aumakatto. Lännenpuoleisella sivulla olevassa umpikuistissa on pulpettikatto samoin kuin länsisivulle sijoitetussa kattofrontonissa. Kuusiruutuisissa ikkunoissa on yksinkertaiset suorat vuorilaudat, samoin kuin päätykolmioiden neliruutuisissa ikkunoissa. Päätykolmioissa on lisäksi aivan räystäiden alle sijoitetut pyöreät ikkunat. Verantaa ympäröi kapeiden kahdeksanruutuisten ikkunoiden rivistö.³

Kuva 32. Tuulimäen kesähuvila Mattelmäessä. Portailla istumassa Soile ja Suoma Touru. (Soile Julan yksityiskokoelma.)

¹ TMM, Marjalan, Tuulimäen ja Salmenrannan rak.inventointi.

² TYKL, sitomaton primaariaineisto 1.6.34, Soile Julan haastattelu 30.10.2000.

³ TMM, Tuulimäen rak.inventointi.

7.3. Talousrakennukset 1920- ja 1930-luvulla

Talousrakennukset 1920- ja 1930-luvuilta ovat aineistoni problemaattisin osa. Rakennuksia on varsin vähän, vain reilut kymmenen, eikä niistä useinkaan ole säilynyt alkuperäispiirustuksia. Maatalouteen tarvittavien rakennusten tilavaatimusten ja ajanmukaistamisen paineen myötä juuri vanhemmat eläinsuojat ja muut talousrakennukset ovat saaneet väistyä uudempien tieltä. Suurin osa tiedossani olevista talousrakennuksista on löytynyt Turun maakuntamuseon inventointilomakkeiden kautta. Jos talon asukkaiden tiedot varsinaisen asuinrakennuksen suunnittelijasta ovat vähäisiä, talousrakennusten kohdalla niitä ei ole senkään vertaa. Lounais-Suomen maaviljelysseuran toimintataulukot osoittavat, että erityyppiset talousrakennukset muodostivat suurimman osan rakennusneuvojan suunnittelutyöstä. Vuosina 1920-38 Touru laati suunnitelmat yhteensä 594 eläinsuojaa varten. Luvusta puuttuvat muut talousrakennukset. Lounais-Suomen alueella onkin yhä tänä päivänä kymmenittäin Tourun tyyliin sopivia navetoita ja talousrakennuksia, joita on lähes mahdotonta todistaa hänen suunnittelemiseen. Hajanainen vuosien 1919-1940 välille ajoittuva aineisto osoittaa kuitenkin sen, että karjarakennusten osalta Tourun suunnittelutyö ei muuttunut huomattavasti. Liedon Vanhalinnan vuonna 1919 rakennettu karjarakennus noudattaa samaa suljettua, pehmeää volyymia kuin vuonna 1937 valmistunut Liedon Kivirannan karjarakennuskin. Talousrakennuksien detaljointi noudatteli varovaisesti asuinrakennusten kehitystä. 20-luvun klassismin vaikutus näkyy otsikoiden ja muiden jugendkauteen lukeutuvien detaljien poissaolona. Suoranaisen klassistisia olivat joissakin talousrakennuksissa esiintyneet lunetti-ikkunat¹ ja rastiin sijoitetut ikkunoiden välipuitteet².

Liedon Kivirannan karjarakennus on volyymiltaan suljettu ja pehmeä. Tourun varhaisempaan tuotantoon rakennusta yhdistävät kattomuodon lisäksi täytetyt räystäät. Tiilirunkoinen rakennus on suorakaiteen mallinen. Rankorakenteinen, pulpettikattoinen lantala on sijoitettu rakennuksen taakse ja silta heinävintille on sijoitettu päätyyn. Ikkunat

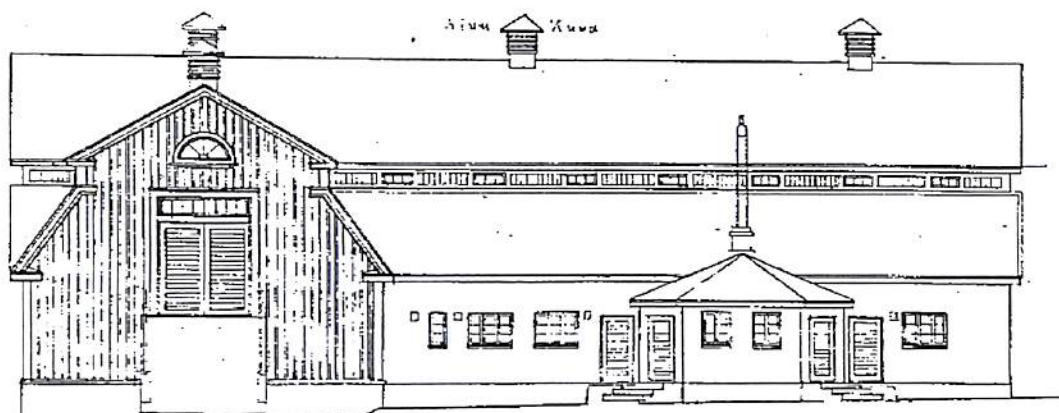
¹ TMA, V-S mvs Nousiainen 54.

² TMM, rak.inventointi, Liedon Vanhalinnan ulkokuonerakennus; TMM, rak.inventointi, Liedon Kivirannan karjarakennus.

ovat Tourun suosimaa matalaa, levää tyyppiä, jossa kaksi neliruutuista ikkunaa on sijoitettu vierekkäin. Kattofrontonien ikkunoissa on rastipuitteet.¹

Sekä lunetti-ikkunat että rastipuitteiset ikkunat esiintyvät Nousiaisten Alistuvan karjarakennuksessa, jonka Touru suunnitteli vuonna 1940 eli Lounais-Suomen maanviljelysseurasta jo erottuaan. Rakennus on huomattavan korkea, vinttikerros mukaan laskien kolmikerroksinen. Se on volyymiltaan lähinnä massiivinen ja pehmeä. Kattomuotona on Tourun tuotannossa aikaisemmin tuntematon säterikatto, jossa vinttikerroksen valonsaanti on järjestetty katto-osien väliin sijoitetuilla matalilla haukanikkunoilla. Rakennus on pohjakaavaltaan vinkkelimallinen, lisänä kolmiseinäiseksi piirretty karjakeittiö, joka on sijoitettu kulmaukseen rakennusrungon ulkopuolelle.² Säterikatto oli esiintynyt muiden suunnittelijoiden klassistisvaikutteisissa karjarakennuksissa jo aikaisemmin, muun muassa arkkitehti Urho Åbergin suunnitelmassa vuodelta 1926.³

Kuva 33. Alistuvan karjarakennus Nousiaisissa. (TMA, V-S mvs Nousiainen 54.)

7.4. Koulut ja muut yleiset rakennukset

Rakennusmestari Touru laati uransa aikana rakennussuunnitelmia yksityisten maanviljelijöiden ohella myös muille tahoille. Sellaisia olivat Lounais-Suomen

¹ TMM, Kivirannan rak.inventointi.

² TMA, V-S mvs Nousiainen 54

³ Åberg 1929, 345.

maanviljelysseuran määritelmän mukaan maanviljelijöiden taloudelliset yhdistykset ja yleiset laitokset, joihin luettiin valtion, kunnan ja seurakunnan laitokset sekä osuuskunnat, yhtiöt, koulut ja yhdistykset. Yleiset laitokset kasvattivat merkitystään tilaajina aina 1910-luvun lopulta lähtien.¹ Seuran taulukoiden tiuhaan vaihtuvien luokitusperusteiden vuoksi muille kuin yksityisille maanviljelijöille laadittujen rakennussuunnitelmien lukumäärää on vaikea arvioida.² Vuosina 1929-1938 yleisten rakennusten suunnitelmia on laadittu yhteensä 62 kappaletta, joista 18 on korjaussuunnitelmia.³

Materiaalissani on vuosilta 1912-1937 kokonaisuudessaan 22 Tourun kuntien ja erilaisten yhteisöjen käyttöön suunnittelemaa rakennusta tai korjaussuunnitelmaa. Rakennuksien joukossa suurin ryhmä ovat koulut, joita on yhteensä kymmenen. Nuorisoseurantaloja on kolme, osuusmeijereitä kaksi. Yksittäisinä esiintyivät rukoushuone, sairaalarakennus, meijerin juustola, kirjastoholvin lisäys pappilaan, suunnitelmat leikkaushuoneeksi ja kirkkotalliksi sekä silta. Koulurakennukset Touru on suunnitellut vuosina 1916-1930. Ne heijastavat hänen tuotantonsa kehityslinjaa ja voidaan selkeästi rinnastaa asuinrakennusten yhteydessä luvuissa 6.2.2. ja 6.2.3. esittämäni kehitykseen. Kronologisen järjestyksen sijasta esittelen koulurakennukset omana kokonaisuutenaan ja osan muista rakennuksista yksittäin.

Koulurakennuksissa on vaikutteita kolmesta eri Tourun läpikäymästä tyyllillisestä kehitysvaiheesta. Varhaisimpaan ryhmään kuuluvat vuosina 1916-1917 suunnitellut Ruskon, Alastaron Mälläisten ja Liedon Kaurinkosken kansakoulut sekä muutamaa vuotta myöhemmin, vuonna 1921 suunniteltu Liedon Mäkkylässä sijaitseva Päivästön kansakoulu. Koulurakennus esitti suunnittelijalle omat vaatimuksensa; riittävä määrä luokkahuoneita ja muita tiloja tuli sisällyttää suunnitelmaan, huoneiden valonsaanti piti taata ikkunarivistöillä. Myös rakennuksen ulkonäön tuli olla koululle sopiva. Vaikka Tourun varhaiset koulurakennukset muistuttavat hänen samanaikaisia

---

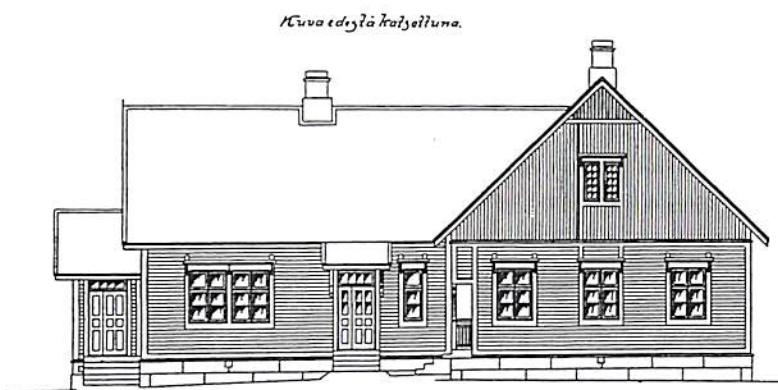
¹ Liite 3, taulukot E ja F.

² 1920-luvun loppuun saakka nämä suunnitelmat saattavat kätkeytyä muun muassa seuraavien otsikoiden taakse: muitten rakennusten suunnitelmat, sekalaiset toimitukset, muut rakennukset. Vuodesta 1929 lähtien yleiset rakennukset on merkitty omaksi sarakkeekseen, johon koulut, seurojentolat, meijerit ja muut samaan kategoriaan kuuluvat rakennukset lienee merkitty.

³ Liite 3, taulukot A, B, C ja D.

asuinrakennuksiaan, on kaikenlainen koristelu vähennetty niissä minimiin. Satulakattoisten rakennusten räystäät ovat suoralinjaisia, eivätkä täytettyjä kuten monissa asuinrakennuksissa. Ikkunanpuitteet ovat yksinkertaisen suoria ja päätykolmioidenkin ikkunat puitteineen hillittyjä. Seinäpinta jakautuu osiin listojen tai ikkunanpuitteiden avulla. Koristeellisuudelle on annettu periksi vain otsikkojen suhteen, sillä niitä esiintyy kaikissa neljässä rakennuksessa. Sisäänkäynnit on järjestetty joko satulakattoisten umpikuistien tai katettujen avokuistien kautta.

Alastaron Mälläisten kansakoulun piirustuksen Touru on laatinut vuonna 1916. Rakennus on vinkkelimallinen ja satulakattoinen. Ikkunoissa on kolme päätyyppiä: 6-ruutuinen, 9-ruutuinen ja korkea 8-ruutuinen malli. Päädyissä on kapeat pieniruutuiset ikkunat. Ovikatoksien sivuissa on pystyliistekoristeet ja samanhenkiset otsikot koristavat rakennuksen päätyjä. Kattojen räystäät ovat suorat. Rakennus toteutettiin hivenen alkuperäispiirroksista poiketen, esimerkiksi huoneiden ja ikkuna-aukkojen lopullinen sijoittelu poikkeaa piirroksista.¹

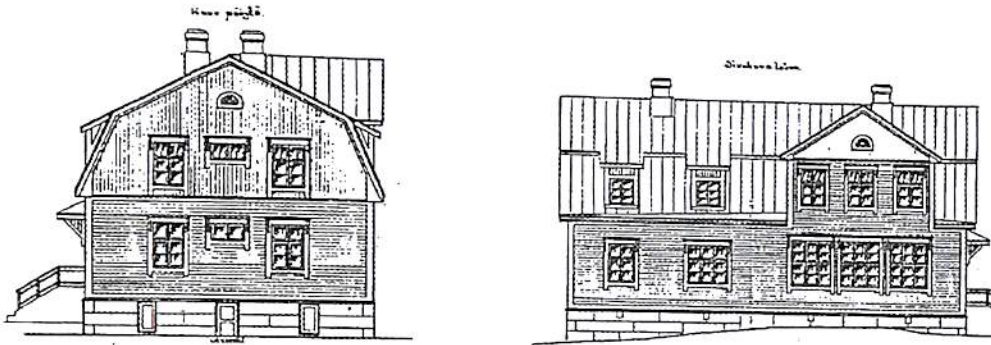

Kuva 34. Mälläisten kansakoulu Alastarolla. (TMA, OTK 1).

Seuraavaan ryhmään kuuluvat rakennukset eli Liedon Pettisen kylän Saukonojan koulu ja saman kunnan Harviaisten kylän Laakkarin koulu, ovat miltei identtisiä. Ne on rakennettu peräkkäisinä vuosina 1925-1926. Kouluissa on selvä yhteenkuuluvuus Tourun toisen etsimisen kauden asuinrakennuksiin kuten vuonna 1926 valmistuneseen Nousiaisten Ollin taloon (ks. s. 19). Koulut ovat pohjaltaan suorakaiteen muotoisia ja osa

¹ TMA, OTK 1.

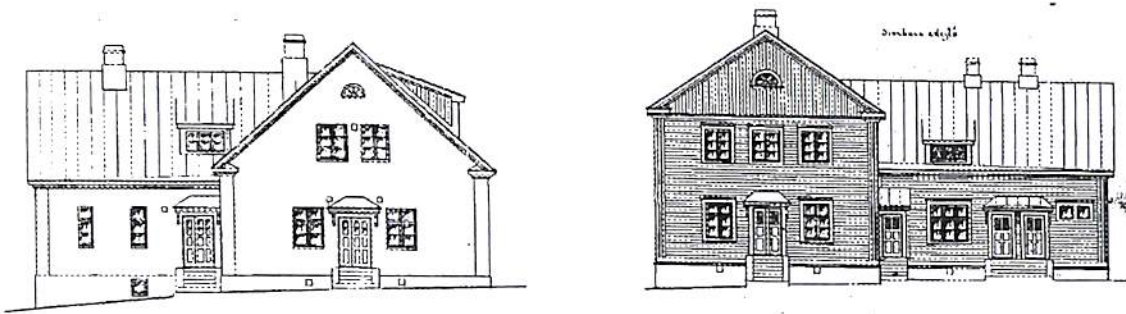
luokkahuoneista on sijoitettu tilavaan ullakkokerrokseen. Rakennuksissa on mansardikatto ja kookas satulakattoinen seinällinen poikkipääty. Molempien päätyjä ja poikkipäätyjä koristavat yksittäiset lunetti-ikkunat. Saukonojan koulun kattoikkunat on katettu kaarella, kun taas Laakkarin koulussa on pulpettikattoiset frontonit sekä yksi lunettifrotoni. Ikkunat ovat kookkaita 6- 9- ja 12-ruutuisia malleja. Laakkarin koulun päädyssä vilahtaa vielä jugendiin viittävä ristipuitteinen ikkuna, jonka yläruudut on jaettu kahteen pienempään osaan. Klassististen tyylipiirteiden vakiintumattomuuteen viittaa myös räystäiden linjojen ja räystäslautojen käsittely. Saukonojan koulun räystäslinja on jugendin perinteen mukaisesti kaarrettu, mutta päättyy 20-luvun klassismille tyypillisiin katkaistuihin räystäslautoihin. Laakkarin koulussa suora räystäslinja päättyy Tourun 1910-luvun töissä esiintyviin täytettyihin räystäsiin. Kuisteja tai umpikuisteja ei esiinny kummassakaan koulussa, niiden sijalla ovat yksinkertaiset aumakattoiset ovikatokset.

Kuva 35. Laakkarin koulu Liedossa. (TMM, Laakkarin rak.inv. Piirroksat Liedon kunnan arkisto.)

Kolmannen ryhmän rakennukset ovat muotokieleltään selkeän klassistisia. Pöytyällä sijaitsevat Mustanojan ja Jalkalan kylien koulut, sekä Uudenkaupungin Kingon kylän kansakoulun Touru on suunnitellut perättäisinä vuosina 1927-29 ja Ruskon kansakoulun non vuonna 1930 Kolme ensin mainittua ovat keskenään samankaltaisia, massiivisia ja osittain kaksikerroksisia rakennuksia. Niille ovat ominaisia voimakkaat satulakattoiset päädyt - Mustanojalla poikkipääty - joiden klassista vaikutelmaa on vahvistettu räystäslinjojen profiloinnilla, katkaistuilla räystäslautoilla ja leveillä nurkkalautoilla. Ikkunoiden, ovien ja kattoikkunoiden sijoittelu noudattaa tarkkaa symmetriaa. Kuisteja tai ulkoeteisiä ei ole lainkaan, sillä ne on korvattu kolmilappeisilla ovikatoksilla. Rakennukset eivät ole identtisiä, vaan ne varioivat tyylipiirteitä ja vaihtelevat niitä keskenään. Myös Ruskon Kirkonkylän kansakoulu, joka eroaa rakenteeltaan varhaisemmista koulurakennuksista, jakaa saman klassistisen muotokielen. Rakennusten

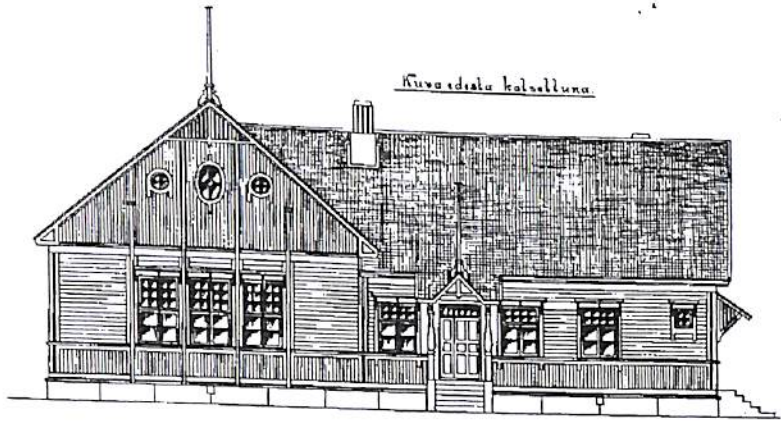
runko-osan ja kattokolmion korkeussuhde, samoin kuin vinkkelirakennuksen korkeus verrattuna runko-osaan vaihtelevat koulusta toiseen. Pöytyän ja Ruskon koulut ovat hirsirakenteisia, Uudenkaupungin Kingon koulu taas tiilirunkoinen. Ruskon koulun katto on kauttaaltaan aumattu, Mustanojalla on sekä satula- että aumakattoiset osat, Jalkalan ja Uudenkaupungin koulut ovat satulakattoisia. Kattoikkunat ovat osassa rakennuksista pulpettikattoisia, osassa ne ovat lunetti-ikkunoita. Koulurakennusten yhteys samanaikaisiin asuinrakennuksiin käy selvimmin esille verrattaessa Liedon Vanhalinnaa (ks. sivu 105) ja Mustanojan koulua, jotka Touru on suunnitellut samoihin aikoihin. Vaikka toinen rakennuksista on suunniteltu asuin- ja toinen koulukäyttöön ja eroa painotettu huonetilojen, ikkunoiden, ovien ja detaljien lukumäärällä ja sijoittelulla, niiden ulkoinen vaikutelma ja mittasuhteet muistuttavat toisiaan huomattavasti.

Kuva 36. Kingon koulu Uudessakaupungissa (TMM, Kingon koulun inv.lomake, piirros Ukin kaupunki) ja Jalkalan koulu Pöytyällä (TMM, Jalkalan koulun inv.lomake, piirros Pöytyän kunta).

Nuorisoseurantaloja aineistoon joukossa oli kolme: Liedon Tootulan kylän ja Marttilan Ollilan talot sekä piirustus nuorisoseura Sytykkeen taloon Kalannin Uudellekirkolle. Kaikki suunnitelmat on laadittu 1910-luvulla ja ne liittyvät tyylillisesti Tourun varhaiseen tuotantoon. Rakenteeltaan ja volyymiltaan ne muistuttavat läheisesti Tourun saman aikaisia kansakoulurakennuksia. Varhaisin, ilmeisesti vuonna 1912 piirretty, Liedon Tootulan nuorisoseuran talo on koristelultaan yksinkertaisin. Se on satulakattoinen, vinkkelimallinen rakennus, joka on volyymiltaan suljettu ja jäykkä. Detaljointi on lähinnä vertikaalia.¹ Vuonna 1915 Kalannin Uudellekirkolle piirretty nuorisoseurantalo Sytyke ja vuonna 1918 suunniteltu Marttilan nuorisoseurantalo ovat molemmat runsaasti detaljoituja, näyttäviä rakennuksia. Molemmat ovat volyymiltaan suljettuja ja jäykkiä, ja niiden detaljointi on pääasiassa vertikaalia.

¹ TMM, Yliskulman nuorisoseurantalon rak.inventointi.

Kuva 37. Nuorisoseurantalo Sytyke Kalannin Uudellakirkolla.
(TMA, OTK 117.)

7.5. Vaikutteet ja esikuvat 20-luvun klassismin kaudella

20-luvun klassismin kaudella Tourun vaikutteiden jäljittäminen vaatii erilaiset tarkastelun kohteet kuin edellisen, judendkauden, kauden aikana. 20-luvun klassismin aikana rakennuksien pintakoristelu väheni huomattavasti. Otsikot, kattoratsastajat ja monimuotoiset kaiteet väistyivät selkeiden, paljaiden seinäpintojen tieltä, eikä yksittäisten detaljien omaksumista muilta suunnittelijoilta voida enää samassa määrin seurata. Päinvastoin kuin edellisellä kaudella, Touru näytti nyt ottaneen vaikutteita myös arkkitehtien tuotannosta. Tämä liittyy siihen, että 20-luvun klassismin aikana rakennusmestarien ja arkkitehtien maaseudulle laatimat suunnitelmat lähenivät toisiaan enemmän kuin edellisellä kaudella.¹

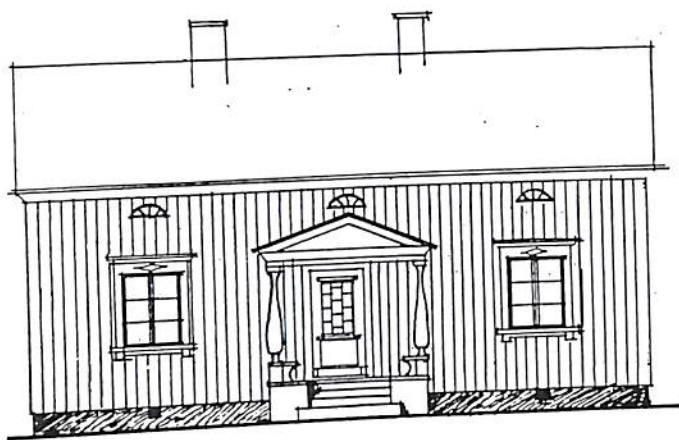
Malliksi kelpasivat myös kaupunkien sosiaalisen rakentamisen mallit. Erityisen maininan ansaitsee sosiaalishallituksen mallipiirustuskokoelma pienasuntoja varten, jonka arkkitehdit Elias ja Martti Paalanen suunnittelivat vuonna 1922.² Rakennustaidon julkaisemissa esimerkkipiirroksissa on eriteltävissä useita niistä piirteistä, joita Touru 1920-luvun puoliväliin mennessä ryhtyi aktiivisesti käyttämään omissa suunnitelmissaan. Rakennuksissa esiintyvistä kattomuodoista Touru päätyi auma- ja satulakaton käyttöön, mutta ei suosinut kokoelmassa esiintynyttä vain yläreunastaan aumattua mansardikattoa.

¹ Mertanen 1989, 103.

² Rakennustaito 2/1922, 20-21.

Rappauksella käsitelty sileä tai peiterimoitetulla pystylaudalla vuorattu seinäpinta, jyrkvä seinällinen poikkipääty ja katkaistut räystäät ovat niin ikään suunnitelmien piirteitä. Detaljeista Tourullakin esiintyneitä olivat rakennusten päädyissä olevat tai erilliseen frontoniin katolle sijoitetut lunetti-ikkunat, 6- ja 9-ruutuiset pääikkunat sekä leveät nurkkalaudat. Paalasten suunnitelmien detaljoinnissa oli myös piirteitä, joita Touru ei ryhtynyt hyödyntämään, kuten pieniruutuiset ikkunat, oven päälle asetetut klassisistiset köynnösornamentit tai ikkunoiden sivuilla oleva rustikointi.¹

Rakennusmestari Heikki Siikonen, joka valmistui Tampereen teollisuuskoulusta yhdeksän vuotta Tourun jälkeen, tuomitsi jo vuonna 1918 Rakennustaidossa maaseudulla esiintyvän rakennustyylin kaavelit ja tornit, parvekkeet ja lipputangot rehenteleväksi ja mauttomaksi ulkonaisen komeuden tavoitteluksi. Hän kaipasi todellista kansallista puurakennustaidetta maaseudun rakennuksiin ja löysikin sitä 20-luvun klassismin muodoista, joihin hän tutustui todennäköisesti viimeistään vuonna 1918 työskennellessään piirtäjänä Elias ja Martti Paalasen arkkitehtitoimistossa Helsingissä.² Koska Siikosen rakennuspiirroksia oli 1920-luvun mittaan esillä sekä Rakennustaidossa että mallipiirustuskokoelmissa ja hänen omassa julkaisussaan, voidaan pitää todennäköisenä, että Touru alaansa aktiivisesti seuraavana rakennusmestarina oli ne nähnyt. Touru ei kuitenkaan omaksunut Siikosen esittämää klassistista tyyliä, esimerkiksi Siikosen suosimaa avokuistia hän ei ottanut koskaan käytäntöön.

Kuva 38. Heikki Siikosen piirros asuinrakennuksesta. (Siikonen 1929, 60.)

¹ Rakennustaito 2/1922, 20-21.

² Knapas & Ivars 1991, 117.

Tourun jälkiklassismin kauden suunnitelmissa on havaittavissa yhdemukaisuutta muun muassa rakennusmestari Arvid Männistön Rakennustaidossa vuonna 1936 esiintyneiden suunnitelmien kanssa. Poikkipäädyt ovat Männistön Pohjois-Pirkkalan Simolaan suunnittelemassa asuinrakennuksessa matalat, Lempäälän Perälän asuinrakennuksesta niitä ei ole lainkaan. Jälkimmäisessä on lisäksi leveähkö kahdella ulko-ovella varustettu satulakattoinen umpikuisti.¹

---

¹ Rakennustaito 24-25/1936, 407; Rakennustaito 26/1936, 434.

8. HARKITSEVA UUDISTUJA

8.1. Tourun toimintaympäristö - 1900-luvun alun maaseutuyhteisö

1900-luvulle tultaessa suomalaisen maanviljelijän elämäntapa oli kokenut mullistuksen. Teiden ja rautateiden kehityksen myötä talonpojan liikkuvuus oli lisääntynyt, eikä hän enää toiminut yhtä paljolti vain lähiyhteisönsä ehdoilla, vaan hänen tapansa viljellä maata säätelivät yhä enemmän maatalouskoneteollisuuden uutuudet, maanviljelysjärjestöjen neuvonta ja markkinoiden määrämä tuotteiden kysyntä. Maatalouden harjoittaminen oli vähitellen muuttumassa erityisosaamista vaativien alojen summaksi, jonka kokonaisvaltainen hallitseminen oli mahdotonta.

Kehittyvä maataloustekniikka aiheutti muutoksia myös rakennuksissa. Tuotantosuunnan muuttuminen karjatalousvaltaisempaan suuntaan oli tuonut uudenaikaisen navetan pihan reunaan. Kylvökoneet, äkeet ja elokoneet vaativat uuden tyyppisiä, suuria vajoja säilytyspaikoikseen ja puimakoneet tekivät riihet ja luvat tarpeettomiksi, mutta edellyttivät kookasta tappurimakasiinia suojakseen. Niinpä talonpoika turvautui työvälineittensä valinnassa konekauppiaan neuvoihin, metsätaloutensa uusimisessa maanviljelysseuran konsulentin viisauteen ja rakennustensa suunnittelussa rakennusneuvojan taitoihin.

Maaseuturakentamisessa vanha kirvesmieskulttuuri oli alkanut murtua ja ammattitaitonsa käytännön työssä hankkineiden *pykmestareiden* aika olla ohi. Yhteisössä noudatettu rakennusperinne rakoili uusien materiaalien ja rakennustyylien rantauduttua maaseudullekin. Rakennusalan päättäjiä ja johtavia ammattilaisia huolestutti paradoksaalisesti sekä vanhan tyyllillisen perinteen väistyminen että perinteisen rakennustavan riittämättömyys uuden ajan haasteiden edessä. Teknillistä koulutusta saaneiden rakennusmestareiden määrä lisääntyi 1880-luvulla valtiollisten teollisuuskoulujen perustamisen myötä ja heidän vaikutuksensa alkoi vähitellen näkyä myös maaseudulla. Kun maanviljelysseurat ryhtyivät palkkaamaan rakennusneuvoja, ne pyrkivät noudattamaan Rakennusmestariiliton kehoitusta ottaa virkoihin vain teollisuuskoulun käyneitä alan ammattilaisia. Maanviljelysseurat olivat valtion avustusta nauttivia organisaatioita, joilla oli valistukselliset päämäärät. Niiden edustajina

rakennusneuvojat olivat ensimmäisiä keskusjohtoisuutta edustavia rakennus-suunnittelijoita, jotka tarjosivat rakennuspiirustuksia myös tavallisille viljelijöille.

Lounais-Suomen maanviljelysseura perustettiin vuonna 1905 ja sen alueeksi muotoutui Varsinais-Suomen suomenkieliset pitäjät sekä muutama alasatakuntalainen pitäjä. Seuran keskeisenä pyrkimyksenä oli kehittää maatalouden työmenetelmiä sekä kohottaa maaseudun ihmisten elinolosuhteita ja sivistyksellistä tasoa. Työn käytännön toteuttajiksi seuraan palkattiin neuvoja, joita vuoteen 1908 mennessä oli metsä- ja maatalouden neuvontaan, puutarhanhoitoon, karja-, koti- ja kalatalouteen sekä rakennusneuvontaan. Henkilökohtaisen neuvonnan ohella seuran virkailijat pitivät esitelmiä ja kursseja sekä järjestivät kilpailuita, näyttelyitä ja ekskursioita.

Rakennusneuvojan ohjesääntöön kirjattuna kunnianhimoisena päämääränä oli saada viljelijät järjestämään maatilansa rakennukset tarkoituksenmukaiseen ja ajan vaatimuksia vastaavaan kuntoon. Tähän hän pyrki pitämällä esitelmiä sekä järjestämällä rakennuskursseja ja opintoretkeä. Käytännön toimia olivat rakennussuunnitelmien, kustannusarvojen ja työselitysten laatiminen, neuvonta rakennusaineiden valmistamisessa ja hankinnassa sekä vielä mahdollisuuksien mukaan rakentamisen henkilökohtainen valvonta. Rakennusneuvojan tehtävät säilyivät pääpiirteissään samoina kautta koko tarkasteltavan ajanjakson 1910-luvun alusta 1930-luvun lopulle, vaikkakin painotukset muuttuivat tarpeiden mukaan. Neuvonnan alkuaikoina, kun asiakaskunta oli suppeampi ja viljelijät olivat vielä suhteellisen tottumattomia rakennuspiirustusten käyttöön, toiminta keskittyi rakennusneuvojan tilavierailuihin ja hänen rakennuspaikalla antamiinsa neuvoihin. Sitä mukaa kun rakennuspiirustusten tilaaminen seuralta lisääntyi, kasvoi myös neuvojan toimistossaan viettämä aika.

8.2. Touru työyhteisössään

Tultuaan valituksi Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvojaksi vuonna 1912, rakennusmestari Touru aloitti työnsä haasteellisella saralla. Varsinaissuomalainen maaseutu oli vaurasta ja maanviljelyksen kannalta suotuisaa aluetta. Sen asukkailla oli

taloudelliset ja henkiset edellytykset uutuuksien omaksumiseen myös rakentamisen suhteen. Maakunnan väki oli edellisen rakennusneuvojan aikana tottunut kääntymään rakennusalan ammattilaisen puoleen suunnitteluapua tarvitessaan, ja Touru sai uransa alusta lähtien runsaasti tilauksia. Touru ryhtyi neuvojan toimeen rakennustekniikoiden- ja tyylien vilkkaan kehittymisen aikana ja hän toimi rakennusalan innovaattorina varsinaissuomalaisella maaseudulla maanviljelysseuraa edustavan rakennusneuvojan roolissa. Teollisuuskoulun käyneenä rakennusmestarina, ja jo useita vuosia maatalousrakennusalalla toimineena ammattimiehenä hänellä oli valmiudet kehittää ja viedä eteenpäin niin tyyllisiä kuin rakennusteknisiäkin uudistuksia. Varsinkin uransa alkuaikoina Touru oli halukas kokeilemaan uusia rakennustyyppisiä. Karjarakennusten pohjasommitelussa hän sovelsi totuttujen suorakaiteen ja vinkkelimallisten ratkaisujen ohella ristin muotoista ja pyöreää pohjakaavaa. Touru noudatti karjarakennusten suunnittelussa ajan yleisiä, maatalousrakennuskirjallisuudessa esiintyneitä tendenssejä. Yhdistettyjä karjarakennuksia varten laadittujen suunnitelmien runsas määrä varsinkin 1910-luvulla kertoo, että tämä rakennusvalistuksen suosittama rakennustyyppi hyväksyttiin myös maanviljelijöiden taholta.

Tourun toimintaan maanviljelysseuran rakennusneuvojana vaikuttivat useat eri tekijät. Maataloudellista valistusta jakavan järjestön työntekijänä Touruun kohdistui tiettyjä odotuksia, jotka Itä-Hämeen maanviljelysseuran rakennusneuvoja A. V. Nieminen tiivisti seuraavasti: “Yleisö vaatii neuvojalta paljon, hänen toimintansa ja käytöksensä tulee olla joka kohdassa moitteetonta, hän ei saa koskaan erehtyä” Rakennusneuvoja edusti maaseudulla usein alansa korkeinta auktoriteettia ja hänen ulkoinen käyttäytymisensä oli suoraan verrannollinen hänen arvovaltansa säilymiseen. Nieminen toteaaakin vielä, ettei “yksistään riitä, että ihminen hyvin toimii, hänen täytyy myöskin käyttäytyä niin, että hän olisi esimerkkinä toisille, sillä usein kuulee ihmisten sanovan toisistaan, että mitä hänen toimituksista on hyötyä, kun hän ei itsekään toimi puheittensa mukaan”. Tourun primaariryhmänä toiminut maanviljelysseura siis määritteli sen aseman, johon hän sijoittui maaseudun toimijoiden arvoasteikossa. Maaseutuyhteisön sosiaalinen kontrolli ohjasi rakennusneuvojaa käyttäytymään edustuksellisen roolinsa mukaisesti. Rakennusneuvojan tuli olla myös ammatillisesti laaja-alainen ja toimia asiantuntijana oman alansa

ulkopuolisissa asioissa. Hänen tuli tietää puutarhanhoidosta, metsätaloudesta, karjataloudesta jne.

Rakennusneuvojan toimintaa määrittivät myös monet hänestä riippumattomat seikat. Rakennuksen sijoituspaikkaa, samoin kuin useita sen ominaisuuksista määritti ekologinen ympäristö. Asuinrakennus oli sijoitettava auringonvalon kannalta suotuisiin ilmansuuntiin, maapohjan kaltevuus tuli huomioida asemakaavan laadinnassa. Monesti myös rakennusaineet tuotettiin ympäröivästä luonnosta. Suunnittelun kulkua ohjasivat Tourun maailmankuvaan sisältyvät arvot, joista maanviljelysseuran ideologiaan liittyvinä voidaan mainita pyrkimys taloudelliseen, käytännölliseen ja kestäväan rakentamiseen. Rakennuksen ulkonäköä määrittivät edellisten lisäksi Tourun esteettiset mieltymykset. Rakennuksen tilaajan suhteella Touruun lienee myös ollut oma merkityksensä. Tilaajan kuuluessa Tourun lähipiiriin hän saattoi suunnitella tälle näyttävämmän rakennuksen kuin olisi ehkä suunnitellut tilaajan ollessa vailla henkilökohtaista suhdetta. Näin voi päätellä muun muassa Pöytyän Heikkilän tapauksessa, jonne Tourun perheellä oli sukuyhteys Suoma Tourun kautta. Näyttävä rakentaminen ei tietenkään ollut säännönomasta, sillä esimerkiksi Suoma Tourun kotitalon Pöytyän Tuupan Touru suunnitteli yleistä linjaansa noudattaen. Rakennusten erilaisuus saattaa näissä tapauksissa johtune kulloisenkin tilaajan toiveista rakennuksen ulkoasusta ja ominaisuuksista.

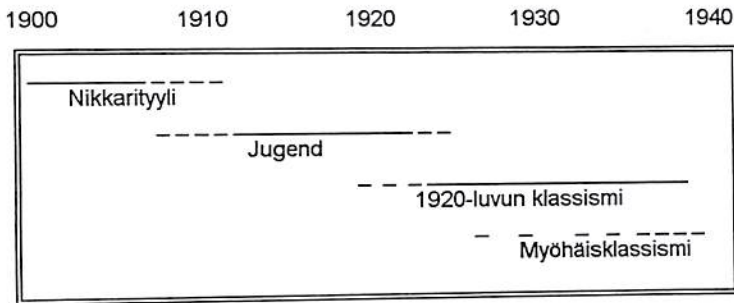
Ammatillisessa piirissään Tourun roolia säätelivät eri tekijät kuin seuran nevojana maaseutuyhteisössä. Siellä Touru oli rakennusmestarina rakennusmestarien joukossa. Hän liittyi alansa ammattijärjestöön, Rakennusmestariliittoon, nopeasti sen perustamisen jälkeen ja osallistui säännöllisesti liiton vuosikokouksiin. Rakennusmestarien ammatillisessa kentässä maatalouteen erikoistuneet rakennusmestarit muodostivat pienen vähemmistön kaupunkirakentamiseen suuntautuneiden ammattiveljien joukossa. Kun maatalousrakennusmestareille perustettiin Rakennusmestariliitossa oma osasto, Touru osallistui toimintaan aktiivisesti. Maatalousrakennusmestarien ryhmä oli melko hajanainen ja sen marginaalisesta asemasta kertonee se, että alun innostuksen jälkeen osaston jäseniä oli vaikea saattaa mukaan aktiiviseen toimintaan. Touru ei koskaan sitoutunut osaston johtokuntaan hallituksen varajäsenyyttä tiukemmin. Tämän katson kuvastavan Tourun itsensä valitsemaa aktiivisen sivustaseuraajan roolia. Sama ilmenee

Tourun rakennustuotannossa. Tyyllisten uudistusten suhteen Touru oli harkitseva suunnittelija, joka ei vaihtanut hyväksi kokemaansa tyyliä hetken mielihohteesta.

8.3. Touru rakennusuunnittelijana

8.3.1. Etsimistä ja löytämistä

Onni Tourun ura rakennusuunnittelijana muodostaa aaltomaisen jatkumon, jossa vuorottelevat uusien vaikutteiden etsimisen ja tyylin vakiintumisen kaudet. Etsimisen kausina Touru kokeili uusia piirteitä tuotannossaan ja sovitti niitä omaan tyyliinsä istuviksi. Vakiintumisen kausina muodot olivat löytäneet paikkansa uuden tyylin puitteissa ja Touru suunnitteli useita samankaltaisia muotopiirteitä noudattavia rakennuksia. Tourun kumpaakin selkeää vakiintumisen kautta - jugendia ja 1920-luvun klassismia - edelsi etsimisen aika. Klassistisen vaiheen jälkeen orastanut kolmas etsimisen aika jäi kesken Tourun aktiivisen suunnittelijanuran katketessa häneen eroonsa Lounais-Suomen maanviljelysseurasta.

Kuva 39: Tourun tyylikausien ajallinen sijoittuminen.

Selvittäessäni Tourun suunnitelmien rakenteellista järjestelmää, käytin analyysin välineenä käsitteitä volyyymi ja detaljit. Volyymi lukeutuu Teppo Korhosen mukaan objektin perushahmon määrääviin sääntöihin, jollaisia ovat mm. rakennuksen pohjakaava ja kerrosluku. Terminä volyyymi viittaa rakennuksen linjojen muodostamaan hahmoon eli sen ääri viivojen yleismuotoon. Jaoin volyyymien seitsemään eri tyyppiin, jotka määräytyvät rakennuksen räystäiden mallin ja kattomuodon mukaan. Päätyjen räystästyypin mukaan luokittelin rakennuksen volyyymien suljetuksi tai avoimeksi - täytetyt tai katkaistut räystäät edustavat suljettua volyyymia, suorat puolestaan avointa (räystästyypit ks. luku 6.1.).

Suljetuista täytetyt räystäät esiintyivät lähes poikkeuksetta jugendkauden rakennuksissa ja katkaistut klassistisella kaudella. Toisena seikkana volyymia määrittävät jäykkyys tai pehmeys. Volyymityypeistä avoin - pehmeä, avoin - jäykkä, suljettu - pehmeä ja suljettu - jäykkä esiintyivät jugendin yhteydessä. 1920-luvun klassismin kauteen liittyivät massiivinen-pehmeä ja massiivinen-jäykkä volyymi. Seitsemäs jälkiklassistiseksi nimeämäni volyymi liittyi Tourun myöhäisimpään 1930-luvun lopun rakennustuotantoon. (volyymityypit ks. kuva 2).

Detaljit lasketaan Korhosen käyttämän luokituksen mukaan pienpiirteiden ja epäsymmetrisyyksien joukkoon, jotka täydentävät edellä mainittuja perushahmon määrääviä sääntöjä. Detaljit jaoin kolmeen ryhmään, joista kuhunkin lukeutuu tietyn tyyppisiä yksityiskohtia ja koristeita. Kaksi ajallisesti varhaisinta, *vertikaalit* ja *orgaaniset* detaljit, liittyivät pääasiallisesti jugendkauden rakennuksiin. Vertikaaleille detaljeille ovat ominaisia suorat, ylöspäin pyrkivät muodot. Orgaaniset detaljit edustavat pehmeämpiä, kaarevia tai pyöreitä muotoja. Nämä kaksi detaljiryhmää esiintyvät usein rinnakkain samoissa rakennuksissa. Myöhempään 20-luvun klassismin kauteen liitin *klassistiset* detaljit.

Luokittelu volyymi- ja detaljikäsitteiden avulla mahdollisti runsaan aineistokokonaisuuden hallinnan ja Tourun suunnittelemien rakennusten sijoittamisen ajalliseen ja tyylliseen kehityslinjaan. Luokittelun avulla sijoitin oikeaan yhteyteensä myös Tourun suorittamat tyylliset kokeilut. Näistä uuteen tyyllivaiheeseen johtaneita edusti esimerkiksi Mynämäen Viinimäen tilan päärakennus, jossa hahmottui ensimmäistä kertaa klassistisen kauden massiivinen volyymi. Lähes yksittäiseksi tyylikokeiluksi jäivät sen sijaan Pöytyän Simolan, Ruskon Karviaisen ja Loimaan Hakolan asuinrakennukset, jotka Touru suunnitteli vuosina 1923-24. Touru suunnitteli rakennukset jugendkautensa loppuvaiheessa, ja niiden volyymissa on havaittavissa uuden etsintää. Touru kokeili matalaa volyymia, jossa satukaton on sijoitettu matalat frontonit, mutta ei minkäänlaisia poikkipäätyjä. Klassismin myötä Tourun tunnusmerkiksi tulleet kookkaat poikkipäädyt olivat tyyllisesti vielä varsin kaukana näiden kolmen rakennuksen suunnitelmista.

Tutkimusaineistoni varhaisimmat Tourun suunnittelemaat rakennukset ajoittuvat vuoden 1910 tienoille. Tuolloin valmistuneen Hollolan Messilän kartanon päärakennuksen kuistissa esiintyi nikkarityylisiä piirteitä. Marttilaan suunnitellussa Knuutilan talossa on Tourun tuotannolle poikkeuksellinen, mutta nikkarityylisille rakennuksille ominainen suoraräystäisestä satulakatoista johtuva avoin ja jäykkä volyyymi. Touru sai rakennusmestarin koulutuksensa vuosina 1900-1902, joilloin 1800-luvun lopun rakennustyyli vielä vaikuttivat voimakkaasti opetuksessa. Vaikka yhtään Tourun kouluaikeista rakennuspiirrosta ei ole säilynyt, on todennäköistä, että koristeellinen nikkarityyli vaikutti Tourun varhaisten suunnitelmien taustalla ja toimi perustana hänen tuotantonsa tyylliselle kehitykselle. Nikkarityyliset piirteet hävisivät Tourun suunnittelijankäsiä 1910-luvun puoliväliin mennessä.

1910-luvulla asuinrakennuksissa oli vallitsevana muotona suljettu - pehmeä volyyymi. Rakennuksissa oli siis jugendille tyypillinen täytetyillä räystäillä varustettu mansardikatto. Muutamissa asuinrakennuksissa esiintyvä avoin - jäykkä volyyymi väistyi jugendkauden lopulle ja klassismiin johtaneelle siirtymäkaudelle tultaessa. Kouluihin ja nuorisoseurantaloihin Touru suunnitteli jugendkaudella useimmiten avoimilla räystäillä varustetun satulakaton. Volyymin mukanaan tuoma jäykkä arvokkuus soveltui parhaiten näihin nuorison sivistämistä edistäviin rakennuksiin. Asuinrakennusten detaljoinnissa 1910-luvun alkupuolella esiintyvät rinnakkain Tourun jugend-kaudelle ominaiset vertikaalit ja orgaaniset piirteet, mutta vuosikymmenen lopulle tultaessa kaarevat orgaaniset muodot hallitsevat detaljointia.

Karjarakennuksissa Touru käytti 1910-luvun ensimmäisellä puoliskolla yksinomaan avointa - jäykkää volyyymia. Avointa - pehmeää volyyymia esiintyy karjarakennusten joukossa vuoden 1914 jälkeen silloin tällöin. Karjarakennusten detaljointi on kautta koko jugendkauden niin yhtenäistä, että sen erottelu vertikaaleihin ja orgaanisiin ei ole järkevää. Detaljoinnissa on siitä huolimatta vahva jugendhenkinen leima.

Ennakkotapauksena 20-luvun klassismiin siirtymiselle oli Tourun vuonna 1923 suunnittelema Mynämäen Viinimäen asuinrakennus, joka aumakattoineen ja klassistisine detaljeineen edusti jo Tourun tulevalle tyyllille ominaista jyrkyyttä. Etsimisen kaudella

tyylillisten innovaatioiden eteneminen Tourun tuotannossa on erityisen selvästi havaittavissa. Vuoden 1920 tienoilla lähinnä asuinrakennuksiin alkoi ilmestyä uuden tyyppisiä detaljeja ja vuosikymmenen puolivälissä hahmottui uusi volyymi - syntyi rakennuksia, joissa uusi ja vanha tyyli esiintyivät sekoittuneena. Samanaikaisesti uusien piirteiden ilmestymisen kanssa jugendtyyli jatkoi yhä kehittymistään ja etsimisen kaudella syntyikin muutamia Tourun hienostunempia jugendtyylisiä rakennuksia. Siirtymäkauden loppua kohden klassistiset piirteet valtasivat suunnitelmissa yhä suuremman roolin ja sekatyyliset rakennukset väistyivät vuosikymmenen loppupuolelle tullessa. Vuodesta 1927 lähtien rakennukset noudattivat säännönmukaisesti massiivista, jäykkää volyymiä sekä klassistista detaljointia. Kun jugendkauden rakennuksissa Touru oli käyttänyt detaljointia varsin varioivasti, yhtenäisti klassismi yksityiskohdat. Muun muassa vakio muodoksi tullut 6-ruutuinen ikkuna esiintyi rakennuksissa lähes poikkeuksetta.

Myöhäklassismiksi nimeämäni kolmas ja viimeinen uuden etsimisen kausi alkoi 1920-luvun lopulla. Muutos oli hienovarainen, eikä siitä ole kovinkaan runsaasti esimerkkejä. Tourun klassismille tyypillisen massiivisen volyymin rinnalle alkoi ilmestyä asuinrakennuksia, joissa oli vain matala poikkipääty tai ei poikkipäätyä lainkaan. Detaljointi säilyi näissä rakennuksissa pääpiirteissään klassistisena. Touru ei koskaan toteuttanut suunnitelmissaan 1930-luvulla maalaisrakennuksienkin suunnitteluun tullutta minimalistista virtauksta, vaikka osassa hänen viimeisten vuosien rakennuksiaan on havaittavissa pyrkimystä erityisesti volyymin yksinkertaistamiseen. Mahdollisuus seurata tätä kenties voimakkaastakin tyylin muutoksesta kohti uusia uria viestivää kolmatta etsimisen kautta päättyi Tourun maanviljelysseurasta eroamisen myötä. Vaikka Touru jatkoi itsenäisenä rakennussuunnittelijana eronsa jälkeenkin, pääosa asiakkaista jäi maanviljelysseuran rakennusneuvonnan piiriin. Lisäksi sota-ajan tulo romahdutti rakennustoiminnan, ja rauhan mukanaan tuomaan uudisrakentamiseen rakennusmestari Touru ei enää ehtinyt kuoltuaan äkillisesti vuonna 1945.

8.3.2. Vaikutteita

Tourun suunnittelijanuraa leimasivat harkitsevaisuus ja varmuus. Tourua ei voi luonnehtia rakennussuunnittelijana innovaattoriksi, mutta hän ei myöskään kulkenut tyyllillisen kehityksen jälkijunassa. Tourulle oli luonteenomaista tutkailla tarkkaan kutakin uutta tyyliä, ennen kuin hän otti sen piirteitä tuotantoonsa. Hän suoritti kokeiluja niin tyylipiirteissä kuin rakenteellisissakin seikoissa, mutta ei vaihtanut hyväksi kokemaansa tyyliisuuntaa ennen kuin oli muokannut uuden tyylin itselleen soveltuvaksi. Touru omaksui vaikutteita muiden rakennusmestarien ja arkkitehtien töistä ja muokkasi ajan valtatyyliä oman linjansa mukaiseksi kokonaisuudeksi. Uransa alkupuolella, siirryttäessä nikkarityylistä jugendiin tai jugendista 20-luvun klassismiin, Touru oli herkempi omaksumaan tyyllillisiä muutoksia, kuin uransa myöhäisemmässä vaiheessa. Huolimatta siitä, että hän ei koskaan hylännyt klassistista ilmaisua tuotannossaan, hän muokkasi sitä minimalistisempaan suuntaan vielä 1930-luvun lopulla.

Varsinkin jugendkauden alussa Tourun saamien vaikutteiden analysoiminen on melko mutkatonta. Maataloutta koskeva ammattikirjallisuus oli 1900-luvun alussa vähäistä, mikä johti samojen esikuvien ja vaikutteiden laajaan käyttöön rakennussuunnittelijoiden keskuudessa. Touru lainasi omiin suunnitelmiinsa piirteitä muun muassa *Rakennustaidossa* julkaistuista rakennussuunnitelmista. 1910-luvulla rakennusmestarien ja arkkitehtien suunnittelemat rakennukset poikkesivat toisistaan enemmän kuin seuraavalla 20-luvun klassismin vuosikymmenellä. Touru lienee kokenut rakennusmestarien laatimat suunnitelmat itselleen läheisemmiksi, sillä niistä esiintyi useammin lainoja hänen piirustuksissaan. Toiset lainat olivat yksittäisiä kokeiluja, jotkut jäivät pitkäaikaisiksi piirteiksi Tourun tuotantoon. Yksittäisiltä rakennusmestareilta lainattujen piirteiden ohella Tourun tuotannossa esiintyi 1910-luvulla yleisesti seurattujen rakennustrendien mukaisia piirteitä. Asuinrakennusten pohjakaavoissa Touru noudatti ajan rakennusoppaiden välittämää mallia tehden leveärunkoisia rakennuksia ns. vapaan pohjakaavan mukaan. Täysin säännöllinen suorakaide Tourun suunnittelema asuinrakennus harvoin oli, sillä usein saliin tai rakennuksen muihin edustustiloihin oli sijoitettu erkkeri. Eräs Tourua 1910-luvulla innoittanut esikuva oli Amerikan mallin

mukainen rakentaminen. Tästä viestivät suunnitelmien joukossa olevat "Amerikan piirustus" ja Turun läänin Koskelle suunniteltu pyöreä navetta.

20-luvun klassismin kaudella rakennuksien pintakoristelu väheni huomattavasti, eikä Tourun muilta suunnittelijoilta omaksumia yksittäisiä detaljeita voida enää samassa määrin seurata. Päinvastoin kuin edellisellä kaudella, Touru näytti nyt ottaneen vaikutteita myös arkkitehtien tuotannosta. Kuten mainittua, 20-luvun klassismin aikana rakennusmestarien ja arkkitehtien maaseudulle laatimat suunnitelmat lähenivät toisiaan enemmän kuin edellisellä kaudella.

Vaikutteiden antajia olivat myös kaupunkien sosiaalisen rakentamisen mallit, erityisesti Elias ja Martti Paalasen vuonna 1922 sosiaalihalitukselle suunnittelema mallipiirustus-kokoelma pienasuntoja varten. Rakennustaidon julkaisemissa esimerkkipiirroksissa on eriteltävissä useita niistä piirteistä, joita Touru 1920-luvun puoliväliin mennessä ryhtyi aktiivisesti käyttämään omissa suunnitelmissaan, kuten auma- ja satulakaton käyttö, rappauksella käsitelty sileä tai peiterimoitetulla pystylaudalla vuorattu seinäpinta, jyrkevä seinällinen poikkipääty ja katkaistut räystäät. Detaljeista Tourulla esiintyivät rakennusten päädyissä olevat tai erilliseen frontoniin katolle sijoitetut lunetti-ikkunat, 6- ja 9-ruutuiset pääikkunat sekä leveät nurkkalaudat. Paalasten suunnitelmien volyymissa ja detaljoinnissa oli myös piirteitä, joita Touru ei ryhtynyt hyödyntämään, kuten päistään aumattu mansardikatto, pieniruutuiset ikkunat, oven päälle asetetut klassisistiset köynnösornamentit tai ikkunoiden sivuilla oleva rustikointi.

Rakennusmestari Heikki Siikonen tuomitsi jo vuonna 1918 Rakennustaidossa maaseudulla esiintyvän romantisoivan rakennustyylin eli jugendin kelvottomaksi. Hän löysi kaipaamaansa kansallista puurakennustaidetta 20-luvun klassismin muodoista, joihin hän tutustui todennäköisesti työskennellessään piirtäjänä Elias ja Martti Paalasen arkkitehtitoimistossa Helsingissä. Siikosen rakennuspiirroksia oli 1920-luvun mittaan esillä sekä *Rakennustaidossa* että mallipiirustuskokoelmissa ja hänen omassa julkaisussaan, joten voidaan pitää todennäköisenä, että Touru alaansa aktiivisesti seuraavana rakennusmestarina oli ne nähnyt. Touru ei kuitenkaan omaksunut Siikosen esittämää klassistista tyyliä, esimerkiksi Siikosen suosimaa avokuistia hän ei ottanut

koskaan käytäntöön. Tourun jälkiklassismin kauden suunnitelmissa on havaittavissa yhdemukaisuutta muun muassa rakennusmestari Arvid Männistön Rakennustaidossa vuonna 1936 esiintyneiden suunnitelmien kanssa.

Vaikutteita luovuttavana osapuolena Touru on toiminut luultavasti lähinnä paikallisella tasolla. Pöytyän Kumilan kylässä sijaitsee asuinrakennus, jonka tekijä otti mallia naapurikylässä olleesta Tourun suunnittelemaasta kauppaliikkeestä. Toinen esimerkki on Loimaan kunnan Raikkolan kylässä, jossa Pruukan talo rakennettiin läheisen Tourun suunnitteleman Karsattilan Ääri-Hulmin mallin mukaan. Oletettavasti piirteitä Tourun rakennuksista siirtyi näiden tapausten tavoin myös myös muihin rakennuksiin.

Tourun rakennussuunnittelua leimaa vahva alueellinen rajaus. Lounais-Suomen maanviljelysseuran edustajana hän suunnitteli rakennuksia nimenomaan Varsinais-Suomeen. Maakunnan rajat voisi vielä nykyäänkin määritellä miltei ainoastaan Tourun rakennusten levinneisyyttä seuraamalla. Maanviljelysseuran rakennusneuvoja saattoi uransa aikana, etenkin jos pysyi toimessaan useita vuosia, saavuttaa jopa hallitsevan aseman seuransa alueen rakennussuunnittelijoiden joukossa. Olisikin mielenkiintoista selvittää perusteellisesti rakennus-neuvojan suhteet muihin alueella toimiviin suunnittelijoihin. Varsinais-Suomen alueella Tourun aikana vaikuttaneita muita rakennusmestari-suunnittelijoita olivat muiden muassa loimaalainen Mauri Knuutila, Turun ympäristössä vaikuttanut Frans Koskenheimo ja Uudenkaupungin seudulle rakennuksia suunnitellut H. Sillanpää.

Rakennusmestari Tourun vaikutus Varsinais-Suomen maaseudun rakennuskantaan oli äärimmäisen voimakas. Koko uransa aikana hän laati rakennuspiirustukset yli 900 karjarakennukseen tai vastaavaan ja lähes yhtä moneen asuinrakennukseen. Lukuun voidaan lisätä kymmenittäin kouluja, meijereitä ja nuorisoseurantaloja vain muutamia rakennustyyppejä mainitakseni. Tourun suunnittelemat rakennukset eivät kenties häikäisseet arkkitehtonisella näyttävyydellä edes omana aikanaan, mutta ne koskettivat tuhansien ihmisten työtä ja arkea luoden kestäväää kauneutta ympäristöönsä. Uskallan sanoa, että tuotantonsa laajuuden ja näkyvyyden puolesta Onni Touru oli 1900-luvun alkupuolen merkittävin rakennusmestari-suunnittelija varsinaissuomalaisella maaseudulla.

LÄHDELUETTELO

Arkistot

Farma maaseutukeskuksen arkisto (FMA), Turku.
Lounais-Suomen maanviljelysseuran hoitovaliokunnan, johtokunnan ja valtuuskunnan pöytäkirjat 1905-1940. (L-S:n mvs)
Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirjat vuosilta 1931-1940.
Ohjesääntö Lounais-Suomen maanviljelysseuran virkailijoille vuodelta 1914.

Turun kaupungin tietopalvelutoimisto
Eklund, Aarne 1937: Mikonlinnan rakennuspiirustukset. VII-27.6.

Turun maakunta-arkisto (TMA).
Onni Tourun piirroskokoelma (OTK)
Varsinais-Suomen maanviljelysseuran kokoelma (V-S:n mvs)

Turun maakuntamuseo (TMM).
Rakennusinventointikortisto

Turun yliopiston kansatieteen TYKL-arkisto, sitomaton primaariaineisto: 1.6.34.
Arkkila, Olli-Heikki 25.9.2000, haastattelu.
Jula, Soile 27.1.2000 ja 30.10.2000, haastattelu.
Lalli, Veikko 17.10.2000, puhelinkeskustelu.
Salonen, Markku 11.10.2000, keskustelu.
Suonio, Sirkka 10.10.2000, puhelinkeskustelu.

Vanhalinnan museon arkisto (VLMA), Lieto.
Lietoinen, August 1921: Vanhalinnan asuinrakennuksen piirrokset. Jb:7,24-27.

Yksityiskokoelmat

Matti Saarinen, Lokalahti.
Lokalahden Hermansaaren rakennuspiirrokset.

Soile Jula, Turku.
Tourun perheen valokuvat.

Reino Kilpinen, Mynämäki.
Mynämäen Viinimäen asuinrakennuksen piirros.

Eino Jokioinen, Lieto.
Liedon Kivirannan karjarakennuksen piirros.

Lahja Törnroos, Turku.
Mellilän Saaren asuinrakennuksen piirros.

Aikakauslehdet

Arkkitehti. Rakennus- ja koristetaiteellinen aikakauslehti. Vuosikerrat 1926-1940.

Kotitaide. Suomen Teollisuuslehden osasto huonesisustuksia, rakennustaidetta, maalausta ja kuvanveistoa, taideteollisuutta varten. Vuosikerta 1907.

Lounais-Suomen maanviljelyslehti. Lounais-Suomen maanviljelysseura. Vuosikerrat 1914-1916.

Rakennustaito. Suomen rakennusmestariliiton ammattilehti. Vuosikerrat 1910-1940.

Rakentaja. Suomen Teollisuuslehden rakennusosasto käytännöllistä rakennusalaa ja arkkitehtuuria varten. Vuosikerrat 1902-05.

Painamattomat lähteet

Alanko, Marja & Knapas, Marja Terttu 1985: Mallipiirustukset maatalouden rakentamisessa 1920- ja 1930-luvulla. Rakennusmestari Heikki Siikosen elämäntyöstä. Liite rakennustaidetoimikunnalle jätettyyn selvitykseen 30.8.1085. Museovirasto. Rakennushistorian osasto.

Mertanen, Tiina 1989: "Toimia maalaisrahvaan rakennustavan parantamiseksi". Maaseudun rakennusneuvonta 1800-luvun lopulta vuoteen 1939. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto, Suomen historian laitos.

Toivonen, Kirsi & Saarivuori, Marjukka 1999: Liedon Vanhalinna. Rakennuskannan dokumentointi. Päärakennus.

Suomen XII Yleinen Maatalousnäyttely Tampereella kesäkuun 21-30 päivinä 1922. Luettelo näyttelyesineistä ja näytteillepanijoista, s. 513-517.

Suomen XII Yleisessä Maatalousnäyttelyssä Tampereella kesäkuun 21-30 pñä 1922 jaetut palkinnot ja kunniapalkinnot, s. 101.

Virkatodistus sukututkimusta varten. Hauhon seurakunnan kirkkoherranvirasto 6.4.1995.

Virkatodistus tutkimustyötä varten. Karinaisten kirkkoherranvirasto 29.9.2000.

Painetut lähteet

Ahvenainen, Jorma 1982: Taloudellinen kasvu ja elintaso. Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Anttila, Veikko 1969: Pyhämaan Kettelin kyläorganisaatiosta 1900-luvulla. *Turun yliopiston kylätutkimusryhmän julkaisuja 2*. Turku.

Anttila, Veikko 1974: Talonpojasta tuottajaksi. Suomen maatalouden uudenaikaistuminen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella. Kirjayhtymä, Helsinki.

Anttila, Veikko & Räsänen, Matti 1987: Kansankulttuurin murros. Suomen historia 7. Weilin+Göös, Espoo. S. 11-79.

Apunen, Osmo 1987: Rajamaasta tasavallaksi. Suomen historia 6. Weilin+Göös, Espoo. S. 49-404.

Brander, U. 1924: Maataloudellisesta opetuksesta. Oma maa. Tietokirja Suomen kodeille. V osa. Porvoo.

Glassie, Henry 1991: Folk Housing in Middle Virginia. Structural Analysis of Historic Artefacts. 5. edition. Knoxville.

Hirvensalo, J.G. 1929: Maatalousopetus Suomessa. Alempi maatalousopetus ja maataloudellinen neuvonta. Maa ja metsä III. Maatalouden talous (toim O.W. Willand). WSOY, Porvoo.

Ikäläinen, Emmanuel 1904: Hiukan talonpoikaistalon kilpailupiirustusten arvostelua. Suomen Teollisuuslehden Rakentaja 1/1904.

Ikäläinen, E. (toim) 1907: Suomen Rakennusmestarien albumi-matrikkeli 1. Suomen Rakennusmestari liitto, Helsinki.

Ivars, Marja & Knapas, Marja Terttu 1991: "Yksinkertainen parempi kuin huonosti ruusattu". Heikki Siikonen ja maatalousrakentaminen 1920- ja 1930-luvulla. *Taidehistoriallisia tutkimuksia 12*. Helsinki.

Jutikkala, Eino 1982: Omavaraiseen maatalouteen. Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Jutila, K.T. 1962: Maanviljelys ja maamiesseurat ennen itsenäisyyden aikaa. Oma maa. Porvoo. Osa 11. s. 53-68.

Kaila, Panu & Pietarila, Pentti & Tomminen, Hannu (toim) 1987: Talo kautta aikojen. Julkisivujen historia. Rakentajain Kustannus Oy, Helsinki.

Kertomus maalaisrakentajain opintomatkasta. Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirja 1909. Turku, s.161-163.

Kinnunen, Erkki J. & Väylä, Arvo 1955: Taipaleelta taittamia. Varsinais-Suomen maanviljelysseuran 50-vuotisjuhla julkaisu. Turku.

Kirveennummi Anna & Räsänen, Riitta 2000: Suomalainen kylä kuvattunan ja muisteltuna. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 777*. Helsinki.

von Konow, E 1931(toim): Maatalouden rakennukset. Oppi- ja käsikirja maatalousoppilaitoksille ja maanviljelijöille. Helsinki.

Korhonen, Teppo 1991: Kuisti. *Kansatieteellinen arkisto* 37. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.

Korhonen, Teppo 1996: Rakennustutkimuksen virstanpylväitä. Informaatio. Turun yliopisto. Kansatiede. Nro 2/1996. Turku.

Korhonen, Teppo 1999: Tekniikkaa, taidetta ja taikauskoa. Kirjoituksia aineellisesta kansankulttuurista. *Tietolipas* 162. SKS, Helsinki.

Kostet, Juhani 1992: Hallintoa ja opinkäyntiä. Täällä Suomen synnyinmuistot. Varsinais-Suomen maakuntaliitto. Turku.

Lahti, Matti J. 1970: Rakennusmestari Suomen teollistumisen läpimurtokautena. Työn opettamasta rakentajasta koulunkäyneeksi mestariksi. Turku.

Leimu, Pekka 1983: Forssa - elämää tehtaan pillin mukaan. Tutkimus Forssan puuvillatehtaan työntekijöistä 1840-luvulta 1980-luvulle. Museovirasto, tutkimusosasto, työväenkulttuuriprojektin julkaisu n:o 2. Helsinki.

Leimu Tuula 1974: Hauhon Hyömäen kyläyhteisö 1900-luvulla. *Turun yliopiston kylätutkimusryhmän julkaisuja* 7. Turku.

Liipola, Selim 1915: Silmäys työmaalle. Lounais-Suomen maatalouslehti n:o 13/1915. Turku.

Lilius, Henrik 1985: Suomalainen puukaupunki. International Publishers Ltd, Rungsted Kyst.

Maatalousrakennusmestarien työsaralta. Rakennustaito no 13-14/1943. Rakentajain aikakauslehti, s. 175-176.

Maisemat, asuinympäristöt. Suomen kartastot 350. (toim. Pentti Alalammi) Maanmittaushallitus, Helsinki 1993.

Malinen, Torsten 1927: Maaseudun asemakaava- ja rakennusolot. Rakennustaito. Suomen rakennusmestariiliiton ammattilehti 4/1927. S. 45-49.

Niemelä, Jari 1992: Varsinais-Suomi 1900-luvulla. Täällä Suomen synnyinmuistot. Varsinais-Suomen maakuntaliitto. Turku.

Niemelä, Jari 1996: Lääninlampureista maaseutukeskuksiin. Maaseutukeskusten ja niiden edeltäjien maatalousneuvonta 1700-luvulta 1900-luvulle. Suomen Historiallinen Seura. Maaseutukeskusten liitto, Helsinki.

Nieminen, A. V. 1919: Muistelmia rakennusneuvojan toiminta-alalta. Rakennustaito no 4/1919. Suomen rakennusmestariiliiton ammattilehti. S. 34-36.

Nikula, Riitta 1990: Rakennustaiteen 1920- ja 1930-luku. ARS 5. Suomen taide. (toim. Salme Sarajas-Korte et al.) Otava, Helsinki.

Paananen, Mikko 1963: Maatalousrakennusyhdistys toiminut 50 vuotta. Rakennustaito no 12/196, s 500-503.

Rasila, Viljo 1982: Kehitys ja sen tulokset. Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Salokangas Raimo 1987: Itsenäinen tasavalta. Suomen historian pikkujättiläinen. Porvoo.

Savolainen, Otto 1917: Maanviljelijäin asuinrakennuksen suuruusvaatimuksista. Rakennustaito no 4/1917. Suomen rakennusmestariiliiton ammattilehti, s. 39-41.

Siikonen, Heikki 1925: Maatalousrakennusmestarien työskentely. Katsaus viimeiseen 20 vuoden aikaan. Rakennustaito no 5-6/1925. Suomen rakennusmestariiliiton ammattilehti, s. 66-70.

Siikonen, Heikki 1929: Millaiseksi rakennan taloni? WSOY, Helsinki.

Siikonen, Heikki 1941: Pienviljelijän rakennusoppi. Lisäpainos toisesta painoksesta. Helsinki.

Similä, Yrjö (toim) 1916: Suomen Rakennusmestariilitto 1905-1915. Finska Byggmästareförbundet 1905-1916. Helsinki.

Suomela, Oskari 1914: Matkakertomus. Maatalousrakennusmestarien kotimaassa tekemästä opintoretkeilystä 20-29.VII. 1914. Rakennustaito no 16/1914. Suomen rakennusmestariiliiton ammattilehti, s. 242-244.

Suomela, Oskari 1915: Käytännöllinen rakennusopas pienviljelijöitä varten. WSOY, Porvoo.

Suomen kartanot ja suurtilat II 1941 (toim. Jutikkala & Nikander). Helsinki.

Suomen maatilat: Tietokirja maamme keskikokoisista ja suurista maatiloista (toim. Jonasson & Kivialho & Kivialho). II osa, Turun ja Porin lääni. Porvoo 1932.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1903. Helsinki 1903.

Suuri maatilakirja: I Varsinais-Suomi. Forssa 1963.

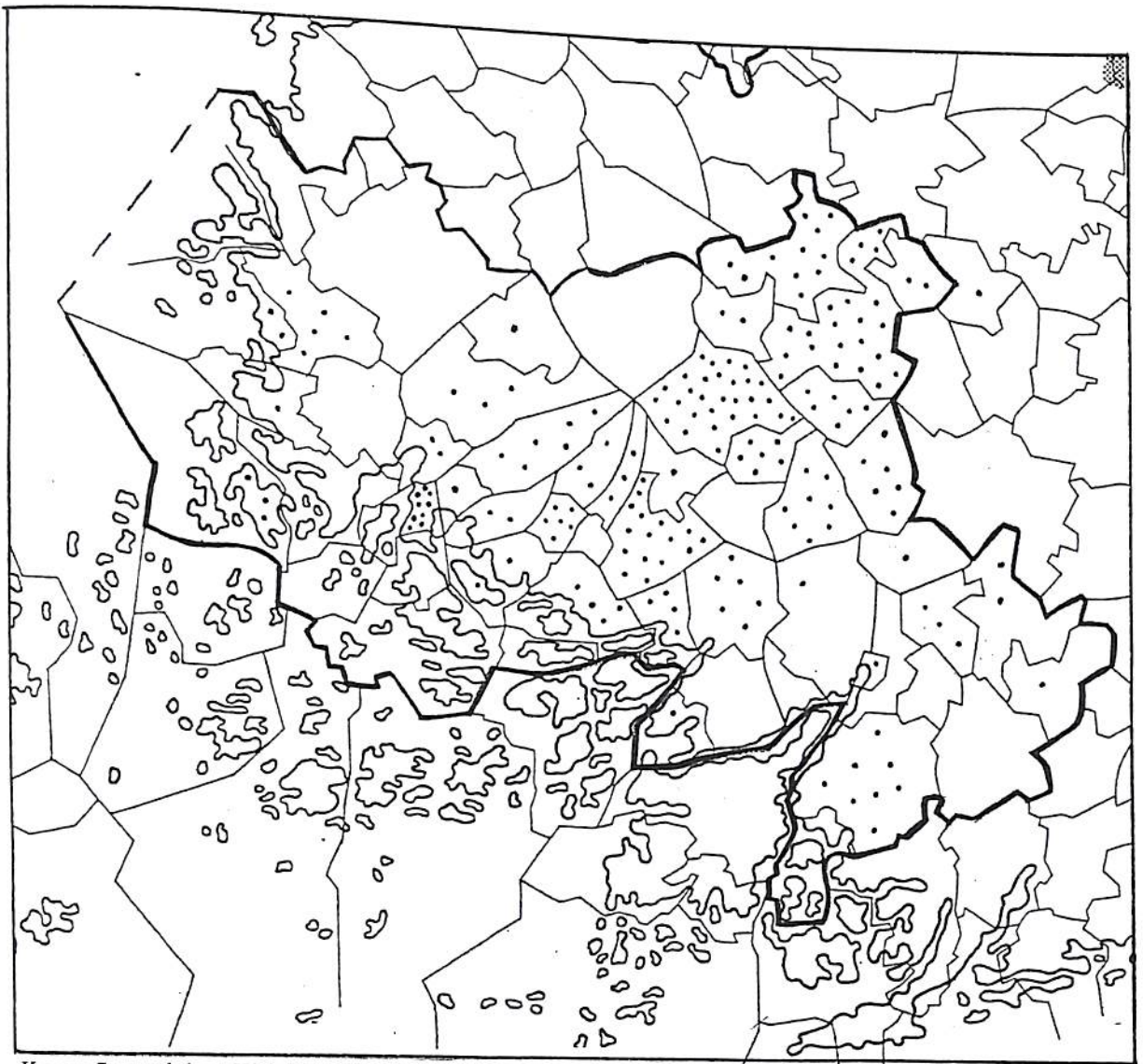
Talve, Ilmar 1980: Suomen kansankulttuuri teollistumiskaudella. Suomen kulttuurihistoria 2. Porvoo.

Talve, Ilmar 1990: Suomen kansankulttuuri. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 514*. SKS, Helsinki.

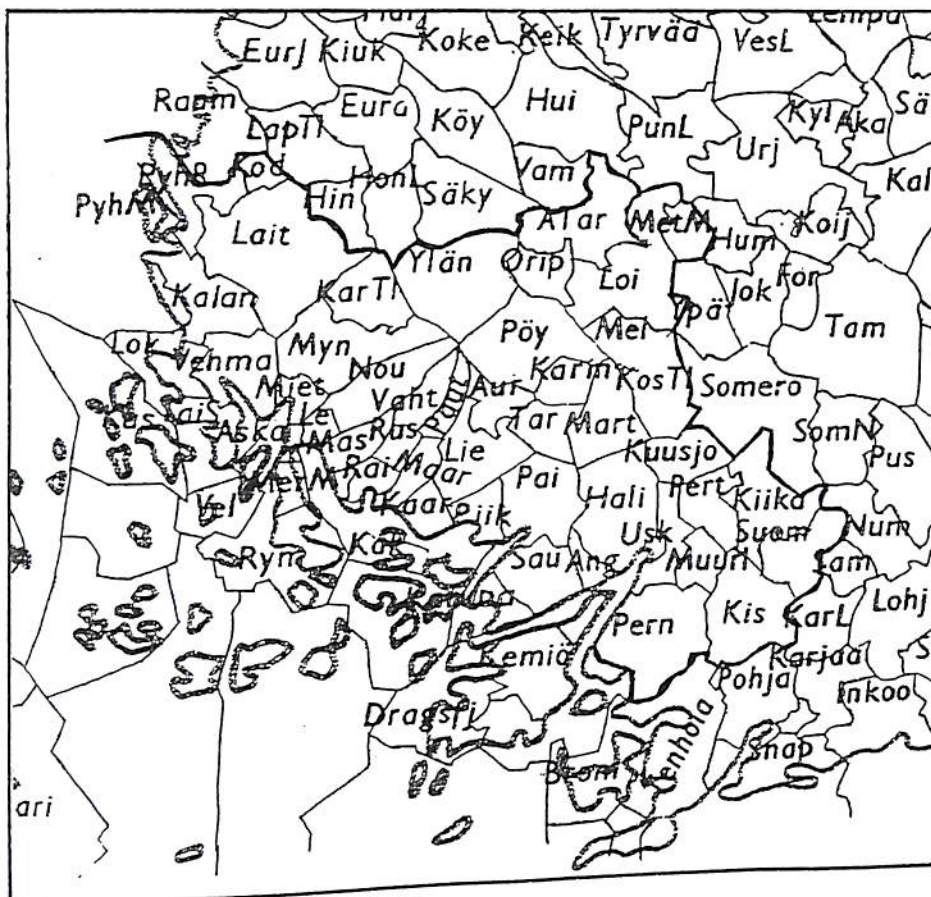

- Talvitie, Arvi 1962: Tampereen teknillinen oppilaitos 1886...1961. Tampere.
- Tolonen, August (toim) 1930: Suomen Rakennusmestarien matrikkeli 1905-1930. Suomen Rakennusmestariiliitto, Helsinki.
- Valorinta, Veikko, 1986: Tampereen teknillinen oppilaitos 1886-1986. Jyväskylä.
- Viljo, Eeva Maija 1989: Kaupungistuvan yhteiskunnan rakennustaide. ARS 4. Suomen taide. (toim. Salme Sarajas-Korte et al.) Otava, Helsinki.
- Virrankoski, Pentti 1980: Taloudellinen ja sosiaalinen rakentuminen. Suomen kulttuurihistoria. Autonominen aika. (toim. Päiviö Tommila & Aimo Reitala & Veikko Kallio). WSOY, Porvoo.
- Virrankoski, Pentti 1982: Suomen kulttuurihistoria. Itsenäisyyden aika. (toim. Päiviö Tommila & Aimo Reitala & Veikko Kallio). WSOY, Porvoo.
- Väylä, Arvo (toim) 1930: Lyhyt selostus Lounais-Suomen maanviljelysseurasta ja sen 25-vuotisesta toiminnasta vv. 1905-1929. Turku.
- Wäre, Ritva 1989: Arkkitehtuuri vuosisadan vaihteessa. ARS 4. Suomen taide. (toim. Salme Sarajas-Korte et al.) Otava, Helsinki.
- Åberg, Urho 1929: Suomalaisen maalaistalon rakennusten järjestely. Maa ja metsä III. Maatalouden talous (toim O.W. Willand). WSOY, Porvoo.
- Åberg, Urho 1939: Suomalaista kansanomaista rakennustaidetta. Rakennustaito 9/1939. Rakentajain aikakauslehti, s. 145-150.

LIITE 1. Lounais-Suomen maanviljelysseuran alue ja rkm Tourun suunnitteleminen rakennusten sijoittuminen sille. Yksi piste vastaa yhtä rakennusta.

Kartta: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. Mittakaava 1: 1 300 000

Kartta: Maanmittaushallitus. Helsinki.

LIITE 2. Lounais-Suomen maanviljelysseuran jäsen seurat vuoteen 1953:

	Perustamisvuosi
Alastaron mms.	1886
Alastaron, Virttaan mms.	1947
Angelniemen (aluksi Halikon—A:n) mms.	1914
Askaisten (ent. A:n Livonsaaren seud.) maalais- ja kalast.s.	1909
Auran (ent. Prunkkalan) mms.	1901
Halikon (ent. H:n—Angelniemen) mms.	1888
Halikon, Vaskion mms.	1952
Kaarinan mms.	1916
Kaarinan, Kuusiston mms.	1935
Kaks Kerran maalais- ja kalastajaseura	1910
Kalannin (ent. Uudenkirjon Tl.) mms.	1905
Karinaisten mms.	1905
Karjalan Tl. mms.	1905
Karunan (ent. Sauvon—K:n maalais- ja kals.) mms.	1911
Kemiön Suomenkulman mms.	1934
Kiikalan mms.	1905
Kiskon mms.	1906
Kodisjoen mms.	1916
Kosken Tl. mms.	1900
Kustavin (ent. K:n mls.) mms.	1887
Kuusjoen mms.	1910
Laitilan mms.	1903
Lemun (ent. L:n—Askaisten mls.) mms.	1909
Liedon mms.	1901
Loimaan eteläinen mms.	1948
Loimaan Keskipitäjän mms.	1909
Loimaan Kojonjoen mms.	1909
Loimaan Ylistaron mms.	1909
Lokalahden mms.	1905
Maarian mms.	1905
Maarian Tortinmäen mms.	1952
Marttilan mms:in keskusyhd.	1897
Maskun mms.	1907
Mellilän mms.	1909
Merimaskun (ent. Rymättylän—M:n) mms.	1918
Metsämaan mms.	1906
Mietoisten mms.	1906
Muurlan mms.	1905
Mynämäen mms.	1887
Naantalin mms.	1901
Nousiaisten mms.	1905
Oripään mms.	1905
Paattisten mms.	1905
Paimion (ent. P:n edistysseura) mls.	1911
Paimion, Kalevan mls.	1953
Paraisten mms.	1890
Perniön mms.	1911
Perttelin mms.	1887
Piikkiön (ent. P:n talousyhd.) mms.	1905
Piikkiön, Harvaluodon mms.- ja kalast.s.	1905
Pyhämaan (ent. P:n—Pyhärannan) mms.	1905
Pyhärannan (ent. Pyhämaan—P:n) mms.	1952
Pyhärannan, Ihoden mms.	1888
Pöytyän (aik. P:n—Yläneen) mms.	1891
Raision mms.	1906
Ruskon mms.	1897
Rymättylän (ent. R:n—Merimaskun) mms.	1905
Sauvon (ent. S:n—Karunan maal.s.) mms.	1906
Suomusjärven mms.	1908
Särkisalon (ent. Finbyn—S:n edistys.) mms.	1884
Taivassalon (ent. T:n isäntäyhd.) mms.	1905
Tarvasjoen (ent. Euran) mms.	1902
Uskelan mms.	1938
Uudenkaupungin mlk:n mms.	1906
Vahdon mms.	1902
Vehmaan (ent. V:n isäntäyhd.) mms.	1888
Yläneen (aik. Pöytyän—Y:n) mms.	1951
Loimaan maamiesseuraliitto	
Lisäksi ovat toimineet, mutta lakanneet: Loimaan Perä-	
kulman mms. 1909, Velkuan mms.- ja kalast.s. 1910.	

Lähde: Kinnunen, Erkki & Väylä, Arvo 1953: Taipaleelta taittamia. Varsinais-Suomen maanviljelysseuran 50-vuotisjuhla julkaisu. Turku.

LIITE 3. Lounais-Suomen maanviljelysseuran rakennusneuvojan työtehtävät ja niiden tilaajat vuosina 1909-1939.

TAULUKKO A. RAKENNUSNEUVOJAN TYÖTEHTÄVÄT VUOSINA 1909-1913

Vuosi	Työtehtävien laatu																
	Toimitusten luku yhteensä	Esitelmät ja alustukset	Tonttijärjestelyn suunnitelmia	Asuinrakennusten suunnitelmia	Navettarakennusten suunnitelmia	Tallirakennusten suunnitelmia	Sikalarak. suunnitelmia	Yhd. karjahuonerak. suunnitelmia	Lantasuojien ja makkien suun.	Kuivausriihien ja puimahuoneiden suun.	Muitten rakennusten suun.	Tallien, navetoiden ja sikaloitten sisustussuunnitelmia	Rakennusmuutosten suun. 3)	Rak.töiden valvomista ja tarkistamista	Kustannuslaskuja, työselityksiä ja aineluetteloita	Sekalaisia toimituksia	Täydellisiä rak.piirustuksia
1909	238	6	11	19	3	6	7	31	13	6	15	13	16	15	16	28	32
1910	399	5	12	21	10	3	5	30	10	18	23	12	8	120	50	50	36
1911	260	10	11	31	11	5	8	32	9	66	17	19	17	6	22	32	24
1912	12	0	0	1	1	1	0	1	0	1	2	0	0	0	2	3	0
1912	165	6	15	14	21	12	10	3	3	8	18	8	8	2	5	21	11
1913	256	10	14	20	10	6	7	29	5	2	17	11	9	6	20	50	40

1) Vuonna 1909: karjahuoneitten sisustus suun.

2) Vuonna 1909: kustannuslaskuja ja aineluetteloita.

3) Vuonna 1909: rakennusmuutoksien suun.

Lähde: Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirjat 1909-13. Taulukot rakennusneuvojan toiminnasta.

TAULUKKO B. RAKENNUSNEUVOJAN TYÖTEHTÄVÄT VUOSINA 1909-1913

Vuosi	Työtehtävien laatu										
	Toimituksia yhteensä	Esitelmät ja alustukset	Uudistalojen suunnitelmat	Asuinrakennusten suunnitelmia	Karjarak. suun.	Muiden talousrakennuksen suun.	Vanhon rakennuksen uudelleenjärjestely	Rak.töiden ohjaus ja valvonta	Muut toimitukset	Kurssien pito	Tonttijärjestelyn suunnitelmat
1914	262	10	14	25	59	27	18	5	70	7	27

Lähde: Kertomus Lounais-Suomen maanviljelysseuran toiminnasta v.1914.

TAULUKKO C. RAKENNUSNEUVOJAN TYÖTEHTÄVÄT VUOSINA 1915-1928

Vuosi	Toimituspaikkojen luku	----- U u d i s r a k e n n u k s e t -----								
		Asuinrakennukset	Navettarakennukset	karjarakennukset	Yhdistetyt	Muut eläinsuojat	Muut rakennukset	Lantasäiliöt ja virtsakaivot	Vesijohdot	Eläinsuojien sisustamiset
1915	-	21	4	21	8	40	5	2	5	23
1916	106	62	7	48	10	68	4	0	15	13
1917	86	44	4	33	12	25	3	0	5	0
1918	58	34	8	20	8	29	5	0	7	0
1919	98	47	7	38	5	53	7	-	12	-
1920	100	56	8	24	12	49	6	-	12	-
1921	91	36	8	21	5	46	0	0	6	0
1922	92	33	2	29	9	25	4	0	7	0
1923	93	37	3	16	10	16	8	0	6	22
1924	105	31	7	29	14	37	4	0	7	-
1925	120	41	11	24	14	47	6	0	12	-
1926	139	55	5	24	16	36	5	0	10	-
1927	128	51	4	23	17	36	5	0	13	-
1928	145	55	-	36	11	41	8	7	9	-

Lähde: Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirjat 1915-1928. Neuvojain työtaulukot. Viivalla merkittyjen ruutujen kohdalla tietoa ei ole ollut saatavilla.

TAULUKKO D. RAKENNUSNEUVOJAN TYÖTEHTÄVÄT VUOSINA 1929-1940

Vuosi	Toimituspaikkain luku	Rakennussuunnitelmat				Korjaussuunnitelmat				
		Asuinrakennukset	Kotieläinrakennukset	Muut talousrakennukset	Yleiset rakennukset	Kaivot, vesijohdot ym.	Asuinrakennukset	Kotieläinrakennukset	Muut talousrakennukset	Yleiset rakennukset
1929	82	30	24	26	9	0	10	7	7	2
1930	60	17	18	13	8	1	5	7	2	1
1931	54	9	20	9	2	0	10	6	4	2
1932	75	10	17	19	3	0	14	5	5	0
1933	69	20	26	25	4	0	11	6	9	0
1934	57	14	15	11	2	0	8	7	5	2
1935	71	14	20	23	4	0	8	8	5	0
1936	81	13	31	12	3	0	13	12	0	2
1937	57 ja 22	14	25	13	8	0	6	12	0	4
1938	54 ja 51	20	16	17	1	0	34	8	0	4
1939	82 ja 27	13	32	32	3	2	10	14	0	3
1939	?									
1940	22 ja 6	6	7	8	1	0	1	5	0	0

Lähde: Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirjat 1929-1940. Taulukot toiminnasta rakennus- ja konealalla. Viivalla merkittyjen ruutujen kohdalla tietoa ei ole ollut saatavilla.

TAULUKKO E. RAKENNUSNEUVONNAN TILAAJAT VUOSINA 1909-1914

Vuosi	Toimituspäiviä suoritettu:										
	Talollista eli tilalliset	Palstatilalliset	Vuokraajat	Torpparit	Makintupalaiset ym.	Käsityöläiset	Muut	Maanviljelijän taloudelliset yhdistykset	Yleiset laitokset (3)	Kurssit (4)	Yhteensä
1909	50,75	4,5	0,25	1,5							
1910	55,75	6	1	0	0	0	2,5	5	3	-	68,25
1911	75,5	1	1,5	0	0	0	15,5	5,25	13,25	-	96,25
1) 1912	1,5	0,5	0	0	0	0	5	6,25	1,25	-	90,5
2) 1912	40	0	0	0	0	0	4	0,5	0	0	6,5
1913	39,5	2	1	0	0	0	4	5	2,5	46	93,5
1914	48	10,5	1,5	0,5	?	?	?	4,5	8	24	97

1) A. J. Männistön suorittama rakennusneuvonta.
 2) O. Tourun suorittama rakennusneuvonta.
 3) Valtion, kuntien ja seurakuntien laitokset sekä osuuskunnat, yhtiöt ja muut kuin maanviljelijöiden taloudelliset yhdistykset.
 4) V. 1909-11 kurssija ei mainita taulukoissa. V. 1912-13 mainitaan vain sementtikurssit ja v. 1914 kurssit ja retkeilyt.

Lähde: Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirjat 1909, 1910, 1912 ja 1913: Taulukko Lounais-Suomen maanviljelysseuran neuvonain toiminnasta.
 Vuosina 1911 ja 1914 lähteenä Kertomus Lounais-Suomen maanviljelysseuran toiminnasta.

TAULUKKO F. RAKENNUSTEN TILAAJAT VUOSINA 1915-1939

Vuosi	Toimituspäiviä suoritettu:											
	Pienviljelijät	Pienemmat keskiviljelijät	Isommat keskiviljelijät	Suurviljelijät	Muut	Maanviljelijän taloudelliset yhdistykset	Yleiset laitokset(1)	Kurssit ja retkeilyt(2)	Yhteensä	Muut yhteistyö(3)	Toimiston ja kodin ulkopuolella	Toimisto- ja kotityöpäivät(4)
1915	5,5	7	25	8,5	0	0	6,5					
1916	5	25	31,5	5	2	14	8,5	0	91			
1917	7	41	18	0	0	0	13	0	79			
1918	1	12,5	23	14	0	0	3	0	53,5			
1919	9	28	27	11	0	0	9	0	84,5			
1920	5,5	16,5	15,5	4,5	0	0	17,5	0	59,5			
1921	4	34	21	4	5	0	12	0	80			
1922	29,5	73,5	57,5	21,5	24	0	28,5	0	254,5			
1923	22,5	69,5	58,5	33	22,5	0	51,57	0	257,5			
1924	10	54	76	46	18,5	0	78	0	282,5			
1925	5,5	46	98,5	39,5	18,5	0	57,5	1	266,5			
1926	40,5	100	71	22		0	64	0	320			
1927	23	99	62	28	21	0	59	0	295			
1928	21	75	61	28	34	13	63	0	295			
1929	44	102	88	43,5	36,5	21,5	25	0	414,5	54	4)	4)
1930	39	44	44	34	21	55	62	0	299	0	99	200
1931	13	85	45	20	24	0	52	4	239	0	59	180
1932	15	76	64	26	26	8	38	0	253	0	67	186
1933	19	52	85	36	0	8	53	0	253	0	69	184
1934	36	56	64	41	16	8	31	0	255	3	73	182
1935	61	49	80	29	3	8	31	4	273	12	63	210
1936	91	46	70	35	0	6	34	3	282	0	91	191
1937									298	59	73	225
1937									168	20	45	123
5) 1938									172	37	70	102
6) 1938									264		110	154
6) 1939									233		18	215
7) 1939												

1) Vuodesta 1929 lähtien yleiset laitokset käsittivät osuuskunnat, yhtiöt, koulut ja muut yhdistykset kuin maanviljelijöiden taloudelliset yhdistykset. Muihin yhteisöihin kuului samasta vuodesta lähtien pääasiassa valtion, kunnan ja seurakunnan laitokset. Ennen vuotta 1929 kaikki em. katsottiin yleisiksi laitoksiksi.
 2) Vuosina 1929-40 kurssit ja retkeilyt ovat Toimituspäivien käyttö -otsikon alla.
 3) Neuvojan kotityöpäiviä ei ole eritelty vuosina 1917-19.
 4) Tourun ja rakennuspiirtäjä Oskar Toivosen toimituspäivien jakautumista ei ole eritelty. Yhteensä: Touru 255,5 - Toivonen 159.
 Toimiston ja kodin ulkopuolella: Touru 55,5 - Toivonen 0. Toimisto- ja kotityöpäiviä: Touru 200 - Toivonen 159.
 5) Tourun erottua 7.6.1938 rakennusneuvojan virkaan valittiin rkm Lauri Elonen, joka kaatui talvisodassa 5.3.1940. Hänen jälkeensä toimeen ryhtyi seurassa jo aiemmin rakennuspiirtäjänä toiminut rkm Olavi Tammi.
 6) Lauri Elosen suorittamat työpäivät.
 7) Olavi Tammen suorittamat työpäivät.

Lähde: Lounais-Suomen maanviljelysseuran vuosikirjat 1915-1939. Yleinen toimihenkilötaulukko.
 Tyhjäksi jääneiden rautujen kohdalla tietoa ei ole ollut saatavilla.

LIITE 4. Rkm Tourun suunnittelemaat rakennukset. Lyhenteet ja selitys liitteen lopussa.

Kunta	Kylä	Talo	Rakennus	Vuosi	Piirustusten sijoituspaikka, lähdetietoja tai lisätietoja
Alastaro	Koski	Tiuttu	karjarak.	1925	Po
Alastaro	Koski	Tiuttu	asuinrak.	1931	Po
Alastaro	Mälläinen	Mälläisten koulu	koulurak.	1916	TMA, OTK 1.
Alastaro	Mälläinen	Mälläisten koulu	ulkohuonerak.	-	TMA, OTK 2. Piir. 1912-17.
Alastaro	Mälläinen	Pieti	asuinrak.	1935	TMM inv. Po.
Alastaro	Mökköinen	Heikkilä	asuinrak.	1922	Kth. EiP.
Alastaro	Mökköinen	Heikkilä	karjarak.	1917	TMA, OTK 3.
Alastaro	Tammiainen	Sipilä	as.rak. muutos	1922	TMM inv. EiP.
Alastaro	Virttaa	Kylä-Heikkilä	as.rak. muutos	1929	TMM inv. EiP.
Alastaro	Virttaa	Mikola	as.rak. muutos	1930 n	TMM inv. EiP.
Alastaro	Ämmäinen	Ylhäinen	karjarak.	-	TMA, OTK 4. Piir. 1912-17.
Askainen	Ahtinen	Ahtinen	as.rak. muutos	1914	TMA, OTK 5.
Askainen	Ahtinen	Ahtinen	karjarak.	1914	TMA, OTK 5.
Askainen	Ahtinen	Ahtinen	tallinsisustus	-	TMA, OTK 6. Piir. 1912-17.
Askainen	Ahtinen	Ahtinen	ulkohuonerak.	1914	TMA, OTK 8.
Askainen	Autunen	Autunen	karjarak.	1922	TMA, V-S mvs 4.
Askainen	Hannula	Hannula	kuivausräihi	1913	TMA, OTK 9.
Askainen	Louhisaari	Louhisaari	sikola	-	TMA, OTK 12. Piir. 1912-17.
Askainen	Louhisaari	Louhisaari	karjarak.	-	TMA, OTK 11. Piir. 1912-17.
Askainen	Louhisaari	Louhisaari	sauna	-	TMA, OTK 10. Piir. 1912-17.
Aura	Viilala	E. Klemola	asuinrak.	1916	TMA, OTK 107.
Aura	Hypöinen	Opettaja M.Metsola	huvila	1916	TMA, OTK 94.
Aura	Viilala	Nahkuri Tuominen	asuinrak.	1916	TMA, OTK 98.
Aura	Viilala	Pelto-Holppi/teurast.	ulkorakennus	n. 1934	TMM inv. PeT.
Aura	Leinakkala	Ylhäinen	navetta	1930-1	TMM inv. PeT.
Halikko	Ammakko	Esko	karjarak.	1913	TMA, OTK 14.
Hollola	Tiirismaa	Messilä	asuinrak.	1910	Suul. tiedonanto. PeT.
Humppila	Venäjä	Urpola	asuinrak.	1925	SuoKS III, 61. PeT.
Kaarina	Mattelmäki	Salmenranta	kesähuvila	1920-1	TMM inv. EiP.
Kaarina	Mattelmäki	Marjala	kesähuvila	1929	TMM inv. EiP.
Kaarina	Mattelmäki	Tuulimäki	kesähuvila	1920-1	TMM inv. EiP.
Karinainen	Karinainen?	Ali-Simola	karjarak.	1914	TMA, OTK 16.
Karinainen	Kiukainen	Kiukainen (Makkara)	asuinrak.	1924	http://www.lpv.fi/lisk/ ; TMM inv.
Karinainen	Kiukainen	Makkara	talli ja sikala	1914	TMA, OTK 15.
Karinainen	Kyrö	W. Kallioinen	kauppahuone	1917	TMA, OTK 30.
Karinainen	Kyrö	V.S. Puutaimisto O.Y.	asuinrak.	1913	TMA, OTK 31.
Karinainen	Kyrö	Ahjola	apuop. asunto	1920 n	TMM inv. EiP.
Karjala	Haankylä	Eilu	karjarak.	1914	TMA, OTK 17.
Karuna	Strömsböle	A. Ölander	huvila	1916	TMA, OTK 18.
Kiikala	Hidola	Urho	talli	1914	TMA, OTK 20.
Kiikala	Rekijoki	Saarikko	karjarak.	1915	TMA, OTK 19.
Koski T.I.	Koski	Kosken kartano	talli	1934	TMA, V-S mvs 14.
Koski T.I.	Halikkola	Kankaanpiirin koulu	sauna	1913	TMA, OTK 21.
Koski T.I.	Halikkola	Kankaanpiirin koulu	ulkohuonerak.	1913	TMA, OTK 22.
Koski T.I.	?	Mattila	sikala	1916	TMA, OTK 24.
Koski T.I.	?	J. Saari	navetta	-	TMA, OTK 25. Piir. 1912-17.
Koski T.I.	?	Ristioja	ulkohuonerak.	1916	TMA, OTK 23.
Koski T.I.	?	Ristioja	sikala	-	TMA, OTK 27. Piir. 1912-17.
Kustavi	Kevo	Kevo	talli, aitta, vaja	-	TMA, OTK 26. Piir. 1912-17.
Kustavi	Kevo	Kevo	kirjastoholvi	1914	TMA, OTK 28.
Kustavi	Kivimaa	Pappila	karjarak.	1917	TMA, OTK 29.
Kuusisto	?	Ylitalo			

Kuusjoki	Tiskarla	Haikia			
Lemu	Niittykartano	Niittykartano	asuinrak.	1925-27	TMM inv. EiP.
Lieto	Harviainen	Laakkarin koulu	karjarak.	1914	TMA, OTK 33.
Lieto	Kaurinkoski	Kaurinkosken koulu	koulu	1925	TMM inv. Po.
Lieto	Loukinainen	K. Setälä	koulu	1917	TMA, OTK 36; TMM inv.
Lieto	Moisio	Moisio	vilja-aitta	1915	TMA, OTK 35.
Lieto	Mäkkylä	Päivästön koulu	karjarak.	1916	TMA, OTK 37.
Lieto	Pettinen	Kiviranta	koulu	1921	TMM inv. Po. Valmist. 1922.
Lieto	Pettinen	Kiviranta	asuinrak.	1937	TMM inv. EiP.
Lieto	Pettinen	Saukonojan koulu	karjarak.	1936	TMM inv. Po.
Lieto	Tammenhaka	Hiisku	koulu	1927	TMM inv. Po.
Lieto	Teijula	Hulti	karjarak.	-	TMA, OTK 34. Piir. 1912-17.
Lieto	Tootula	Yliskulman nuorisos	asuinrak.	1939	TMM inv. EiP.
Lieto	Vanhalinna	Vanhalinna	nuor.seurantalo	1912	TMM inv. PeT.
Lieto	Vanhalinna	Vanhalinna	asuinrak.	1926 n	TMM inv. Valm. 1930. EiP.
Lieto	Vanhalinna	Vanhalinna	navetta	1919	Saarivuori 1997b. EiP.
Lieto	Vanhalinna	Vanhalinna	ulkohuonerak.	1938	Saari 1999. EiP.
Lieto	Vanhalinna	Vanhalinna	sauna	1912	Saarivuori 1997a. EiP.
Lieto	?	E. Savo	asuinrak.	1914	TMA, OTK 38.
Loimaa	Hirvikoski	Knuutila	asuinrak.	1921	Loimaan inv; SuoKS II, 676. PeT.
Loimaa	Hirvikoski	Petäjämäki	asuinrak.	1925 n	Loimaan inv. EiP.
Loimaa	Vesikoski	Kuukka	asuinrak.	1914	TMA, OTK 39.
Loimaa	Vesikoski	Kuukka	karjarak.	1914	TMA, OTK 41.
Loimaa	Vesikoski	Kuukka	ulkohuonerak.	1917	TMA, OTK 40.
Loimaa	Vesikoski	Mäkinen	kaupparak.	1916	TMA, OTK 44.
Loimaa kk	Hurskala	Salli	karjarak.	1913	TMA, OTK 45; TMM inv.
Loimaa kk	Joenperä	Vähätalo	as.rak. muutos	1935	TMM inv. PeT.
Loimaa kk	Joenperä?	Isotalo	karjarak.	1914	TMA, OTK 46.
Loimaa kk	Karsattila	Ääri-Hulmi	asuinrak.	1922 n	Kth; SuoMa, 934-935. EiP.
Loimaa kk	Kauhanoja	Hovila	as.rak. pohja	1921 n	TMM inv. Suun. ark. R. Lyly. Po.
Loimaa kk	Kauhanoja	Mäki-Punto	asuinrak.	1922	TMM inv. EiP.
Loimaa kk	Kauhanoja	Perho	leivintupa	1919	TMM inv. PeT.
Loimaa kk	Kauhanoja	Kauhanojan koulu	koulurak.	1927	TMM inv. Valm. 1928. Po.
Loimaa kk	Onkijoki	Laarimäki	asuinrak.	1929	Suoks II, 669. PeT.
Loimaa kk	Onkijoki	Aittamäki	kammio/vaja	1917	TMA, OTK 43; TMM inv.
Loimaa kk	Piltola	Yli-Tuomola	asuinrak.	1927-28	TMM inv. EiP.
Loimaa kk	Puujalkala	Piki	talli	1917	TMA, OTK 42; TMM inv.
Loimaa kk	Torkkala	Knuutila	as.rak. muutos	1930	TMM inv. PeT.
Loimaa kk	Torkkala	Niinijoki	ulkohuonerak.	1928	TMM inv. PeT.
Loimaa kk	Vilvainen	Ali-Markula	talli	1915	TMA, OTK 47.
Loimaa kk	?	?	leikkaushuone	-	TMA, OTK 48. Luonnos 1912-17.
Loimaa kk	?	?	sauna	1913	TMA, OTK 49.
Lokalahti	?	Osuusmeijeri	talli	1915	TMA, OTK 50.
Luonnonmaa	Viiala	Wiiala	asuinrak.	1930	TMM inv. Po.
Marttila	Heikola	Korimäki	alakoulu	1928	PeT. Valmistunut 1928.
Marttila	Kirkonkylä	Kansakoulu	asuinrak.	1917	TMA, OTK 56. Piir. 1912-17.
Marttila	Maunula	Kauppi	asuinrak.	1918	TMM inv. Po.
Marttila	Ollila	Nuorisoseura	seurantalo	1917	TMA, OTK 54.
Marttila	Ollila	A.Herne (Knuutila?)	asuinrak.	-	TMA, OTK 51. Piir. 1912-17.
Marttila	Ollila	Kaunela	navetta	1914	TMA, OTK 55.
Marttila	Ollila	Knuutila	asuinrak.	1927	TMM inv. EiP.
Marttila	Siutila	Joukola	asuinrak.	1916	TMA, OTK 52.
Marttila	Tiipilä	Lammi	karjarak.	1916	TMA, OTK 58.
Masku	Humikkala	Krouvila	as.rak. lisäosa	1916	TMA, OTK 58.
Masku	Ohensaari	Ohensaari	karjarak.	1926	TMA V-S mvs 40.
Mellilä	Isonperä	Mäki	karjarak.	1913	TMA, OTK 60 ja 61.
Mellilä	Mellilä	Haapaniemi	navetta	1913	TMA, OTK 63. TMM inv.
Mellilä	Vähänperä	Soro	asuinrak.	-	TMA, OTK 59. Piir. 1912-17.

Mellilä	Vähänperä	Vähänperän koulu				
Mellilä	Vähänperä	Saari	ulkohuonerak.	1915	TMA, OTK 64.	
Mellilä	Vähänperä?	Uusi-Tohna	asuinrak.	1929	Po.	
Metsämaa	Kallio	Klemelä	ulkohuonerak.	1913	TMA, OTK 62.	
Metsämaa	Kallio?	Sorri	karjarak.	1913	TMA, OTK 69.	
Metsämaa	Majanoja?	Mäkelä	talli, kaluvaja	1916	TMA, OTK 65.	
Metsämaa	Metsämaa	Ala-Tuomola	talli	1916	TMA, OTK 66.	
Metsämaa	Metsämaa	Ala-Tuomola	vilja-aitta	1913	TMA, OTK 68.	
Metsämaa	?	Jaakkola	sikala	1913	TMA, OTK 67.	
Mietoinen	Lehtinen	Lehtinen	vilja-aitta	1932	Po.	
Mietoinen	Tuokila	Tuokila	karjarak.	1913	TMA, OTK 71,72.	
Mynämäki	Lempiskallio	Viinimäki	karjarak.	1913	TMA, OTK 70.	
Mynämäki	Liuskallio	Mäkilä	asuinrak.	1925	TMM inv. Po.	
Mynämäki	?	F.Lindströmm	asuinrak.	1920	TMM inv. Po.	
Nousiainen	Järäinen	Järäinen	asuinrak.	1916	TMA, OTK 73.	
Nousiainen	Kaitarainen	Olli ja Jussila	as.rak muutos	1921	TMM inv. Po.	
Nousiainen	Nummi	Äijälä	asuinrak.	1926	TMM inv. Po.	
Nousiainen	Nummi	Äijälä	karjarak.	1939	TMM inv. PeT.	
Nousiainen	Puotunen	Puotunen	asuinrak.	1928	TMM inv. Po.	
Nousiainen	Rekoinen?	Alistupa	asuinrak.	1922	TMM inv. PeT.	
Oripää	Kirkonkylä	Kelkka	karjarak.	1940	TMA V-S mvs 54.	
Oripää	Kirkonkylä	Kelkka	asuinrak.	1914	TMA, OTK 75.	
Paattinen	Isoheikkilä	Kaarlahjoki	karjarak.	1914	TMA, OTK 76.	
Paattinen	Isoheikkilä	Kaarlahjoki	karjarak.	1914	TMA, OTK 78.	
Paattinen	Uro	Uro	väenrak.	1914	TMA, OTK 77.	
Paimio	Kaleva	Ali-Markula	karjarak.	1913	TMA, OTK 79.	
Paimio	Kaleva	Kankare	karjarak.	1914	TMA, OTK 80a ja 80.	
Paimio	Nakolinna?	Nakola	karjarak.	1914	TMA, OTK 81.	
Paimio	Viksberg	Wiksberg	karjarak.	1912	TMA, OTK 84.	
Paimio	Viksberg	Wiksberg	karjarak.	1914	TMA, OTK 82.	
Perniö	Kestriki	Leikkosen-Kartano	kaluvaja	1916	TMA, OTK 83.	
Perniö	Kestriki	Leikkosen-Kartano	asuinrak.	1910 n	TMM inv. Po.	
Perniö	Kestriki	Leikkosen-Kartano	asuinrak.	1933	TMM inv. Po.	
Perniö	Kumjompää	Alastupa	karjarak.	1922	TMM inv. PeT.	
Perniö	Paarskylä	Paarskylä	karjarak.	1924	TMM inv. PeT.	
Perniö	Paarskylä	Paarskylä	ulkohuonerak.	-	TMA, OTK 85. Piir. 1912-17.	
Perniö	Tuohittu	Nokoinen	viljam. korjaus	1935	TMM inv. Po.	
Perniö	Tuohittu	Pieto	karjarak.		TMM inv. Po.	
Pertteli	Tattula	Mattila	navetta	1925-27	TMM inv. PeT.	
Pertteli	Tattula	Mattila	karjarak.	1917	TMA, OTK 86.	
Pertteli	Tattula	Mattila	aitta/kaluvaja	-	TMA, OTK 87. Piir. 1912-17.	
Piikkiö	Rungo	Jussi	asuinrak.	1916	TMA, OTK 88, 89.	
Piikkiö	Rungo	Perälä	karjarak.	1915	TMA, OTK 90.	
Piikkiö	Rungo	Perälä	asuinrak.	1915	TMA, OTK 91.	
Piikkiö	Rungo	Perälä	vilja- ja kaluvaja	1915	TMA, OTK 92.	
Piikkiö	Rungo	Perälä	sauna/riihi	1915	TMA, OTK 93.	
Pöytyä	Auvainen	Arojoki	asuinrak.	1921	TMM inv. Po.	
Pöytyä	Ellinen	Simola	asuinrak.	1923	TMM inv. Po.	
Pöytyä	Ellinen	J.Simola	karjarak.	1915	TMA, OTK 101.	
Pöytyä	Jalkala	Hirvisuon koulu	koulurakennus	1928	Po. Valmistunut 1930.	
Pöytyä	Karhunoja	Ylijoki	asuinrak.	1927	TMM inv. Po.	
Pöytyä	Kaulanperä	Tuuppa	asuinrak.	1922	TMM inv. PeT.	
Pöytyä	Kaulanperä	Ali-Rontti	asuinrak.	1937	TMM inv. Po.	
Pöytyä	Kolkkinen	Juhola	as.rak. muutos	1918	TMM inv. PeT.	
Pöytyä	Kolkkinen	Sipilä	asuinrak.	1913	TMA, OTK 100.	
Pöytyä	Kolkkinen	Värri	sikala	-	TMA, OTK 104. Piir. 1912-17.	
Pöytyä	Kolkkinen	Heikkilä	asuinrak.	1933/4	TMM inv. EiP.	
Pöytyä	Kulhua		asuinrak.			

Pöytyä	Kulhua	Ketola			
Pöytyä	Kumila	Perälalli	karjarak.	1914	TMA, OTK 105.
Pöytyä	Mustanoja	Mustanojan koulu	asuinrak.	1922	http://www.lpv.fi/lsk, Kth. EiP.
Pöytyä	Mustanoja	Mustanojan koulu	ulkonuonerak.	1927	TMM inv. Po.
Pöytyä	Mäkiäinen	Määhäri	koulurakennus	1927	TMM inv. Po.
Pöytyä	Pappila?	Pöylijoen silta	asuinrak.	1916	TMA, OTK 96. TMM inv.
Pöytyä	Raatikainen	Osuusmeijeri	silta	1913	TMA, OTK 106a.
Pöytyä	Raatikainen	Osuusmeijeri	sikala	1925	TMA V-S mvs 77c.
Pöytyä	Raatikainen	Osuusmeijeri	meijerin muut.	1937	TMM inv. PeT.
Pöytyä	Riihikoski	Sairaala	juustolan muut.	1928	As.rak. kustannusarvio. PeT.
Pöytyä	Riihikoski	Matintalo	sairaalarak.	-	TMA, OTK 99, 102. T. 1912-17.
Pöytyä	Riihikoski	Matintalo	karjarak.	1917	TMA, OTK 97.
Pöytyä	Riihikoski	Manttaali	aitta ja vaja	1915	TMA, OTK 103.
Pöytyä	Vauranoja	Huhtala	karjarak.	-	TMA, OTK 106. Piir. 1912-17.
Pöytyä	?	Lundeini	asuinrak.	1928	TMM inv. Po.
Pöytyä	?	Ketola	asuinrak.	1915	TMA, OTK 95.
Raisio	Inkinen	Jaakola	viljamakasiini	1935	TMA V-S mvs 76.
Rusko	Kerttula	Friisilä	asuinrak.	1939 n	TMM inv. PeT.
Rusko	Kirkonkylä	Karviainen	karjarak.	-	TMA, OTK 108. Piir. 1912-17.
Rusko	Kirkonkylä	Kirkonalusta	asuinrak.	1923	TMM inv. PeT.
Rusko	Kirkonkylä	Kirkonalusta	koulurak.	1930-31	TMM inv. PeT.
Rusko	?	Pappila	käymälä	1930-31	TMM inv. PeT.
Rusko	?	Kansakoulu	karjarak.	1914	TMA, OTK 109.
Suomusjärvi	Kitula	Mikkeli	koulun lisärak.	1916	TMA, OTK 110.
Suomusjärvi	Rautsuo	Pompus	karjarak.	1914	TMA, OTK 111.
Taivassalo	?	F.Tuomola	karjarak.	1928	TMA inv. PeT.
Tarvasjoki	Liedonperä	Liedonperän koulu	asuinrak.	1917	TMA, OTK 112.
Turku	Etel. takamaa	F.Vihervirta	ulkohuonerak.	-	TMA, OTK 113. Piir. 1912-17.
Uskela	Kavila	Kavila	asuinrak.	1913	TMA, OTK 109.
Uusikaupunki	Kingo	Opistola	karjarak.	1913	TMA, OTK 115.
Uusikaupunki	Santtio	Uusi-Antintalo	koulurakennus	1930	TMM inv. Po.
Uusikirkko TI	Kodjala	O.Lukkala	as.rak. muutos	1916	TMM inv. PeT.
Uusikirkko TI	Orivo	Posti	asuinrak.	1915	TMA, OTK 116.
Uusikirkko TI	Orivo	Posti	karjarak.	1916	TMA, OTK 118.
Uusikirkko TI	Vahterus	E.Kontu	ulkohuone	1916	TMA, OTK 119.
Uusikirkko TI	?	Nuorisoseura Sytyke	asuinrak.	1916	TMA, OTK 120.
Vahto	Koivisto	Alakoivisto	seurantalo	1915	TMA, OTK 112.
Vahto	Laukola	Vahtera	asuinrak.	1927	TMM inv. PeT.
Vahto	?	Rukoushuone	asuin- ja liiker.	1935	TMM inv. PeT.
			rukoushuone	1916	TMA, OTK 122.

SELITYS LIITTEESEEN 4

Luetteloon on merkitty kaikki aineistoon kuuluvat Tourun suunnitellut rakennukset. Alkuperäispiirustuksista puuttuivat lähes poikkeuksetta kylien nimet, jotka olen pyrkinyt lisäämään luetteloon. Lähteenä tässä ovat olleet teokset *Suomen maatilat. Osa III. Porvoo 1932* ja *Suuri maatilakirja. Osa I. Forssa 1963*. Mikäli kylä on selvittämättä tai epävarma, se on merkitty kysymysmerkillä. Vuosisarakeeseen on pääsääntöisesti merkitty rakennuspiirroksen tekovuosi. Mikäli tämä ei ole tiedossa, sarakeessa on rakennuksen valmistumisvuosi. Tiedot rakennuksen alkuperäispiirroksista ja niiden mahdollinen sijoituspaikka ilmenevät taulukon reunimmaisesta sarakeesta. Jos piirroksien olemassaolosta ei ole ollut tietoa, olen merkinnyt sarakeeseen lähteen, jonka perusteella olen tulkinut rakennuksen Tourun suunnitelluksi.

Lyhenteet ja lähteet:

TMA, OTK = Turun maakunta-arkisto, Onni Tourun kokoelma.
TMA, V-S mvs = Turun maakunta-arkisto, Varsinais-Suomen maanviljelysseuran kokoelma.
TMM inv. = Turun maakuntamuseo, rakennusinventointikortisto.
Po. = Piirroksien omistajalla.
PeT. = Piirroksista ei tietoa. Käytetty, jos en ole saanut tietoa piirroksien olemassaolosta.
EiP. = Ei piirroksia. Käytetty, jos tiedetään, että piirroksia ovat hävinneet.
Kth. = Kirjoittajan kenttätöiden perusteella tekemä havainto.
SuoMa = Suomen maatilat. Osa III. Turun ja Porin lääni, Ahvenanmaa. (Toim. Jonasson & Kivialho & Mattsson). Porvoo 1932.
SuoKS II = Suomen kartanot ja suurtilat II. (Toim. Eino Jutikkala & Gabriel Nikander) Helsinki 1941.
SuoKS III = Suomen kartanot ja suurtilat III. (Toim. Eino Jutikkala & Gabriel Nikander) Helsinki 1945.
Saari, Esa 1999: Liedon Vanhalinnan rakennuskannan dokumentointi. Härkätalli.
Saarivuori, Marjukka 1997a: Liedon Vanhalinna. Pihasaunan dokumentointi. 15.6.1997.
Saarivuori, Marjukka 1997b: Liedon Vanhalinna. Kartanon rakennuskannan dokumentointi. Navettarakennus.
Http://www.lpv.fi/lsk = Karinaisten, Mellilän ja Pöytyän kuntien kulttuuriympäristön hoito-ohjelma.

SELITYS LIITTEESEEN 5.

Taulukko kuvaa rakennusten tyylillistä kehitystä Tourun rakennussuunnittelussa koko hänen tuotantokautensa aikana. Taulukossa on huomioitu ne asuinrakennukset ja vastaavat sekä erilaiset julkiset rakennukset mm. koulut, nuorisoseurantat, meijerit, joista taulukossa esiintyvät tiedot olivat saatavilla. Alkuperäispiirroksiin on vuosiluvun ohella merkitty piirroksen valmistumiskuukausi, mikä on mahdollistanut rakennusten sijoittamisen taulukkoon kronologisessa järjestyksessä. Ne vuosina 1912-17 laaditut suunnitelmat, joista vuosiluku puuttuu, on merkitty taulukkoon paikkakunnan mukaisessa aakkosjärjestyksessä.

Volyymi liittyy rakennuksen hahmon määrääviin perustekijöihin, joihin sisältyvät mm. kattomuoto ja rakennuksen rungon leveys. Volyymilla tarkoitetaan rakennuksen linjojen muodostamaa hahmoa eli sen ääriviivojen yleismuotoa. Volyymin jäykkyys tai pehmeys määräytyy sen mukaan, onko rakennuksessa satula- vai mansardikatto.

Avoin, jäykkä volyyymi: suorat räystäät, satulakatto.

Avoin, pehmeä volyyymi: suorat räystäät, mansardikatto.

Suljettu, jäykkä volyyymi: täytetyt räystäät, satulakatto.

Suljettu, pehmeä volyyymi: täytetyt räystäät, mansardikatto.

Massiivinen, jäykkä volyyymi: katkaistut räystäät, seinällinen poikkipääty, satulakatto.

Massiivinen, pehmeä volyyymi: katkaistut räystäät, seinällinen poikkipääty, mansardikatto.

Jälkiklassistinen volyyymi: katkaistut räystäät, ei ollenkaan tai matala poikkipääty, satulakatto.

Kun rakennuksen päädyssä räystäiden alaosissa on levennykset, siten että alaosista muodostuu kolmiomaiset, on kyseessä *täytetyt räystäät*. *Katkaistut räystäät* muodostuvat, kun rakennuksen päädyssä räystäiden alaosat taittuvat päädyn keskelle päin. Mikäli räystäiden alaosissa ei ole kumpaakaan edellä mainituista tyypeistä, kyseessä on *avoimet räystäät*. Täytetyt räystäät liittyvät miltei yksinomaan jugendkauden rakennuksiin ja katkaistut klassistisen kauden rakennuksiin. Siirtymäkaudella nämä räystästyypit esiintyvät rinnakkain.

Detaljit ovat rakennuksen perustekijöitä täydentäviä pienpiirteitä ja epäsymmetrisyyksiä kuten yksityiskohdat ja koristeet. Tourulla pienpiirteet jakautuvat kolmeen eri detaljiryhmään, joista kuhunkin lukeutuu tietyntyyppisiä yksityiskohtia.

Vertikaalit detaljit: suorat, ylöspäin pyrkivät muodot kuten ovikatosten reunat, kuistien pylväät, kaiteiden pinnat.

Orgaaniset detaljit: pehmeät, kaarevat muodot kuten liljaotsikot, levyympyräotsikot, räystässpiraalit, levypuitteet ikkunoissa, pyöreät ikkunat.

Klassistiset detaljit: geometriset yksityiskohdat kuten puolipyöreät lunetti ikkunat, leveät ja pylväitä jäljittelevät nurkkalaudat, profiloitunut räystäälaudat, pystylaudoitettu ja rimoitettu vuoraus.

Piirteiden voimakkuus tai hallitsevuus on esitetty taulukossa värien avulla. Musta neliö merkitsee piirteiden olevan rakennuksessa hallitseva. Harmaalla merkitty piirre esiintyy rakennuksessa heikkona tai alisteisena toiselle piirteelle. Harmaiden ruutujen yhteydessä on kysymysmerkki silloin, kun detaljoinnista ei voi aineiston perusteella olla varma.

Lähteet:

TMA, Onni Tourun piirroskokoelma.

TMA, Varsinais-Suomen maanviljelysseuran kokoelma.

TMM, rakennusinventointikortisto.

SELITYS LIITTEESEEN 6.

Taulukko kuvaa Tourun suunniteltujen karjarakennusten muodon kehitystä koko hänen tuotantokautensa aikana. Alkuperäispiirroksiin on vuosiluvun ohella merkitty piirroksen valmistumiskuukausi, mikä on mahdollistanut rakennusten sijoittamisen taulukkoon kronologisessa järjestyksessä. Ne vuosina 1912-17 laaditut suunnitelmat, joista vuosiluku puuttuu, on merkitty taulukkoon paikkakunnan mukaisessa aakkosjärjestyksessä. Taulukkoon on merkitty rakennuksen volyyymi eli rakennuksen linjojen muodostama hahmo eli sen ääriiviivojen yleismuoto. Volyymin jäykkyys tai pehmeys määräytyy sen mukaan, onko rakennuksessa satula- vai mansardikatto.

Karjarakennuksissa aineisto jakautuu varsin epätasaisesti, sillä pääosa suunnitelmista (53 kpl) sijoittuu vuosiin 1912-17 ja vain murto-osa (9 kpl) 1920- ja 1930-luvuille. Taulukko osoittaa, kuinka karjarakennusten volyyymi pysyi muuttumattomana vuoteen 1915 saakka. Tuolloin avoimen, jäykän volyymin rinnalle nousi myös avoimen, pehmeän ja suljetun, pehmeän volyymin mukaan suunniteltuja rakennuksia. Klassismille ominaisen massiivisen volyymin taulukko osoittaa esiintyneen vain Tourun viimeisessä aineistoon kuuluvassa suunnitelmassa. Pienpiirteet olen jakanut vain kahteen ryhmään: klassistisiin ja jugenddetaljeihin. Karjarakennuksissa jugendkaudella esiintyvät yksityiskohdat eivät jakautuneet niin selkeästi orgaanisiin ja vertikaaleihin detaljeihin, että näiden ryhmien erottaminen olisi ollut perusteltua.

Musta neliö merkitsee piirteen olevan rakennuksessa hallitseva. Harmaalla merkitty piirre esiintyy rakennuksessa heikkona. Ruudussa on kysymysmerkki silloin, kun detaljoinnista ei voi aineiston perusteella olla varma tai siitä ei ole tietoa.